

NOVÁK CSABA ZOLTÁN – TÓTH-BARTOS ANDRÁS –
KELEMEN KÁLMÁN LÓRÁNT

ÚJJÁSZÜLETÉS, HÁROMSZÉKBŐL KOVÁSZNA

KOVÁSZNA MEGYE MEGSZERVEZÉSE ÉS INTÉZMÉNYESÜLÉSE
1968–1972

NOVÁK CSABA ZOLTÁN – TÓTH-BARTOS ANDRÁS –
KELEMEN KÁLMÁN LÓRÁNT

ÚJJÁSZÜLETÉS, HÁROMSZÉKBŐL KOVÁSZNA

KOVÁSZNA MEGYE MEGSZERVEZÉSE ÉS INTÉZMÉNYESÜLÉSE
1968–1972

Háromszék Vármegye Kiadó ♦ Pro-Print Könyvkiadó
2013

A kézirat elkészítését támogatta:

KOVÁSZNA MEGYE TANÁCSA,
a BOLYAI JÁNOS KUTATÁSI ÖSZTÖNDÍJ,
a DOMUS HUNGARICA SCIENTIORUM ET ARTIUM.

Lektorálta: BÁRDI NÁNDOR
LŐRINCZ D. JÓZSEF

Borító: MÁRTON KRISZTINA

A könyvet kiadja:
a Kovászna Megyei Művelődési Központ,

a Háromszék Vármegye Kiadó és a Pro-Print Könyvkiadó

PRO-PRINT

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

NOVÁK, CSABA ZOLTÁN

Újjászületés, Háromszékből Kovászna : Kovászna megye megszervezése

és intézményesülése, 1968–1972 / Novák Csaba Zoltán, Tóth-Bartos

András, Kelemen Kálmán Lóránt. - Miercurea-Ciuc : Pro-Print, 2013

Bibliogr.

ISBN 978-606-556-056-7

I. Tóth-Bartos, András

II. Kelemen, Kálmán Lóránt

35(498-35 Covasna)

Tartalomjegyzék

Előszó	7
1. A területi és közigazgatási reform előkészítése Romániában	17
1.1. Az első tervezetek	17
1.2. A reform előkészítése és a nemzetiségi kérdés	21
2. A megyésítés és a székely kérdés	29
2.1. Kovászna megye születése	29
2.1.1. Brassó és a „nagy székely megye” között, az első helyi tervezetek ...	29
2.1.2. Brassó ellenében	45
2.2. Csíkszereda versus Székelyudvarhely	54
3. Kovászna megye intézményesülése	59
3.1. Megszerveződik az új megye	59
3.2. Kovászna megye fontosabb adatai 1968-ban	66
4. Közvetítés több szinten, a Kovászna megyei politikai elit tevékenysége	71
4.1. Rekrutáció és intézményes keretek a megyésítés után	71
4.2. Ideológia és közösség szolgálatában, politikai élet a megyében	91
5. A „Királyság” vége – befejeződik egy korszak.	103
6. Ideológiai megfelelés és közösségépítés.	
Kulturális vezetés, a kulturális intézmények működtetése	
a fiatal Kovászna megyében	109
6.1. Intézményes és ideológiai keretek	109
6.2. A kultúrotthontól és a mozitól a galériáig és a színházig: a közművelődés néhány kérdése	116
6.3. Fiatalos lendület és közszolgálat: a <i>Megyei Tükör</i>	135
6.3.1. Önmeghatározás és példakép	141
6.3.2. A helyismeret, mint kohéziós erő	143
6.3.3. Az urbanizáció és modernizáció kérdésének megjelenítése	144
6.4. Emlékhelyek, -házak, -művek: örökségésítés	151
6.5. Fesztiválok, népünnepélyek	162
7. Az oktatásügy helyzete a közigazgatási átszervezés után	171
8. Gazdasági és társadalmi változások a közigazgatási reform után	185
8.1. Általános gazdaságpolitikai keretek	185
8.2. A megye gazdasága a közigazgatási reformot követően	189
8.2.1. Gazdasági szervezés és helyi kezdeményezés	191
8.2.2. A mezőgazdaság helyzete	194

8.2.3. Ipar és ipari beruházások	205
8.2.4. A neosztalinista gazdasági modell kiépülésének, egy felemás szocialista modernizáció kezdetei	213
8.3. Városfejlődés és lakosság	224
Összegzés – Következtetések	235
Régi-új megye születik?	235
A Király-korszak, Kovászna megye intézményesülése	239
Kronológia	245
Fontosabb személyek életrajzi adatai	268
Rezumát.	278
Válogatott bibliográfia	280
Levéltári források	280
Statisztikák, segédletek, hivatalos kiadványok	281
Szakkönyvek	282
Tanulmányok	284
Sajtó, hivatalos közlönyök	285
Rövidítések jegyzéke	286
Személynévmutató	288
Helységnévmutató	295
Intézménynévmutató	299

ELŐSZÓ

A Székelyföld területi-közigazgatási felosztása a hagyományos (széki) szerkezet történelmi megszűnése óta folyamatos gazdasági, szociális vagy nemzetiségpolitikai gondot jelentett a terület fölött rendelkező államoknak (Osztrák Birodalom, Osztrák-Magyar Monarchia, majd később Magyarország, illetve Románia), kormányzatoknak. Hasonló kihívást jelentett a Romániában, 1947 után berendezkedő államszocializmusnak is, amely megörökölte a térség gazdasági és nemzetiségi problémáit. Az 1950–1968 között lebonyolított négy közigazgatási reform, illetve korrekció mindegyike érintette így vagy úgy a régiót, gyakran okozva parázs politikai vitákat.

A történelmi hagyományokkal rendelkező székely székek középfokú közigazgatási hatáskörének megszüntetésére első ízben II. József tett kísérletet, amikor az 1785-ös közigazgatási átszervezés következtében Erdély területét 11 megyére osztották. Ennek során Háromszéket egyesítették Bardóc- és Kászsónszékkel, illetve Brassó és Felső-Fehér vármegyék egyes részeivel. II. József halála után felszámolták az új közigazgatási egységeket. Újabb átszervezésre csak a szabadságharc leverése után került sor. Előbb katonai közigazgatást vezettek be. A katonai kerületeket később közigazgatási kerületek váltották fel. A neoabszolutista közigazgatást az 1860-ban kiadott Októberi diploma szüntette meg, visszaállítva a forradalom előtti adminisztratív egységeket. A kiegyezés után elindult a közigazgatás korszerűsítése. Szétválasztották a közigazgatást az igazgatszolgáltatástól (1870:XLII. tc.), majd 1876-ban megtörtént a vármegyék megalakítása (1876:XXXIII. tc., 1877:I. tc.), megszüntetve a székely és a szász székeket.¹

A monarchia idején létrejött megyék 1925-ig álltak fenn, amikor sor került az első világháború után megnagyobbodott Románia közigazgatásának egységesítésére.² Az új megye (hivatalos nevén Háromszék – Trei-Scaune) a korábbihoz képest 8 településsel lett kisebb, területeket veszítve Brassó-, illetve Bákó megye javára.³ Iuliu Maniu

---

1 A vármegyék kialakulásának a folyamatát, illetve az ekkor kialakult vitákat (a Brassó-Háromszék vita és Erdővidék Háromszékkel való egyesülésének kérdése) lásd bővebben: Cserey Zoltán: Székely és szász székek megszüntetése, a megyerendszer általánosítása Erdélyben 1876-ban. In: Uő: *Önkormányzatiság és katonai hatalom Háromszéken a 18–19. században*. Sepsiszentgyörgy, Charta, 2009. 239–249. p., illetve Nagy Botond: *Mozgalom Erdővidék közigazgatási egysítéséért (1876–1914)*. Székelyföld, 2004. július. 77–111. p.

2 Lásd a 95/1925. számú törvényt (*Monitorul Oficial*, 1925. június 14.) és annak mellékleteit.

3 Brassó megyéhez került: Dobolló, Márkos, Keresztvár, Bodola, Bodzaforduló, Szitabodza, Bodzavám, illetve Bákó megyéhez Sósmező.

Nemzeti Parasztpártjának kormányra lépését követően területi kiigazításra került sor 1929-ben⁴, amikor néhány települést visszacsatoltak a megyéhez, illetve továbbiakkal egészítették ki, mint pl. Ürmös. 1938-ban II. Károly román király egyeduralkodói törekvéseinek jegyében a közigazgatást is átszervezték, az országot 10 régióra (ținute) osztották. A megyéket nem szüntették meg, de korábbi szerepkörüket, jogi személyiségüket igen, terület-felügyeleti szervvé alakítva őket.⁵ Háromszék megye ebben a felállásban a Bukarest központú *Bucegi régió*hoz került.

Az 1939/1940. évi területveszteségek miatt lemondásra kényszerített II. Károly király távozásával felszámolták a régiókat, visszaállítva a korábbi rendet, azonban Háromszék legnagyobb részét ez már nem érintette, hiszen a második bécsi döntést (1940. augusztus 30.) követően ismételen magyar fennhatóság alá került. A Magyarországhoz csatolt, úgynevezett Észak-Erdélyben⁶ rövid katonai közigazgatást követően visszaállították a vármegyei rendszert. Az új határok levágták Háromszék megye déli- és délnyugati részeit, viszont hozzácsatoltak három Udvarhely megyei települést: Bibarcfalvát, Kisbacont és Magyarhermányt.

A háború végén a visszatérő román karhatalom visszaállította az 1940 előtti megyehatárokat, amelyek 1950-ig, a szovjet mintára bevezetett tartományok megalakításáig álltak fenn. A régi Csík, Háromszék és Udvarhely megyék az ekkor létrehozott, Brassó központú Sztálin tartományhoz kerültek. 1952-ben a pártvezetés szovjet nyomásra, Marosvásárhely központtal létrehozta a Magyar Autonóm Tartományt (MAT).⁷ A történelmi Székelyföld nagy részét magába foglaló MAT 1960-ban szűnt meg, a Maros Magyar Autonóm Tartomány lépett a helyébe, a leválasztott Kézdivásárhely és Sepsi-szentgyörgy rajonokat pedig Brassó tartományhoz csatolták. Az ún. tartományi rendszer az 1968-as közigazgatási reformig létezett, amikor az ország területét megyékre osztották fel. A Székelyföld területén három megye, Kovászna, Hargita és Maros osztozkodott.

---

4 Lásd a 167/1929. számú törvényt (*Monitorul Oficial*, 1929. augusztus 3.) és mellékleteit.

5 Lásd a 347/1938. sz. rendelet törvényt (*Monitorul Oficial*, 1938. augusztus 14.)

6 Az 1940. augusztus 30-án Bécsben meghozott német-olasz döntőbíráskodás a trianoni békeszerződés által Romániának ítélt terület északi és keleti területeinek egy részét (43 104 km²) Magyarországhoz csatolta. Az itt élő 2,58 millió lakos 52,1%-a volt magyar, 41,5%-a pedig román, a többi német, jiddis és egyéb anyanyelvű. A fennmaradó 60 ezer km², az ún. Dél-Erdély továbbra is Romániánál maradt. Az új határok a német hadicélokot szolgálták: a döntőbíráskodás által a Német Birodalom megelőzte a nyílt konfliktust Magyarország és Románia között, illetve mindkét országot kiszolgáltatottá tette saját érdekeinek. Ugyanakkor az új határokat sem a magyar, sem a román nem fogadta el véglegesen, amely kihatott mindkét állam kül- és belpolitikájára egyaránt. A kérdéstről lásd bővebben L. Balogh Béni: *A magyar-román kapcsolatok 1939-1940-ben és a második bécsi döntés*. Pro-Print Könyvkiadó, Csíkszereda, 2001., illetve: Uő: *Küzdelem Erdélyért. A magyar-román viszony és a kisebbségi kérdés 1940-1944*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 2013.

7 Lásd a 331/1952. szeptember 27. számú rendelet törvényt. (*A Román Népköztársaság Hivatalos Közlönye*, 1952. szeptember 27.)

1. táblázat. A megye főbb adatainak változása az egyes közigazgatási átszervezések idején.

Év	Terület (km ²)	Községek, falvak	Város	Lakosság
1914 ¹	3 389	102	2	148 933 ²
1925 ³	3 337	96	2	152 563 ⁴
1929 ⁵	n. a.	103	2	
1938	Bucegi/Argeși tartomány része			
1941 ⁶	3 098	97	2	142 307 ⁷
1950	Sztálin Tartomány része			
1952	A Magyar Autonóm Tartomány része			
1960	Brassó Tartomány része			
1968	3 705	155	5	176 858 ⁸

- 1 *A Magyar Szent Korona országainak helységnévtára, 1913.*; Vármegyénk területe, népességfejlődése, népsűrűsége és közigazgatási felosztása. *Statistikai szemle.* 1942/4. 178.
- 2 Az 1910. évi népszámlálás adatai szerint. (Varga E. Árpád: *Erdély etnikai és felekezeti statisztikája I.* Budapest, Csíkszereda, Teleki László Alapítvány, Pro-Print, 1998.)
- 3 V. Meruțiu: *Județele din Ardeal și din Banat. Evoluția teritorială.* Cluj, 1929. 111–116. p.
- 4 Az 1930. évi népszámlálás adatai szerint. Varga E. Árpád: *Erdély etnikai és felekezeti statisztikája I.* Teleki László Alapítvány- Pro-Print Könyvkiadó, Budapest-Csíkszereda,, 1998.
- 5 *Indicatorul statistic al satelor și unităților administrative din România.* București, 1932.
- 6 Vármegyénk területe, népességfejlődése, népsűrűsége és közigazgatási felosztása. *Statistikai szemle.* 1942/4. 178.
- 7 1941. évi népszámlálás adatai szerint.
- 8 1966. évi népszámlálás adatai szerint.

Az 1968-ban létrehozott új megyék kialakulása és működése kevésbé kutatott kérdéskör. A román történetírás szinte teljes mértékben elhanyagolta ezt a kérdést. A magyarság számára fontos gazdasági, kulturális intézményekkel bíró székelyföldi megyék megalakulása és működése inkább az erdélyi magyar közvéleményt érdekelte. A témával elsőként publicisztikai jellegű írások foglalkoztak, nem kevés szubjektivitással. Jelentősnek mondhatók a korabeli szereplők visszaemlékezésein alapuló ún. interjú-kötetek és emlékiratok.⁸ Hargita megye születéséről és a megyésítés utáni kulturális folyamatokról a csíkszeredai KAM (Gagy József, Bíró A. Zoltán, Oláh Sándor), elsősorban helyi jellegű forrásokra alapozott kutatásai hoztak komoly, tudományos eredményeket. A Székelyföld megyésítés utáni gazdasági, társadalmi változásairól Demeter Csanád publikált több tanulmányt.⁹ A székelyföldi megyék születéséről tágabb perspektívában, bukaresti levéltári forrásokat használva, Novák Csaba Zoltán

- 8 Király Károly: *Nyílt kártyákkal. Önéletírás és naplójegyzetek.* Nap Kiadó, Budapest, 1995. Sarány István – Szabó Katalin: *Megyecsinálók.* Státus Könyvkiadó Csíkszereda, 2001. B. Kovács András: *Szétszabdalt Székelyföld.* Mentor Kiadó, 2006. Höncz László: *Bűnösként is győztes (Ilyen a történelem kereké).* Sepsiszentgyörgy, 2009.
- 9 Demeter Csanád: A székelyföldi oktatás az 1960–1980-as években. *Pro Minoritate*, 2012. tavasz. Uő: Urbanizációs kísérletek Székelyföld elmaradott régióiban. *Pro Minoritate*, 2011, tél.

írt.¹⁰ Az említett intézmények és kutatók elkezdtek egy oral history típusú adatgyűjtést is, az eddig elkészült interjúk és életút-beszélgetések a kolozsvári Jakabffy Elemér Alapítvány dokumentációs tárában találhatóak. Az említett kutatások elsősorban a megyék születésére, mint politikai aktusra koncentráltak. A megyei intézményrendszerek kialakulásáról és működéséről viszonylag keveset tudunk.

Elemzésünk célja Kovászna megye létrejöttének bemutatása. Arra keressük a választ, hogy milyen történelmi kontextusban, milyen központi és helyi események, tényezők befolyásolták az új megye születését. Hogyan épült ki a megyei intézményrendszer, hogyan működött, milyen szerepet játszott a térség nemzeti, kulturális és gazdasági életében. A könyv egyes fejezeteiben megvizsgáljuk, hogyan zajlott le az 1968. évi közigazgatási reform Romániában, hogyan és milyen szempontok alapján szervezték meg, és hogy milyen tényezők befolyásolták Kovászna megye születését. Kutatásunk a megye létrejöttére és az azt követő rövid intézményesülési időszakra koncentrált, ezért a különböző gazdasági, oktatáspolitikai és társadalmi változások csak egy rövid, kezdeti szakaszban kerülnek bemutatásra. Elemzésünk második részében az új megye intézményesülését vesszük górcső alá. Megvizsgáljuk a megyei intézmények felállítását és működését. Külön alfejezeteket szentelünk a megyét működtető politikai és kulturális elit elemzésének, megvizsgálva a hatalomgyakorlásban és közösségszolgálatban folytatott tevékenységét.

A kulturális életet bemutató fejezetben csak érintőlegesen foglalkoztunk a megyei románság kulturális életével. Elsősorban azért, mert a közigazgatási átszervezést követő pár év, a kultúrpolitika szempontjából a magyarság számára teremtett előnyös feltételeket. Másodsorban azért, mert a kérdés feldolgozása igen szétfeszítette volna a feldolgozandó problematika értelmezési kereteit: a megyei románság helyzetét a korábbi közigazgatási berendezkedés, az új (megyei) intézményekben betöltött pozíciók súlya, a központhoz való viszonyuk, illetve a szocialista állam modernizációs (gazdasági és demográfiai) politikája szempontjából is vizsgálni kellene. Ez azonban egy hosszabb folyamat része és többnyire az általunk vizsgált időszak után vált hangsúlyosabbá. Ezen vizsgálatokhoz legtöbb esetben az alap kutatások is hiányoznak. Az előzőekhez kapcsolódik a kulturális reprezentáció néhány kérdése úgy, mint a szimbolikus térfoglalások egyes esetei, például a Gödri Ferenc utcában található „ADAS-blokk” és az ortodox templom ügye, vagy az 1974-ben leleplezett román katona szobra a város bejáratánál.

Jelentős figyelmet és külön fejezetet szentelünk a megyében, 1968 után beindult gazdasági folyamatok és az azok által (is) generált társadalmi változások (urbanizáció, demográfiai mozgás stb.) bemutatására. E kérdéskörben a gazdaság 1968 utáni újjászervezésére tett helyi kísérleteket és ezek (részleges) megvalósításait, esetleges

---

10 Novák Csaba Zoltán: *Aranykorszak? A Ceaușescu-korszak magyarságpolitikája I. (1964–1975)*. Pro-Print Könyvkiadó, Csíkszereda, 2010. Uő. A Székelyföld és az 1968-as közigazgatási reform. *Székelyföld*, 2010. augusztus, 14. évf. Uő.–Olti Ágoston: Udvarhely vagy Csíkszereda? Harc a megyeszékhelyért (Egy csíkszeredai küldöttség Nicolae Ceaușescunál 1968-ban). *Székelyföld*, 2008. 7. 85–111. p.

buktatóit mutatjuk be. Külön nehézséget jelentett ebben a kérdéskörben a témára vonatkozó korábbi mélyfúrászerű kutatások és elemzések hiánya. A román történetírás (de a helytörténeti kutatások is) ez idáig nem fordított hangsúlyt az 1968 utáni gazdasági mikrofolyamatok és társadalmi átalakulások elemzésére. A romániai megyék gazdasági és a különböző gazdasági ágazatok országos szintű fejlődéséről nem születtek elemző munkák és ez rendkívüli módon megnehezítette a Kovászna megyei adatokkal történő összehasonlítást. Ahol a statisztikai adatok lehetővé tették, igyekeztünk az országos folyamatokat összehasonlítani a Kovászna megyeiekkel. Az elemzett, viszonylag rövid időintervallum miatt a gazdasági, modernizációs és társadalmi változásoknak csak egy rövid, 1968 utáni, kezdeti fázisát mutatjuk be. A kérdéskör részletesebb bemutatására munkánk tervezett folytatásában kerül majd sor. Ezen munkánk hiányában elsősorban a megyei statisztikai adatokkal számolhattunk, amelyeket igyekeztünk rögzíteni a belső „párthasználatra” szánt adatokkal, amennyiben erre lehetőség adódott.

Elemzésünket az 1968–1972 közötti időszakra fókuszáltuk. Úgy gondoljuk, annak ellenére, hogy egy viszonylag rövid időszakról beszélünk, ez az időintervallum több szempontból is különálló (al)korszakként jelölhető a megye történetében. A megyésítés utáni első négy-öt év Románia 1945 utáni történetében is sajátosnak mondható időszak, a Ceaușescu-féle relatív liberalizáció periódusa. Ebben a politikai kontextusban ez az időszak páratlan (politikai, nemzetiségpolitikai, részben gazdasági) lehetőségeket kínált az új megye számára. A helyi elit olyan, a régió életében örökös problémának számító kérdéseket tematizálhatott és javasolhatott megoldásokat, amelyekre 1945 után, a kommunista párt diktatórikus hatalomgyakorlási viszonyai között kevésbé volt lehetőség: munkaerő elvándorlás, alulképzettség, szegénység, gazdasági elmaradás, nemzetiségpolitikai problémák stb.

1968 azzal a lehetőséggel kecsegtette a helyi közösségeket, hogy a fent említett állapotokon önerőből és külső támogatással változtatni lehet. 1972 több szempontból is határvonalként értelmezhető a megye 1968 utáni történetében. Országos szinten olyan, részben ideológiai, és részben gazdaságpolitikai folyamatok kezdődtek el, amelyek a hetvenes évek közepétől (a nemzetközi gazdasági és politikai helyzet alakulásától is befolyásolva) látványosan más irányba tereltek az 1968-ban kibontakozó folyamatokat: a Júliusi tézisek és „kulturális miniforradalom” politikai, ideológiai kihatásai, kezdetét vette az újabb ötéves terv, amely megyei szinten is a nehézipar irányába tolt el a helyi ipari beruházásokat és nem utolsó sorban (országos premierként), lemondott a megye első titkára, Király Károly, akinek a neve és tevékenysége szorosan összeforrott mindazzal, amit Kovászna megye sikerként könyvelhetett el a megyésítés után.

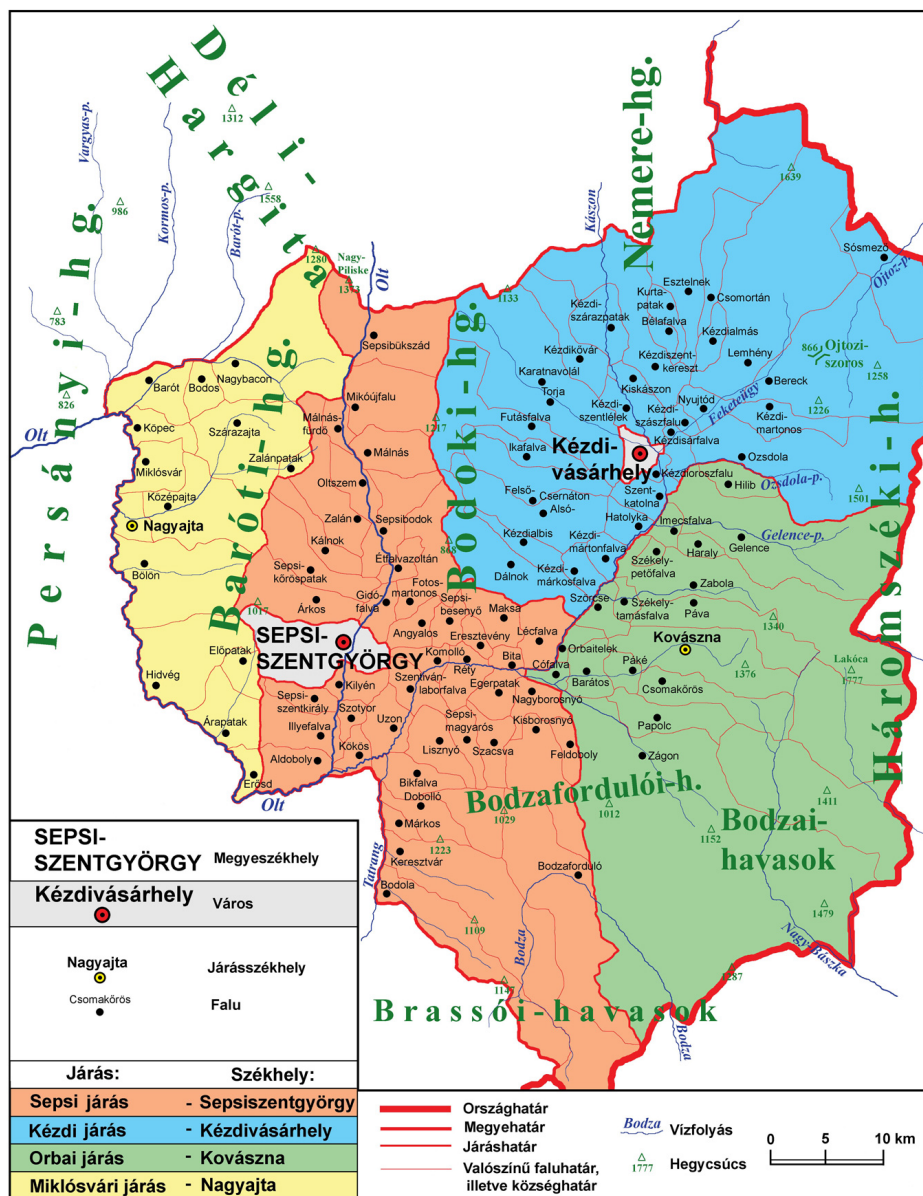
Munkánkhoz igyekeztünk összegyűjteni a lehető legtöbb történelmi forrást. Használtuk az eddigi kutatási eredményeket, a hatvanas évek szemtanúinak és szereplőinek visszaemlékezéseit és nem utolsó sorban a korszak országos és helyi szintű sajtótermékeit, statisztikai összefoglalóit. Forrásaink döntő többsége a romániai és

magyarországi történeti levéltárakból származik. Feltáró munkát végeztünk a Román Nemzeti Levéltár bukaresti levéltáraiban és megyei (Maros, Brassó, Kovászna, Hargita) kirendeltségeiben, a Magyar Országos Levéltárban és a budapesti Politikátörténeti és Szakszervezeti Levéltárban. Hasonlóképp fontos korabeli, dokumentumértékű iratok (fotók, térképek stb.) kerültek elő a Maros és Kovászna megyei múzeumokban.

Köszönettel tartozunk mindazoknak, akik munkájukkal és önzetlen segítségükkel hozzájárultak e kötet megszületéséhez. Kutató és elemző munkánk a Kovászna Megyei Tanács és a Kovászna Megyei Kulturális Intézet támogatásával készült el. Külön köszönet illeti a megyei tanács elnökét, Tamás Sándort és a Kulturális Intézet vezetőjét, Imreh Istvánt, akik mindvégig támogattak munkánk elvégzésében. Köszönet illeti Bárdi Nándort, Stefano Bottonit, Gagyai Józsefet, Oláh Sándort, Lőrincz D. Józsefet, Nagy Botondot, Boér Hunort, Demeter Lajost, Kozák Albertet, Albert Ernőt és Kiss Tamást a munkánkhoz adott hasznos szakmai tanácsokért.

Köszönettel tartozunk továbbá a sepsiszentgyörgyi Székely Nemzeti Múzeumnak, hogy rendelkezésünkre bocsátotta a fototékájában őrzött értékes képanyagot, különösképp Szőcsné Gazda Enikőnek a képanyag kiválogatásában nyújtott segítségével. Köszönjük a kézdivásárhelyi Incze László Céhtörténeti Múzeumból Ercse Laurának és Dobolyi Annamáriának, hogy adatokat szolgáltatottak a kutatás számára, valamint Bartos Gabriellának és Bányász Istvánnak, hogy magángyűjteményükből fotókat bocsátottak rendelkezésünkre. Köszönjük továbbá a Bod Péter Megyei Könyvtár (Sepsiszentgyörgy) munkaközösségének a kutatásunkhoz nyújtott segítséget.

A megye közigazgatási határainak változása *

Háromszék vármegye - 1910

* A térképeket Elekes Tibor készítette. Forrás: Erdélyi Magyar Adatbank, Erdélyi közigazgatási térképek 1332–1968. (<http://elekes.adatbank.transindex.ro/?nev=H%E1romsz%E9k>. Letöltve: 2013. július 19.)

Háromszék megye - 1926 - Județul Trei-Scaune

Háromszék vármegye - 1941

Kovászna megye - Județul Covasna - 1968

1. A TERÜLETI ÉS KÖZIGAZGATÁSI REFORM ELŐKÉSZÍTÉSE ROMÁNIÁBAN

1.1. Az első tervezetek

A megysítés megszervezését és lebonyolítását különböző politikai tényezők, események előzték meg, illetve befolyásolták. A Gheorghe Gheorghiu-Dej 1965-ben bekövetkezett halála utáni belső hatalmi harcból Nicolae Ceaușescu került ki győztesen, aki folytatta elődje különutas külpolitikáját, ugyanakkor – a kommunista ideológiai kereteket megőrizve – egy új típusú gazdaság- és társadalompolitikát indított útjára.¹ 1965-ben sor került az RMP (RKP) IX. pártkongresszusára, amely világosan jelezte eme politikai és ideológiai korszak kezdetét. A kongresszuson a pártvezetés új politikai, gazdasági alapelveket fogalmazott meg. Kijelentették, hogy „a kizsákmányoló osztályok eltűnésével a szocializmus teljes győzelmet aratott az országban és ezzel a szocialista építkezés, fejlődés új szakaszához érkezett.”² A kongresszuson az is megfogalmazódott, hogy a szocialista berendezkedés újabb szakaszaként a jövőben sor fog kerülni az ország „közigazgatási-területi megszervezésének megreformálására, a falusi helységek szisztematizálására, valamint a nemzetgazdaság vezetése tervszerűsítésének javítására.”³ A nemzetiségi kérdést is mélyen érintő, fontos alapelveként jelent meg az a kijelentés is miszerint a szocialista társadalom fejlődésének alapjait még hosszú ideig a szocialista állam és a szocialista nemzet biztosítják.⁴ A pártvezetés a kongresszust követő néhány évben gyakorlati lépésekkel próbálta meg rendezni a nemzetiségi kérdést. A szocialista nemzet fogalmának bevezetésével hosszú távra a társadalmi és nemzeti homogenizáció lehetőségével számolt, ugyanakkor rövid távon a nagyobb lélekszámú nemzetiségi csoportoknak (magyarok, németek, szerbek) – a saját elitjeik révén – az intézményes integráció lehetőségét is megteremtették. A hatvanas évek második felében került sor a nemzetiségi értelmiségiekkel való találkozókra, a Nemzetiségi Dolgozók Tanácsainak létrehozására, illetve néhány, az ötvenes évek végén-hatvanas évek elején foganatosított negatív diszkriminatív lépés (oktatás, kulturális intézmények leszűkítése) orvoslására.⁵

1 Részletesebben lásd: Dennis Deletant: *România sub regimul comunist. Fundația Academia Civică, București, 1997.* Mioara Anton–Ioan Chiper: *Instaurarea regimului Ceaușescu. Continuitate și ruptură în relațiile româno-sovietice.* Institutul Român de Studii Internaționale „Nicolae Titulescu”, București, 2003. Alexandru-Murad Mironov: *Tot mai departe de Moscova. Politica externă a regimului Ceaușescu. Arhivele Totalitarismului, 2002, 3–4 sz. 228–255 p.*

2 *Congresul al IX-lea al Partidului Comunist Român 19-24 iulie 1965.* Editura Politică, București, 1965, 743–797. p.

3 Uo.

4 Uo.

5 Novák: *Aranykorszak?... i.m. 10–50. p.*

Mint említettük, az RKP hatalomra kerülése után Romániában nagyszabású közigazgatási átszervezésre került sor. 1950-ben az ország területét szovjet mintára 28 tartományra, 117 rajonra, 148 városra és 4052 községre tagolták.⁶ Az átalakításoknak, amelyeket szovjet politikai nyomásra hajtottak végre, komplex, gazdasági és politikai célkitűzései voltak. A pártvezetés nagyobb régiókra fókuszálva gyors és centralizált iparosítást, urbanizációt szeretett volna, felszámolva ezzel a „túl sok” megye okozta belső tagoltságot és egyenlőtlenségeket. A reform ugyanakkor kitűnő alkalmat biztosított arra, hogy a pártvezetés megszabaduljon a „régiközpontoktól és emberektől”.⁷

A Székelyföld az 1950-es közigazgatási változtatásokig Maros-Torda, Udvarhely, Csík, illetve Háromszék megyékhez tartozott. Az 1950–1952 közötti rövid időszakban a székelyföldi rajonok egy része (Maros, Gyergyó) Maros Tartományhoz, a másik részük (Csík, Udvarhely, Sepsiszentgyörgy, Kézdivásárhely) a Brassó központtal rendelkező Sztálin Tartományhoz tartoztak. 1952-ben a felosztási elveken nem változtatva kisebb-nagyobb területi változtatásokra került sor. Szovjet „kérésre” ekkor alakult meg a Székelyföldet és az ott élő kompakt magyar lakosságot magába foglaló Magyar Autonóm Tartomány.⁸ A következő módosításokra 1960-ban került sor. Sepsiszentgyörgy és Kézdivásárhely rajonok visszakerültek az újra nevet változtató Brassó Tartományhoz. A többi rajon a Maros Magyar Autonóm Tartomány nevet felvevő közigazgatási szerkezetben maradt.

Az 1968-ban kivitelezett újabb közigazgatási reformnak (megyésítés) szintén jól megfogható politikai és gazdasági okai voltak, tökéletesen beilleszkedett a Ceaușescu-féle új irányvonalba. Az ország, a szocialista táboron belüli különút jegyében szakított a ráerőszakolt szovjet közigazgatási modellel. Visszatért ugyan a megyerendszerhez, de nem a régi megyék felélesztésével, hanem az aktuális politikai és gazdasági célkitűzések figyelembe vétele mellett, azok jelentős mértékű átszervezésével. A tartományi időszakban egy-egy kiemelt státusú régió részesült gazdasági beruházásokban, fejlesztésekben. Az új vezetés az egész országra kiterjedő gazdasági felzárkóztatást helyezett kilátásba. Ennek a folyamatnak, a régiéknél jelentősen nagyobb és gazdasági szempontból komplexebbnek gondolt új megyék lettek volna a motorjai. Egy korabeli párt dokumentum ekképp fogalmaz: „A társadalmi, etnikai, kulturális viszonyokon túl az volt az alapcélkitűzés, hogy minden megye egy komplex területi-közigazgatási egység legyen: legyenek városai, meghatározó ipari, kereskedelmi és kulturális központja és meglegyen a további fejlődéshez szükséges alpinfrastruktúrája... Az adott megye területe nagyságának és a lakosság számának kijelölésekor figyelemmel leszünk arra

6 Bottoni, Stefano: *Sztálin a székelyeknél...* i.m. 23. p.

7 A kérdéstről még lásd: Gagyí József: *Határ, amely összeköt.* <http://adatbank.transindex.ro/inchtm.php?kod=167> letöltve 2013. január 5.

8 Részletesebben lásd: Gagyí József: *Határ, amely összeköt.* Regio, 2003/3. Novák Zoltán: *A Magyar Autonóm tartomány elítjének kialakulása.* In: Nemzet a társadalomban, Teleki László Alapítvány, Budapest, 2004. Stefano Bottoni: *A sztálini „kis Magyarország” megalakítása.* Regio, 2003/3. Uő. *Sztálin a Székelyeknél.* Pro-Print Könyvkiadó, Csíkszereda, 2008.

is, hogy adott legyen a területén található települések (városok és községek) közötti infrastrukturális kapcsolat.”⁹ Az átszervezés ugyanakkor lehetőséget biztosított arra is, hogy a politikai vezetés elmozdítsa a Dej-korszakban „becsontosodott” tartományi nomenklatúrát.

A közigazgatási-területi átszervezés első konkrét lépéseire 1967 nyarán került sor. Július 14-én az RKP PB megfogalmazta a közigazgatási módosítások általános irányelveit és kijelentette, hogy a megyésítés előkészítésére szakbizottságokat állítanak fel, amelyek javaslatai alapján elkészülnek az első tervezetek.¹⁰ A rendelet alapján a tartományok központjaiban ún. szakbizottságok alakultak, amelyek a központi irányelvek alapján elkezdték a munkálatokat.¹¹ A bizottságok kiszálltak a fontosabb helyszínekre felmérni a lakosság hangulatát, esetenként pedig kikérni az emberek véleményét. A területi szakbizottságok javaslatai, visszajelzései alapján készültek el az első tervezetek, zajlottak le az ún. előkészítő viták, megbeszélések.

A Románia közigazgatási-területi megszerzésének javítására és a falusi helységek szisztematizálására vonatkozó alapelvek elfogadására 1967. október 5–6-án került sor az RKP KB plenáris ülésén, amelyen részt vettek a tartományi bizottságok titkárai is. Az előkészítő vitákon a főszerepet az RKP KB és PB tagjai, valamint az e szervezetben egyre nagyobb befolyást szerző pártfőtitkár, Nicolae Ceaușescu játszották. Az előkészítő ülések állandó és aktív szereplői voltak a pártvezetés első számú emberei: Alexandru Bârlădeanu, Chivu Stoica, Ilie Verdeț, Paul Nicolescu Mizil, Alexandru Drăghici, Emil Bodnăras (VB tagok), Vasile Patilineț (RKP titkár), Manea Mănescu, Gere Mihály, Petre Blajovici (VB póttagok), Fazekas János. A pártvezetés által előkészített tervezeteket aztán a különböző szakmai testületek véleményezték, pl. a geológiai bizottság (Codarcea Alexandru, az Állami Geológiai Intézet elnöke, Virgil Ianovici, Állami Geológiai Intézet, Ion Rădulescu, Román Tudományos Akadémia, Andrei Donea, a Bukaresti Meteorológiai Intézet kutatója), gazdasági bizottság (Vasile Malinschi akadémikus, Dumitru Dumitru, Marin Lupu, Ion Mărculescu egyetemi tanárok), történelmi-jogi bizottság (Andrei Oțetea, Costantin Daicoviciu, Bányai László akadémikusok), filológiai bizottság (Alexandru Rosetti, Zaharia Stancu nyelvész, illetve író akadémikusok, Anton Breitenhover író, Vida Géza szobrász), valamint a tartományok első titkárai.¹² Megjegyzendő, hogy a legfelsőbb szinten magyar részről viszonylag kevés szakértő vagy politikus kapott helyett az előkészítő bizottságokban, illetve jutott döntéshozó szerephez az előkészítő viták során. A levéltári dokumentumokban a következő magyar származású személyek nevével találkoztunk: Fazekas János, Gere Mihály a legfelsőbb pártvezetés képviselőjében, Bányai László akadémi-

9 ANR, fond CC al PCR Cancelarie, dos. 189/1967. 15. f.

10 ANR, fond. CC al PCR Cancelarie, dos. 123/1967. 41-52. f.

11 A szakbizottságokról és tevékenységükről részletesebben lásd a brassói példát a *Brassó és a „nagy székelly megye” között, Az első helyi tervezetek* című alfejezetben.

12 Uo. dos. 191/1967. 93-99. f.

kus, Vida Géza (szobrász, Nagy Nemzetgyűlési képviselő), Péterfi István és Kovács György író, munkabizottsági tagok.

A területi átrendezés lebonyolítására a pártvezetés a fent említett politikusok, szakemberek részvételével létrehozta az ún. Központi Párt és Állami Bizottságot. A megyésítést előkészítő tervek bemutatására és megvitatására, esetleges módosítására az 1967. október és az 1968. február közötti időszakban került sor. 1967 őszére a pártvezetés összeállított egy tervezetet, amelyet aztán 1968 februárjáig a különböző szakmai bizottságok és a pártvezetés folyamatosan megvitatott és kielemezett.

Az előkészítő bizottságok javaslatai alapján összeállított tervezetekre vonatkozó vitákban 1967 decembere rendkívül intenzívnek bizonyult. December 3-án a VB vitatta meg az előkészületeket, terveket, december 15-én munkabizottsági ülésre került sor, amelyen a pártvezetés a geológiai, történelmi, filológiai bizottságokkal vitatta a meg a megyésítésre vonatkozó első tervezetet.¹³ December 26-án KB elnökségi ülésére került sor Nicolae Ceaușescu, Gheorghe Maurer, Gheorghe Apostol, Alexandru Bârlădeanu, Chivu Stoica, Paul Nicolescu Mizil, Ilie Verdeț, Gere Mihály részvételével. December 27-én újabb munkailésre került sor a történelmi bizottsággal.

A Központi Párt és Állami Bizottság első javaslata 1968. január 14-én jelent meg a közvélemény előtt. A pártvezetés által készített első tervezet alapján az országot 35 megyére osztották volna fel, 20 municípiummal.¹⁴ A jelentés szerint a felosztás során figyelembe vették a térségek földrajzi, gazdasági adottságait, a lakosság etnikai összetételét és a kulturális, történelmi hagyományokat, valamint az illető térség településszerkezetét. A megyék elnevezésénél a hagyományos elnevezéseket, valamint a „szocialista megvalósításokat jelképező régiók vagy városok neveit” vették figyelembe. A municípiumokat az illető város gazdasági, társadalmi, politikai, tudományos fejlettségi szintjének megfelelően jelölték ki, pl.: Arad, Brassó, Kolozsvár, Marosvásárhely, Nagybánya, Szatmár, Temesvár stb.¹⁵

A létesítendő megyéket a következő megyetípusok alapján osztályozták: hegy- és dombvidéki (pl. Udvarhely-Csík, Maros, Suceava, Neamț), hegy-domb-síksági (Arad, Kőrös, Prahova), domb- és síkvidéki (pl. Kolozs, Constanța, Iași), síkvidéki (pl. Temes, Szatmár, Olt, Teleorman).¹⁶ A tervezett megyék területeinek átlaga 6 786 négyzetkilométer lett volna. Az átlagnál nagyobb kiterjedésű megyék Arad, Gorj, Bákó, Kolozs, Maros, Udvarhely-Csík lettek volna. A tervezet átlagosan 546 000 lakossal számolt megyénként. Az átlagosnál kevesebb lakosú megyék Szatmár, Udvarhely-Csík lettek volna.

Külön átszervezési szempontként jelent meg a jövődöbéli megyék etnikai összetétele. Ahogy azt a tervezetekben is hangsúlyozták, az egyetlen olyan megye,

13 A vitákról részletesebben lásd: ANR, fond CC al PCR Cancelarie, dos. 19/1967. 1-20. f.

14 A municípium magyarországi megfelelője a megyei rangú város.

15 ANR, fond CC al PCR Cancelarie, dos. 189/1967. 15-24. f.

16 Uo. 15-17. f.

ahol a románság aránya nem haladta meg az 50%-ot, az ún. „nagy székely megye” Udvarhely-Csík lett volna.¹⁷

2. táblázat. A nemzeti kisebbségek által nagyobb arányban lakott erdélyi megyék tervezete

Tervezett megye	Terület km ²	Összlakosság	Román	Magyar	Német	Egyéb	A kisebbségek aránya
Arad	7735	483 649	348 356	74 368	43 519	17 406	28%
Brassó	6109	476 252	340 912	90 190	39 210	5940	29%
Csík-Udv.	7459	364 196	19 125	342 044	333	2694	95%
Kolozs	9390	798 794	597 316	191 461	1759	8258	27 %
Kőrös	8035	665 656	430 192	217 149	1090	17 225	36%
Maros	7918	626 327	318 910	271 834	21 938	13645	49%
Szatmár	4242	348 977	194 185	147 433	4133	3226	45%
Szeben	5915	425 333	304 862	19048	97 167	4256	29%
Temes	9087	616 841	391 288	73 827	108 479	43 247	37%

1.2. A reform előkészítése és a nemzetiségi kérdés

A megyésítést előkészítő szempontrendszerben, habár nem játszott elsődleges szerepet, nem maradt ki a nemzetiségi kérdés sem. Az 1965-ös Ceaușescu-féle hatalomátvétel után bekövetkezett viszonylagos országos szintű enyhülés, mint említettük, kihatással volt a párt nemzetiségpolitikájára is. 1965-ben létrehozták az RKP KB Titkársága alatt működő Nemzetiségi Bizottságot.¹⁸ Mindezek ellenére, nem került sor gyökeres változásokra a kisebbségpolitika terén. Az 1966-os erdélyi látogatásokon Ceaușescu elismerte ugyan, hogy a kisebbségeknek joguk van a saját kultúrához, irodalomhoz, anyanyelvhasználathoz, azonban a szocialista állam és nemzet szerepének hangsúlyozása már eleve elvetette azt a lehetőséget, hogy külön, kollektív kisebbségi érdekekről lehessen beszélni. A megyehatárok meghúzásánál a nemzetiségi kérdés már nem szerepelt konkrétan megfogható, döntő tényezőként. A viszonylag nagy, egy átlagos megye területét többszörösen meghaladó kiterjedésű és többségében magyarok által lakott Székelyföld esetében viszont a megyehatárok meghúzása számos vitára adott okot, amely a párt nemzetiségpolitikája fontos fejezeteként jelent meg.

Az első tervezet, Fazekas Jánosnak az Országos Pártkonferencián elhangzott javaslatára alapján a Székelyföldet az Udvarhely-Csík elnevezést kapó, „nagy székely me-

¹⁷ Uo. 48. f.

¹⁸ Vincze Gábor: *Történeti kényszerpályák-kisebbségi realpolitikák II. Dokumentumok a romániai magyar kisebbség történetének tanulmányozásához 1944–1989.* Pro-Print Könyvkiadó, Csíkszereda, 2003. 23. p.

gye” és Maros megye között osztotta volna fel úgy, hogy a régió nagy része a 7459 négyzetkilométer kiterjedésűre tervezett Udvarhely-Csík megyéhez került volna. A tervezett megyehatár északon a Gyergyói-medencével kezdődött, délen pedig Kézdivásárhely és Sepsiszentgyörgy rajonokkal zárult. Tervezett megyeközpontnak a központi fekvésű, de Udvarhelynél és Sepsiszentgyörgynél kisebb Csíkszeredát jelölték meg. A „nagy székely megye” 364 196 lakost számlált volna, egy közel 95%-os (342 044) magyar többséggel.¹⁹

A nemzetiségi kérdés és ezen belül az ún. magyarságpolitika elsősorban közigazgatási kérdésként jelent meg az előkészítési vitákban és gyakorlatilag a Székelyföldre korlátozódott. A Székelyföld-kérdés két kontextusban merült fel: közigazgatási-nemzetiségpolitikai és gazdasági. Az első kérdés lényeges pontja az volt, hogy az etnikai sajátosságokat figyelembe véve biztosítják-e a Székelyföld számára a közigazgatási egységet. A második kérdés pedig arról szólt, hogy a térség milyen szerephez jut majd az országos szinten tervezett gazdasági beruházásokban.

A bukaresti előkészítési viták jegyzőkönyveit vizsgálva három érvrendszer bontakozott ki: visszaállítani a térségben régi, 1950 előtti megyéket; egy „nagy székely megye” létrehozása; kimondottan gazdasági érvek alapján, a nemzetiségi sajátosságokat figyelmen kívül hagyó felosztás. A pártvezetés több tagja (Gheorghe Apostol, Leonte Răutu, Gheorghe Maurer, Chivu Stoica, Fazekas János) és a maga Nicolae Ceaușescu által is támogatott első tervezetben, mint említettük, a „nagy székely megye” jelent meg. E tervezet nemzetiségpolitikai szempontokból indult ki, támogatói legfontosabb érvként a térség magyar lakosságának közös érdekét hozták fel. Ezen döntésről pedig úgy vélték, hogy jelentős lépés lenne a kisebbségi kérések orvoslására. Gheorghe Apostol ennek szellemében így érvelt az egyik ülésen: *„A nemzetiségi kérdés szemszögéből vizsgálva, az Udvarhely-Csík megye létrehozásával helyesen járunk el. Értékelni kell, hogy olyan megoldást találtunk, amely kielégíti a magyar lakosság igényeit. Kisebbségi módosításokra, természetesen még sor fog kerülni.”*²⁰

Az ún. nagy székely megyét ellenzők (mint pl. Iosif Banc, Militaru Aldea, Virgil Ioanovici, a Brassó tartományi nómenklatúra egy része) két szempontra hivatkozva érveltek. Ahogy Iosif Banc megjegyezte az egyik ülésen, a nemzetiségi kérdésnek nem kellene olyan szempontnak lennie, ami felülírná a gazdasági racionalitást, ami véleménye szerint nem indokolja a nagy székely megye létrehozását. Ezen érvrendszer szerint Sepsiszentgyörgy és Kézdivásárhely rajonok esetében az lett volna indokolt, ha Brassó megyéhez kerültek volna. Érveikben elsősorban a gazdasági szempontokra, érdekekre alapoztak, miszerint a két rajon gazdaságilag Brassóhoz kötődik, a térség munkásainak jelentős többsége a brassói gyárakba ingázik.²¹

19 Az elhangzott javaslatok konkrét tervezetbe való ültetését Ceaușescu jóváhagyása tette lehetővé. ANR, fond. CC al PCR Cancelarie, dos. 191/1967. 20. f.

20 Uo. dos. 189/1967. 10. f.

21 ANR, fond CC al PCR Cancelarie, dos. 178/1967. 1–20. f.

Az üléseken maga Ceaușescu is a nagy székely megye mellett foglal állást, nem minden esetben túl határozottan elismerve azt, hogy a gazdasági érdekek valóban e tervezet ellen szólnak: „Az lenne természetes valóban, hogy Sepsiszentgyörgy és Kézdivásárhely Brassó megyéhez tartozzék, de a javaslatok a nemzetiségi szempontokból indultak ki és pedig, hogy lehetőséget teremtsünk arra, hogy a székelység egy megyében maradjon.”²² A párt és az ország első számú vezetője a nagy székely megye tervezetét pedig egyetlen felszólalásában sem tartotta véglegesnek, hangoztatva, hogy tudomása szerint a székelység körében is vannak ellenvélemények a térség hovatarozását illetően.²³ A végső döntés meghozataláig a lakosság véleményének meghallgatását is kilátásba helyezték: „a lakosság részéről is érkeznek kifogások, meg kell hallgatnunk az ő véleményüket is, mert ugye akkor anyanyelvű iskolát meg sajtót is kell biztosítanunk. Minden tényezőt figyelembe kell vennünk.” – hangozott el a hivatalos álláspont a pártvezető részről.²⁴

Az előkészítő viták érdekes színfoltja volt az Alexandru Drăghici által felvetett érvrendszer, miszerint az 1950 előtti állapotokból kellene kiindulni, az akkori gazdaságilag életképes megyék megtartásával. Drăghici ebben a kontextusban indokoltan tartotta volna Maros, Csík, Udvarhely és Háromszék megyék újjászervezését. A Nicolae Ceaușescuval egyre mélyebb ellentétbe kerülő Alexandru Drăghici mesterkéltnek találta az Udvarhely-Csík megye tervezetét, amely tervezet életbelépésével egy mesterségesen létrehozott gettó alakulna ki a térségben. Drăghici felszólalásában ellentzett mindennemű, ún. mesterkélt területcsatolást: „Véleményem szerint alaptalan volt Kézdivásárhely rajonhoz csatolnunk a három bodzafordulói román többségű községet csak azért, hogy javítsunk a rajon nemzetiségi összetételén. Azon a véleményen vagyok, hogy ne hozzunk létre mesterséges szerkezeteket. Ha valóban fel akarjuk számolni azt a gettót [Székelyföld – sz.m.], iparosítanunk kell.”²⁵

1967. december 15-én és 27-én munkabizottsági ülésekre került sor, amelyen a pártvezetés a geológiai, történelmi, filológiai bizottságokkal vitatta meg a megyésítésre vonatkozó első tervezetet.²⁶ Az amúgy mérsékelt hangvételű ülésen a különböző

22 ANR, fond CC al PCR Cancelarie, dos. 190/1967. 6. f.

23 Arra utalt, hogy akadtak olyan sepsiszentgyörgyi és környékbeli csoportok, amelyek Brassó mellett tették volna le a voksukat. A két vitatott rajon vezetősége közötti ellentéteket erősíti meg Király Károly is a visszaemlékezéseiben. A Kézdivásárhely rajoni pártbizottság, Szász Domokos, Stemmer József, Németh József, Bede Gyula, Sylvester Lajos, Fábián Ernő, Benedek Géza a nagy székely megye hívei voltak. Ezzel szemben a Sepsiszentgyörgy rajoni pártbizottság, Sántha Károly első titkár vezetésével a Brassóhoz való tartozás mellett foglalt állást. Király: Nyílt kártyákkal... i.m. 22. p. Maga Fazekas János is megerősíti egy interjúban ezt az ellentétet. Sarány-Szabó: *Megyecsinálók...* i.m. 19–20. p. Ezekről a későbbiekben, a helyi vonatkozású események bemutatásában ejtünk szót.

24 ANR, fond CC al PCR Cancelarie, dos. 190/1967. f. 6. Alexandru Drăghici 1968-ban végérvényesen elveszítette a csatát Nicolae Ceaușescuval szemben, amelynek eredményeképpen a párt legfelső vezetői szerveiből is kizárták. Drăghicinek a pártvezetéstől radikálisan eltérő véleménye valószínűleg ebből a konfliktusból is eredeztethető.

25 Uo. 5. f.

26 ANR, fond CC al PCR Cancelarie, dos. 178/1967. 1–13. f.

tudományágak képviselői kifejtették, hogy milyen esetleges változtatásokat javasolnak a tervezettel kapcsolatosan. A legfontosabb javaslatok a megyék elnevezésére, valamint kisebb területi módosításokra vonatkoztak. Virgil Ioanovici akadémikus a szláv elnevezések mellőzését, Szilágy megye megszüntetését, valamint a „nagy székely megye” felosztását javasolta. Constantin Daicoviciu régész-történész a megyék elnevezésénél a hagyományos, történelmi nevek újrafelvétele mellett szólalt fel. Ami a nemzetiségi kérdést illeti, a nagy székely megye kérdése is felmerült az ülésen, ahol Aldea, Adelionovici és Dingher bizottsági tagok e tervezet ellen emeltek kifogásokat, hangoztatva, hogy Csíkszereda és Sepsiszentgyörgy között nagyok a gazdasági különbségek, így semmi sem indokolja, hogy egy közigazgatási egységben maradjanak.²⁷

A megyésítési tervezet elfogadásában a legfontosabb vitára 1967. december 30-án a VB ülésén került sor, amelyen a pártvezetésen és munkabizottsági tagokon kívül a tartományi első titkárok is részt vettek. A cél, a végleges tervezet elfogadása volt. Az előző viták során elhangzott érvek még erélyesebben csaptak össze. Alexandru Drăghici kitartott azon álláspontja mellett, hogy a székelység esetében vissza kellene térni az 1950 előtt létező Udvarhely, Csík, Maros és Háromszék megyékhez.²⁸

Ugyanezen az ülésen zajlott le az a vita is, amelynek központjában a nemzetiségi kérdés és ezzel kapcsolatban a Székelyföld gazdasági helyzete állt. Drăghici azon a véleményen volt, hogy a párt mindaddig nagyon keveset tett a térség gazdasági fellendítéséért, pedig ez lenne a nemzetiségi kérdés megoldásának a kulcsa. Ezzel meg lehetne szüntetni a térség egyre fokozódó elszigetelődését: „*az iparosítást kellene prioritásként kezelniünk, hisz ez az egyetlen módja a nemzeti elnyomás megszüntetésének...*”²⁹ – hangsúlyozta. Drăghici továbbá azzal is érvelt, hogy Brassónak a sepsiszentgyörgyiekre gyakorolt vonzását meg lehet szüntetni azzal, ha a környező székely városokban nagyobb mértékű ipari beruházásokra kerül sor. Hasonló példaként Olténia és Hunyad esetét hozza fel, amikor a hunyadi beruházások egy nagyobb mértékű vándorlást eredményeztek az olténiai térségből. „*Azt hiszem, ha Sepsiszentgyörgyön megfelelő ipari beruházásokra kerül sor, a lakosság nem fog Brassóba vándorolni, hogy munkát keressen, mert ez volt az oka eddig, valamint az, hogy ezt nem tettük meg Marosvásárhelyen és Csíkszeredában sem. Ezek a mi hiányosságaink és mindezt kritikai szellemben kell megfogalmaznunk.*”³⁰ Példaként a brassói tehergépkocsi alkatrész gyárat hozta fel: „*Egy tehergépkocsi alkatrész gyárat terveztünk Kézdivásárhelyre, amelyet aztán mégiscsak Brassó kapott meg. Nem tudom, milyen megfontolásból történt. Kérdezem, igazságos, hogy mindent Brassóba tömörítsünk és Kézdivásárhelyen, amely Brassó egyik rajonja, nem fejlesztjük az ipart?*”³¹

27 Uo. 2–13. f.

28 ANR, fond CC al PCR Cancelarie, dos. 191/1967. 9–11. f.

29 Ua.

30 Uo. 34. f.

31 Uo. 36. f.

A vitázó Drăghici azt is kifejtette a továbbiakban, hogy a pártvezetés felületesen kezelte a nemzetiségi kérdést és alapvető igazságokat hagyott figyelmen kívül. A kisebbségpolitika csak a felszínen volt sikeres, hisz a tömbmagyar vidékről nem is rendelkeztek pontos információkkal. *„Ceașescu elvtárrsal Csíkszentmártonban, egy magyar településen voltunk látogatóban, ahol nagyon szívélyesen fogadtak. Ceașescu elvtárs beszédét nem fordították, így az emberek semmit sem értettek meg ebből. Én erről csak sokkal később értesültem. Kértem én, miért nem szereztünk pontos információkat? Így semmi értelme annak, hogy beszélünk és az emberek semmit sem értenek... aztán még voltak román népviseletbe öltözött lányok is, akikről kiderült, hogy egy munkot sem tudnak románul.”*³²

A Drăghici által megfogalmazott érvek ellenvéleményeket gerjesztettek mind a „nagy székely megye”, mind a „kis székely megye” híveiben. Az 1950 előtti megyékhez való visszatérést mindkét „tábor” elutasította. A Székelyfölddel való külön bánásmód ellenséges érzelmeket és fokozott nacionalizmust gerjesztene a románság és követelőzést más régiók magyar lakosságának körében, érvelt Chivu Stoica: *„ha több megyét hozunk létre a Székelyföldön, ez különböző vitákra fog lehetőséget adni, mert más településeken is élnek kompakt tömbben magyarok és azok is feltennék a kérdést, hogy miért csak ott [Székelyföld – sz. m.] hoznak létre több megyét.”*³³ A másik ellenérv az volt, hogy a visszaállított székely megyék kiterjedésük és gazdasági adottságaik miatt nem lennének gazdaságilag élet- és versenyképesek a többi megyével szemben.

A Székelyföld gazdasági lemaradását a párt rovására író véleményt is elutasították a ülés résztvevői, feszült hangulatot teremtve ezzel Alexandru Drăghici és a pártvezetés többi tagja között. A Ceașescu mellett felsorakozó pártvezetés minden tagja, beleértve a magyar Fazekas Jánost is, elutasította Drăghici vádjait, azzal érvelve, hogy más régiók is hasonló helyzetben vannak. Az ülés végére Drăghici teljesen elszigetelődött, javaslatait elvetették. A Drăghici-féle javaslatok elvetése után immár csak a kis, illetve a nagy székely megye mellett vagy ellen hangzottak érvek és ellenérvek, illetve különböző javaslatok. A nagy székely megye ellen gyakorlatilag csak Iosif Banc emelt komoly kifogásokat, nem csak gazdasági, hanem nemzetiségpolitikai érveket is felhozva: *„a magyar nemzetiségi sajátosság nem kellene, hogy megységítési alapkritérium legyen.”*³⁴ – hangsúlyozta Banc.

A Banc után nyilatkozó pártvezetők viszont már nem láttak különösebb veszélyt egy jövődöbeli „nagy székely megye” létrehozásában. Leonte Răutu meglátása szerint a nagy magyar megye nem fog elszigetelődést eredményezni, sőt kedvezően fog hatni a nemzetiségi kérdésre és javítani fogja az ország nemzetközi megítélését is.³⁵

Az ülés sajátos momentuma volt az egyetlen magyar nemzetiségű magas rangú politikus, Fazekas János felszólalása. Fazekas taktikusan, mellőzve a szélsőséges ér-

32 Uo. 35. f.

33 Uo. 18. f.

34 Uo. 14. f.

35 Uo. 23. f.

zelmeket és indulatokat, a 35 megyés tervezet és a nagy székely megye mellett foglalt állást. Külön hangsúlyozta, mint megszívlelendő szempontot, a marxi és lenini nemzetiségpolitika alapelveinek betartását.³⁶ Ez garantálná az ország magyar lakosságának jó hangulatát, hangsúlyozta Fazekas. Ellenezte Banc azon megjegyzését, hogy a nemzetiségi kérdést nem kell külön figyelemben részesíteni a megyésítés előkészítésében. Ötvözni kell a történelmi hagyományokat a jelenlegi állapotokkal, mondta: „*A magyar lakosság hangulata most kitűnő, szoros kapcsolatban állok a magyarsággal, meg kell őriznünk ezt a jó hangulatot.*”³⁷ Aron Pumnulnak, az évszázados román-magyar együttélésre vonatkozó szavaival érvelt: „*Erdélyben a román a magyar nélkül, a magyar pedig a román nélkül képtelen élni és dolgozni.*”³⁸

Igazat adott ugyan Drăghicinek abban, hogy a székely területek gazdaságilag elhanyagoltak, de taktikai okokból a moldovai területek lemaradását is kiemelte. Ezen az ülésen hangzott el Fazekasnak két újabb javaslata is az új székely megye elnevezésére és székhelyére vonatkozóan. Megyeszékhelynek, mint a székelység hagyományos fővárosát, Udvarhelyt javasolta, a kezdetben hangoztatott Udvarhely-Csík elnevezés helyett pedig, a térség meghatározó hegysége alapján, a Hargita megnevezést.³⁹

A VB elfogadta Fazekas javaslatait. A zárszót, a vitát egyértelműen uraló és vezető Nicolae Ceaușescu mondta ki. A régi történelmi hagyományokat csak minimálisan kell figyelembe venni, hisz az ország egy új jövő felé tart, ami megváltoztatja az egész társadalmat, fejtette ki a párt első titkára. A Székelyföld esetében pedig nem lehet elszigetelődött gettóról beszélni, hisz más régiók is vannak hasonló helyzetben. Oldandó a feszültséget, a székely városok számára gazdasági beruházásokat helyezett kilátásba.⁴⁰ Az ülés résztvevői elfogadták a 35 megyéről szóló tervezetet, azzal a közös megegyezéssel, hogy a községek és kisebb területek hovatartozása esetében még bekövetkezhetnek különböző változtatások.

A pártvezetés és a munkabizottságok által elfogadott tervezetet 1968. január 14-én bemutatták a szélesebb közvélemény előtt. A pártvezetés deklarált célja az volt, hogy meghallgassa a lakosság véleményét a tervezettel kapcsolatban. A Maros Magyar Autonóm Tartomány központi hetilapja, a *Vörös Zászló* a kisebbségi kérdésben a következő hivatalos nyilatkozatot hozta le: „*a terv az, hogy megvalósuljanak a Románia Szocialista Népköztársaság Alkotmányának előírásai az ország összes állampolgárainak teljes jogegyenlőségéről, a dolgozók testvériségének erősítéséről, függetlenül nemzetiségüktől... Azokban a helységeken, ahol a románok mellett együttlakó nemzetiségek is*

36 Fazekas arra utalt, hogy a lenini nemzetiségpolitika egyik alaptétele szerint a nemzetiségek integrációja egy adott ország politikai (jelen esetben kommunista) rendszerébe a saját elitjén és intézményhálózatán keresztül kell, hogy megvalósuljon.

37 ANR, fond CC al PCR Cancelarie, dos. 191/1967. 26–29. f.

38 Uo. Aron Pumnul 19. századi híres román irodalomtörténész, a románok nemzeti költőjének tartott Mihai Eminescu tanára és szellemi mentora volt.

39 ANR, fond CC al PCR Cancelarie, dos. 191/1967. 26–29. f.

40 Uo. 36–40. f.

*élnék, biztosítani fogják ezek anyanyelvének használatát az államigazgatásban, az iskolákban, a kulturális intézményekben...*⁴¹

Ettől az időponttól kezdve a hónap folyamán sorozatban jelentek meg az újság hasábjain a térség különböző szakterületein tevékenykedő értelmiségiektől és pártfunkcionáriusoktól származó vélemények, mint pl.: Dr. Jakab Kálmán főorvos Csíkszeredából, Szabó Károly, a tartományi törvényszék elnöke, a zetelaki Végrehajtó Bizottság elnöke, tanárok Dédáról, Marosvásárhelyről, Gyergyószentmiklósról, Csíkszeredából. A kritikai szemléletet teljes mértékben mellőző, a párt munkáját túldicsérő és kiemelő véleményeket különböző propagandisztikus képek egészítették ki a tervezeteket és térképeket tanulmányozó lakosokról.

A térség magyar lakossága az országos szinten tapasztalható élénkséggel reagált a megújítást megelőző hírekre és a tervezetre. A reform lényeges pontjainak kidolgozásában a párt a tőle megszokott centralizált rendszerben járt el, különböző helyi jellegű részletkérdésben azonban kikérte a lakosság véleményét. Az 1950-es és 1952-es közigazgatási reform során a lakosság többnyire passzívan követte vagy vette tudomásul a történeteket, ezúttal viszont kontrollált lehetőség adódott a párt által ellenőrzött fórumokon (népgyűlések, tanácskozások, sajtó) elmondani a különböző véleményeket. A nyitás e részleges és ellenőrzött formája nagyfokú aktivitást váltott ki a lakosság körében. 1968. január 14. és február 9. között a párt központi szervei 10 606 közös vagy egyéni javaslatot regisztráltak.⁴² Az első helyen Kőrös Tartomány és Bukarest állt, 1784, illetve 1720 javaslattal. A jövődöbéli Kovászna megye egy részét magáénak tudó Brassó Tartomány is élen járt a maga 366 javaslatával.

A javaslatokban a helyi közösségek legkülönbözőbb kérdései fogalmazódtak meg: régi megyék visszaállítása (Muscel megye, Küküllő megye), a jövődöbéli megyeközpontokra tett javaslatok (Máramarossziget, Bârlad, Csíkszereda, illetve Udvarhely), az egyik tervezett megyétől a másikhoz való átcsatolás, valamint a tervezetben nem szereplő, új megyék létrehozása (Mehedinți, Brăila, Szilágy és Kovászna) és különböző, apró módosítások a jövődöb megyehatárokon. Azon térségek, Râmnicu Sărat, Valea Dâmboviței, Clisura Dunării, Erzsébetváros, Segesvár, Sepsiszentgyörgy, Szilágyáság fontosabb településein, ahol a legtöbb kérdés merült fel, a pártvezetés népgyűléseket szervezett ezek tisztázása végett.⁴³

41 *Vörös Zászló*, 1968. január 14.

42 ANR, fond CC al PCR Secția Organizatorică, dos. 1968/4. 8-111. f.

43 Uo.

2. A MEGYÉSÍTÉS ÉS A SZÉKELY KÉRDÉS

2.1. Kovászna megye születése

„egyed, magyar nemzetiségű személyek szubjektív jellegű, esetenként nacionalista hangvételű propagandát fejtenek ki.”¹

2.1.1. Brassó és a „nagy székely megye” között, az első helyi tervezetek

A megyésítésre vonatkozó tervezet bemutatása és a pártvezetés nyitásától fakadó lehetőségek nagymértékben mozgósították a székelyföldi helyi politikai elitet, értelmiségieket és a közvetlenül érintett települések lakosságát. Az 1960-ban felszámolt MAT emléke még elevenen élt a helyi társadalomban és a Székelyföld egy közigazgatási egységben történő megszervezésnek lehetősége élénken foglalkoztatta a közvéleményt. Legalább ugyanakkora hangsúllyal bírt – néha még fölül is írta az előbbi tényezőt – a térség helyi elitcsoportjainak azon törekvése is, hogy a reform során a lehető legelőnyösebb pozíciókat őrizzék, illetve szerezzék meg. A belső küzdelem három fontosabb elitcsoport között zajlott: a „nagy székely megye” esetében megyeszékhelynek jelölt Csíkszeredai, a fontos történelmi hagyományokkal rendelkező udvarhelyi és a sepsiszentgyörgyi.² A különböző helyi lobbicsoportok már a szervezési előkészületek során mozgásba lendültek. A párthierarchia felső lépcsőfokain elhelyezkedő magyar származású káderektől és a hatalom holdudvarában tevékenykedő, vezető értelmiségiek kapcsolatrendszerétől várták a megoldást. Az ilyen jellegű kérések zöme, az akkor legbefolyásosabb székelyföldi származású magyar pártvezetőhöz, Fazekas Jánoshoz futott be.³

Az ún. Székelyföld-kérdésben kiemelt problémaként szerepelt tehát az is, hogy mi lesz a sorsa az 1960-ban a MAT-tól elcsatolt Sepsiszentgyörgy és Kézdivásárhely rajonoknak, a jövőbeli „nagy székely megye” és Brassó megye hogyan fognak osztozkodni a két rajon településein. A Brassó Tartományi Bűró 1967. október 27-én állította össze a közigazgatási felosztást megszervező és levezető, 41 tagú helyi bizottságot. Ebben a tartományi párt- és állami intézmények vezetői kaptak helyett, többek között Gheorghie Pană (tartományi első titkár), Mărcuş Ioan (a tartományi néptanács titkára), Zăpârţan Augustin (tartományi titkár), Bordaş Ioan (gazdasági ügyekért fe-

1 Serviciul Judeţean Braşov a Arhivelor Naţionale (a továbbiakban: SJAN BV), fond Sfat Popular Regional Braşov, dos. 25/1968. 156. f.

2 1966-ban Csíkszeredának 8459 lakosa volt, Sepsiszentgyörgynek 20 768, Székelyudvarhelynek 15 901, Kézdivásárhelynek 8872, Gyergyószentmiklósnak pedig 13 204.

3 Fazekas János politikai pályafutása a hatvanas évek közepétől ívelt ismét fölfele, KB tag volt és a Minisztertanács alelnöki tisztségét is betöltötte. Személyes hagyatékában több tucat kérés, levél is található, amelyekben székelyföldi értelmiségiek, káderek, lobby-csoportok kérnek közbenjárást ügyeik érdekében.

lelős titkár), Popa Nicolae, Popeneagă Mihai, Bucur Ștefan (közgazdászok) stb.⁴ A 41 tagú tartományi szintű bizottság feladatköreit a pártvezetés a következőképpen határozta meg: a helyi sajátosságokat figyelembe véve dokumentációt állít össze, felméri a térség gazdasági, demográfiai és földrajzi jellegzetességeit, javaslatokat fogalmaz meg a települések újrászervezését, elhatárolását, az új megyei szimbólumokat illetően. A bizottság hatáskörébe tartozott továbbá az intézmények átszervezése, az új struktúrák kiépítése, a káderállomány újrászervezése, az ideiglenes párt- és állami intézmények működtetése. A KB utasításai alapján szakbizottságokat kellett létrehoznia, meg kellett határozni a munkamenetet, szakmailag felkészítenie a tagokat és tartani a munkakapcsolatot más tartományok hasonló bizottságaival. A bizottság egy másik, fontos feladata az volt, hogy „fogadja, elemzi, osztályozza és megoldja a dolgozóknak a területi átszervezésre vonatkozó javaslatait.”⁵

Az átszervezésért felelős központi bizottság tagjai tehát ún. szaktestületeket hoztak létre, amelyek a tervezett reform specifikus kérdéseit voltak hivatottak előkészíteni és megszervezni. Ilyenek voltak pl. a községek szétválasztását megszervező albizottságok. A Sepsiszentgyörgy rajoni települések újrászervezésére felállított 11 tagú bizottságban a brassói, tartományi küldöttek mellett a rajon képviselőjében a rajoni első titkár, Sántha Károly és a városi pártbizottság titkára, Magyar Zoltán kaptak helyet.⁶ Kézdivásárhely rajon esetében több helyi káder kapott helyet az albizottságban: a rajoni titkár, Szász Domokos, a városi pártszervezet titkára, Stemmer József, a rajoni néptanács titkára, Csáki Miklós, kézdivásárhelyi első titkár, Kövér Lajos, a rajoni tanács végrehajtó bizottságának titkára.⁷ Az átszervezési javaslatok, dokumentáció és szintézisek összeállításával megbízott munkacsoport viszont szinte kizárólag csak tartományi, brassói szakemberekből állt. Ugyanez mondható el a gazdasági, szövetkezeti, kereskedelmi egységek átszervezésével megbízott munkacsoportokról is.⁸ Az előkészítési munkálatok a következő ütemtervek alapján zajlottak le: november 4-ére összeálltak a különböző helyi szakbizottságok, lezajlott a tagok felkészítése. November és december folyamán az albizottságok megfogalmazták első javaslataikat, terveiket.⁹

1967 utolsó hónapjaiban a helyi szakcsoportok több lehetséges változatot is kidolgoztak. Egy 1967. október 23-án keltezett iratcsomóban Brassó Tartomány közigazgatási átszervezését illetően több variáns is napvilágot látott, kimondottan a szakbizottságok belső nyilvánossága előtt. Az első tervezetek azzal (a felsőbb pártvezetés által később többnyire elutasított) lehetőséggel is számoltak, hogy a megyésítés során jelentős mértékben fognak támaszkodni a régi, 1950 előtti struktúrákra. Ebből a

4 SJAN BV, fond Sfata Popular Regional Braşov, dos. 25/1968. 63–64. f.

5 SJAN BV, fond Sfata Popular Regional Braşov, dos. 25/1968. 121–125. f.

6 Uo. 65. f.

7 Uo. 66. f.

8 Uo. 67–69. f.

9 Uo. 126–129. f.

logikából kiindulva született meg Brassó Tartomány esetében néhány „sokmegyés” változat. Az egyes számú tervezetben, anélkül, hogy különösebb részletekre utaltak volna, szerepelt az ún. Sepsiszentgyörgy megye, 221 000 lakossal és három várossal. Ugyanebben a tervezetben szerepelt még Fogaras, Küküllő és Szeben megye.¹⁰ Az 1. B. számot viselő tervezetben Háromszék megye szerepelt 21 községgel, 1 várossal (Sepsiszentgyörgy) és 55 000 lakossal. A 2-es számú tervezetben szintén Sepsiszentgyörgy megye szerepelt 221 012 lakossal, három várossal és 68 községgel (ezek számát átszervezésekkel 48-ra kívánták módosítani). Ebben a tervezetben szerepelt még Fogaras megye (182 294 lakos, négy város, 69 község), Küküllő megye (215 233 lakos, öt város, 50 község), Szeben megye (195 105 lakos, két város, 60 község). A 3. tervezetben Háromszék helyén a Kézdivásárhely megye nevet viselő struktúra szerepelt 219 903 lakossal. Ebben a változatban az egykori Sztálin Tartományon még Segesvár, Brassó, Medgyes, Fogaras és Szeben megyék osztoztak volna. A 4-es számú tervezet egy ún. Kézdivásárhely megyével számolt, ezúttal 197 359 lakossal.¹¹

A területi-közigazgatási átrendezésre vonatkozó általános alapelveket (konkrét tervezetek nélkül) a helyi, rajoni pártszervek is megvitatták, véleményezték, esetenként már konkrét javaslatokat fogalmaztak meg. 1967. november 2-án a Kézdivásárhely rajoni pártvezetés ülést tartott, amelyen terítékre került a területi-átrendezési tervre vonatkozó párthatározat és az első javaslatok. A helyi pártvezetés felszólalói egyetértettek a reform szükségességével és megfogalmazták a számukra fontos prioritásokat: alkalmazkodás a párt vezető irányelveihez úgy, hogy eközben megerősödjön a saját pozíciójuk, illetve a szűkebb térség gazdasági, infrastrukturális előnyökhöz jusson. Németh József rajoni bizottsági tag azt javasolta, hogy az esetleges új megye székhelye Kézdivásárhely legyen.¹² Sylvester Lajos az iskolahálózat fejlesztésének lehetőségét vázolta fel és Háromszék megye újjászervezését javasolta lehetséges megoldásként.¹³ Ugyanezt szorgalmazta Kulcsár Rudolf is. A végzót Szász Domokos rajoni első titkár fogalmazta meg. Szász elfogadta a Háromszék megye újjászervezésre tett javaslatokat, a Kézdivásárhely, mint megyeközpont lehetőségeit viszont higgadtan mérlegelte, hangsúlyozva a város, más székely városokhoz viszonyított infrastrukturális lemaradását.¹⁴

Az előkészítő bizottságok kérésére november második felében elkészültek a tartomány összes rajonjának és településeinek (városok, községek) rövid monográfiái, amelyekben bemutatták az adott közigazgatási egység, település gazdasági-kulturális megvalósításait, fejlettségi állapotát, körvonalazva a fejlesztésre váró területeket, kér-

10 SJAN BV, fond Comitetul Județean PCR Brașov, dos. 15/1968. 91. f.

11 Uo. 102. f. A tervezetéről lásd még a fejezet végén látható térképeket.

12 SJAN BV, fond Sfat Popular Regional Brașov, dos. 373/1967. 25. f.

13 Uo. 26–27. f.

14 Uo. 31. f.

déseket.¹⁵ Szintén november folyamán az átszervező albizottságok, egy megszervezett ütemterv szerint ellátogattak a fontosabb településekre. A helyi kultúrházakban, közigazgatási és pártintézményekben ún. népszerűsítő, felvilágosító pontokat építettek ki, ahol a legkülönbözőbb propagandaeszközökkel próbálták meg népszerűsíteni a területi átrendezésre vonatkozó határozatot, illetve kitapogatni a helyiek véleményét, szándékait. Ahol kikérték a helyi munkaközösségek véleményét, egyértelműen az rajzolódott ki, hogy a lakosság egy jelentős része aktívan követte a fejleményeket és ahol lehetőség adódott, megfogalmazták az adott közösség társadalmi, gazdasági, kulturális, szociális, nemzetiségi problémáit mint pl: nyersanyagbeszerzés, iskolahálózat működése, munkahelyek, infrastrukturális beruházások, nemzetiségi jogok biztosítása.¹⁶

A regionális átszervezést levezető Központi Párt és Állami Bizottság, amint említettük, január 14-én nyilvánosságra hozta a Bukarest által jóváhagyott első tervezetet. Előtte viszont, január első napjaiban még konzultált a tartományi szervekkel. A központi tervezet több dologban is eltért az előzetes brassói javaslatoktól. Említettük, hogy már az előkészítő viták során felmerült ez a kérdés központi szinten is, ahol több bukaresti pártvezető amellet foglalt állást, hogy az említett két rajon Brassó gazdasági vonzáskörzetébe tartozik. Ezen érvek ellenére Sepsiszentgyörgy és Kézdivásárhely rajonok az ún. nagy székely megye részeként jelentek meg. A Brassó tartományi pártvezetés természetesen nem ment szembe a központi javaslatokkal, január 4-én kisebb módosításokat javasolt, amelyek többsége egy-egy község, település hovatartozására vonatkozott. Háromszék esetében a brassói pártvezetés azt javasolta, hogy Kovászna város és még néhány közeli település (pl. Réty) a tervezett Csík-Udvarhely megye helyett kerüljön Brassóhoz. A jelentésben külön aláhúzták, hogy az említett ülésen a Kézdivásárhely rajoni első titkár a javaslat ellen szavazott.¹⁷ A tervezett nagy Hargita megye déli határa közvetlen Sepsiszentgyörgy mellett lett volna. Olyan falvak kerültek volna Brassó megyéhez, mint: Illyefalva, Aldoboly, Kőkös, Uzon, Bikfalva, Lisznyó, Réty.

A „nagy székely megye” Háromszékre vonatkozó részével azonban két komolyabb probléma akadt. Brassói és bukaresti aktivisták jelentős propaganda kampányt folytattak annak érdekében, hogy az említett két rajon vezetőit rábírják a Brassóhoz történő csatlakozásra. Mindezek mellett a nagy székely megye terve is tartalmazott buktatókat a térség lakói számára: nagyon sok munkás ingázott a brassói gyárakba, a tervezett megye központja távol esett nagyon sok háromszéki településtől stb. Mivel a központi vezetés az országos tervezet bemutatását követően is lehetővé tette az esetleges kisebb-nagyobb módosításokat, a nagyobb befolyással bíró helyi elitek igyekeztek kihasználni az összes adódó lehetőséget arra, hogy a számukra optimális variáns

15 Biroul Județean Covasna a Arhivelor Naționale (a továbbiakban BJAN CV), fond Sfatul Popular Raional Târgu Secuiesc, Secția Secretariat. dos. 26./1967. 1123. f.

16 Uo.

17 SJAN BV, fond Comitetul Județean PCR Brașov, dos. 15/1968. 91. f. 212. f.

győzedelmeskedjen. A brassói pártvezetés, a sepsiszentgyörgyi pártaktíva és a helyi közvélemény egy részének támogatását megszerezve, minden lehetséges eszközt bevetett a két rajon megtartása érdekében: lobbiztak a párt központi szervezési bizottságainak ülésein, megszerezték a pozícióikat féltő sepsiszentgyörgyi magyar káderek és a Brassóba ingázó munkások egy részének támogatását, ígéretekkel, fenyegetésekkel, manipulált népgyűlésekkel próbálták rábírní a pártvezetést a számukra kedvező döntés meghozatalára.

Január második felétől egyre aktívabb propaganda bontakozott ki annak érdekében, hogy a tervezetben a nagy székely megyéhez sorolt Sepsiszentgyörgy és Kézdivásárhely rajonok egy része kerüljön Brassó megyéhez. Sepsiszentgyörgy és Kézdivásárhely rajonokat január második felében Brassó megye részeként kezelték. Január 11-én egy jelentésben Nagyborosnyó és Kovászna városa szerepelt brassói statisztikákban.¹⁸ A brassói szervek jelentései és elemzései alapján a központi tervek hivatalos ismertetése után nagyfokú lakossági aktivitás volt tapasztalható a tartomány teljes területén. Néhány község esetében vita merült fel a Szeben vagy Maros megyéhez való tartozás kapcsán. A legnagyobb vitát egyértelműen Sepsiszentgyörgy és Kézdivásárhely rajonok jövődöbeli hovatarozása generálta.

A vita megosztotta a két érintett rajon helyi pártvezetését is, ugyanis mint említettük, a kézdivásárhelyiek már kezdetektől a „nagy székely megyéhez” való tartozás mellett foglaltak állást, a szentgyörgyi vezetők egy része pedig hezitált, vagy Brassót támogatta. A bukaresti küldöttség sugallata ellenére a Kézdivásárhely rajoni pártvezetés (Szász Domokos rajoni első titkár és több helyi aktivista) már a kezdetektől kiállt a nagy Hargita megye változat mellett. Sylvester Lajos visszaemlékezése szerint ő maga és Czompó Irén földrajz szakos tanárnő már az első ülésen Hargita megye mellett érveltek. Megmozdult továbbá a helyi értelmiség, elsősorban a tanárok is, akik igazi propaganda hadjáratot szerveztek annak érdekében, hogy a lakosságot meggyőzzék a nagy Hargita megye változat elfogadásáról. *„Szász Domokos rajoni első titkár, jellemző, hogy nem az irodájába hivatott, hanem szembejött velem a pártszékházban, és a padlásfeljáróhoz vezetett, ahol suttogva magyarázta, hogy a Hargita-tervért valamit tenni kell, mi ne törődjünk azzal, hogy a brassói vagy bukaresti elvtársak előtt ő miket mond, a lényeg az, hogy mi dolgozzunk, a tanügyiek révén világosítsuk fel az embereket, tartsanak ki a tervezett Hargita megye mellett. Mondottam, hogy ezt igen jó hallani, mert a tanfelügyelő kollégáim nemcsak a rajont járnák ebben az ügyben, hanem Szabó István barátom, lévén bitai származású, a beteg szülők meglátogatása ürügyén Sepsi rajon keleti részén, Nagyborosnyón, Egerpatakon, Bitán és Szacsván végzi a dolgát tanügyiek között, s felkeresi a papokat is...”*¹⁹

A brassói pártvezetés lépéselőnyben volt. A brassói vagy Brassó-párti aktivisták szerveztek elsőként gyűléseket a különböző vállalatokban, községekben az általuk kívánt mederben tartva így az átszervezés kérdését. A Brassóba érkező, majd ösz-

18 SJAN BV, fond Sfat Popular Regional Braşov, dos. 24/1968. 59. f., 130. f.

19 Sylvester Lajos: Harmincéves a megye. A tét: Háromszék egysége. *Háromszék*. 1998. február 24.

szegés után Bukarestbe küldött első jelentések azt a látszatot keltették, hogy a térség lakossága egyértelműen a Brassóhoz történő csatlakozás mellett foglal állást. Január folyamán több brassói jelentés is befutott a központi pártvezetéshez, amelyek alapján a kívülálló számára úgy tűnt, mintha a Sepsiszentgyörgy rajon déli része egyértelműen Brassót választaná. 1968. január 18-án a KB-nak azt jelentik, hogy *„Több sepsiszentgyörgyi lakos is a mellett van, hogy ha nem hoznak létre számukra új megyét, inkább Brassóhoz szeretnének tartozni.”*²⁰ *„Gidófalva, Árkos, Sepsibodok, Sepsikilyén, Sepsiszentgyörgy rajoni települések lakóinak egy része kifejtette azon óhaját, hogy Brassó megyéhez szeretnének tartozni, mivel Brassó városa közelebb esik hozzájuk, mint Csíkszereda.”*²¹ *„A Brassó tartományi pártszervekhez és sajtóhoz 75 levél érkezett 3.500 barátosi, kovásznai, dálnoki és sepsiszentgyörgyi lakos aláírásával, amelyben azt kérik, hogy Brassó megyéhez tartozhassanak.”*²² *„Január 26-án Sepsiszentgyörgyön hat helyen tartottak gyűlést (többek között az Olt Textilgyárban, a szivargyárban, a kórházban és a CEC-nél) az ország területi-közigazgatási átszervezéséről. Ezekben 1.115 munkás vett részt, akik közül 87-en szólaltak fel és mondták el véleményüket a kérdésben. 870 személy úgy nyilatkozott, hogy Sepsiszentgyörgy tartozzon Brassó megyéhez, 160-an Hargita megyét választották, 50 személy pedig tartózkodott.”*²³ *„Ugyanaznap Kézdivásárhely rajonban is tartottak 12 gyűlést. Több, mint 1000 lakos Barátos, Orbaitelek, Páké, Kézdiálsis, Szörce és Székelypetőfalva falvakból Brassó megye mellett döntött. Székelytamásfalva, Lécfalva, Dálnok, Zabola, Tava és Bita falvak több mint 940 résztvevője Hargita megyéhez kíván tartozni. Az előző napokban Sepsiszentgyörgy rajonban tartott 7 gyűlésen több, mint 1000 résztvevő volt jelen Kilyén, Szotyor, Árkos, Réty és Hidófalva helységekből, akik Brassó megyéhez kívántak csatlakozni. Sepsikőrőspatak és Kálnok lakói pedig Hargita megyéhez.”*²⁴ – olvashatjuk a hivatalos jelentésekben. A Brassó változatot a hivatalos szervek, a brassói lobbi, a Brassóban dolgozó munkások egy része és a román többségű falvak támogatták.

A brassói pártvezetés hozzáállása, beszédmódja azt sugallja, hogy magabiztosan kezelte a helyzetet és bízott az általa képviselt tervezet sikerességében. Február 3-án a brassói pártvezetés a Hargita megye mellett voksoló Zabola és Sepsikőrőspatak községeket is Brassó megye részeként kezelte, azzal az érveléssel, hogy a két közeli város, Sepsiszentgyörgy és Kovászna is ide fog tartozni. A hivatalos brassói jelentések a Hargita megye melletti opciót azzal próbálták „megmagyarázni” Bukarestnek, hogy *„egyes, magyar nemzetiségű személyek, szubjektív jellegű, esetenként nacionalista hangvételű propagandát fejtenek ki, előtérbe helyezve az ún. székely egységet és az anyanyelv használatának kérdését.”*²⁵

20 ANR, fond CC al PCR Secția Organizatorică, dos. 4/1968. 20. f.

21 Uo. 25. f.

22 Uo. 56. f.

23 Uo. 80. f.

24 Uo. 98. f.

25 SJAN BV, fond Sfát Popular Regional Braşov, dos. 25/1968. 156. f.

A különböző érdekcsoportok által mozgósított csoportok, lakosok, munkaközösségek csoportosan aláírt levelekben közölték a helyi pártszervekkel az átszervezésre vonatkozó kéréseiket, óhajaikat. Jelentős számban érkeztek ún. egyéni levelek is. Ezeket többnyire nagyobb befolyással rendelkező értelmiségiek írták. A január második felétől beindult folyamatban egyértelműen a Brassó-párti csoportok által mozgósított közösségek voltak aktívabbak. Az ebben az időszakban keletkezett öszszesítésekből, beszámolókból az derül ki, hogy a Brassó mellett kitartó érdekcsoportnak sikerült különböző munkaközösségeket megmozgatni Sepsiszentgyörgyön, Kovásznán és még néhány kisebb településen. Egy január 29-i összesítésből kiderül, hogy Kovászna városából, Dálnokról, Bereckről, valamint Zaboláról 51 olyan levél érkezett a brassói pártszervekhez, amelyet összesen 3043 személy látott el kézjegyével és amelyekben az aláírók azt kérték, hogy az érintett települések Brassó megyéhez tartozzanak.²⁶ A Brassó-pártiak további 758 személyt mozgósítottak Sepsiszentgyörgyön és Baróton is.²⁷

A Brassó megye mellett mozgósított személyek, csoportok érvelésben két szempont jelentkezett: a gazdasági és az etnikai. A Sepsiszentgyörgyön és környékén megtartott, Brassó-párti gyűléseken elsősorban a gazdasági érvek domináltak: a régió gazdasági kapcsolatai Brassó városával, munkahelyek elvesztése stb. Általános jelenség volt az a híresztelés, miszerint az átszervezések során országos szinten több ezren válnak majd munkanélkülivé. Ez a feltételezett veszély sok esetben befolyásolta a helyiek döntését, hogy vállalják vagy sem a számukra munkát biztosító intézmények felszámolását, vagy átszervezését.²⁸ Február 1-jén Háromszéken 12 nagygyűlést tartottak. A jelentések szerint Bitán, Zabolán, Páván, Dálnokon a Hargita megye melletti opció győzedelmeskedett, Barátoson, Orbaitelken, Pákén, Kézdiabison pedig Brassó megye mellett döntöttek. Sepsiszentgyörgy rajonban pedig Sepsikilyénben, Szotyoron, Árkoson és Rétyen Brassót választották, Sepsikőröspatakon, Kálnokon, Gidófalván pedig Hargita megyét.²⁹

A lakosság állapotára és hangulatára vonatkozó pártjelentések azt mutatják, hogy az átszervezés kérdése állandó témája lett a magánbeszélgetéseknek is, amelyek során az emberek őszintén kifejtették egyetértésüket vagy kifogásaikat, aggodalmaikat. Az egyik jelentés szerint pl. a kézdivásárhelyi munkások, élükön Dobalyi Jánossal, Török Andorral és Gáll Lajossal munkaidőben vitatták meg a területi átrendezés helyi vonatkozásait, kifejtve nemtetszésüket arra vonatkozóan, hogy a jövőbeli, amúgy is fejletlen Hargita megyétől Brassó elveszi a fejlettebb gazdasággal rendelkező te-

---

26 Uo. 171. f.

27 Uo.

28 BJAN CV, fond Comitetul Raional PCR Târgu Secuiesc, dos. 7/1967. 205. f.

29 SJAN BV, fond Sfat Popular Regional Braşov, dos. 25/1968. 224. f.

lepüléseket.³⁰ A jelentésekből az derül ki, hogy a Hargita megye ellen szóló érvek többségében gazdasági és infrastrukturális jellegűek voltak.³¹

A jövődóbeli Kovászna megye esetében a gazdasági tényezők mellett szerephez jutott az etnikai tényező is. A MAT 1960-as felszámolásának, a magyar etnikai tömb közigazgatási megbontásának emléke még eleven volt. A megyésítési tervezetek, viták csak fokozták a magyarok és románok közötti gyanakvást, feszültséget. Az egységes székely megye mellett érvelőket a helyi románok és a Brassó pártiak szeparatizmussal vádolták, a térség román ajkú lakossága inkább Brassó megyét választotta volna. A magyarok többsége számára pedig a Brassóhoz való csatolás terve nem jelentett mást, mint egy újabb kísérletet arra, hogy megosszák a székelységet és, hogy tovább folytatódjon a térség Brassó általi „kizsákmányolása”. Egy korabeli jelentésből kitér, hogy pl. Zabola településen a népgyűlések során nagyon felfokozott volt a hangulat. *„A viták során különböző kijelentések hangzottak el a résztvevők szájából. Egyes román lakosok több alkalommal is kifejezésre juttatták, hogy: ne engedjétek, Romániában élünk és ezek gúnyt űznek belőlünk [...] néhány magyar, főleg női résztvevő pedig a következőket mondta: gúnyt űznek a magyarokból, ez a föld magyar föld, nem megyünk innen sehova.”*³² Egy kovásznai román csoport arról panaszkodott, hogy a kórház igazgatója magára hagyott egy román nemzetiségű szülő nőt, akinek a gyermeke meghalt. A szintén kovásznai Cojan Gheorghe juhász levelében szintén Hargita megye ellen érvelt. *„Azt kérem, hogy csatoljanak Brassóhoz, mert Hargita megyében nem élhetünk meg. Juhászok vagyunk, Hargita megyében nem tarthatunk majd juhokat, a magyarok eddig is gyűlölködtek, ezután még annyira sem fognak segíteni, ha hozzájuk fordulunk.”*³³ Şerban Gheorghe, kovásznai tanár január végi levelében etnikai szempontból feszült helyzetről számol be és kérte a vezető pártszervek racionális elvek alapján történő közbelépését.³⁴ A brassói változat mellé sikerült állítani néhány brassói gyári munkaközösséget is, pl. a Szerszámgyárból.³⁵

---

30 BJAN CV, fond Comitetul Raional PCR Târgu Secuiesc, dos. 11/1968. 38. f.

31 Uo. 39–40. f.

32 Uo. 10. doboz, 5 dosszié. 1. f.

33 SJAN BV, fond Sfat Popular Regional Braşov, dos. 25/1968. 188. f.

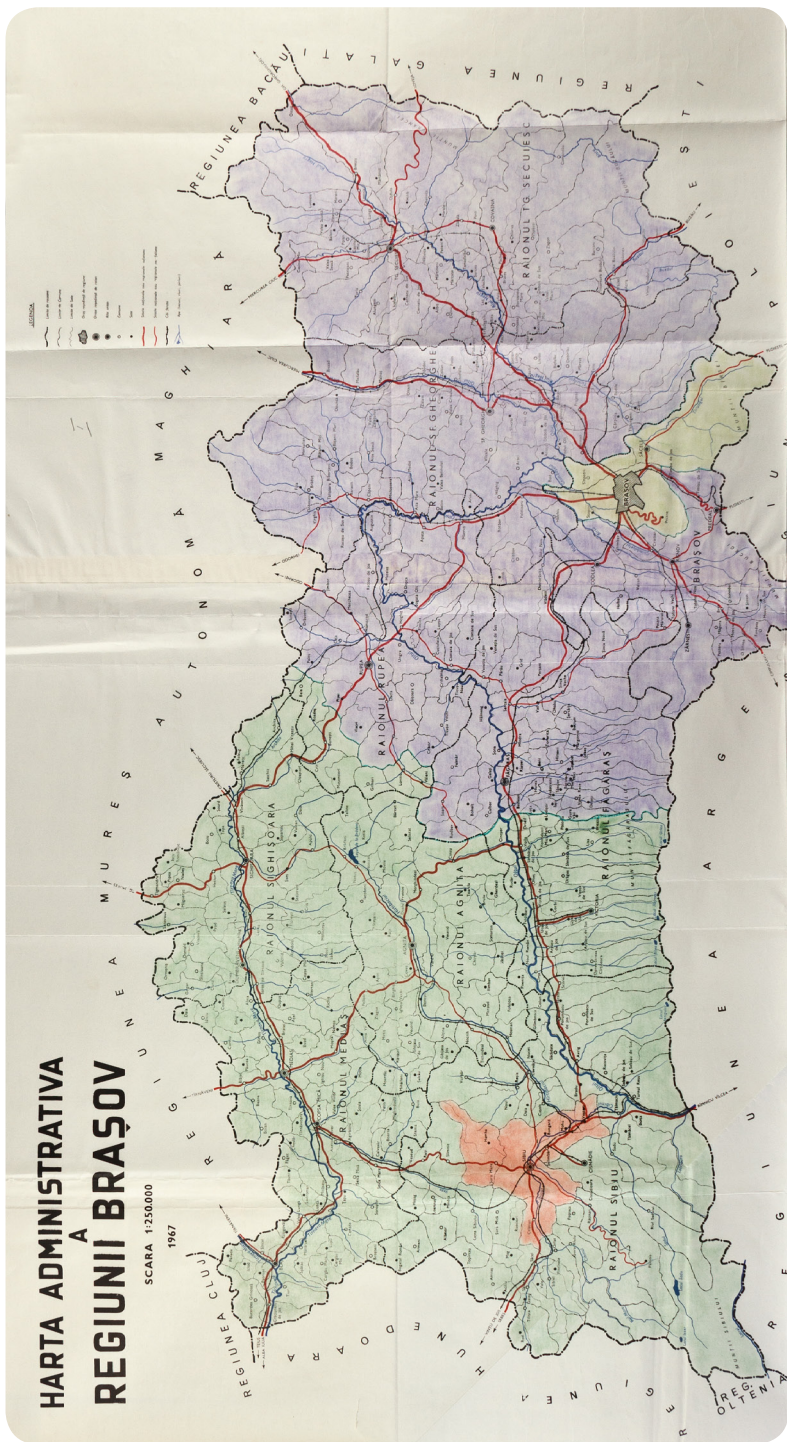
34 Uo. 191. f.

35 Uo. 201. f.

A potenciális „nagy Brassó” körvonalai (1.)
 (Forrás: SJAN BV, Fond Stat Popular Regional Braşov, Dos. 23/1968. A fotókópiát Vargyasi Levente készítette.)

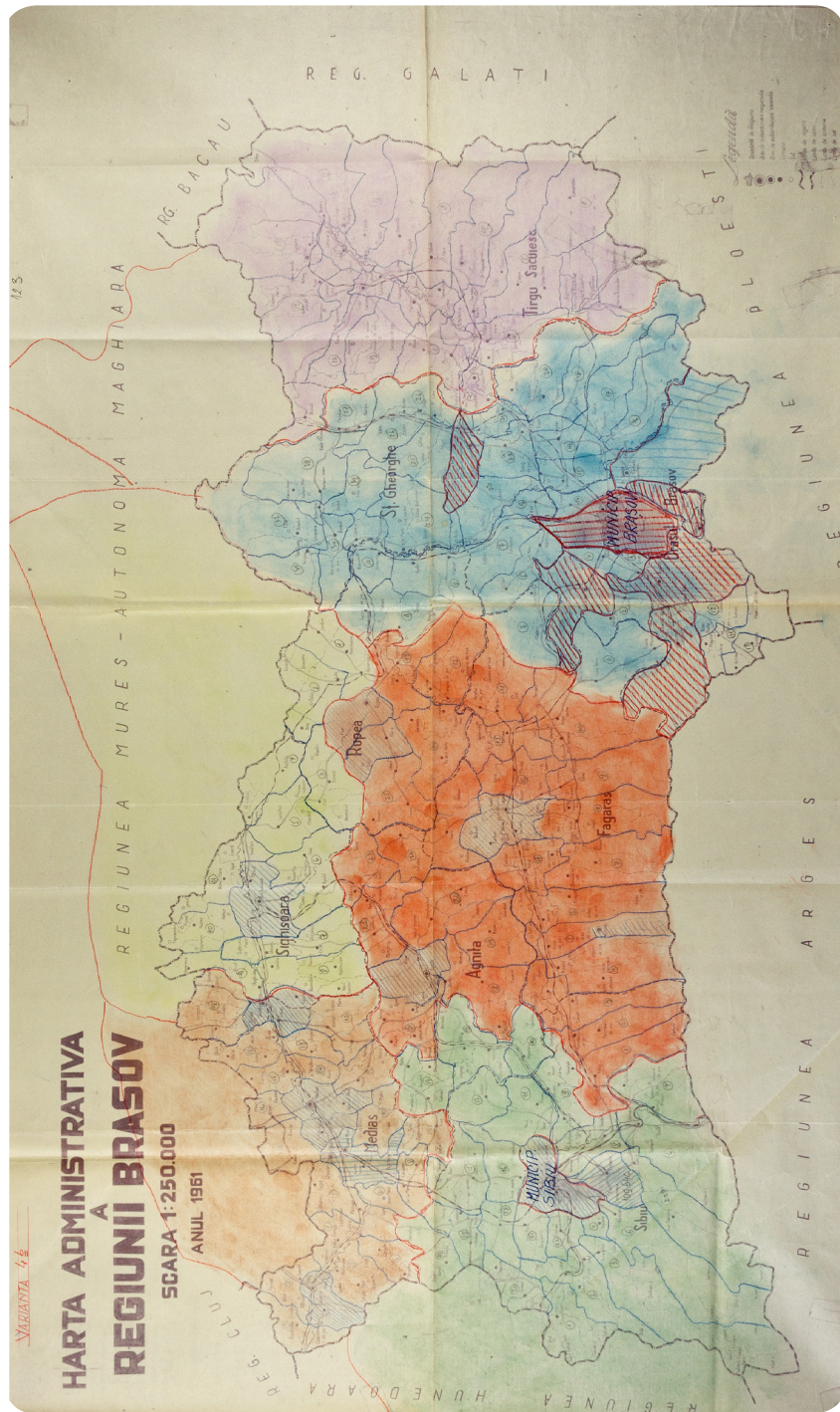
A potenciális „nagy Brassó” körvonalai (2.)

(Forrás: SJAN BV, Fond Stat Popular Regional Braşov, Dos. 23/1968. A fotókópiát Vargyasi Levente készítette.)

Brassó és Szeben megye tervezete
(Forrás: SJAN BV, Fond Stat Popular Regional Brașov, Dos. 23/1968. A fotókópiát Vargyasi Levente készítette.)

A szétszabdalt Háromszék (1.)

(Forrás: SJAN BV, Fond Stat Popular Regional Brașov, Dos. 23/1968. A fotókópiát Vargyasi Levente készítette.)

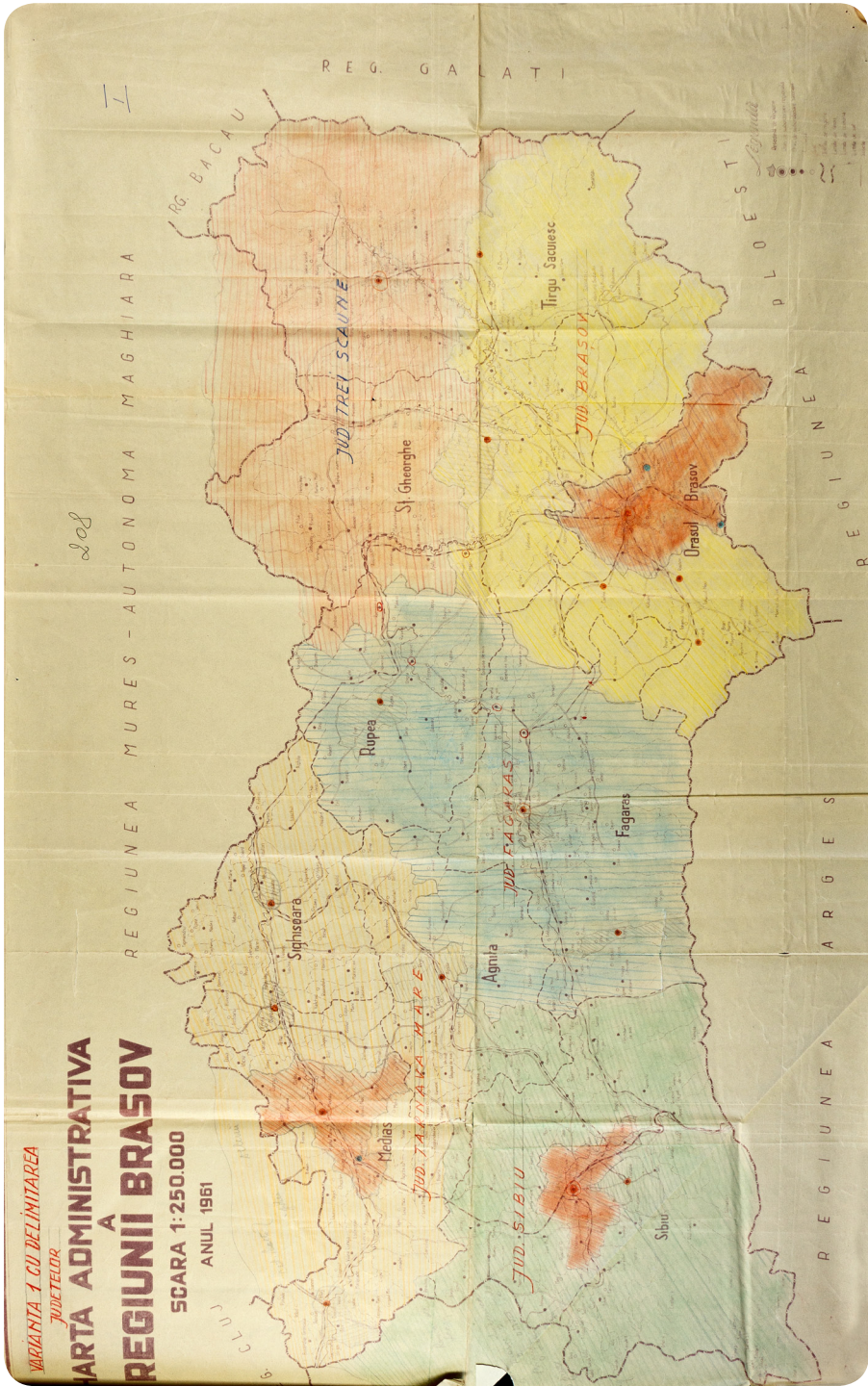

A szétszabdalt Háromszék (2.)

(Forrás: SJAN BV, Fond Stat Popular Regional Braşov, Dos. 23/1968. A fotókiptát Vargyasi Levente készítette.)

A szétzabdalt Háromszék (3.)
(Forrás: SJAN BV, Fond Stat Popular Regional Brașov, Dos. 23/1968. A fotókópiát Vargyasi Levente készítette.)

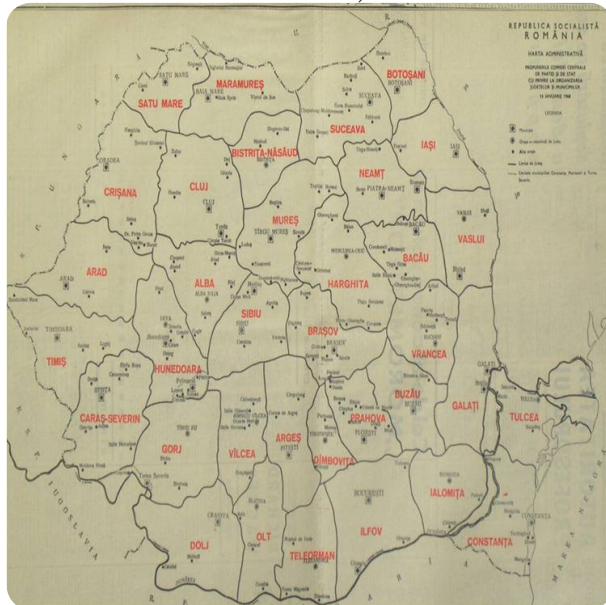

Háromszék megye tervezete.

(Forrás: SJAN BV, Fond Stat Popular Regional Brașov, Dos. 23/1968. A fotókópiát Vargyasi Levente készítette.)

Sokmegyes változat 1935-ös modell alapján
 (Forrás: SJAN BV, Fond Stat Popular Regional Brașov, Dos. 23/1968. A fotókópiát Vargyasi Levente készítette.)

A „nagy Hargita” megye tervezete
 (Forrás: SJAN BV, Fond Stat Popular Regional Brașov, Dos. 23/1968. A fotókópiát Vargyasi Levente készítette.)

2.1.2. Brassó ellenében

1968 januárjának első felében a Brassó tartományi hivatalos álláspont szerint tehát Sepsiszentgyörgy rajon hovatartozását illetően az a vélekedés látszott diadalmaszkodni, miszerint a város és közvetlen környéke „a számára előnyösebb gazdasági feltételeket biztosító lehetőséget, a Brassó megyéhez való tartozást” választja. A Brassó tartományi iratokból kevésbé, más forrásokból viszont annál inkább az derül ki, hogy az említett helyzettel kapcsolatosan egyre inkább megoszlottak a vélemények Sepsiszentgyörgyön és környékén. A február eleji jelentésekben a brassói szervek említést tettek egy olyan lakossági igényről is, amit a helyi pártvezetés egyelőre figyelmen kívül hagyott. Ebben szerepelt az a megállapítás, hogy több sepsiszentgyörgyi lakos azt javasolta, hogy állítsák vissza a régi Háromszék megyét.³⁶ A közbeszédben megjelent tehát az a gondolat – amivel az előkészítés során, elvi szinten, nem nyilvánosan „eljátszott” ugyan a brassói pártvezetés, de a közvitában sehol sem jelent meg ez idáig – miszerint a régi Háromszék megyét kell újraszervezni.

Az 1968. január 17-ig összegzett, a Brassó tartományi szervekhez érkezett lakossági kérésekből, Sepsiszentgyörgyre vonatkozóan két álláspont körvonalazódott. Ezek szerint a rajon területén és a városban léteztek olyan személyek és közösségek, amelyek Brassó megyét választanák, illetve egyre többen érvelnek amellett, hogy Sepsiszentgyörgy központtal hozzanak létre egy új megyét.³⁷ 1968. február 8-ig a hivatalos összesítések alapján több száz levél érkezett a Brassó tartományi szervekhez. Ezekben ugyan a Brassó megyéhez való tartozás kérése dominált, de már jelentős mértékben jelen volt a régi Háromszék megye visszaállításának ötlete.³⁸

Többen nemtetszésüket fejezték ki amiatt is, hogy meglátásuk szerint a Brassó-párti csoportosulások „nem tiszta játszmákkal” próbálták meg a maguk javára billenteni egyes emberek és munkaközösségek döntését. Helyi értelmiségiek és a brassói központot ellenző káderek igyekeztek jelezni a felsőbb fórumoknak a visszaéléseket, hogy a népgyűléseken résztvevőket és felszólalókat ígéretekkel, fenyegetéssel befolyásolták, megpróbálták rávenni arra, hogy Brassó mellett szavazzanak és a másképpen gondolkodó felszólalókat sok esetben elhallgattatták.³⁹

Egy névtelen sepsiszentgyörgyi értelmiségi számonkérő hangnemben fogalmazta meg a helyzet visszasságát. *„Itt nálunk Sepsiszentgyörgyön a múlt hét folyamán egy egész kampányt indítottak, hogy magát a várost és a hozzá tartozó községeket (Árkos, Kőröspatak, Gidófalva, Szotyor, Réty) kiszakítsák Hargita megyéből. Pénteken, szombaton és vasárnap népgyűléseket szerveztek, hogy a dolgozók mondják meg véleményüket, szavazás alá bocsátva, hogy ki van Brassó vagy Hargita megye mellett. Habár a hozzászólók kihangsúlyozták városunk érdemeit és azt a nézetüket, hogy jó volna, hogy a me-*

36 Uo. 158. f.

37 SJAN BV, fond Sfát Popular Regional Braşov, dos. 25/1968. 138–139. f.

38 Uo. 162. f.

39 Interjú Czíkó Árpáddal, Sylvester Lajossal és Fábíán Ernővel. B. Kovács: *Szétszabdalt Székelyföld...* i.m.

gye székhelye legyen, de a vezetők (kik nagyrészt románok vagy brassóiak) kijelentették, hogy erről szó sem lehet. Egyes helyeken befolyásolták az embereket, a hozzászólókat felkészítették és így körülbelül 85%-uk Brassót kérte... Miért kell Sepsiszentgyörgy, Kézdivásárhely, Kovászna, Zágón stb. Brassóhoz tartozzon csak azért, hogy a vezetőknek, akik nem idevalósiak, állásuk legyen. Én szerintem Hargita megye Sepsi és Kézdi, valamint a környéke nélkül eredetileg már halálra van ítélve.”⁴⁰

Hasonló visszaélésekre hívta fel Fazekas János figyelmét a korszak két meghatározó vezető értelmisége is. Sütő András és Hajdu Győző a sepsiszentgyörgyi értelmiségiekkel való találkozás után fogalmazott meg egy levelet Fazekasnak, tolmácsolva a helyiek kéréseit. A levélből kiderül, hogy a sepsiszentgyörgyi színház igazgatóját, Báakai Balázst behívták a párt helyi tanácsának épületébe, ahol Sándor Éva arra kérte, fogalmazza meg írásban, hogy kéri Sepsiszentgyörgy Brassó megyéhez történő csatolását. Miután Báakai ezt visszautasította, arra kérte, hogy szervezze be ebből a célból Fekete Gyula színészt és Völgyesi András rendezőt. Báakai mindezt visszautasította.⁴¹ Ugyanebben a levélben arról is beszámoltak, hogy a helyi pártszervek azokat a gyűléseket, amelyekről már eleve sejteni lehetett, hogy Brassó ellen fognak dönteni, nem tartották meg. „Sokan mesélik, hogy a szeszgyárban négyszer is Csík mellett szavaztak, de a párt küldöttje mindannyiszor arra hivatkozott, hogy a szavazók nem értették meg a kérdést. Így az ötödik menetben megszavazták Brassót”, olvasható továbbá a levélben.⁴²

Egy másik helyi értelmiségi csoport személyesen Fazekas Jánosnak küldött üzenetet, hogy járjon közbe Ceaușescunál annak érdekében, hogy Sepsiszentgyörgy és Kézdivásárhely rajonok ne kerüljenek Brassó megyéhez. A levél írói kifejtették, hogy ésszerűnek és helyesnek tartják a székely székek alapján megtervezett „nagy Hargita megye” ötletét. Sepsiszentgyörgy és környékének pedig a majdani új megye kulturális és gazdasági motorja szerepet szánták. „Az, hogy a történelmileg kialakult székely székek figyelembevételével született meg a Hargita megyére vonatkozó elgondolás, rendkívül körültekintő, tudományos és reális tájékozódásról tanúskodik. Szerintünk a központi javaslat, amely az új megyében Sepsiszentgyörgynek és környékének fontos gazdasági és kulturális szerepet szán: reális szükséglet. Ennek a régen oly elmaradott vidéknek – Udvarhely, Gyergyó, Csík vidékének – gazdasági-művelődési felemelésében Sepsiszentgyörgynek rendkívüli szerepe lesz. Engedje meg, hogy a kérdésnek csupán néhány művelődési vonatkozását említsük föl:

1. Állami magyar színházunknak rendkívüli hivatása volt és lesz az egész Hargita megye lakosságának politikai és művészi nevelésében.⁴³ Luxusszámba menő azon elgondolás, amely ennek a színháznak a hatósugarát csupán a városra, a közeli falvakra

40 Politikatörténeti és Szakszervezeti Levéltár (PTSzL), 917. fond, 10 doboz, 3 dosszié.

41 Sütő András és Hajdu Győző levele Fazekas Jánoshoz. PTSzL, 917. fond, 8. doboz, 3. dosszié, 1–3. f.

42 Uo.

43 Marosvásárhelyt leszámítva a székelyföldi városok közül csak Sepsiszentgyörgy rendelkezett önálló állami színházi intézménnyel.

és Brassóban való időszaki szereplésre korlátozná. Ennek a színháznak valóságos cselekvési területe a városon kívül az összes óriásfalvak (Alfalu, Ditró stb.) és Csíkszereda, Udvarhely, Gyergyószentmiklós területe.

2. A város valamennyi haladó történelmi és művelődési hagyománya arra kötelezi Sepsiszentgyörgyöt, hogy Hargita megyében a szocialista nevelés, a hazaszeretet ápolásának, hagyományaink továbbfejlesztésének egyik szellemi központja legyen. Itt élt Gábor Áron, a nagy forradalmár harcos, itt működik a Székelyföld múzeuma, itt született Gyárfás Jenő, a nagy klasszikus magyar festő. Városunkban szép hagyományai vannak a román-magyar testvériség évszázados gondolatának. Csak példaként említjük meg, hogy színházunk őse, a sepsiszentgyörgyi műkedvelő társulat 1874-ben nem csak Shakespeare Szentivánéji álom című színdarabját mutatta be, hanem Moldovan Grigore román szerző Szép Ileana, és egy másik román szerző Valeni-i nász című darabját.

3. Iskolahálózatunk (két líceum, többféle szakiskola) fejlettsége reméljük pozitív kihatással lesz Hargita megye elmaradottabb településeinek továbbfejlesztésében, ifjúságunk szakképesítésében. Mi teljességgel érthetetlennek tartjuk, hogy egyes elmaradottabb gondolkodású emberek épp a város fejlettségére való tekintettel hangoztatják azt, miszerint Sepsiszentgyörgynek Brassóhoz kellene tartoznia. De hiszen világos a központi fórumoknak azon elgondolása, hogy hazánk anyagi és szellemi javainak ésszerű megosztásával biztosítsák minden egyes megye harmonikus fejlesztését. Szerintünk ama sokat vitatott kérdés, hogy melyek a Székelyföld gazdasági felemelésének reális és gyors lehetőségei, egyebek között szorosan kapcsolódik ahhoz a szükséglethez, hogy Sepsiszentgyörgy Hargita megye keretén belül gazdasági és szellemi súlyt kapjon; hogy a megye kiváló szakembereinek, értelmiségi gárdájának cselekvési lehetőséget biztosítson; hogy azok az alkotó művészek, akik mindmostanáig a székelyföldi városok elmaradottságára való tekintettel Marosvásárhelyre, vagy Kolozsvárra húzódtak el, ezután itt – a megnövekedett lehetőségek alapján – fejtsék ki tevékenységüket. Amiként hajdan, a gazdasági nyomor üldözte el innen a székely dolgozókat egészen Amerikáig, azonképpen napilap, folyóirat, sajtókiadvány, nyomdahiány stb. miatt tehetséges fiataljaink, íróink, festőink telepedtek le az ország más, távolabbi területein. Bizonyosak vagyunk abban, hogy az új megye sok mindent pótol majd a múlt mulasztásaiból.⁴⁴

A levél írói azt is kihangsúlyozták, hogy a Brassó mellett állást foglalók többsége figyelmen kívül hagyja a régió történelmi hagyományait, csupán egyéni, politikai és egzisztenciális megfontolás alapján nyilvánít véleményt: „Tudomásunk van arról, hogy olyan emberek, akik Hargita megye fejlődésének lehetőségeit nem összefüggéseiben, nem a széles székely tömegek reális igényeinek alapján ítélik meg, amellettt agitálnak, hogy Sepsiszentgyörgynek Brassóhoz kell tartoznia. Ezek az emberek nagyrészt azokból tevődnek össze, akik arra számítanak, hogy ilyenformán az adminisztratív átszervezés őket nem fogja érinteni, és nem lesznek kénytelenek esetleges más munkahelyen dolgoz-

44 PTSzL. 917. fond, 10. doboz, 3. dosszié, 1–5. f. A levelet többek között Veress Dániel író, Berde Zoltán tanár, Valkó Ernő költő, Birtalan Ibolya és Czompó Enikő tanárok írták alá.

ni. Vannak mások, akik attól való félelmükben, hogy az új megye vezetősége nem fog nekik megfelelő jó munkakört biztosítani, inkább régi brassói személyes összekötéseikben bíznak és azoktól várnak többet, fittyet hányva a közösségi érdekre. Szerintünk nem lehet jelentőséget tulajdonítani a minden kisvárosban megtalálható lokálpatriotizmusnak sem, amely pusztán azon az alapon szeretne más megoldást, mivel Csíkszereda a mi városunknál sokkal kisebb város. Földrajzilag azonban a megye közepén helyezkedik el, a szocialista fejlődés üteme pedig nyilvánvalóan Csíkszeredát képessé fogja tenni feladatának betöltésére. Erre számos példa van már az ország más megyéiben. A központi javaslat elgondolása szerintünk – és a város lakosságának többsége szerint – szorosan kapcsolódik pártunk helyes nemzetiségi politikájához, vagyis ahhoz az elvhez többek között, hogy a Székelyföld gazdasági és kulturális fejlődését az ország összes többi megyéivel együtt harmonikus ütemben kell biztosítani. Ha meghallgatásra talál azoknak vélekedése, akik ezt a helyes pártelvet aprópénzre váltják és úgy számolnak, hogy Brassóig az autóbusz hány lejjel olcsóbb, akkor éppen a Székelyföld lakosságának nagy részét felölelő Hargita megye fejlődési lehetősége szenved kárt. Biztosak vagyunk abban, hogy pártunk bölcs vezetősége a helyi jellegű szubjektív törekvések fölé helyezi az új megye általános politikai és gazdasági-művelődési érdekeit.”⁴⁵

Amint azt jeleztük, a Kézdivásárhely rajoni pártvezetés már a kezdetektől a „nagy székely megye” változatot támogatta. Január folyamán Kovászna város értelmisége is mozgásba lendült. A Fazekas Jánoshoz eljuttatott levelükben a „kötelező tiszteletkör” lefutása (a párt politikájának méltatása) után két fontosabb kérdésben kérték a magyar politikus közbenjárását. Elsőként az elmúlt évtizedekben elhanyagolt Kovászna város turisztikai fejlesztésének fontosságára hívták fel a bukaresti vezetés figyelmét.

„A 9. kongresszus és a pártkonferencia szellemiségében kijelenthetjük, hogy Kovászna város turisztikai szempontból nagyon lemaradt. Ugyanakkor Kovászna város nagyon sok altalajkincssel rendelkezik, amelyeket nagyon jól ismernek idehaza és külföldön is. Kovászna több természetes adottságát is fel lehet használni különböző betegségek kezelésére: vérkeringési zavarok, reuma, emésztési, nőgyógyászati gondok, valamint idegrendszeri megbetegedések. Szanatóriumok, hétvégi házak, gyógykezelési komplexumok építésével ezek az adottságok mind hozzájárulhatnak országunk lakosai egészségi állapotának feljavításához. A betegellátó hálózat kiépítésével ezer és ezer beteg kezelhetnénk, akár külföldieket is. Ezzel jelentősen fejlődne a gazdaság is, valamint egyfajta spirituális export is megvalósulhatna.”⁴⁶

Jól kidolgozott és dokumentált iratanyaggal fordultak Fazekas Jánoshoz néhány olyan település érdekében, amelyeket a reformtervezet Brassó megyéhez sorolt. „Az átszervezési javaslatok olyan, Kovásznától délre eső települések leválasztását irányozzák elő, amelyek a múltban a régi Orbai székhez tartoztak, majd később Háromszék megyéhez és Kézdivásárhely rajonhoz. Komandó, Zágón, Borosnyó, Papolc és Egerpatak

45 Uo. 10. doboz, 3. dosszié, 1–5. f.

46 PTSzL. 917. fond, 10 doboz, 3 dosszié.

községekről van szó. Azt javasoljuk, hogy ezeket a községeket csatolják Hargita megyéhez a következő okok miatt:

1. Földrajzi szempontból ezek a községek, akár csak Kovászna városa, a Feketeügy folyó medencéjében helyezkednek el. Természetes központjuk Kovászna városa.

2. A medencét többségében ugyanaz a nép lakja [magyarok – N.Z.] tehát etnográfiai szempontból is indokolt, hogy Hargita megyéhez tartozzon.

3. E térség lakosságának közös kultúrája, történelme és hagyományai vannak, amelyek évezredek óta közös szállal kötik össze Kézdivásárhely rajon településeivel.

4. Gazdasági szempontból, a vasút- és kommunikációs hálózattal együtt az említett Brassó megyéhez csatolandó községek Kovászna várossal és annak térségével alkotnak egy egészet. Mindannyian a múlt századtól kialakult fafeldolgozó ipari hálózat részei...⁴⁷

A Vasile Patilineț jelenlétében, 1968. február 8-án megtartott Brassó tartományi ülésen a jelenlevők megvitatták a Sepsiszentgyörgy és Kézdivásárhely rajonokban kialakult helyzetet. Szó esett az ekkor már nyilvánosan is megjelenő javaslatról, miszerint vissza kellene állítani a régi Háromszék megyét. A felszólaló tartományi és központi pártvezetők többsége viszont elutasította ezt a szándékot. A tartományi első titkár súlyosnak ítélte meg a kézdivásárhelyi helyzetet, kiemelte Sepsiszentgyörgy lojalitását. Véleménye szerint a Kézdivásárhely rajoniak hangulatát egyes, ún. agitátorok alakították, befolyásolták.⁴⁸

Február 3-án külön elemzés készült a Kézdivásárhely rajonban kialakult állapotról. Eszerint a megyésítésre vonatkozó tervezetek megjelenése után „egyes személyek”, kiegészülve a helyi pártvezetéssel és értelmiségiekkel, aktív kampányba kezdtek annak érdekében, hogy a rajon települései egyértelműen a Hargita megyéhez való tartozás mellett tegyék le a voksukat. Az elemzés szerint a rajoni pártszervezetek passzívan figyelték a folyamatot, így bátorították azt. A mozgalomban ún. nacionalista jelszavak is elhangzottak – állítja az elemzés – miszerint a magyaroknak, széke-lyeknek egy közigazgatási egységhez kell tartozniuk. Az agitátornak nevezett személyek közül Fábíán Ernőt (kovásznai iskolaigazgató), Benedek Géza kórházigazgatót és Gazda István tanárt emelték ki név szerint.⁴⁹ A pártutasításokkal „szembeszegülő” helyi pártaktivisták közül Bede László, Jáni András, Márton Albert, Orbán Márton, Szász Domokos nevét emelték ki. A fent nevezettek a dokumentum szerint, magatartásukkal a nacionalizmust erősítették, olyan kijelentéseket tettek, miszerint: a helyi őslakosok a magyarok, aki igazi magyar, az Hargita megyével tart. Szász Domokos, rajoni első titkár pedig nem csak elnézte mindazt, ami a rajonban történik, hanem Brassó ellenes kijelentéseket tett, miszerint Brassó a területnövelés miatt szeretné bekebelezni az egykori Háromszék megye területét.⁵⁰

47 Uo.

48 SJAN BV, fond Comitetul Județean PCR Brașov, dos. 3/1968. 1–25. f.

49 Uo. 31–34. f.

50 Uo. 34–35. f.

A Brassó „elleni küzdelem” január második felétől egyre nagyobb lendületet kapott. 1968. január 10-én az Olt textilgyár munkaközössége egy közös levélben egyenesen a bukaresti pártvezetéshez fordult. A levélírók röviden felvázolták Sepsiszentgyörgy és vonzáskörzete gazdasági fejlődését, külön hangsúlyozva az egykori Háromszék megye egységét és azt kérték, hogy a pártvezetés engedélyezze egy új megye létrehozását az egykori megye szerkezetére építve. *„Az évek folyamán Sepsiszentgyörgy környékén, az egykori Háromszék megye területéből kiforrott egy jól meghatározott, egymással gazdasági, kulturális összefüggésben álló, harmonikusan fejlődő terület: a köpeci szénlelőhelyek, a kovásznai, kommandói és kézdivásárhelyi erdőgazdálkodás, a fejlődő fogyasztási cikkek gyártó- és építőanyag ipar és nem utolsósorban a különböző gyógykezelési központok. Az említett területek ideális politikai és gazdasági fejlődését az garantálná a jövőben, ha figyelembe véve az utóbbi időszak társadalmi és gazdasági változásait, az egykori Háromszék megye vázára egy új közigazgatási egységet szerveznének, Sepsiszentgyörgy központtal.”*⁵¹ Január folyamán ugyanezt a kérést fogalmazta meg több más munkaközösség is a környékről több tucat, több száz aláírással ellátott nyílt levelében: a sepsiszentgyörgyi 2-es számú líceumból, a kórházból, a dohánygyárból, a kézdivásárhelyi fafeldolgozó üzemből, a kézdivásárhelyi kórházból, a szövetkezetekből.

A térképes tervezet megjelenése után nem csak a városi értelmiségiek és munkaközösségek, hanem a szétválasztási tervek által konkrétan érintett falvak is megmozdultak. A maksaiak pl. 1968. január 19-én fogalmazták meg és juttatták el kérésüket, érveléseiket Fazekas Jánoshoz. *„Nézegetve a megjelent térképet, kérnők, hogy a mi javaslatainkat is vegyék figyelembe egyes esetekben, amennyire lehetséges. A jövő a mezőgazdaságban az öntözés kiszélesítése. Sajnos Maksától három kilométerre folyik a Feketeügy, amely a szomszédos Bita határán megy át, amely falu jelenleg Egerpatak községhez tartozik, amelyet Brassó megyéhez javasoltak. Bitával területünk teljesen szomszédos és ha Maksa községhez csatolnák Bita falut, úgy gazdaságilag, mint adminisztrációs szempontból jövőben nagy lehetőségünk lenne az öntözéses gazdálkodás kiszélesítésére, ami nagyban hozzájárul a termelés növeléséhez. Beszélgetve nagyon sok bitai dolgozóval, a véleményük az, hogy csatolják Maksához és egyúttal Hargita megyéhez, mivel ők alig három kilométerre vannak tőlünk.*

*Ügyszintén javasoljuk, hogy Komandó község is legyen Hargita megyéhez csatolva, mivel e vidék lát el minket úgy épület-, mint tűzifával, majdnem az egész háromszéki medencét. Mi nagyon is egyetértünk, hogy a község Hargita megyéhez tartozzék és igyekezni fogunk munkánk eredményeivel köszönteni Pártunk helyes politikáját.”*⁵²

A háromszéki események híre hamar eljutott a legfelső pártvezetés szintjére. Utasításukra több, a terepet jól ismerő központi küldött (Koppándi Sándor, Király Károly, Fazekas János, Vasile Patilineț) próbálta meg feloldani a feszültséget. A központi küldöttek jelenlétében megismételték a népgyűléseket. A „Brassó-ellenes” szervez-

51 Uo. 192–196. f.

52 PTSzL, 917. fond, 10 doboz, 2 dosszié.

kedések és a régi Háromszék megye visszaállítását megcélzó mozgalom meghozta az eredményt, a megismételt falu- és üzemi gyűléseken a résztvevők többsége elutasította a Brassó megyéhez való tartozást. Január 31-én pl. még az etnikai arányok miatt különlegesnek számító Vajnafalván is a Hargita-megye opció győzedelmeskedett, igaz, késhegyre menő „csatában”: 77-en Brassó mellett döntöttek, 80-an pedig Hargitát választották.⁵³

Fazekas János így emlékszik vissza az akkor történetekre: „Akkor nekem az információk, hogy milyen súlyos hibákat követnek el, hogy több helyen három-négyszer is szavaznak, olyanokat visznek be szavazni, akik nem odavalósiak. Nekem volt egy jó emberem, egy Fábíán Ernő nevezetű agrártitkár, agrármérnök, aki éjszaka áthozta az ojtózi szoroson a jegyzőkönyveket és az információkat, hogy mi történik Háromszéken. Reggel megérkeztünk Brassóba, s megmondottam a Panának, hogy miért jöttünk, s onnan mentünk Sepsiszentgyörgyre. Oda sem engedtem, hogy telefont adjanak. Megérkeztünk, pár óra alatt összehívták a gyűlést, s ott először én beszéltem. Magyarul beszéltem és elmondottam nekik azokat az áthágásokat, amelyek történtek, s ne, én azért vagyok itten, hogy újra kell szervezni az összes gyűléseket, új szavazások kellenek. Eltartott egy hétig, de a dolgok annyira elmérgesedtek, hogy az összes aktivistákat a falvakból a parasztság elkergette. Maksárról, Barátosról, máshonnan. Zabolán kétszer vagy háromszor kellett szavazni, mert hamisításokat csináltak. Maksán például elterjesztették, hogy a Brassó és Hargita közti határ majd a főúton megyen. A parasztoknak a kollektív gazdaságnak az elnöke, főmérnöke, párttitkára azt mondták: Jól van, ha azt akarjátok, lebontjuk ezen a részen a lakásokat, csűröket és áttesszük a másik részre, de mi nem maradunk Brassónál.”⁵⁴

A pártvezetés számára egyre nyilvánvalóbbá vált, hogy a térség lakosságának nagy része és a helyi értelmiségiek egyértelműen nem óhajtják a Brassóhoz való csatolást. A közvélemény kérése, „nyomása” és a magasabb funkciójú pártaktivisták (Fazekas, Király) közbenjárása nyomán körvonalazódni kezdett egy kompromisszumos megoldás: a két vitatott rajonból létrehozandó új megye terve. Az akkor legnagyobb befolyással rendelkező magyar pártvezető, Fazekas János azt állítja, hogy ő is azt javasolta Nicolae Ceaușescunak, hogy az érintett területek ne kerüljenek se Hargita, sem pedig Brassó megyéhez, hanem képezzenek egy új közigazgatási egységet. „Azt javasoltam Ceaușescunak, hogy hozzuk létre Háromszék megyét. Nem akarta semmiképpen a Háromszék elnevezést. Mondom, akkor legyen Bodok vármegye. Azt se akarta. Mondom, Bodok szép, az a mi havasunk, székelyföldi havasunk. Aztán végül mondtam, hogy legyen Kovászna, hisz Kovászna a mi nemzetközi híru üdülőtelepünk, kitűnő kezelőbázisokat építhetünk oda. Na, így született meg az elnevezés, Kovászna megye.”⁵⁵

Visszaemlékezései szerint ugyanezzel a javaslattal állt elő egy másik, fontos központi küldött is, a későbbi Kovászna megyei első titkár, Király Károly is: „Csomakőrösön,

53 SJAN BV, fond Comitetul Județean PCR Brașov, dos. 17/1968. 272. f.

54 Interjú Fazekas Jánossal. Sarány-Szabó: *Megyecsinalók...* i.m. 18–19. p.

55 Uo.

Kovásznán és máshol is, ahol nem sok és nem nagy szavak mellett a dolgokat úgy intéztem, hogy a népnek az óhaja teljesedjen, vagyis ne lehessen átcsatolni. Amikor látta a pártvezetés, hogy nagy az ellenállás, megkérdeztek, hogy hogyan lehet ezt megoldani és javasoltam, hogy maradjon meg Háromszék, illetve állítsuk vissza Háromszéket, persze Udvarhelyt is, amivel nem értettek egyet.”⁵⁶

Országos szinten még három esetben alakult ki hasonló helyzet: Szilágy, Mehedinti és Galati vonatkozásában. Galati esetében szintén egy ősi rivalizálás állt a háttérben Brăila városával. Nicolae Ceaușescu valamikor február 8-án hozhatta meg a végső döntést.

Február 9-én jelentették be nyilvánosan Csíkszeredában, hogy megszületik Kovászna megye. Czíkó Árpád jelen volt azon a csíkszeredai gyűlésen, ahol ezt megtették. *„Mindenki tájékozatlan volt, de éreztük, hogy most valami történik. Szentgyörgyről hárman voltunk, Veress Lajos a szövetkezetek részéről, Oprea Petre az egészségügy igazgatója. Hosszas várakozás után szirénázó rendőrkocsival érkezett két Mercedes. A színpadon levők közül Branis, Király, Kovács B Mihály volt ismerős, ott ült még egy valaki, akiről mondták, hogy ez Veres Nicolae. Ő volt a Maros Magyar Autonom Tartomány első titkára. Bejelentette, hogy éjszaka a pártvezetés úgy határozott, a kéréseknek megfelelően létrehoznak még egy megyét, Sepsiszentgyörgy székhellyel.”⁵⁷* Február 10-én összeült a Sepsiszentgyörgy és Kézdivásárhely rajonok pártszervezete, amelyek tagjaival közölték, hogy létrehozzák Kovászna megyét Sepsiszentgyörgy központtal és Hargita megyét Székelyudvarhely központtal.⁵⁸

Február 10-én, egy KB jelentésben hivatalosan is megjelent, hogy Sepsiszentgyörgy, Kézdivásárhely rajonokból és néhány Csík rajoni településből létre fogják hozni Kovászna megyét.⁵⁹ A hivatalos indoklás a következő volt: *„Kovászna megye Sepsiszentgyörgy központtal, Sepsiszentgyörgy, Kézdivásárhely rajonok településeit, valamint néhány Csík rajoni települést foglal magába. Kovászna megyét azért hozzuk létre, mert a térségben együtt élő és dolgozó román, magyar és más nemzetiségű lakosok számos levélben és a központi bizottság javaslatait megvitató népgyűléseken is ezt kérték. Figyelembe vettük ugyanakkor e hajdan egy megyét képező térség települései és lakosai között levő hagyományos kapcsolatokat is. [...] Kovászna megye létrehozása nagy politikai jelentőséggel bír, szocialista demokráciánk alapelveinek gyakorlatba ültetését bizonyítja.”⁶⁰* Az új tervezet végső elfogadására (Szilágy, Mehedinti megyék

---

56 Uo.

57 Kovászna megye harmincéves. Húzd meg, ereszd meg. 1. Beszélgetés Czíkó Árpád nyugalmazott közigazdász bankigazgatóval. Lejegyezte Sylvester Lajos. *Háromszék*.

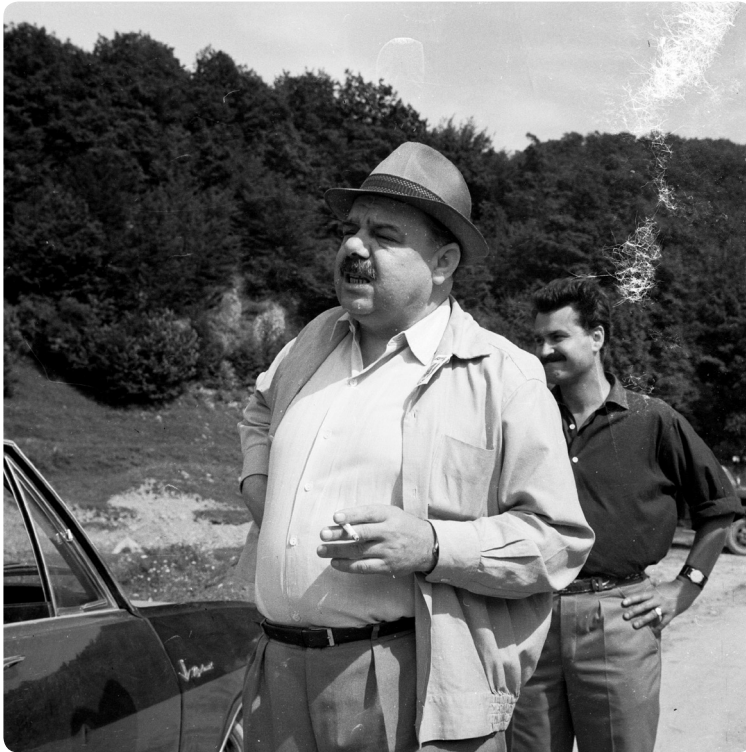
58 SJAN BV, Comitetul Județean PCR Brașov, dos. 32/1968. 259. f.

59 Fazekas visszaemlékezése szerint ő javasolta a Kovászna elnevezést. Sarány–Szabó: *Megyecsínálók...* i.m. 20. o. Írott forrást erre nem találtunk, az viszont tény, hogy a Hargita elnevezést ő javasolta. A párt az új megyék létrehozásakor bizonyos esetekben engedélyezte a régi nevek alkalmazását, más esetekben pedig valamely településről vagy szimbolikus domborzati formáról nevezték el.

60 ANR, fond CC al PCR, Secția Organizatorică, dos. 4/1968, 132–134. f.

létrehozására, valamint Brăila és Galați szétválasztására) 1968. február 14-én került sor, az RKP plenáris ülésén.⁶¹

A KB-hoz befutó jelentések a pártvezetés döntésének kedvező fogadtatásáról számoltak be. „A Brassó tartományi pártbizottság tájékoztatása szerint Sepsiszentgyörgy és Kézdivásárhely rajonok több településén is lelkes a hangulat Kovászna megye megalkulása okán, melynek részét képezik majd. Radu Eugen sepsiszentgyörgyi tanár köszönetét fejezte ki a pártnak azért, ahogy a vidék településeinek közigazgatási-területi beosztását oldották meg, aláhúзва, hogy ezáltal még jobban megerősödik a román és magyar lakosság közti egység. Ugyanakkor megfogadta, hogy még többet fog dolgozni a gyerekeknek a párt, a haza és a nép iránti szeretet szellemében való neveléséért. Kolcza János, a kézdivásárhelyi helyi ipari vállalat alkalmazottja rámutatott, hogy az új Kovászna megye román és magyar lakói elhatározták, hogy lendületesen fognak együtt dolgozni a megye gazdasági és társadalmi fejlődése érdekében.”⁶²

*Fazekas János miniszter a kovásznai Tündérvölgyben.
Bortnyik György felvétele. (SzNM/1500, Bortnyik-gyűjtemény)*

61 ANR, fond. CC al PCR Cancelarie, dos. 21/1968, 7. f.

62 ANR, fond CC al PCR, Secția Organizatorică, dos. 4/1968. 142–144. f.

2.2. Csíkszereda versus Székelyudvarhely

A Kovászna megye létrehozása körüli bonyodalom nem volt egyedi jelenség a megyésítés körüli székelyföldi vitákban. Az 1968. február 14-én tartott, a megyésítést lezáró plenáris ülés egyik napirendi pontja egy rendkívüli esetet tárgyalt meg: Csíkszeredában az előző napon tüntetésekre került sor annak érdekében, hogy Hargita megye székhelyének ez a város adhasson otthont. Az események előzményei közé tartozott, hogy a kezdeti fázisban tervezett „nagy székely megye” megyeszékhelyi státusának megszerzésére három város is pályázott: Sepsiszentgyörgy, Székelyudvarhely és Csíkszereda. A közigazgatási reform előkészítésének híre lázba hozta a vetélytársakat.

Az udvarhelyiek a környékről származó Fazekas János támogatásában is bízva, már az előkészítési viták alatt levelet intéztek a pártvezetéshez, amelyben Udvarhely előnyeit ecsetelték.⁶³ *„Gondolkozunk, mely város felelne meg leginkább a székely megye területén e komplex követelményeknek. Úgy véljük, nem szól belőlünk lokálpatriotizmus, sem más természetű elfogultság, amikor mi Székelyudvarhely várost tartjuk a legalkalmasabb megyeszékhelynek. A történelem során Udvarhely volt a székely anyaszék és Székelyudvarhely a székely anyaváros. Itt székelt a székely székek közigazgatási feje, a székely főkapitány, mint derékszékhez ide fellebbeztek peres ügyekben a többi székek lakói, itt volt letéve a hatalom pecsétje, itt volt elhelyezve levéltára, itt tartották a hadi lustrákat, itt voltak a törvényhozási gyűlések. Földrajzi elhelyezésénél fogva, Székelyudvarhely természetes kapu az alvidék és felvidék között. Ennek köszönheti évezredes létét, ezért indulnak sugárszerűen innen az összes közlekedési utak Gyergyó, Csík, Háromszék, Erdővidék, a Kis Küküllő és Sóvidék felé, s egyben legrövidebben összeköti mind ezen vidékeket. Itt halad át az út Segesvár, Medgyes, Nagyenyed s Erdély többi városa felé. Ez az összekötő úthálózat és városunk összekötő szerepe a jövőben könnyen tovább fejleszthető (műutak, vasút, repülőterek stb.). Székelyudvarhely akkor is betöltötte az anyaváros szerepét, amikor úttalan utakon, gyalog, lóháton vagy fakószekéren folyt a közlekedés”*⁶⁴ – írták az udvarhelyiek Fazekas Jánosnak 1968 januárjában.

Az udvarhelyi nyomásgyakorlás az akkori Maros Magyar Autonóm Tartományból érkező hivatalos beszámolókból is nyomon követhető. *„A nyilvános viták során több Hargita megyei település lakosa is kinyilvánította azon kérését, hogy Hargita megye székhelyének Udvarhely városát nevezzék ki és ne Csíkszeredát. Azzal érveltek, hogy Udvarhely fejlettebb város, és hogy sokkal jobban el tudja látni a megyeszékhelyi feladatokat”* – olvashatjuk a helyi pártszervek hivatalos jelentéseiben.⁶⁵ Az időközben jóváhagyott Kovászna megyéhez csatolandó területek és Sepsiszentgyörgy kiválásával a

63 Az udvarhelyi értelmiségiek egy csoportja 1967. december 12-én írtak egy levelet Fazekas Jánosnak, amelyben történelmi, földrajzi és gazdasági érvekkel próbálták bebizonyítani Udvarhely város fontosságát. PTSzL, 917. fond, 10. doboz, 3. iratsomó, 24. f.

64 Uo.

65 A MMAT tartományi pártszervezetének jelentése a KB-hoz. ANR, fond CC al PCR Secția Organizatorică, dos. 4/1968, 135. f.

pártvezetés a helyiekkel való konzultálás nélkül meg is változtatta a megyeközpontot illető elképzeléseit. Február 11-én egy újabb hivatalos változat már Udvarhelyt jelölte meg megyeszékhelyként.

A környező települések küldötteivel rá egy napra Székelyudvarhelyen meg is szervezték az új megye alakuló ülését. A hivatalos iratok jó hangulatról számolnak be, viszont köztudott dolog volt, hogy a csíkiak egyáltalán nem örültek az új helyzetnek, hanem kimondottan megalázkodóan tartották. *„Nem akartunk menni. Mégiscsak összedtek a vállalatoktól négy autóbuszra és pár kiskocsira való embert, de szinte lasszóval szedték össze, mert nem nagyon akartunk menni”* – emlékszik vissza Pataki Imre.⁶⁶ A tartományi pártszervek gyorsan érzékelték, hogy a csíkiak „kötelező beleegyezése” ellenére a helyzet nagyon bonyolult. A marosvásárhelyi tartományi pártbizottság azonnal jelezte Bukarestnek, hogy: *„Csík rajonban a hangulat feszült. Különböző vállalatokban, ruhagyár, faipari üzem, gépjárműpark, balánbányai bányaiüzem, a dolgozók elégedetlenségüknek adtak hangot. A faipari üzem dolgozói azt állítják, hogy a tervezet néhány helyi aktivista közbenjárására módosult és kéri, hogy szálljon ki egy bizottság és vizsgálja meg az ügyet. Jakab András, a zsögödi termelészövetkezetből azt állítja, hogy azért került sor a megyeszékhelyi státus megváltoztatására, mert a rajoni vezetők nem csíki származásúak és nem képviselik a helyiek érdekeit. Néhány polgár azt állítja, hogy szükség lett volna több helyi lakos véleményét is megkérdezni, mert a tervezetet megvitató üléseken többnyire csak aktivisták és üzemi vezetők vettek részt. Olyan vélemények is elhangzottak, hogy ebben az esetben, ha Csíkszereda nem lesz megyeszékhely, Csík rajon inkább tartozzon Kovászna megyéhez.”*⁶⁷

Az elégedetlenség a következő napokban sem szűnt meg. Február 13-án a város gazdasági egységeiből és a környék falvaiból többnyire szervezeten, de esetenként spontánul érkező emberek körülvették a pártbizottság épületét.⁶⁸ A tüntetés éjszaka és másnap is folytatódott. Bukarestből Gere Mihály és Vasile Patilineţ alkotta küldöttség tárgyalt a tüntetőkkel.⁶⁹ A felfokozott hangulatban végül a tárgyalások során a felek kiegyeztek abban, hogy a tüntetők küldöttségét fogadja Nicolae Ceauşescu.

A párt és az ország első számú vezetője és a csíkszeredai küldöttség találkozója február 14-én került sor Bukarestben. Megjegyzendő, hogy ebben az időpontban zajlott a párt plenáris ülése és Ceauşescu ezt megszakítva tárgyalt a küldöttekkel. Ceauşescu a csíkiakkal való találkozás előtt a plenáris ülés képviselőinek még kijelentette, hogy szerinte Udvarhely a megfelelő központ, de hajlandó tárgyalni a küldöttséggel. *„Csíkban 2000-2500 ember az utcán tüntetett azt kérve, hogy a központot he-*

66 Sarány-Szabó: *Megyeicsinálók...* i.m. 27. p.

67 ANR, fond CC al PCR Secția Organizatorică, dos. 4/1968, 144. f.

68 Gagyi József: Az új elit a Székelyföldön. Hargita megyei változások 1968 után. *Társadalmi Szemle*, 1997/4. 61. p.

69 ANR, fond CC al PCR, Cancelarie, dos. 21/1968. 7. f. Gere a hatvanas évek végén a KB Propaganda Osztályáért felelt, majd az Államtanács alelnöki tisztségét töltötte be. A KB tag Patilineţ a hatvanas évek végén és a hetvenes évek elején volt építkezési majd bányászati és közlekedési miniszter is.

lyezzék Csíkszeredába. Patilineţ és Gere élvitárs tárgyalt az emberekkel. Egy küldöttség is érkezett, akikkel ma tárgyalunk. Ők nagyon ragaszkodnak ahhoz, hogy Csíkszereda legyen a megyeközpont. Én nem látom megalapozottnak ezt. A legjobb megoldás mindenképp Udvarhely lenne, vagy esetleg csatlakozzanak Kovásznához. Ez is egy megoldás lehetne. Meghallgatjuk őket, és aztán meglátjuk”, mondta a párt főtitkára.⁷⁰

A csíkiak küldöttsége ismert, tekintélyes helyiekből állt, mint pl. Orbán István, a Csík rajoni néptanács végrehajtó bizottságának titkára, Munteanu Ovidiu, a csíkszeredai Fafeldolgozó Üzem vezetője, Pataki Imre közgazdász, János Pál iskolaigazgató. Ceauşescu mellett a pártvezetés részéről Gheorghe Maurer, Fazekas János, Vasile Patilineţ fogadták őket. A párbeszédre is lehetőséget adó találkozót Ceauşescu nyitotta meg, amelyben röviden felvázolta a küldöttségnek a tervezett módosítások okait. A megyeszékhely megváltoztatását Sepsiszentgyörgy és Kézdivásárhely leválásával indokolta, valamit Udvarhely gazdasági, demográfiai és infrastrukturális adottságai-val. Csíkszereda városának gazdasági beruházásokat ígért és azt, hogy a jövőbeli megye több intézményét a városba költöztetik. A küldöttség egy térképet kapott tanulmányozás végett, amíg Ceauşescu visszatért egy időre a plenáris ülésre.⁷¹

A párbeszéd egy rövid szünet után folytatódott. Ezúttal a csíki küldöttség is elmondta a véleményét. Orbán István diplomatikusan, de bátran érvelt Csíkszereda mellett, emlékeztetve a párt vezetőit, hogy a város volt eredetileg megyeszékhelynek jelölve, és hogy ennek a megváltoztatását semmi sem indokolja.⁷² Muntean Ovidiu faipari igazgató gazdasági érvekkel és Csíkszereda infrastrukturális adottságainak felvázolásával igyekezett meggyőzni a pártvezetést.⁷³ Pataki Imre közgazdász azt is sérelmezte, hogy tudomása szerint Brassóban kötelezték a munkásokat, hogy a Brassóhoz való tartozás mellett szavazzanak. Pataki arra az ellenérvre, hogy Csíkszereda csak a „nagy székely megye” esetében rendelkezett volna központi fekvéssel, azt javasolta, hogy Sepsiszentgyörgy és Kézdivásárhely városok kerüljenek Brassóhoz és a környező területek pedig Hargita megyéhez.⁷⁴ János Pál iskolaigazgató a város történelmi és kulturális örökségével, hagyományaival érvelt.⁷⁵ A KB képviselői meghallgatták a rendkívül meggyőző és odaadó érveléseket és Ceauşescu azzal a csíkszeredaiak számára reményteljes ígérettel távozott, hogy a Végrehajtó Bizottság újragondolja a küldöttség kérését. A pártvezetés közben konzultált a jövőbeli megye ügyében érintett városok, Balánbánya, Gyergyószentmiklós, Udvarhely, Székelykeresztúr előjáróival is. A két előbbi város Csíkszeredához való közelsége és gazdasági kötődése sokat nyomott a latban. A Csíkszereda javát szolgáló döntés az aznapi plenáris ülésen

---

70 Ua.

71 A pártvezetés találkozója Csíkszereda város küldötteivel 1968. Uo. dos. 220/1968. 2–4. f. A találkozóról készült jegyzéket bővebben lásd: Novák–Olti: *Udvarhely vagy Csíkszereda?*... i. m.

72 ANR, fond CC al PCR Cancelarie, dos. 21/1968. 4–6. f.

73 Uo. 6–9. f.

74 Uo. 10. f.

75 Uo. 12–13. f.

születhetett meg, mivel a február 15–16-án zajló Nagy Nemzetgyűlés már ezt az álláspontot szentesítette.⁷⁶

Az elsősorban regionális jelleget magán viselő vitában nemzetiségpolitikai szempontból fontos tényező, hogy született kompromisszum a magyarság egy részét érintő kérdésben is. Nem alakulhatott meg ugyan a „nagy székely megye”, de Kézdivásárhely és Sepsiszentgyörgy térsége nem került Brassóhoz, hanem ugyan egy kisebb, de magyar többségű megyébe tömörült. Az a tény, hogy az említett két székely rajon nem került Brassóhoz, habár mind a pártvezetés, mind a Brassó tartományi és a sepsiszentgyörgyi rajoni vezetés ezt tartotta gazdaságilag indokoltnak, mindenképp jelentős sikerként könyvelhető el. Ez esetben, ha csak mérsékelten is, de a nemzetiségi kritériumok megelőzték a gazdaságiakat. A csíkszeredaiak tömeges ellenállása pedig országos szinten is hosszú időre egyedi cselekedetnek számított. Ebből az időszakból, sőt néhány évre visszamenőleg sincs tudomásunk ilyen méretű utcai tüntetésekről. A csíkszeredai események lezajlásában és annak a pártvezetés részéről történő megítélésében fontos tényező, hogy az események háttérében a helyi pártelit és értelmiségiek egy része állt. A lakosság többsége is elégedetlen volt a kialakult helyzettel szemben, de a háttérben a helyi elit mozgatta az események szálait. A tüntetések és a csíkszeredai küldöttség bukaresti látogatása meghozták a város számára óhajtott döntést. Csíkszereda lett Hargita megye székhelye. Csíkszereda volt 1968 februárjában az a frissen létrehozott megyeközpont, ahol a hatalmi alkuba a helyi társadalom támogatásával, a helyi elit ily nagymértékben szólott bele.⁷⁷ Az utcai megmozdulások és nem utolsósorban a küldöttség diplomatikus, de nagyon határozott kérése, érvelése hatására Ceaușescu és a pártvezetés változtatott eredeti tervein.

---

76 *Vörös Zászló*, 1968. február 16–17.

77 Habár a csíkszeredai tüntetéshez hasonló méretű megmozdulásra nem került sor, fontos megemlíteni, hogy a helyi elitek más térségekben is értek el sikereket. Ilyen például Brăila és Galați térségének két megyére történő szétválasztása, valamint az előzetes tervekben nem szereplő Mehedinți és Szilágy megyék létrehozása.

3. KOVÁSZNA MEGYE INTÉZMÉNYESÜLÉSE

3.1. Megszerveződik az új megye

A Nagy Nemzetgyűlés február 15–16-i ülése szentesítette a Kovászna megye néven megalakult új közigazgatási egységet és annak közigazgatási felosztását. A 3899 négyzetkilométeren elterülő Kovászna megye 57 községgel és három várossal rendelkezett: Sepsiszentgyörgy (megyeszékhely), valamint Kézdivásárhely és Kovászna (megyei alárendeltségű városok).¹ Az 1968. február 17-én megszavazott Kovászna megyei ideiglenes pártbizottság és néptanács az alakuló ülése után nem sokkal rátért a megye városainak és községeinek közigazgatási-területi elhatárolására.²

A rendelkezésünkre álló levéltári források alapján megállapíthatjuk, hogy a megye városainak és községeinek területi elhatárolására vonatkozó első konkrét lépésekre 1968 márciusában került sor. Március 9-én megalakult a 18 tagú, pártaktivistákból, megyei néptanács végrehajtó bizottsági tagokból és más szakemberekből álló megyei bizottság.³ A városok és községek területi-közigazgatási elhatárolására és besorolására pedig külön albizottságok alakultak Sepsiszentgyörgyön⁴, Kézdivásárhelyen⁵, Kovásznán⁶, Baróton⁷ és Bodzafordulón.⁸

1 BIAN CV, fond CJ al PCR CV, dos. 1/1968, 13. f.

2 Az állami magyar színház nagytermébe összehívott ülésen, amelyen az RKP-t Vasile Patilineț KB titkár képviselte, kijelölték a megyei pártbizottság, büro és titkárság tagjait, póttagjait. A megyei pártbizottság első titkárává Király Károlyt nevezték ki, a párt kollégiumának elnökévé pedig Gheorghe Chivărar. Az ülés második felében megválasztották az ideiglenes megyei néptanács Végrehajtó Bizottságának tagjait.

3 Kovászna megyei városok és községek elhatárolására létrehozott állami- és pártbizottság tagjai voltak: Király Károly, pártbizottsági első titkár, ideiglenes megyei néptanács elnök, a bizottság elnöke, Stanca Constantin, megyei pártbizottsági titkár, Ioan Dragoș, ideiglenes megyei néptanács első alelnök, Máthé István, néptanács alelnök, Györgyjakab Miklós, néptanács VB-nak titkára, Sztakics István, építész technikus, Haim Sándor, megyei Fogyasztási Szövetkezetek Szövetségének alelnöke. Továbbá: Aurel Birt, a megyei kereskedelmi igazgatóságtól, Nicolae Săliștean, megyei milícia helyettes főnöke, Szász Károly, megyei mezőgazdasági igazgatóság igazgató helyettese, Nicolae Murza, megyei tanfelügyelőség főtanfelügyelője, Székely Zoltán, történész-kutató, Kozák Kálmán, megyei KISZ szervezési kérdésekkel foglalkozó titkára, Emil Tănăsioiu, néptanács tervezési igazgatóságától, Bálint Gyula, megyei statisztikai igazgatóságtól, Tudor Daia, megyei szakszervezeti tanács titkára, Nicolae Moldovan, művészeti és kulturális bizottság alelnöke, és Péter Sándor. BIAN CV, fond CJ al PCR CV, dos. 7/1968, 16–17. f.

4 A bizottság tagjai voltak: Molnár József, a városi pártbizottság első titkára és városi néptanács elnöke, Török Áron, a megyei néptanács alelnöke és Ștefan Rode, építész technikus.

5 Bizottsági tagok voltak: Stanca Constantin, a megyei pártbizottság titkára, Stemmer József, a kézdivásárhelyi néptanács alelnöke és Mocșary Béla, építész technikus.

6 A bizottság tagjai voltak: Szász Imre, megyei pártbizottsági tag, László Gyula, megyei néptanács alelnöke, Nicolae Popică, a kovásznai pártbizottság első titkára és a városi néptanács elnöke, valamint Șerban Bădușteanu, építész technikus.

7 Bizottsági tagok voltak: Szász Domokos, megyei pártbizottság titkára, Ioan Dragoș, a megyei néptanács első alelnöke, Ördög Gyula építész technikus, és Lukács Viktor, a községi pártbizottság titkára.

8 A bizottság tagjai voltak: Gheorghe Chivărar megyei pártbizottsági tag, Máthé István, az ideiglenes megyei néptanács alelnöke, valamint Ioan Son, Stelian Militaru és Novák János megyei pártbizottsági aktivisták.

A bizottságok feladatai közé tartozott az elkészült tervezetek megvitatása, az egyes döntéseket, kéréseket indokoló jelentések, dokumentációk összeállítása, a tervezett térképek megszerkesztése. Ezek elkészítésének határidejét 1968. március 20-ra jelölték ki. A tervezetek népszerűsítése, nyilvános megvitatása végett pedig találkozót szerveztek. A nyilvános viták során a párt szónokai a közigazgatási-területi elhatárolások általános kritériumai mellett, egyfajta legitimációs eszközként is használva, a térség fejlődési perspektíváit is hangsúlyozták.⁹ A kiegészítő javaslatokat, korrigálásokat magába foglaló végső tervezetet az állami és pártbizottság központi albizottsághoz történő előterjesztés után minisztertanácsi határozattal fogadták el.

A községek területi-adminisztratív elhatárolásában az 1967. december 5–6-i országos pártkonferencia kritériumait vették figyelembe. A tervezett új községek lakosságának átlagszámát 4500–5000 között határozták meg. A követelmény szerint fontos volt, hogy gazdaságilag életképes községeket hozzanak létre, amelyek a legszükségesebb közigazgatási alapfeltételek mellett ún. társadalmi-kulturális intézményi adottságokkal is rendelkeznek. Elvileg a községekben malmok, pékségek, közlélelmezési egységek, kézműves műhelyek, kézműipari szövetkezetek kellett, hogy működjenek. Községközpontokként azok a falvak jöhettek szóba, ugyancsak a megállapított szempontok szerint, amelyek olyan mezőgazdasági és ipari létesítménnyel rendelkeztek, amelyek le tudták kötni helyi szinten az ott található munkaerőt.¹⁰

A megye városainak és községeinek elhatárolásáról készült tervezetek bemutatására és megvitatására 1968 áprilisa és májusa között került sor.¹¹ Előzőleg, március 21–22. között a megyei pártbizottságok első titkáraival, továbbá a megyei néptanácsok végrehajtó bizottságainak első alelnökeivel tartottak tanácskozást az RKP Központi Bizottságánál. A napirendi pontok között a decemberi országos pártkonferencia közigazgatási-területi újjászervezésére vonatkozó eredményeknek a megvitatása szerepelt.¹²

A Kovászna megyei pártbizottság által, 1968. április 9-én, az RKP KB-hez küldött jelentése alapján több lakossági találkozót szerveztek olyan községekben, mint: Székelytamásfalva, Nagypatak, Angyalos vagy Szörcse. Azokon a találkozókon, ahol komolyabb és összetettebb problémák merültek fel, személyesen Király Károly is részt vett. A jelentések szerint a meghallgatások, konzultációk több esetben is konkrét változtatásokat eredményeztek.¹³ Megalapozottnak találták a szörcsei lakosok azon ké-

9 BIAN CV, fond CJ al PCR CV, dos. 7/1968, 18–19.f.

10 Uo. 19–20. f.

11 Az eddigi kutatások során, valamint a rendelkezésünkre álló levéltári forrásokból nem körvonalázódott ki konkrétan, hogy a bizottság által elkészített és vitára benyújtott javaslat milyen körülmények között készült el. Szintén nem tudjuk pontosan, pár eset kivételével, hogy a közvitára bocsájtott tervezetet hogyan fogadta a tágabban vett közvélemény.

12 A tanácskozáson részt vett többek között: Nicolae Ceaușescu, Ion Gheorghe Maurer, Gheorghe Apostol, Emil Bodnăraș, Chivu Stoica, Alexandru Drăghici, Paul Niculescu-Mizil, Ilie Verdet, *Megeyi Tükör*, 1968. március 23.

13 BIAN CV, fond CJ al PCR CV, dos. 19/1968, 47. f.

rését, hogy a település Zabola helyett Barátos községhez tartozzon. A nagypatakiak Nagyborosnyó község helyett Zágombárkányhoz kerültek.¹⁴ Az angyalosi közösség pedig azt kérte (sikeresen), hogy településük Réty helyett Gidófalvához kerüljön.¹⁵

Ami az új megye városait illeti, a fent említett, nyilvános vitára bocsátott tervezet alapján Sepsiszentgyörgy, Kézdivásárhely és Kovászna mellé egyedül Bodzafordulót javasolták még városi rangra. Arra, hogy miért csak és kizárólag ezt a helységet javasolták várossá nyilvánítani, hivatalosan nem indokolták meg.¹⁶ Felsorolták viszont az 1992 lakosú helység ipari – köztársasági érdekeltségű faipari – létesítményeit és intézményi – kórház, szülészeti, művelődési ház, nyilvános fürdő, általános iskola – hálózatát, amely a városi rangot indokolta. Bodzaforduló lakosságának számát a tervezet szerint, a kisebb létszámú falvak összeolvasztásával 5290-re növelték volna. Szitabodza és Zágombárkány saját vezető szervekkel rendelkező, szuburbánusi, vagyis városi alárendeltségű községek lettek volna.¹⁷ A várossá nyilvánítást követő ötéves tervben megvalósuló beruházási tervek közül kiemelkedett a Brassó–Bodzaforduló útszakasz korszerűsítése, melyről a város turisztikai központtá válását remélték. Barót városi rangra emelése annak ellenére maradt ki az első tervezetből, hogy ez esetben is külön bizottságot állítottak fel. A tervek szerint Sepsiszentgyörgyhez csatolták volna a közeli Kilyént, Kézdivásárhelyhez a várossal már egybeolvadt Kézdioroszfalut, Kovásznához pedig Kommandó községet.¹⁸

A községekre vonatkozó előterjesztés a fennálló 57 helyett 33-at javasolt¹⁹, Barótot például az első tervezetben ebbe a kategóriába sorolták. A tervezett községek kiterjedését illetően 10 400 hektárban állapították meg az átlagszámot. Nagyobb kiterjedésű község lett volna Nagyajta, Barót, Bacon, Bardóc, Bereck, Csernáton, Kommandó, Lemhány, Málnás, Kézdiszentkereszt, Szitabodza, Torja, Zágombárkány és Zabola. A tervezet községenként átlagosan 4026 lakossal számolt. Az előterjesztés szerint átlagosnál kevesebb lakosú községek lettek volna: Bodok, Nagyborosnyó, Barátos, Szentkatolna, Kőkös, Kommandó, Dobolló, Gelence, Gidófalva, Hídvég, Illyefalva, Maksa, Ozsdola, Kézdiszentkereszt, Réty és Vargyas.²⁰ Mivel az idők folyamán több falu is összenőtt vagy területileg nagyon közel került egymáshoz, a tervezet készítői azt javasolták, hogy egyes települések változtassanak nevet. Ennek alapján Bobocea, Chichirău, Ciurnic,

14 Uo. Jelen pillanatban Szöröcse Zabolához tartozik.

15 Uo. 48. f.

16 Valószínűnek tartjuk, hogy ez egyfajta rekompensáció volt a megyésítés során Kovászna esetében felmerült etnikai jellegű vitákban a Brassót támogató román többségű térség számára.

17 Szuburbánusi vagy városi alárendeltségű községnek (comună suburbană) nevezték azokat a településeket, amelyek közigazgatásilag a közelükben található városhoz tartoztak. A javaslat szerint Bodzafordulóhoz csatolták volna Egerpatakot (Aninoasa), Băilești-t, Crivina Mică-t és Mare-t, Kis- és Nagy-Virágospatakot (Floroaia Mică-t és Mare-t), Popicești-t, Bredet (Brădet) és Szkredószát (Scrădoasa). BIAN CV, fond CJ al PCR CV, dos. 2/1968, 92. f.

18 Uo. 91. f.

19 A 146 faluból alkotott 57 község átlagosan 5993 hektáron terült el, 2331 lakossal. Uo. 93–95. f.

20 Uo. 95. f.

Lopata és Pârâiaşul Szitabodza nevét vette fel, Köpec és Köpecbánya Köpecét, Alsó- és Felsőcsernáton Csernátonét, Lemhény és Velence Lemhényét, Maksa és Eresztevény Maksáét, Zabola és Páva Zaboláét, Zágonbárkány és Vártej Zágonbárkányét. Floroia Mare (Nagy-Virágospatak) a Floroia (Virágospatak) nevet vette fel, mivel Floroia Mică (Kis-Virágospatak) már összeolvadt Bodzafordulóval.²¹

A közvélemény előtt megjelenő tervezetre kevés számú visszajelzés érkezett. A helyi sajtóban, a megjelenést követő három hétben csupán öt, propagandisztikus célzatú írás foglalkozott a megye városainak és községeinek területi-közigazgatási elhatárolásával. A helyi pártvezetés részéről a szerzők között volt Györgyakab Miklós, az ideiglenes megyei néptanács végrehajtó bizottságának elnöke és László Gyula, az ideiglenes megyei néptanács alelnöke, akik az új megyei felosztás előnyeit taglalták. Györgyakab Miklós szerint „*az új szervezési forma nagyobb operativitást, a helyi szervek nagyobb önállóságát, a központtal való közvetlenebb kapcsolatot eredményezi*” a régi felosztással ellentétben.²² Ennek ellenére László Gyula arra hívta fel a figyelmet, hogy „*az új közigazgatási keretek azonban önmagukban még nem vezetnek automatikusan a várt vállalások megvalósításához*”, ezért az aktívabb részvételre buzdította a lakosságot.²³ A többi levélíró – Imreh József kilyéni iskolaigazgató, Márk József kilyéni tsz-tag és Balázs Antal mikóújfalusi tanító – helységüket érintő gazdasági, társadalmi és kulturális fejlődési lehetőségeit részletezték.²⁴

A hivatalos propaganda által sugallt kép ellenére sem mondható el viszont, hogy a megye lakossága passzív megfigyelője lett volna ennek a közvitának. Ezt látszik alátámasztani az is, hogy a megye megalakulásától 1968. július közepéig, a pártbizottsághoz beérkezett levelek többsége, szám szerint 125, a megye városainak és községeinek elhatárolásáról szóló közvita alkalmával íródott.²⁵ A levelek többsége az új községek kialakításáról és a közigazgatási központok kijelöléséről szólt. A megemlített kérések között szerepelt Bölön község külön közigazgatási egységként való megtartása, Barót várossá nyilvánítása, Nyujtód Kézdivásárhelyhez való csatolása és Esztelnek község-központként való megtartása.²⁶ A pártdokumentumok alapján a bölöni kérés kapott nagyobb figyelmet. A benyújtott tervezet szerint Bölönt közigazgatásilag Nagyajta községéhez csatolták volna. Ezt a döntést az RKP KB-hoz küldött jelentésükben azzal magyarázták, hogy Bölön „*nyilvánvalóan nem tesz eleget a szükséges feltételeknek, (...) a nagyajtai községhez viszonyítva nem rendelkezik az optimális fejlődési perspektívával*”, vagyis nem rendelkezik az előre meghatározott és elvárt adminisztratív-kultu-

---

21 Uo. 96. f.

22 *Megyei Tükör*, 1968. április 27.

23 *Megyei Tükör*, 1968. május 11.

24 *Megyei Tükör*, 1968. április 27., 1968. május 4.

25 Kovászna megye létrejöttének időpontjától 1968. július 16-ig a megyei pártbizottság címére 233 levél érkezett. BIAN CV, fond CC al PCR CV, Secția Organizatorică, Sectorul Scrisori și Audiențe, dos. 14/1968, 2. f.

26 Uo. 3. f.

rális intézményi hálóval.²⁷ Egy 150 személyből álló csoport több alkalommal (1968. április 16., 30. és május 6.) is kérést intézett a megyei pártvezetéshez, amelyben azt kérte, hogy Bölön maradjon meg önálló közigazgatási egységnek. Kérésüket a nagyajtai községközpont és Bölön, illetve Bölönpatak közötti nagy távolsággal, valamint az ott tapasztalható hiányosságokkal (pl. orvoshiány) indokolták. A pártkollégiumi kivizsgálást²⁸ eredményező kezdeményezést siker koronázta, mivel a tervezetet benyújtó bizottság megalapozottnak ítélte a kérést, változtatott és megtartotta Bölön önálló község státuszát.²⁹ Esztelnek esetében viszont nem alkalmaztak semmiféle változtatást. Az elutasítást azzal indokolták, hogy Esztelnekkel szemben Kézdiszentkereszt rendelkezik azokkal a tulajdonságokkal, melyek lehetővé teszik a község hosszú távon való fejlődését.³⁰

Az 1968. május 16-i megyei pártbizottság és ideiglenes néptanács plenáris ülése már a tervezet végleges formáját tárgyalta és fogadta el.³¹ A meglévő három (Sepsiszentgyörgy, Kézdivásárhely és Kovászna) mellé még két települést jelöltek városi rangra, Bodzafordulót és Barótot.³² Az indoklás szerint az utóbbi két település körzetének gazdasági, kulturális központját alkotta. Jövőbeni fejlődésüket az ott létesülő befektetések, fejlesztések – Bodzaforduló esetében a létesítendő téglagyár, faipari üzem modernizálása, Barót esetében a bánya folyamatos bővítése, tömbházlakások, tejgyár építése, vízhálózat, és csatornarendszer kiépítése – garantálták volna. Szita-bodzát és Zágonbárkányt Bodzafordulóhoz csatolták ún. szuburbánusi községként. Bibarcfalvát, Bodost, Köpecet, Miklósvárt és Felsőrákost Baróthoz csatolták, a városhoz tartozó terület megnevezéssel.³³ Kilyént³⁴ Sepsiszentgyörgyhez, Nyujtódót³⁵ Kézdivásárhelyhez, Csomakőröst és a városi alárendeltségű Kommandót Kovásznához csatolták.³⁶ A városok számának növekedésével a megye urbanizáltsági aránya statisztikailag 21%-ról 31%-ra emelkedett.³⁷

27 Uo. dos. 19/1968, 48. f.

28 A pártkollégiumi kivizsgálást Gheorghe Chivărar elnök vezette. Uo. Colegiul de partid, dos. 12/1968, 46–47. f.

29 Uo.

30 Uo. dos. 2/1968, 122. f.

31 Uo. 126–131., 146., 178. f.

32 Uo. 72. f.

33 Uo. 76–77. f., és 120. f.

34 Kilyén Sepsiszentgyörgyhez való csatolását a város közelségével, a falu irányába létesülő ipari zóna kialakításával indokolták.

35 Az első, nyilvános tervezetben Nyujtódót Lemhény községhez sorolták, de a bizottság, a nyujtódiai kérésnek helyet adva, Kézdivásárhelyhez csatolta. A hivatalos magyarázat szerint a döntést a két település közötti kis távolság mellett az is indokolta, hogy a városban épülő üzemekbe innen (is) reméltek munkaerőt. BJAN CV, fond CJ al PCR CV, dos. 2/1968, 121–122. f.

36 Uo. 72–75. f.

37 Uo. 72. f.

A javasolt községek száma a tervezetthez képest nem változott, maradt a 33, ezekből három, Kommandó, Zágonbárkány és Szitabodza ún. szuburbánusi ranggal. A városi rangra emelt Barót helyét a Nagyajtából kihalított Bölön község vette át. A községek átlagterülete a tervezett 10 400 hektárról 6870-re esett vissza, a lakosság átlagszáma pedig 4026-ról 3701-re.³⁸ A megyében egy 2000 lakos alatti község volt, 19 községnek 2000 és 4000 között mozgott a lakosság száma, 13 község rendelkezett 4 000 és 7 000 közötti lakosság számmal. Mindegyik község az adott községközpont nevét vette fel, ez alól kivételt képezett az Árapatak központú község, amely a területén lévő Előpatakról kapta a nevét és a Mikóújfalú központú község, amelyet a szomszédjában lévő Málnásfürdőről neveztek el.³⁹

1968. május 27-én keltezett minisztertanácsi döntéssel elfogadták Kovászna megye városainak és községeinek közigazgatási-területi elhatárolását, bizonyos helységek törlését a névjegyzékből, egyesítésüket és nevük megváltoztatását.⁴⁰ A kevesebb, mint három hónap alatt lebonyolított elhatárolás ismét bebizonyította azt, hogy esetenként a lokális, kis közösségek is beleszólhattak a közigazgatási reform e szakaszába, ez pedig tovább erősítette a pártba vetett bizalmat. Az első tervezet bemutatása után szervezett nyilvános meghallgatásokon elhangzott érvelések, akár csak a csoportos, közösségi nyomásgyakorlás, ha nem is minden esetben, de sokszor elérték céljukat. Amint azt láthattuk, a helyi pártvezetés több esetben is módosított a városok és községek kijelölésére vonatkozó elképzeléseit.⁴¹ A megyésítéskor tapasztalható székelyföldi regionális ellentétek ez alkalommal helyi, lokális küzdelmekké váltak. Az új városi és községi területi-közigazgatási elhatárolásokkal hangsúlyosabbak lettek a város és községfejlesztési kérdések is. A modernizáció, a beruházások, ipari és infrastrukturális fejlesztések témája nem csak a városi és községi pártvezetők által szervezett, levezetett, irányított viták és meghallgatások alatt foglalt el fontos helyet, hanem az új elhatárolást elfogadó plenáris ülésen is.

---

38 Uo. 78. f.

39 Uo. 123–124. f.

40 *Megyei Tükör*, 1968. május 28.

41 BJAN CV, fond CJ al PCR CV, Secția Organizatorică, Sectorul Scrisori și Audiențe, dos. 14/1968, 3. f.

3. táblázat. Kovászna megye tervezett községei⁴²

Község	Területe (ha)	Lakosság száma
Zágonbárkány (szuburbánusi község)	7 833	4 547
Barót	13 279	8 956
Bacon	21 912	5 382
Bodok	8 398	2 721
Nagyborosnyó	6 729	3 464
Barátos	3 401	2 794
Bardóc	16 987	4 528
Bereck	15 591	4 841
Szentkatolna	4 211	2 898
Csernáton	11 948	5 329
Kökös	2 535	2 728
Kommandó (szuburbánusi község)	13 352	1 872
Dobolló	5 179	2 362
Gelence	9 953	3 820
Gidófalva	6 876	2 762
Hídvég	4 634	2 236
Illyefalva	5 587	2 572
Lemhény	17 615	6 201
Málnás	13 303	6 143
Maksa	8 124	2 979
Ozsdola	10 340	3 060
Uzon	8 505	5 268
Poján	12 107	3 615
Réty	6 909	2 768

42 Uo. dos. 2/1968. 93 f.

Község	Területe (ha)	Lakosság száma
Szitabodza (szuburbánusi község)	13 351	4 677
Kézdiszentlélek	7 156	4 944
Torja	16 819	4 506
Kőröspatak	8 935	3 814
Előpatak	5 742	3 261
Vargyas	6 960	2 220
Zágon	19 758	5 518
Zabola	14 164	4 848

3.2. Kovászna megye fontosabb adatai 1968-ban

1968. február 14-én tehát, az előzetes tervekben nem szereplő, új megye létesült az egykori Háromszék megye területén. Kovászna megye 3705 km²-en terült el, 176 839 lakossal (45,4 fő/km² népsűrűséggel), amely közül 55 306 fő (31,3%) élt városon, 121 533 fő (68,7%) pedig falun. A lakosság nemzetiségi összetételét illetően 33 915 fő (19,2%) vallotta magát románnak, 140 661 fő (79,5%) magyarnak és 2263-an (1,3%) más nemzetiségűnek. A megye székhelye a 20 759 lakossal rendelkező Sepsiszentgyörgy volt. A két másik legfontosabb város, Kézdivásárhely és Kovászna 9497, illetve 7830 lakossal rendelkezett.⁴³

4. táblázat. Kovászna megye nemzetiségi adatai⁴⁴

Év	Összesen	Román	Magyar	Német	Egyéb összesen	Összesen	Román	Magyar	Német	Egyéb összesen
1956	172 509	31 416	136 388	444	4 261	100,00%	18,21%	79,06%	0,26%	2,47%
1966 a	176 858	33 761	142 327	254	516	100,00%	19,09%	80,48%	0,14%	0,29%
1966 n	176 858	34 099	140 472	277	2 010	100,00%	19,28%	79,43%	0,16%	1,14%
1977 n	199 017	38 948	156 120	276	3 673	100,00%	19,57%	78,45%	0,14%	1,85%

43 BIAN CV, fond CJ al PCR CV, dos. 2/1968. 107. f. Kovászna megye az ország új területi-közigazgatási rendszerében.

44 Varga E. Árpád: i.m. a = anyanyelv szerint, n = nemzetiség szerint

5. táblázat. Kovászna megye városainak nemzetiségi adatai⁴⁵

Város	Év	Összesen	Román	Magyar	Német	Egyéb összesen	Összesen	Román	Magyar	Német	Egyéb összesen
Sepsiszentgyörgy	1956	18 896	2 317	16 308	102	169	100,00%	12,26%	86,30%	0,54%	0,89%
	1966 a	22 058	2 550	19 405	81	22	100,00%	11,56%	87,97%	0,37%	0,10%
	1966 n	22 058	2 613	18 976	88	381	100,00%	11,85%	86,03%	0,40%	1,73%
	1977 n	40 804	5 812	33 975	149	868	100,00%	14,24%	83,26%	0,37%	2,13%
	1992 n	68 359	16 051	52 103	124	81	100,00%	23,48%	76,22%	0,18%	0,12%
	1956	9 435	277	9 009	26	123	100,00%	2,94%	95,48%	0,28%	1,30%
Kézdivásárhely	1966 a	11 286	469	10 781	26	10	100,00%	4,16%	95,53%	0,23%	0,09%
	1966 n	11 289	485	10 730	26	48	100,00%	4,30%	95,05%	0,23%	0,43%
	1977 n	16 329	1 204	15 041	23	61	100,00%	7,37%	92,11%	0,14%	0,37%
	1992 n	22 912	1 821	21 066	14	11	100,00%	7,95%	91,94%	0,06%	0,05%
	1956 a	7 290	1 810	5 455	20	5	100,00%	24,83%	74,83%	0,27%	0,07%
	1956 n	7 290	1 821	5 235	21	213	100,00%	24,98%	71,81%	0,29%	2,92%
Kovászna	1966 a	7 831	1 944	5 863	14	10	100,00%	24,82%	74,87%	0,18%	0,13%
	1966 n	7 831	1 956	5 854	12	9	100,00%	24,98%	74,75%	0,15%	0,11%
	1977 n	9 308	2 312	6 890	11	95	100,00%	24,84%	74,02%	0,12%	1,02%
	1992 a	12 515	3 976	8 520	10	9	100,00%	31,77%	68,08%	0,08%	0,07%
	1992 n	12 515	3 929	8 451	15	120	100,00%	31,39%	67,53%	0,12%	0,96%
	1956	8 537	453	7 913	103	68	100,00%	5,31%	92,69%	1,21%	0,80%
Barót	1966 a	8 948	283	8 626	34	5	100,00%	3,16%	96,40%	0,38%	0,06%
	1966 n	8 948	311	8 592	35	10	100,00%	3,48%	96,02%	0,39%	0,11%
	1977 n	9 235	394	8 805	19	17	100,00%	4,27%	95,34%	0,21%	0,18%
	1992 n	10 493	341	10 136	13	3	100,00%	3,25%	96,60%	0,12%	0,03%

⁴⁵ Varga E. Árpád: i.m.

A megye gazdasági szerkezetét illetően 1968-ban a következő adatokat rögzítették: foglalkoztatottak száma: 34 900 fő; az 1000 főre jutó foglalkoztatottak száma: 197; ipari dolgozók száma: 15 700; ipari dolgozók száma az összes dolgozók számához viszonyítva: 45%; 1000 főre jutó ipari dolgozók száma: 89. A megye területén 15 ipari létesítmény üzemelt, amely közül volt ún. köztársasági, továbbá három helyi ipari vállalat és négy kisipari szövetkezet:⁴⁶

6. táblázat. Köztársasági besorolású üzemek

	Dolgozók száma	Globális termelés (terv: 968 ezer lej)	Árutertermelés (terv: 968 ezer lej)	Eladott áru (terv: 968 ezer lej)
Köpecsi bányavállalat	1 496	85 800	77 800	75 116
Olt Textilgyár	2 450	182 000	184 000	257 000
Rétyi lengyár	192	12 510	13 000	11 500
Cigarettagyár	453	91 780	91 780	89 623
IIS Spicul	369	52 154	52 154	51 227
Pékárut sütő vállalat	261	47 794	47 794	48 155
Kézdivásárhelyi faipari vállalat	2 881	175 900	177 700	172 709
Összesen	8 892	692 338	688 728	749 128

7. táblázat. Helyi ipari vállalatok

	Dolgozók száma	Globális termelés (lej)	Árutertermelés (lej)	Eladott áru (lej)
Sepsiszentgyörgyi helyi ipari vállalat	1 077	62 000	61 200	61 246
Kézdivásárhelyi helyi ipari vállalat	847	52 400	50 200	50 628
Összesen	2 714	162 400	158 400	158 936

A négy kisipari szövetkezet, a sepsiszentgyörgyi *Szorgalom*, a kézdivásárhelyi *Dolgozó*, a kovásznai *Előre* és a baróti *Kiszolgáló (Deservirea)* összesen 1187 munkással rendelkezett. A megye területén még további 12 olyan, 2907 munkást foglalkoztató vállalat működött, amelyek más megyék üzemének voltak a leányvállalatai: a sepsiszentgyörgyi, kézdivásárhelyi, baróti I.C.I.L.⁴⁷, amelyek Brassóhoz tartoztak, a sepsiszentgyörgyi és kézdivásárhelyi I.R.I.C. (amelyek különálló egységek lesznek), a kovásznai, sepsiszentgyörgyi I.P.R.O.F.I.L.⁴⁸, melyek a feketehalmi (Brassó megye)

46 BJAN CV, fond CJ al PCR CV, dos. 2/1968. 108. f.

47 I.C.I.L.- Întreprinderea pentru colectarea și industrializarea laptelui – Tejfeldolgozó Vállalat

48 I.P.R.O.F.I.L. – Întreprinderea de Produse Finite din Lemn – Fafeldolgozó Vállalat

I.P.R.O.F.I.L.-hoz tartoztak, a kovásznai lengyár, amely a prázsmári gyárhoz tartozott, a brassói, illetve a bukaresti központokhoz tartozó sepsibükszádi, mikóújfalusi és málnási kőbányák, a hargitai Vinalcool-hoz tartozó sepsiszentgyörgyi.⁴⁹

Kovászna megye létrejöttének időpontjában 183 400 ha mezőgazdasági területtel rendelkezett, amelyből 89 600 ha volt szántó, 39 300 ha kaszáló, 52 700 ha pedig legeltetésre alkalmas terület. A megyében volt még továbbá 1800 ha gyümölcsös, 191 000 ha erdős terület és további 15 500 ha szerepelt „más terület” besorolás alatt. A megye területén 1967-ben 51 termelészövetkezet (TSz) működött, amelyekben, 104 900 ha összterületen (ebből 73 000 ha szántó), 32 548 család dolgozott. A termelészövetkezetek viszonylag gazdag állatállománnyal rendelkeztek: szarvasmarha: 34 576 darab (12 532 tehén); disznó: 9061 darab (1588 koca); juh: 70 473 darab; szárnyasok: 4023 darab. A megyében két Állami Mezőgazdasági Vállalat (I.A.S.) működött 8 278 hektárral. A szentkatolnai 5813 hektárral, 502 foglalkoztatottal, 434 munkással rendelkezett, a sepsiszentgyörgyi pedig 2465 hektárral, 287 foglalkoztatottal és 248 munkással.

8. táblázat. Az Állami Mezőgazdasági Vállalatok állatállománya (darab)

	Összesen	Szentkatolna	Sepsiszentgyörgy
Szarvasmarha	4 949	3 098	1 851
Sertés	647	647	-
Juh	968	968	-
Szárnyasok	16 680	16 680	-

9. táblázat. Az ÁMV-ék pénzügyi mutatói

	1967. évi megvalósítás	1968. évre tervezett
Szentkatolna	-2 030 000	+168 000
Sepsiszentgyörgy	-5 177 000	-3 266 000

A megye, indulásának pillanatában két Autó- és Traktorállomással (ATÁ) rendelkezett, 835 foglalkoztatottal (Kézdivásárhely 502, Sepsiszentgyörgy 287), 682 munkással (Kézdivásárhely 434, Sepsiszentgyörgy 248). A két állomás járműparkjának állománya a következő állapotot mutatta: 636 traktor, 269 vetőgép, 169 arató gép, kombájn, 264 burgonyaültető gép, 279 burgonyaszedő gép, 11 cukorrépa szedő gép. Az egy traktorra eső szántóföld területe 1968-ban 141 ha volt.⁵⁰

Az új megye, szociális és kulturális intézményhálózatát tekintve, a következő adatokkal rendelkezett: 151 általános iskola 24 861 beiratkozott diákkal és 1361 tanügyi káderrel; 5 líceum, illetve szaklíceum 2987 diákkal és 147 tanügyi káderrel; 5 szakiskola 1570 diákkal és 99 didaktikai káderrel; 1 technikai iskola 50 diákkal és 6 tanügyi

49 Uo. 109. f.

50 Uo. 113. f.

káderrel.⁵¹ A megyében 80 mozi (79 állandó és 1 vándor), 5 művelődési ház, 118 kultúrotthon⁵², 241 könyvtár⁵³, 1 színház, 1 múzeum, 2 helyi sajtóorgánium, 5 rádióközpont működött. A megye területén 7 kórház, 4 területi poliklinika, 45 körzeti orvosi rendelő, 6 vállalati rendelő, 8 szülészet, 4 bölcsőde és 1 TBC szanatórium működött, összesen 226 orvossal és 1705 kórházi ágygal. Az egészségügyi hálózathoz tartozott még 24 gyógyszertár is.⁵⁴

A megyében volt továbbá két Állami kereskedelmi egység és működött a Kereskedelmi szövetkezetek, valamint a Fogyasztási szövetkezetek megyei szövetsége. Sepsiszentgyörgyi Vegyes ÁKSz üzleti hálózatában volt 36 élelmiszerüzlet, 30 más típusú üzlet, 10 közétkeztetési egység.⁵⁵

---

51 Az 1968/1969-es tanév adatai alapján. *Anuarul Statistic al Județului Covasna, 1976.* 232–233. p.

52 Művelődési házak (casă de cultură orășenească) városon, míg kultúrotthonok (cămin cultural) falvakon voltak.

53 Ide beleszámoltak minden könyvtár kategóriába tartozó létesítményt. Ezek a következőképpen oszlottak meg: dokumentációs könyvtár 44, iskolai 114 és közkönyvtár 85.

54 *Anuarul Statistic al Județului Covasna, 1976.* 244–249. p.

55 BJAN CV, fond CJ al PCR CV, dos. 2/1968. 108. f.

4. KÖZVETÍTÉS TÖBB SZINTEN, A KOVÁSZNA MEGYEI POLITIKAI ELIT TEVÉKENYSÉGE

4.1. Rekrutáció és intézményes keretek a megyésítés után

A Nicolae Ceaușescu első titkárrá történő megválasztása utáni néhány év jelentős változásokat eredményezett a hatalmi konstellációban felső szinteken is. A váltást követő átmeneti időszakot az új pártvezető arra használta fel, hogy eltávolítsa a Dej-korszak néhány meghatározó politikai szereplőjét.¹ Helyettük az új vezetőséghez hű embereket emeltek be a nómenklatúra második, harmadik vonalából. Hasonló folyamat zajlott le a romániai magyar pártkáderek szintjén is. Az 1956-ban, a magyarokkal szemben bekövetkezett általános bizalomvesztés után, az új, 1965 utáni szerkezetben a pártvezetés újra magyar kádereket hozott helyzetbe a nómenklatúra különböző szintjein: Fazekas János, Fazakas Lajos, Gere Mihály, Koppándi Sándor, Király Károly, Uglár József stb.² A szigorúan központi irányítással működő kaderszelekció elsődleges szempontja az új vezetés iránti lojalitás volt. Ugyanakkor a végrehajtó-képesség, a helyszín sajátosságainak ismerete is fontos tényezővé vált.

A közigazgatási reformban kicsúcsosodó átszervezések következtében ez az új politikai elit egyre jelentősebb pozíciókhoz jutott. A megyésítéssel járó kádercsere, illetve kádermozgás során a megbízható magyar káderek „átvándorolhattak” az új megyei szervekbe, az üresen maradt pozíciókat pedig új emberekkel töltötték fel. Országos szinten a megyei burókba (pótagokkal együtt) 657 román és 46 (6,48%) magyar nemzetiségű aktivistát jelöltek. 1968-ban három megyében volt magyar nemzetiségű első titkár: Király Károly Kovászna megyében, Bránis László Hargita megyében és Uglár József Szatmár megyében. A magyarok által is lakott megyékben jelen voltak a magyar származású pártbizottsági tagok, de nem minden esetben a nemzetiségi arányoknak megfelelően. Kovászna megyében 1968-ban tíz magyar és öt román pártbizottsági tag volt, Bihar megyében tizenegy román és négy magyar, Hargita megyében tizenegy magyar, négy román, Maros megyében kilenc román, hat magyar, Szatmár megyében pedig tizenegy román és négy magyar tagja volt a megyei bizottságnak. Fontos megjegyezni, a számarányokon túl, hogy jelentős megyei tisztségeket (első titkár, gazdasági, kulturális, szervezési titkár) elsősorban a két újonnan megalakított „székely megyében” töltötték be magyar nemzetiségű káderek, más erdélyi megyékben csak ritkább esetben. Ez, a hatvanas évek végére kialakult állapot a hetvenes évek

---

1 Az egyik releváns példa Alexandru Drăghici gyors és látványos bukása.

2 Novák: *Aranykorszak...* i.m. 73. p.

elejétől változott meg drasztikusan, amikor az ún. káderrotációval több, fontos helyi tisztséget betöltő magyar kádert is leváltottak, vagy áthelyeztek más szakterületre.³

A megyésítés látványos kádermozgást eredményezett Kovászna megyében is. Az új közigazgatási egység létrehozása, Sepsiszentgyörgy megyeszékhellyé történő kinevezése új pozíciókat eredményezett a helyi közigazgatási- és pártapparátusban. 1968 áprilisáig kialakult az állami- és pártszervezetek struktúrája. Az ideiglenes megyei tanács elnöke és a megyei pártbizottság első titkára Király Károly lett. Az ideiglenes megyei tanács alelnökei Dragoş Ioan első alelnök, Máthé István, László Gyula és Török Áron alelnökök voltak. Molnár Józsefet az ideiglenes városi néptanács Végrehajtó Bizottságának elnöki, a sepsiszentgyörgyi városi pártbizottság első titkári tisztségébe nevezték ki.⁴ A Kovászna megyei pártbizottság bürojának tagjai: Király Károly (első titkár), Stanca Constantin (szervezési ügyekért felelős titkár), Sántha Károly (propaganda ügyekért felelős titkár), Szász Domokos (gazdasági ügyekért felelős titkár), Dragoş Ioan, Chivărar Gheorghe, Timaru Constatntin, Szász Imre, Németh József, Füstös Imre, Németh László, Molnár József, Székely Zoltán, Buda Petre Ion, Orbán Árpád. A Kovászna megyei pártbizottság bürojának póttagjai: Bogdan Nicolae, Avram Ilarie, Oprea Jolán, Székely István, Dali Sándor, Pop Aurel. A párttitkárság tagjai: Király Károly első titkár, Stanca Constantin, Sántha Károly, Szász Domokos. A megyei pártbizottság kollégiumának elnöke Chivărar Gheorghe lett. A megyei pártbizottság kollégiuma revíziós bizottságának elnöke Bálint Béla volt.⁵

Az új megyében pozícióba kerülő elitnek három fő rekrutációs bázisa volt: rajoni, tartományi és más, párt- és állami intézményekből (KB, szerkesztőségek, különböző kulturális intézmények, gazdasági egységek stb.). A legfontosabb politikai szerv, a megyei pártbizottság bürojának 21 tagja közül kilencen egykori rajoni aktivisták voltak pl: Sántha Károly, Stanca Constantin, Szász Domokos, Molnár József, Németh László. Az egykori Brassó tartományból viszonylag kevés aktivista érkezett az új megyébe. Ez is jelzi azt a tényt, hogy a két székely rajonból nagyon kevesen jutottak komoly, tartományi szintű politikai tisztségbe. Brassóból érkezett többek között Dragoş Ioan és Szász Imre.⁶ Az új megyei vezetés egy jelentős része más intézményekből érkezve vált a megyei büro tagjává: gazdasági egységek, üzemek, kulturális intézmények. A megyét alkotó két egykori rajon káderállománya sem a politikai, sem a kulturális sem pedig gazdasági téren nem volt elégséges ahhoz, hogy fedezze az új megyei szükségleteket. Több vezető káder (Király Károly, Dali Sándor, Füstös Imre, Pop Aurel) más vidékről érkezett Kovászna megyébe. Nem elhanyagolható tény ugyanakkor, hogy közülük többen kötődtek (családilag) az egykori Háromszékhez.

Az új pártaktíva etnikai összetételét tekintve megállapíthatjuk, hogy a magyarok többségben voltak, az első titkári tisztséget is magyar aktivista töltötte be. Ugyanak-

3 Uo. 75. p.

4 BJAN CV, fond CJ al PCR CV, dos. 1/1968. 7–11. f.

5 Uo.

6 Uo. 50. f.

kor a központi pártvezetés vigyázott arra, hogy az új, magyar többségű megyében megőrizze a számára fontos etnikai egyensúlyt és rekompenzálja az előkészítés során alulmaradt Brassó-párti személyeket, településeket. Több fontos vezető tisztségbe román nemzetiségű aktivista került: Stanca Constantin, Dragoş Ioan, Chivărar Gheorghe. Dragoş esetében sajátos megoldást választottak, első alelnöki tisztségbe nevezték ki a két alelnök mellé.

A megye nyolc legfontosabb politikai pozícióját a következő személyek töltötték be: Király Károly az RKP megyei bizottságának főtitkára, Stanca Constantin szervezési ügyekkel megbízott titkár, Sántha Károly propaganda ügyekkel megbízott titkár, Szász Domokos gazdasági ügyekkel megbízott titkár, Dragoş Ioan a megyei néptanács végrehajtó bizottságának első alelnöke, Chivărar Gheorghe a Pártkollégium elnöke, Timaru Constantin a Propagandaosztály vezetője, Szász Imre a Szervezési osztály vezetője.⁷ Ami az új vezetés politikai, ideológiai képzettségét illeti, megállapíthatjuk, hogy a fontos tisztséghez jutó káderek döntő többsége elvégezte a felsőfokú pártiskolát, a Ştefan Gheorghiu Pártgyegetemet. Döntő többségük ún. friss kádernek számított, hisz az ötvenes évek második felétől csatlakoztak a párthoz, így munka- és szakterületük szerint részesültek a megfelelő szintű ideológiai képzésben.⁸

Az új megyében a helyi magyarság az állami szervezetekben is jelentős pozíciókhoz jutott. 1969. március 15-én Sándor Tivadar személyében megválasztották a megyei törvényszék elnökét. Györgyjakab Miklóst a megyei ügyészség főügyészévé nevezték ki, Izsák Rudolfot pedig a megyei milícia főfelügyelőjévé. Izsák Ferenc a megyei tanfelügyelőség fő-tanfelügyelői tisztségét kapta meg, Sylvester Lajos pedig a Művelődés- és Művészetügyi Bizottság élére került. Németh Lászlót a Megyei Mezőgazdasági Igazgatóság vezetőjévé, Bunika Mihályt a Kereskedelmi Igazgatóság vezetőjévé, Szócs Kálmánt pedig a Megyei Pénzügyi Osztály igazgatójává nevezték ki.⁹

Sepsiszentgyörgy és Kézdivásárhely rajonok megyévé alakulása nem csak a helyi elitnek, a különböző állami- és pártszervezetekben megszerzett pozíciói és az etnikai arányok betartása miatt volt fontos, hanem az új közigazgatási és a néptanácsok működésére vonatkozó törvény által szavatolt lehetőségek kiaknázása miatt is. A közigazgatási reform egyik alapcélkitűzése a gazdasági és politikai szempontból egyaránt nehézkesnek és túlméretezettnek tartott tartományi rendszer felszámolása volt. A megyékkal olyan szervezeteket kívántak létrehozni, amelyekkel kiegyensúlyozhatták az, elsősorban gazdasági beruházások és iparfejlesztés terén adódott regionális eltéréseket. A reform után a régióközpontok árnyékában maradt területek (régii rajonok) is új lehetőségekhez jutottak. A néptanácsok tevékenységére vonatkozó 1968-as törvény több új lehetőséggel ruházta fel az új megyéket. A MAT, majd Brassó (Sztálin) tartomány két rajonjaként létező egykori Háromszéknek újra lehetősége adódott arra, hogy intézményes szinten is megfogalmazza és érvényesítse a szűkebb térség

7 Uo.

8 Uo.

9 *Megyei Tükör*, 1969. március 22.

gazdasági és kulturális igényeit, érdekeit. Az ötvenes évek rajoni vezető szervei (néptanácsai) kettős hátrányban voltak. Végrehajtói szerepkörük nem csak a központi, hanem a tartományi szervekkel szemben is érvényes volt. Elsődleges feladatuk a társadalom és a gazdaság szocialista típusú átalakításának biztosítása volt, kezdeményező szerepet elenyésző mértékben tölthettek be. Íme néhány, a rajoni néptanácsokra vonatkozó feladat- és hatáskör az ötvenes évekből: Biztosítják a törvények tiszteletben tartását és a felső szervek irányelveinek és határozatainak megvalósítását; Vezetik az alárendeltségükbe tartozó vállalati, gazdasági szervek és kulturális intézmények tevékenységeit; Biztosítják a tömegek kulturális és politikai szintjének emelését, az analfabetizmus felszámolását, a kötelező elemi oktatás fejlesztését; Létrehoznak kulturális, oktatási intézményeket és biztosítják azok fejlődését; Intézkedéseket hoznak a létező mezőgazdasági vállalatok megerősítésére és újak szervezésére;¹⁰ Elfogadják, valamint végrehajtják a törvényes rendelkezések alapján a gazdasági tervezetet és a helyi költségvetést; Fejlesztik és támogatják az állami és szövetkezeti kereskedelmet, ellenőrzik a magánkereskedelmet; A beiskolázási terv megvalósítása, a tömegkultúra megszervezése, az általános, elemi és középiskolai oktatás, a kulturális-művészeti intézmények és a tömegsport fejlesztése stb.¹¹

Ezzel szemben a megyei néptanácsok működésére vonatkozó, 1968. december 26-án meghozott törvény az eddigieknél sokkal nagyobb mozgásteret és kezdeményező szerepet biztosított a megyei néptanácsoknak. A megyei néptanácsok megszervezhették a megyei VB apparátusát, a felsőrangú állami szervek engedélyével kinevezték és visszahívhatták a helyi Milícia vezetőit. Meghatározták az állandó bizottságok számát, megválasztották és visszahívhatták azok tagjait. Gazdasági egységeket, vállalatokat, oktatási, kulturális, művészeti, egészségügyi, munka- és szociális védelmi intézményeket hozhattak létre. Vezették és ellenőrizték az állami szervek helyi kirendeltségeit, az alárendelt gazdasági szervek, vállalatok, a szociális-kulturális intézmények tevékenységét. A megyei néptanács fogadta el a megyei gazdasági tervezeteket, állapította meg a helyi illetékeket, koordinálta a helyi ipart. Javaslatokat tehetett a köztársasági érdekeltégű létesítmények elhelyezésére. A minisztériumokkal és más központi szervekkel együtt oldotta meg a közösség gazdálkodási és szociális problémáit. Az állami szervekkel közösen határozatokat fogadott el az oktatási tevékenység és az infrastruktúra fejlesztésére. Az igazságügyi minisztérium, illetve a főügyész javaslatára megválasztották és visszahívhatták a megyei bíróság elnökét, bíráit és a megyei ügyészség főügyését.¹²

A közigazgatási reform utáni pezsgő magyar nyelvű kulturális élettel ellentétben a Kovászna megyei politikai elit nyelvhasználatát illetően sajátos helyzet alakult ki. A MAT fennállása alatt a magyar nyelv használata az állami- és pártintézményekben hivatalosnak számított. A bukaresti központtal történő érintkezés természetesen ro-

10 *Buletinul Oficial*, 1950. december 28. 259 sz. rendelettörvény

11 *Buletinul Oficial*, 1957. március 11. 6 sz. törvény

12 *Buletinul Oficial*, 1968. december 26. 57. sz. törvény

mán nyelven történt, de a belső (rajoni, községi, esetenként a tartományi szintű) politikai élet és maga a hivatalos irattermelés egy jelentős része is, magyar nyelven zajlott.¹³ Az új (magyar többségű) megyében 1968 után egy sajátos nyelvhasználati rítus honosodott meg. A hivatalos irattermelés megyei szinten szinte kizárólagosan román nyelven történt. A belső vitákon, üléseken, a szakbizottsági megbeszéléseken a felszólalók használhatták és használták is anyanyelvüket. „Az előterjesztések románul, a vita magyarul, illetve mindenki olyan nyelven szólt hozzá, amelyiken akart és tudott” – meséli Czíkó Árpád.¹⁴ Hasonló volt a helyzet a városokban is. Kovászna város esetében pl. az Országos Levéltár Kovászna megyei levéltárában megőrzött, 1968 utáni iratok több mint 90%-a román nyelvű.¹⁵ A magyar többségű községekben az írásbeliséget tekintve valamivel másabb volt a helyzet. Az ülések, viták magyar nyelven zajlottak, a politikai irattermelésnek (jegyzőkönyvek) pedig körülbelül 80%-a készült az állam nyelvén. Magyar nyelven jellemzően a helyi iratforgalomban szereplő iratokat, tevékenységi jelentéseket (éves terv megvalósításáról, beszámolók, lakossági beadványok, panaszok stb.), beszámolókat stb. szerkesztettek. Maksa községben pl. az is előfordult, hogy 1968–1969-ben egyes ülések jegyzőkönyvét először magyarul írták meg és csak utána készült el román nyelven is.¹⁶

---

13 Részletesebben lásd: Bottoni: *Sztálin a székeljeknél...* i.m.

14 Czíkó Árpád közlése. B Kovács: *Szétszabdalt Székelyföld...* i.m. 154. p.

15 BJAN CV, fond Primăria orașului Covasna 2. sz. állag. 456-465/1968 irattári egységek; 466-471/1969 ie; 472-481/1970 ie; 3 sz. állag. 1-15/1971 ie; 1-14/1972 ie.

16 BJAN CV, fond Primăria comunei Moacăsa, 95-102/1968 ie; 103-113/1969 ie; 114-123/1970 ie; 124-131/1971 ie; 132-137/1972 ie.; fond Primăria comunei Cătălina, 196-202/1968 ie; 203-208/1969 ie. Uo., fond Primăria comunei Bățanii Mari, 101-103/1968; 104-108/1969; 109-111/1970; 112-119/1971; 120-124/ 1972 ie. Uo., fond Primăria comunei Valea Crișului, 22-29/1968, 30-34/1968, 35-36/1970, 37-42/1971, 43-45/1972. Uo., fond Primăria comunei Bodoc, 20-21/1968, 22-23/1969, 24-25/1970, 26-27/1971, 28/1972. Uo., fond Primăria comunei Brăduț 92-100/1969, 101-109/1970, 111-115/1971, 116-119/1972.

10. táblázat. Kovászna megyei pártbizottság burójának tagjai¹⁷

1. Név	2. Szakmai végzettség	3. Aktuális funkció	4. Munkahely
KIRÁLY KÁROLY	Ács	Aktivista	RKP KB
SÁNTHA KÁROLY	Villanyszerelő	Főtitkár	Sepsiszentgyörgy rajoni bizottság
STANCA CONSTANTIN	Tanár	Titkár	Kézdivásárhely rajoni bizottság
SZÁSZ DOMOKOS	Ács	Főtitkár	Kézdivásárhely rajoni bizottság
DRAGOŞ IOAN	Gépkocsi festő	Szekciófőnök, Brassó tartományi néptanács	Brassó tartományi néptanács
CHIVĂRAR GHEORGHE	Technikus	Titkár	Sepsiszentgyörgy rajoni bizottság
CHIVĂRAR GHEORGHE	Tanár	Tanácsadó	RKP Sepsiszentgyörgy rajoni bizottság
SZÁSZ IMRE	Lakatos	Kiképző	RKP Brassó tartományi bizottság
NÉMETH JÓZSEF	Textilfestő	Elnök	Kézdivásárhelyi URCAP
FÜSTÖS IMRE	Közgazdász	Aktivista	KISZ KB
NÉMETH LÁSZLÓ	Agrármérnök	Elnök	Sepsiszentgyörgy rajoni mezőgazdasági tanács
MOLNÁR JÓZSEF	Ács	Titkár	RKP Sepsiszentgyörgy rajoni bizottság
SZÉKELY ZOLTÁN	Régész-történész	Igazgató	Sepsiszentgyörgyi tartományi múzeum
BUDA PETRE IOAN	Textil mérnök	Főmérnök helyettes	Olt Textilgyár
ORBÁN ÁRPÁD	Technikus	Elnök	Kézdivásárhelyi UGSR
AVRAM ILARIE	Villanyszerelő	Securitate parancsnoka	Belügyminisztérium (MAI)
BOGDAN NICOLAE	Faipari mérnök	Igazgató	Sepsiszentgyörgyi „Mobila” vállalat
OPREA IOLANDA	Tanítónő	Aktivista	Sepsiszentgyörgy rajoni bizottság
SZÉKELY ISTVÁN	Tanító	Aktivista	Kézdivásárhely rajoni bizottság
DALI SÁNDOR	Tanár	Főszerkesztő	<i>Ifjúmunkás</i> újság
POP AUREL	Közgazdász	Újságíró	Nagyváradai szerkesztőség

* Institutul de Studii Economice – Gazdasági Főiskola

17 BJAN CV, fond CJ al PCR CV, dos. 1/1968. 50–54. f.

5. Születési év	6. A pártba való belépés éve	7. Nemze- tiség	8. Állami iskola	9. Pártiskola
1930	1953	Magyar	I.S.E.*	Ştefan Gheorghiu Főiskola
1927	1945	Magyar	I.S.E.	Ştefan Gheorghiu Főiskola
1937	1955	Román	Egyetem	-
1923	1947	Magyar	I.S.E.	Ştefan Gheorghiu Főiskola
1922	1954	Román	Líceum	Egyetem esti tagozaton
1928	1946	Román	Líceum	Ştefan Gheorghiu Főiskola
1938	1963	Román	Pedagógiai iskola	-
1930	1952	Magyar	I.S.E.	Ştefan Gheorghiu Főiskola
1922	1945	Magyar	6 elemi osztály	Ştefan Gheorghiu Főiskola
1934	1957	Magyar	I.S.E.	Ştefan Gheorghiu Főiskola
1927	1953	Magyar	Egyetem	-
1935	1959	Magyar	Líceumban jár	1 év
1912	1965	Magyar	Egyetem	-
1932	1960	Román	Egyetem	-
1935	1962	Magyar	Középiskola	1 év
1932	1960	Román	Érettségi	-
1933	1965	Román	Egyetem	-
1940	1960	Magyar	Pedagógiai iskola	1 év
1922	1947	Magyar	Általános iskola	Ştefan Gheorghiu Főiskola
1930	1957	Magyar	Egyetem	Egyetem esti tagozaton
1930	-	Román	I.S.E.	Akadémia

11. táblázat. Kovászna megyei pártbizottság tagjai (javasoltak)¹⁸

1. NÉV	2. Tisztség és munkahely	3. Születési idő és hely
ALBERT ERNŐ	Sepsiszentgyörgyi 1. számú liceum igazgatója	1932. 01.14., Csíkdánfalva
ANTAL ISTVÁN	Nyujtódi termelészövetkezet (TSZ) elnöke	1924.04.04., Nyujtód
AVRAM ILARIE	A Belügyminisztérium sepsiszentgyörgyi vezetője	1926.03.31., Pâncșoara
BUZÁS IMRE	Köpecsi bányavállalat párttitkára	1932.06.03., Csíkcsecsó
BEDE LÁSZLÓ	Kézdivásárhelyi rajoni pártbizottság titkára	1930.04.19., Brassó
BALOGH ROZÁLIA	Kézdivásárhelyi IMTF gépkocsivezetője	1924.01.10., Székelyudvarhely
BARDÓCZ ROZÁLIA	Kézdivásárhelyi Dolgozó szövetkezet munkása	1929.05.27., Kézdisárfalva
BARTOK VILMA	Bodoki TSZ munkatársa	1937.03.23., Bodok
BÁCS PIROSKA	Maksai TSZ csapat főnök	1928.03.21., Maksa
BALÁZS VILMOS	Bardóci TSZ brigádosa	1921.12.10., Olasztelek
BERSZÁN LAJOS	Kézdimartonfalvi TSZ elnöke	1935.01.01., Kézdimartonfalva
BLÉNESI VILMOS	Rajoni ügyészség főügyésze	1931.06.25., Gyergyószentmiklós
BOROS JENŐ	RKP Sepsiszentgyörgy rajoni aktivistája	1925.05.05., Sepsiszentgyörgy
BOBEȘ MARIANA	Bodzafordulói általános iskola igazgatónője	1929.04.08., Obilești, Focșani
BOGDAN NICOLAE	Sepsiszentgyörgyi I.I.L. (helyi ipari vállalat) „Mobilă” igazgatója	1933.09.17., Bentu-Buzău
BRATU N. IOAN	Bodzaforduló fafeldolgozó vállalat (I.F.) mestere	1930.01.20., Szitabodza
BUDA P. IOAN	Sepsiszentgyörgyi Olt Textilgyár helyettes főmérnöke	1932.07.26., Tövis – Fehér
CHIVĂRAR GHEORGHE	RKP Sepsiszentgyörgy rajoni pártbizottság titkára	1928.09.16., Brassó

18 BIAN CV, fond CJ al PCR CV, dos. 1/1968. 52. f.

4. Szakmai végzettség	5. Pártba lépés éve	6. Nemzetiség	7. Tanulmányok	8. Pártiskola
Tanár	1958	Magyar	Filológia Kar	Egyetem esti tagozaton
TSZ munkás	1959	Magyar	2 év mezőgazdasági iskolában	-
Villanyszerelő	1946	Román	Érettségi	-
Bányász mester	1957	Magyar	Technikum	-
Villanyszerelő	1947	Magyar	7 osztály	1 év
Gépkocsivezető	1946	Magyar	7 osztály	-
Varrónő	1946	Magyar	10 osztály	1 év
TSZ munkás	1963	Magyar	7 osztály	
TSZ munkás	1966	Magyar	7 osztály	
TSZ munkás	1959	Magyar	7 osztály	
TSZ munkás	1959	Magyar	7 osztály	
Jogász	1957	Magyar	Jogtudományok kara	
Tanító	1954	Magyar	Pedagógiai iskola	1 év
Tanárnő	1964	Román	Biológia Kar	
Faipari mérnök	1965	Román	Faipari kar	
Erdész mester	1960	Román	7 osztály	
Mérnök	1960	Román	Egyetem	
Energetikai technikus	1946	Román	Egyetem	Ștefan Gheorghiu Főiskola

1. NÉV	2. Tisztség és munkahely	3. Születési idő és hely
CZIKÓ ÁRPÁD	R.SZ.K. Román Nemzeti Bank Sepsiszentgyörgyi fiókjának igazgatója	1927.04.10., Sepsiszentgyörgy
CALOTESCU ANDREI	Brassói DRETIL főmérnöke	1923.02.02., Szecseleváros (Hétfalu) – Brassó
DINCĂ LUCIAN	6 Erdészeti Bázis főmérnöke	1929.07.24., Adjud
DALI SÁNDOR	<i>Megyei Tükör</i> főszerkesztője	1930.07.29., Szováta
DRAGOȘ IOAN	Brassó Tartományi Néptanács szekció főnöke	1922.02.04., Terebești, Máramaros
DRUNEK ZOLTÁN	Kézdivásárhelyi fafeldolgozó vállalat (I.F.) igazgatója	1931.09.01., Fusmarton, A.E.Á. – Woodmarton, Kanada
FAZAKAS ZSIGMOND	Barátosi TSZ elnöke	1923.12.02., Telek
FÜSTÖS IMRE	KISZ KB aktivistája	1934.09.22., Telek
FAZAKAS LAJOS	Kézdivásárhelyi IPROFIL ács mestere	1934.09.08., Nagybánya
GÁLL MIHÁLY	Kézdivásárhelyi rajoni bizottság aktivistája	1919.10.12., Csíkdánfalva
GARAI JENŐ	Ojtozi fafeldolgozó vállalat (I.F.) szerelője	1929.07.23., Cozia-i kolostor, Târgu - Ocna
GÖDRI LÁSZLÓ	Sepsiszentgyörgyi Autó és traktorállomás (S.M.T.) lakatos	1922.03.12., Zoltán
GRAD IOAN	Kézdivásárhelyi Néptanács alelnöke	1923.03.02., Dés
GYÖRGY RÓZA	Kökösi TSZ munkása, szövetkezeti parasztja	1920.07.28., Uzon
HEGYI ZOLTÁN	Olt Textilgyár igazgatója	1923.12.30., Szentmárton

4. Szakmai végzettség	5. Pártba lépés éve	6. Nemzetiség	7. Tanulmányok	8. Pártiskola
Közgazdász	1955	Magyar	I.S.E.	-
Erdézmérnök	1961	Román	Erdészeti kar	-
Erdézmérnök	1959	Román	Erdészeti kar, egyetem	
Tanár	1957	Magyar	Egyetem	
Gépkocsi festő	1959	Román	Középiskola	Egyetem esti tagozaton
Erdézmérnök	1959	Magyar	Politechnikai Intézet	
TSZ munkás	1963	Magyar	7 osztály, belőle 2 mezőgazdasági iskolában	
Közgazdász	1956	Magyar	I.S.E.	Ștefan Gheorghiu Főiskola
Ács	1960	Magyar	Érettségi	
Suszter, cipész	1936	Magyar	10 osztály	1 év
Szerelő	1954	Magyar	9 osztály	
Lakatos	1958	Magyar	7 osztály	
Molnár	1947	Román	Középiskola	1 év
TSZ munkás	1961	Magyar	6 osztály	
Szövőmester	1945	Magyar	Középiskola	1 év

1. NÉV	2. Tisztség és munkahely	3. Születési idő és hely
IZSÁK RUDOLF	Sepsiszentgyörgy rajoni Milícia igazgatója	1927.06.27., Petrozsény
JAKAB ISTVÁN	Hídvégi TSZ elnöke	1923.07.28., Hídvég
KIRÁLY KÁROLY	RKP KB aktivistája	1930.09.26., Dicsőszentmárton
KISGYÖRGY TIBOR	Sepsiszentgyörgyi 4. Építő Vállalat vízvezeték – szerelője	1940.01.16., Sepsiszentgyörgy
KOZMA MÁRIA	Kovácsnai IPROFIL kárpitosa	1935.02.14., Kommandó
KUTI ARANKA	Kilyéni TSZ brigádosa	1932.10.21., Szotyor
KÓNYA G. ZOLTÁN	Torjai TSZ elnöke	1930.05.27., Torja
LÁZÁR MIHÁLY	Sepsiszentgyörgyi CRNFES (Sport) elnöke	1932.04.03., Sepsiszentgyörgy
LOGA VASILE	RKP Brassó Tartományi Bizottságának aktivistája	1926.02.08., Brassó
LUKÁCS VIKTOR	Baróti pártbizottság titkára	1935.01.20., Brassó
MOLNÁR JÓZSEF	RKP Sepsiszentgyörgy rajoni bizottságának titkára	1935.09.04., Feketehalom (Codlea)
NAGY PIROSKA	Olt Textilgyár fonó munkása	1926.12.04., Sepsiszentgyörgy
NÉMETH JÓZSEF	Kézdivásárhelyi URCAP elnöke	1922.02.05., Kovácszna
NÉMETH LÁSZLÓ	Sepsiszentgyörgy rajoni mezőgazdasági tanács elnöke	1927.02.27., Nagyvárad
OPREA IOLANDA	RKP Sepsiszentgyörgy rajoni bizottságának aktivistája	1940.03.24., Brassó

4. Szakmai végzettség	5. Pártba lépés éve	6. Nemzetiség	7. Tanulmányok	8. Pártiskola
Tiszt	1945	Magyar	Líceum	Egyetem esti tagozaton
TSZ munkás	1962	Magyar	7 osztály	
Ács	1953	Magyar	Gazdaságtudományi akadémiára (ASE) jár	Ștefan Gheorghiu Főiskola
Szerelő	1963	Magyar	7 osztály	
Kárpitos	1959	Magyar	6 osztály	
TSZ munkás	1960	Magyar	7 osztály	
TSZ munkás	1954	Magyar	5 osztály	6 hónap
Testnevelő tanár	1960	Magyar	I.C.F.	-
Lakatos	1945	Román	7 osztály	1 év
Lakatos	1958	Magyar	2 egyetemi év	1 év
Ács	1959	Magyar	10 osztály	1 év
Fonó munkás	1945	Magyar	5 elemi osztály	
Textilfestő	1945	Magyar	6 elemi osztály	3 év Ștefan Gheorghiu Főiskola
Agrármérnök	1958	Magyar	Mezőgazdasági Intézet (Agronómia)	-
Tanítónő	1960	Magyar	Pedagógiai iskola	1 év

1. NÉV	2. Tisztség és munkahely	3. Születési idő és hely
OPREA PETRE	Sepsiszentgyörgy rajoni Néptanács főorvosa	1924.05.23., Aldoboly
ORBÁN MATILDA	Kézdivásárhelyi IPROFIL oktatója	1935.03.02., Kézdialmás
ORBÁN ÁRPÁD	Kézdivásárhelyi UGSR elnöke	1935.12.05., Bukarest
POP AUREL	<i>Cuvântul Nou</i> főszerkesztője	1930.07.14., Nagyvárad
POPICĂ NICOLAE	RKP Kovászna városi bizottságának titkára	1924.09.20., Kovászna
RÁDULY GITTA	Sepsiszentgyörgy rajoni úttörő bizottság elnöke	1932.12.20., Brassó
RĂDUICĂ CONSTANTIN	Tartományi statisztikai hivatal igazgatója	1936.06.16., Cioroieni
RÉTI IRINA	Sepsiszentgyörgyi IILR szövönője	1930.07.15., Kurtapatak
ROTARU GHEORGHE	secr. Cons. Pol. Comisar. Mil. Reg./ secretar Cons. Pop. Comisariat	1927.03.25., Vicolul de Sus
SZÁSZ DOMOKOS	RKP Kézdivásárhelyi rajoni bizottságának főtítkára	1923.05.14., Medgyes
SZÁSZ BORBÁLA	Sepsiszentgyörgyi Olt Textilgyár szövönője	1937.03.07., Csíkszereda
SZÁSZ IMRE	RKP Brassó Tartományi bizottságának aktivistája	1930.12.03., Brassó
SZŐCS MÁRIA	Uzoni TSZ csapat főnöke	1920.10.14., Szentivánlaborfalva
SZÉKELY ISTVÁN	RKP Kézdivásárhelyi rajoni kabinet igazgatója	1922.09.28., Kézdivásárhely
SZÉKELY ZOLTÁN	Sepsiszentgyörgyi Tartományi Múzeum igazgatója	1912.11.18., Dés

4. Szakmai végzettség	5. Pártba lépés éve	6. Nemzetiség	7. Tanulmányok	8. Pártiskola
Orvos	1954	Román	Orvosi egyetem	
Oktató	1960	Magyar	6 osztály	
Erdész technikus	1960	Magyar	Középiskola	1 év
Közgazdász	1956	Román	I.S.E.	Akadémia
Ács	1947	Román	Érettségi	1 év
Tanárnő	1955	Magyar	Egyetem	
Közgazdász	1960	Román	I.S.E.	
Szövőnő	1963	Magyar	7 osztály	
Ács	1946	Román	Érettségi	Egyetem esti tagozaton
Ács	1947	Magyar	I.S.E.-re jár	Ștefan Gheorghiu Főiskola
Szövőnő	1964	Magyar	7 osztály	
Lakatos	1952	Magyar	I.S.E.-re jár	Ștefan Gheorghiu Főiskola
TSZ munkás	1963	Magyar	7 osztály	
Tanító	1947	Magyar	Általános iskola	Ștefan Gheorghiu Főiskola
Történelemtudo- mányok doktora	1965	Magyar	Egyetem	

1. NÉV	2. Tisztség és munkahely	3. Születési idő és hely
SZIGETI FERENC	Sepsiszentgyörgyi Cigarettagyár dolgozója	1935.11.18., Mácín
STANCA CONSTANTIN	RKP Kézdivásárhely rajoni bizottság titkára	1937.03.02., Bukarest
ȘTEFAN BERTA	„Szorgalom” szövetkezet dolgozója	1932.02.25., Szászrégen
SÁNTA KÁROLY	RKP Sepsiszentgyörgy rajoni bizottság első-titkára	1927.02.02., Segesvár
SANDOR TEODOR	Brassó Tartományi Bíróság bírója	1928. 11.03., Kőrödszentmárton
SIMON ZOLTÁN	Sepsiszentgyörgyi „Construcția” igazgatója	1921.02.13., Sepsiszentgyörgy
TEMPFLI MÁRIA	Kézdivásárhelyi líceum igazgató-helyettese	1928.12.08., Movila, Brăila
TIMARU CONTANTIN	RKP Sepsiszentgyörgy rajoni bizottság aktivistája	1938.01.24., Sepsiszentgyörgy
TOTH JÓZSEF	Baróti TSZ elnöke	1919.12.09., Barót
TÖRÖK LAJOS	Sepsiszentgyörgyi Állami Mezőgazdasági Vállalat (IAS) brigádosa	1924.08.24., Nyujtód
TUDORAN AUREL	Szitabodza község néptanácsának elnöke	1927.11.30., Bodzaforduló
VERESS LAJOS	Sepsiszentgyörgyi URCC elnöke	1923.09.07., Uzon
VIDA MARGIT	Papolci TSZ munkása, szövetkezeti parasztja	1926.02.27., Papolc
ZÖLD KLÁRA	Kézdivásárhelyi IILR dolgozója	1932.01.22., Kovászna

4. Szakmai végzettség	5. Pártba lépés éve	6. Nemzetiség	7. Tanulmányok	8. Pártiskola
Lakatos	1964	Magyar	Szakiskola	
Tanár	1935	Román	Egyetem	
Rectuitoare	1953	Magyar	5 elemi osztály	1 év
Villanyszerelő	1945	Magyar	Érettségi	Ștefan Gheorghiu Főiskola
Jogász	1958	Román	Jogtudományok kara	
Mester	1946	Magyar	Technikum	
Tanárnő	1954	Magyar	Egyetem	
TSZ munkás	1963	Román	Pedagógiai Intézet	
Munkás	1955	Magyar	7 osztály	
Mezőgazdasági munkás	1948	Magyar	Középiskola	
Munkás	1953	Román	7 elemi osztály	
Tisztségviselő	1945	Magyar	Érettségi	6 hónap
TSZ munkás	1946	Magyar	7 osztály	
Fényesítő	1965	Magyar	7 osztály	

12. táblázat. Kovászna megyei néptanács Végrehajtó Bizottságába javasoltak¹⁹

1. Név	2. Javasolt tisztség	3. Javasolt munkahely	4. Aktuális munkahely és tisztség	5. Születési idő és hely
KIRÁLY KÁROLY	Elnök	Elnök	RKP KB aktivistája	1930.09.26, Dicsőszentmárton
DRAGOȘ IOAN	Első alelnök	Első alelnök, Kovászna megyei néptanács VB	Brassó tartományi néptanács helyi ipar szekció főnöke	1922.02.04., Terebești, Máramaros
MÁTHÉ ISTVÁN	Alelnök	Alelnök	Sepsiszentgyörgy rajoni tanács alelnöke	1929.07.18., Vargyas
LÁSZLÓ GYULA	Alelnök	Alelnök, Kovászna megyei néptanács VB	Közigazgatási titkárság szekció főnöke	1935.05.20., Újfalu, Sepsiszentgyörgy rajon
TÖRÖK ÁRON	Alelnök	Alelnök, Kovászna megyei néptanács VB	Sepsiszentgyörgyi 504 Építőcsapat	1935.03.01., Székelyudvarhely
TĂNĂȘOIU EMIL	Tag	Megyei tervezési igazgatóság igazgatója	Tervező, URCAP	1915.05.08., Zmeurt. Rm. Vâlcea
BUNICA MIHAI	Tag	Kereskedelmi igazgatóság igazgatója	Sepsiszentgyörgyi OCL aligazgatója	1925.08.01., Földvár, Sepsiszentgyörgy rajon
IONESCU DUMITRU	Tag	Normamegállapító Szolgálat főnöke	Normamegállapító Szolgálat főnöke	1931.10.2., Bukarest
IZSÁK FERENC	Tag	Megyei Tanfelügyelőség főtanfelügyelője	Sepsiszentgyörgyi 2 sz. Líceum igazgatója	1930.08.08., Csehétfalva
OPREA PETRU	Tag	Egészségügyi igazgatóság igazgatója	Sepsiszentgyörgy rajoni néptanács alelnöke	1924.05.23. Illyefalva
CZIKÓ ÁRPÁD	Tag	A Beruházási Bank és a Román Nemzeti Bank megyei fiókjának igazgatója		1927.04.10., Sepsiszentgyörgy
IZSÁK RUDOLF	Tag	Megyei milícia főfelügyelője	Milícia Főigazgatósága, Bukarest	1927.06.27., Petrozsény
SZARVADI JÓZSEF	Tag	Megyei Mezőgazdasági igazgatóság aligazgatója	Kézdivásárhelyi CAR alelnöke	1930.03.26., Máramaros
SZŐCS KÁLMÁN	Tag	Pénzügyek igazgatója	Kézdivásárhelyi rajoni néptanács pénzügyek szekció főnöke	1930.12.21., Kézdivásárhely
ARDELEANU IOAN	Tag	Sepsiszentgyörgy alpolgármestere	Sepsiszentgyörgy rajoni néptanács alelnöke	1927.10.11., Sepsiszentgyörgy
KOZÁK KÁLMÁN	Tag	Megyei KISZ bizottság	Rajoni KISZ bizottság első titkára	1940.05.16., Sepsiszentgyörgy
NÉMETH ÉVA	Tag	Megyei nőbizottság alelnöke	Sepsiszentgyörgyi Mezőgazdasági iskola aligazgatója	1929.12.25., Brassó
ROTARU GHEORGHE	Tag	Katonai felügyelő	Politikai titkár, Brassó Tartomány	1927.03.25., Vicovul de sus, Rădăuți
GACIU ȘTEFAN	Tag	Helyi ipari igazgatóság igazgatója	Mérnök	1929.12.24., Cefa – Szalonta

19 Uo. dos. 1/1968.59-61. f.

6. Pártba lépés éve	7. Állami iskola szakmai végzettség	8. Pártiskola	9. Nemzetiség	10. Képviselő	11. Tag-e a tartományi tanács végrehajtó bizottságában
1953	A.S.E.(tanul)	Ştefan Gheorghiu Főiskola	Magyar	Nem	Nem
1954	Líceum, gépkocsi festő	-	Román	Tartományi képviselő	Igen
1960	Technikai iskola, kataszter	Egyetem esti tagozaton	Magyar	Nem	Nem
1967	Külkereskedelmi Intézet, közgazdász	-	Magyar	-	-
1966	Építészeti egyetem, építészmérnök	-	Magyar	-	-
1968	I.S.E., közgazdász	-	Román	-	-
1954	8 osztály, tanító	-	Román	Városi képviselő	-
1961	Építészmérnök	-	Román	-	-
1964	Pedagógiai Intézet, tanár	-	Magyar	-	-
1954	Orvosi egyetem	-	Román	Képviselő	
1955	Közgazdasági egyetem, közgazdász	-	Magyar	-	-
1945	Líceum	Egyetem esti tagozaton	Magyar	-	-
1962	Mezőgazdasági intézet, agrármérnök	-	Magyar	-	-
1961	I.S.E., közgazdász		Magyar	Képviselő	-
1954	Általános iskola, mezőgazdász mester	2 év	Román	Tartományi és rajoni képviselő	-
1962	10 osztály, kőműves	1 év	Magyar	-	-
1962	Mezőgazdasági egyetem, agrármérnök		Magyar	-	-
1946	Líceum, ács	Egyetem esti tagozaton	Román	Tartományi képviselő	Igen
1958	mérnök	Egyetem esti tagozaton	Román	-	-

Király Károly protokollvacsorán pártvezetőkkel. Bortnyik György felvétele. (SzNM/979, Bortnyik-gyűjtemény)

Megyei vezetők a Haza felszabadulásának 25. éves ünnepségén. Bortnyik György felvétele. Az első sorban (civilben) Koródi István, Király Károly, Dragoș Ioan és Szász Domokos. A háttérben: Kozák Kálmán, Dobra József, László Gyula, Bodor Márton, Makó Árpád. (SzNM, Bortnyik-gyűjtemény)

Király Károly vadászaton (Király Károly pálcával, Koródi István puskával) Bortnyik György felvétele. (SzNM/982, Bortnyik-gyűjtemény. Megjelent még: Bortnyik György: Változó helyek árnyai. Sajtófotók 1968-1983. Sepsiszentgyörgy, Cova-Print, 2008.

4.2. Ideológia és közösség szolgálatában, politikai élet a megyében

A párt és az állami struktúrákba integrált nemzetiségi elitek Románia 1945 utáni történetében az esetek döntő többségében egy ún. „transzmissziós szíj”-típusú funkciót tölthettek be. Közvetítették a központ politikáját, illetve (amennyiben erre lehetőség adódott) az ideológiai keretek és korlátok biztosította feltételek között képviselték az adott közösséget.²⁰ A megyésítés után pozícióba került Kovászna megyei politikai elit is hasonló funkciót töltött be. Fontos küldetése volt közvetíteni és képviselni a párt hivatalos politikai irányvonalát. A hatvanas évek második felében a Ceaușescu-féle vezetés legitimitációépítés közben még kínosan vigyázott arra, hogy a bel- és külpolitikai lépéseit megfelelően megindokolja és ismertté tegye mind a nomenklatúra, mind a közvélemény és a szocialista nyilvánosság, vagyis a sajtó előtt. A hatvanas évek második fele, hetvenes évek eleje igencsak aktívnak bizonyult kül- és belpolitikai téren egyaránt. 1968-ban Ceaușescu hatalmának és egyben népszerűségének zenitjén volt. Hatalomra kerülése után látványos (taktikai megfontolásoktól sem mentes) liberalizáció zajlott le, amellyel bebiztosította a román társadalom támogatását a bejelentett reformok véghezvitelére. 1968 nyitást jelentett a magyarság számára is, létrejött a Magyar Nemzetiségű Dolgozók Tanácsa, megalakult a két magyar többségű megye, a magyar értelmiségiekkel tartott tanácskozásoknak is köszönhetően pedig több kulturális intézmény, szervezet jött létre, alakult újjá.²¹ Külpolitikai téren a csehszlovákiai katonai intervenció elítélésével és elutasításával alapozta meg azt a politikai tőkét, melynek köszönhetően a külföldi kancelláriák egyik legközkedveltebb kelet-európai államfője lehetett több éven keresztül. Gondoljunk csak Nixon amerikai elnök 1969-es hivatalos romániai látogatására, vagy arra a gazdaságpolitikai sikerre, melynek következtében 1971-ben Romániát felvették a Nemzetközi Valutaalap és a Nemzetközi Újjáépítési és Fejlesztési Bank tagjai közé.²²

1968 után a helyi elit „transzmissziós szíj” szerepének működtetése a rendszerben bevett mechanizmusok szerint működött. Ennek egyik legfontosabb helyszíne, csomópontja az ún. plenáris ülés volt. A nomenklatúra tagjainak tájékoztatása, a pártpolitikai döntések és lépések ismertetése, értelmezése, a káderek „ideológiai megerősítése”, a pártvezetés küldöttével történő találkozása, a központ irányába történő lojalitásuk és esetleges kéréseik tolmácsolása a plenáris üléseken történt meg. A megyei vezetés az ideológiai felkészítés után aztán alsóbb szinteken is közvetítette a pártvezetés üzenetét.

20 A fogalmat Nagy Mihály Zoltán használta az MNSZ aktivistákra, de ugyanez a rendszer érvényesült a párt struktúráiban is. Nagy Mihály Zoltán-Olti Ágoston: *Érdekképviselet vagy pártpolitika? Iratok a Magyar Népi Szövetség történetéhez 1944–1953*. Pro-Print Könyvkiadó, Csíkszereda, 2009. 42–97. p.

21 Részletesebben lásd: Novák: *Aranykorszak?... i.m.* 33–49. p.

22 Deletant: *România sub regimul comunist... i.m.* 141. p.

1968. február 17. és 1972. április 20. között Kovászna megyében 19²³ plenáris ülést tartottak, évente átlagosan ötöt. Az ülések az esetek többségében két-három kiemelt napirendi pont köré szerveződtek. Ha nagyobb jelentőségű, országos politikai eseményre (kongresszus, a nemzetközi és belpolitikai téren is mozgalmas 1968-as esztendő, a kulturális miniforradalom stb.) került sor, akkor azok feldolgozása élvezett elsőbbséget. Más esetekben a plenáris üléseket egy-egy, a megye gazdasági vagy kulturális életében fontosnak számító téma (beruházások, termelőszövetkezetek, kultúra, közigazgatás, ipar stb.) köré csoportosították. Napirendi pontok között szerepeltek olyan nemzetközi, országos és helyi aktualitással bíró kérdések, mint például: a csehszlovákiai intervenció, a Gheorghiu-Dej idején koncepciók perbe fogott kommunisták hivatalos rehabilitációja, vagy éppen Király Károly lemondása és Nagy Ferdinánd megszavazása a megyei párbizottság első titkári székébe, az első ipari beruházások, a mezőgazdaság, a kultúra helyzete.

A plenáris ülések minden alkalommal pontos forgatókönyv, hivatalos intézkedési terv alapján zajlottak le. A levéltári források alapján a megyei vezetés, alkalmazkodva az országos politikai irányvonalhoz, meghatározta a pontos időpontot, helyszínt, a napirendi pontokat, a résztvevők számát, kijelölte a meghívottakat és a jelentéseket bemutató személyeket.²⁴ A résztvevők a megye és a párt vezető káderei közül kerültek ki: megyei pártbizottsági tagok és póttagok, felülvizsgálati bizottsági tagok, a megyei pártbizottság apparátusa, a megyei néptanács végrehajtó bizottságának tagjai, a városi és községi pártbizottsági titkárok, a megyei KISZ, a nőszövetség, a szakszervezeti bíró tagjai, a megyei fogyasztási szövetkezet végrehajtó bizottságának tagjai, vezető értelmiségiek stb.²⁵

A pártvezetést mindig egy KB küldött képviselte, aki tolmácsolta és segített értelmezni a párt üzenetét. Ugyanakkor a KB küldött nem csak „útbaigazított”, hanem, ha erre okot látott, számon is kért, értékelt, dicsért vagy elmarasztalt. Ebből kifolyólag a KB küldötteket olyan személyek közül választották ki, akik rendelkeztek valamiféle terepismerettel az adott befogadó közegben. Az említett időszakban a Kovászna megyei plenáris ülésekre egy, kb. 5-6 KB küldöttet magába foglaló csoportból választottak ki valakit, az adott helyzettől, kérdéskörtől függően. Fazakas Lajos,²⁶ Gere Mihály,²⁷

---

23 Az RKP Kovászna megyei pártbizottsága által tartott plenáris ülések 1968. február 17. és 1972. április 20. között: 1968: április 27., június 10., június 27., augusztus 21.; 1969: március 21., június 6., november 10.; 1970: január 19–20., március 23., május 31., augusztus 28., szeptember 14.; 1971: január 18., április 5., május 31., szeptember 30., december 23.; 1972: január 19., április 20.

24 BJAN CV, fond CJ al PCR CV, dos. 3/1968. 47. f.

25 Uo.

26 Pl. az 1968. június 27-én tartott plenáris ülésen.

27 A VB póttag Gere Mihály az RKP KB titkáráként és a Helyi Közigazgatás Irányításáért felelős Állami Bizottság elnökeként volt jelen Sepsiszentgyörgyön, 1968. április 27-én.

Gheorghe Pană,²⁸ Virgil Trofin²⁹ és Vasile Patilineț járt ebben az időszakban a legtöbbször Sepsiszentgyörgyön. Ezek közül most néhány olyan plenáris ülést mutatunk be, amelyek jól illusztrálják a fent említett modell működését.

Az új, Kovászna megyei politikai elit a meggyesítés utáni időszakban viszonylag gyorsan szerepbe került. 1968. április 27-én, a Sepsiszentgyörgyi Állami Magyar Színház termében plenáris ülésre került sor.³⁰ Az 515 meghívott előtt megrendezett ülésen a központi vezetést Gere Mihály³¹ képviselte. Az áprilisi (más megyékben is megszervezett) plenáris ülések egyik kiemelt célja az volt, hogy beindítsa és működtesse azt a hatalmi mechanizmust, amely révén a központ kontrollálta és működtette az új megyei eliteket. A Kovászna megyei ülés napirendi pontjai között a pár nappal korábban megtartott KB plenáris ülés határozatainak megvitatása szerepelt, kiemelt hangsúlyt adva Lucrețiu Pătrășcanu és Fóris István rehabilitálása kérdésének. Mint említettük, hatalomra jutása után Ceaușescu igyekezett elhatárolódni a Dej-korszaktól. Hozzálátott az előző időszak politikai centrumait meghatározó személyek fokozatos eltávolításához, háttérbe szorításához. Ennek fontos része volt a párt korábbi belső hatalmi harcainhoz való viszonyulás. A párt néhány prominens vezetőjét korábban a Dejhez (is) köthető hatalmi harcok folyamán gyilkolták meg, illetve végezték ki.³² Pătrășcanu és Fóris rehabilitációjával Ceaușescunak sikerült megerősítenie a hatalmát a párton belül úgy, hogy közben végérvényesen félreállított egy potenciális ellenfelet (Alexandru Drăghici) és semlegesítette annak a csoportnak az erejét, amely a főtitkár személyének kinevezéséről hivatott dönteni.³³

Az első Kovászna megyei plenáris ülés fő célja e politikai folyamatok, a hivatalos diskurzus ismertetése, elfogadtatása, a vidéki elit témával kapcsolatos beszédmódjának kialakítása volt. Az ülésen a résztvevők azonosulhattak a pártvezetés irányvonalával, kifejezhették lojalitásukat, illetve megelőlegezték a vezetés bizalmát abban, hogy a megfelelő politikai narratívát közvetítik majd a társadalom (általuk képviselt)

28 A KB titkár Pană az RKP KB állandó elnökségének tagjaként volt jelen pl. az 1968. április 27-i ülésen.

29 Virgil Trofin az RKP VB tagja és KB titkára 1968. június 10-én vett részt a megyei pártbizottság plenáris ülésén, amelyen kiértékeltek a Megyei Mezőgazdasági Igazgatóság és a Mezőgazdasági Termelőszövetkezetek Megyei Szövetsége által végzett munkát.

30 BJAN CV, fond CJ al PCR CV, dos. 2/1968. 1. f.

31 Az ülés idején Gere az RKP KB titkára volt, póttagja a VB-nek, ugyanakkor a Helyi Közigazgatás Irányításáért felelős Állami Bizottság elnöki tisztségét is betöltötte.

32 Fóris Istvánt 1944-ben állította félre az RKP éléről egy, a Gheorghiu-Dej neve által is fémjelzett csoportosulás, majd két évre rá meggyilkolták. Lucrețiu Pătrășcanut, az RKP egyik legismertebb teoretikusát 1948-ban állították félre az RKP vezető testületéből. Konceptióis perbe fogták, 1954-ben kivégezték. Az ügy szintén a párt belső hatalmi harcainak részét képezte és ez esetben is a Dejhez közeli csoportosulás számlájára írható.

33 Ceaușescu már 1965–1966 fordulóján megbízta Vasile Patilinețet az 1950-es években elkövetett leszámolások kivizsgálásával. Az 1968. április 22–25. között tartott KB plenáris ülésen Ceaușescu nyíltan elítélte Lucrețiu Pătrășcanu és Fóris István meggyilkolását. Alexandru Drăghiciet kizáratta a párt soraiból, megfosztotta állami tisztségeitől. Részletesebben lásd: Vladimir Tismăneanu: *Stalinism pentru eternitate. O istorie politică a comunismului românesc*. Iași, Polirom, 2005, 232–235. p.

különböző szegmensei irányába. A Kovászna megyei plenáris ülésen tehát Gere Mihály tolmácsolta a párt álláspontját, ismertette a legújabb fejleményeket. A jelentést tévő bizottság beszámolóját „megrázónak” nevezte, Pătrășcanu halálát pedig egy „aljas” gyilkosságnak.³⁴ Szerinte csakis a teljes politikai, jogi és morális rehabilitáció árán tüntethetők el ezen nyomok a párt életéből.³⁵ Gere beszámolója azt is jelezte az egybegyűlteknek, hogy a folyamat egyet jelent Alexandru Drăghici félreállításával. Felhívóként tartotta azt is, hogy annak ellenére, hogy Drăghiciet szembesítették a személyes felelősségét terhelő bizonyítékokkal, nem ismerte el azokat, ellene irányuló provokációnak nevezve a jelentést. Mi több, sajnálta, hogy nem sikerült bizonyítania a Pătrășcanu ellen felhozott vádakát.³⁶

Az új megyei pártelit kivétel nélkül felsorakozott a pártvezetés mögé és minden gesztusával igyekezett kifejezni lojalitását. Ezzel gyakorlatilag részesévé vált a politikai színjáték számos elemét magában hordozó politikai aktusnak. Nicolae Popică, kovásznai pártbizottsági titkár a tárgyaló üggyel kapcsolatban méltatta a párt megfelelő ítélőképességét.³⁷ Többen „megdöbbenésüket” fejezték ki a napvilágot látott tények ismeretében, és felháborodott retorikai kérdésekkel próbáltak választ keresni a pártvezetők tetteire. Stanca Constantin megyei pártbizottsági titkár például a korábbi döntések mögötti ráció és emberség hiányát fogalmazta meg: „*Feltevődik a kérdés, hol volt az emberség, az igazságosság? Hol volt a ráció? Hogy engedhették meg maguknak ezeket a tetteket?*”³⁸ Szász Domokos megyei pártbizottsági titkár a döntések mögött rejlő mikéntre kereste a választ: „*Mi, kommunisták azt kérdezzük, hogy tehetett ilyen bűntetteket egy a nép bizalmát maga mögött tudó Központi Bizottsági tag?*”³⁹ Nagy Piroska, az Olt textilgyár munkásnője is „meglepetten tette fel a kérdést”, hogyan voltak képesek „*Alexandru Drăghici és Gheorghiu-Dej ilyen tettekre, amikor nekik is volt részük a doftanai börtönben kapott bántalmazásokból.*”⁴⁰ Mások a párt és a párttagok félrevezetését nevezték meg Gheorghiu-Dej és Drăghici legnagyobb mulasztásaként, „*minek következtében úgy tanították a párttagoknak, mint propagandisták, hogy áru-lók, [Lucrețiu Pătrășcanu és Fóris István – sz. m.] anélkül, hogy tudnák az igazságot.*”⁴¹ Dukász Anna, a Sepsiszentgyörgyi Állami Magyar Színház igazgatója, amikor a folyamat politikai hasznáról beszélt, gyakorlatiasabban fogalmazott: „*a plenáris által*

34 BJAN CV, fond CJ al PCR CV, dos. 2/1968. 42. f.

35 Uo.

36 Uo. 44. f. A Pătrășcanu ügyben főszerepet vállaló Drăghiciet, beismerő vallomása után megfosztották minden párt és állami tisztségétől: állandó elnökségi, végrehajtó bizottsági és központi bizottsági tagságától, minisztertanácsi alelnöki posztjától. Pavel Câmpeanu: *Ceaușescu, anii numărătorii inverse*. Iași, Polirom, 2002, 238–239. p.

37 Uo. 29. f.

38 Uo. 14. f.

39 Uo. 18. f.

40 Uo. 37. f.

41 Takó Ferenc, a kézdivásárhelyi Gépkocsi és Gépállomás munkása. Uo. 29. f.

hozott határozatok nem támaszthatják fel a holtakat, de emelik a párt tekintélyét.⁴² Az ülésen természetesen, gyakorlatias jellegű kérdéseket is megvitattak, mint pl. a megyei párttagok létszámának számszerű növekedése.

A hatvanas évek második felében, a hetvenes évek első felében a román pártvezetés nagyon aktív külpolitikát folytatott. Ceaușescu nem csak, hogy tovább folytatta elődje különutas politikáját, hanem olyan szintre emelte, hogy Románia 1968-ra a szocialista blokk fekete báránya lett.⁴³ A külpolitikai feszültség 1968 nyarán tetőzött, amikor a pártvezetés megtagadta a csehszlovákiai intervenciót, sőt az RKP KB, a Minisztertanács és az Államtanács még aznap (augusztus 21.) elítélte a katonai megszállást és „a szocialista ország szuverenitásának, függetlenségének megsértéseként” értelmezte, kommunikálta. Ceaușescu népgyűlést hívott össze és a párt hivatalos álláspontját az RKP KB erkélyéről tudatta az ott összegyűlt tömeggel. Az eseményt mobilizálásra is felhasználta, kijelentve, hogy a pártvezetés kész megvédeni az ország szuverenitását.⁴⁴ A külpolitikai konfliktus során a pártvezetés számára fontos volt, hogy a belső „hátszaga”, a társadalom megőrizze a hidegvérét és feltétel nélküli lojalitást tanúsítson. Ebben fontos szerepet kaptak a helyi politikai elitek és értelmiségiek. Ezen „íratlan szerződések”, kötelekek megerősítésének helyszínei szintén a plenáris ülések voltak, vagy az értelmiségiek esetében az ún. találkozások, tanácskozások.⁴⁵

Az események során a legfelső pártvezetés fontos tagjai azonnal a megyékbe látogattak, ismertetni a feszült helyzetet és mozgósítani a vidéki eliteket. A csehszlovákiai helyzettel kapcsolatban Kovászna megyében is rendkívüli plenáris ülést tartottak, amelyen 600 meghívott személy vett részt.⁴⁶ Az ülésen Király Károly megyei első titkár adta meg az alaphangot. A párt hivatalos álláspontjának bemutatása közben élt a retorikai fogások lehetőségével, kemény hangnemben bírálva „a csehszlovákiai intervenciót, egy ország belügyeibe való szemtelen beavatkozást”. Király felszólalásá-

---

42 Uo. 20. f.

43 Taktikai megfontolásokból Ceaușescu nem vett részt a szocialista államok csehszlovákiai beavatkozásában, amit nyilvánosan is elítélt. A Varsói Szerződés tagállamai és Románia viszonya annyira elmérgesedett már korábban, hogy pl. a március 23-án Drezdában tartott tanácskozásra a román felet meg sem hívták.

44 Külpolitikai téren a nemzetközi helyzet kiéleződése, a csehszlovákiai reformkísérletek erőteljesebb válása intő jel volt Brezsnyevnek és a Varsói Szerződés tagállamainak. Közös erővel próbáltak fellépni a keleti tömb létét veszélyeztető szervezkedések, megmozdulások ellen. 1968. augusztus 21-én a Varsói Szerződés államai, Románia távolmaradásával, megszállták Csehszlovákiát. Annak ellenére, hogy Románia és Ceaușescu rokonszenvet érzett Csehszlovákia irányába, ez inkább a külpolitikai kérdésekben volt meghatározó. Vladimir Tismăneanu, Dorin Dobrinu, Cristian Vasile (szerk.): „Raport final”... i.m. 137. p.

45 1968 nyarán a pártvezetés több tanácskozást, találkozót szervezett a különböző értelmiségi csoportokkal. Ebből nem maradtak ki a romániai magyarok sem. A jelenségről részletesebben lásd: Novák: *Aranykorszak?*... i.m. 45-49. p.

46 BIAN CV, fond CJ al PCR CV, dos. 3/1968. 56. f.

nak második felében tudatta az egybegyűlt káderekkel, hogy a Nagy Nemzetgyűlés augusztus 22-én eldöntötte a „munkás-paraszti gárdák” felállítását.⁴⁷

Az ülés második felében a kinevezett felszólalók kifejezték lojalitásukat a pártvezetéssel szemben. Röviden, tárgyra törően fejtették ki „véleményüket”, amely teljes mértékben azonosult a Király Károly által megfogalmazott állásponttal. Többségük, mint például Füstös Imre, Kovászna megyei KISZ bizottsági első titkár,⁴⁸ Buceleanu Nicolae őrnagy,⁴⁹ Orbán Árpád, a szakszervezetek megyei tanácsának elnöke,⁵⁰ Oprea Petru, a megyei egészségügyi igazgatóság igazgatója⁵¹ felháborodásának adott hangot. Mások, mint például Hegyi Zoltán, a Textilgyár igazgatója⁵² vagy Plugor Tamás, a kökői TSZ elnöke⁵³ „kellemetlen meglepődésüket” fejezték ki a csehszlovákiai történésekkel kapcsolatosan.

Elmondható, hogy ezt a plenáris ülést is a központi döntések kommunikálása, megerősítése és nyomatékosítása határozta meg. A résztvevők érdemben nem tudtak hozzászólani, szerepük csak az egyszerű jelenlétükre korlátozódott, viszont Király Károly beszédének a végén, akárcsak Bukarestben, a résztvevők magyar és román nyelven a „PCR! Ceaușescu!” jelszavakat skandálták.⁵⁴ Ezek itt és Bukarestben is először hangzottak el és váltak fokozatosan a későbbiekben kialakuló személyi kultusz egyik jelmondatává.

Nemzetiségpolitikai szempontból fontos, gesztusértékű és nem utolsó sorban taktikai lépésnek számított a pártvezetés brassói és székelyföldi látogatása. Hatalomra kerülése után ez volt Ceaușescu második székelyföldi útja. A külpolitikai történések tükrében a pártvezetésnek (amely tartott egy esetleges szovjet és magyar intervenciótól) érdeke volt felmutatni a kompakt magyar lakosságú székely megyék támogatását. Az első titkár és kísérete (Ion Gheorghe Maurer, Fazekas János, Vasile Patilineț) 1968. augusztus 26-án érkezett Sepsiszentgyörgyre. Az Olt Textilgyár meglátogatása után részt vettek a megyeközpontban megszervezett nagygyűlésen, ahol felszólalt Vasile Donciu textilgyári munkás, Tankó Árpád, a gidófalvi TSZ elnöke, Dukász Anna, az Állami Magyar Színház igazgatója és Hegyi Attila, a KISZ városi bizottság titkára.⁵⁵ A pártvezető felszólalásában közvetlen üzenetet fogalmazott meg az új megye lakos-

47 Uo. 57. f. Románia katonai, védekezési potenciálja növelésének érdekében a pártvezetés ún. önvédelmi munkásgárdákat (Hazafias Gárda – Garda Patriotică) hozott létre. A szervezet nem túl erős katonai potenciálja mellett ebben az időszakban elsősorban mobilizációs szerepet játszott. A beszervezett munkások, földművesek azonosulhattak a párt külpolitikára vonatkozó diskurzusával, politikájával, ezzel is erősítve azt.

48 Uo. 59. f.

49 Uo. 60. f.

50 Uo.

51 Uo. 61. f.

52 Uo. 58. f.

53 Uo. 60. f.

54 Uo. 58. f.

55 *Megyei Tükör*, 1968. augusztus 27.

ságának. Jó taktikai érzékkel utalt a pártvezetés meggyésítéskor tanúsított gesztusára, Kovászna megye létrejöttére és ismertette a párt külpolitikai irányelveit. „Szeretnénk, ha itt lennének más szocialista országok képviselői is, hogy lássák az Önök és egész népünk lelkesedését, azt az egyöntetű akaratát, hogy semmit sem tűr el, ami ártana szocialista országok egységének, lássák, hogy a román népnek nemzetiségre való különbség nélkül, Románia összes honpolgárainak – románoknak, magyaroknak, németeknek és más nemzetiségűeknek – eltökélt szándékuk minden erejükkel támogatni a Román Kommunista Pártnak, Románia Szocialista Köztársaság kormányának politikáját, amely megfelel az egész nép érdekeinek, a szocializmus általános ügyének.”⁵⁶ A pártvezető köszöntését magyar nyelven zárta: „Éljen Kovászna megye, éljen a Román Kommunista Párt!” A „munkalátogatás” elérte a célját, a két megye elitje és lakossága látványos módon is kifejezte a pártvezetés iránti elkötelezettségét.⁵⁷

A külpolitikailag kevésbé mozgalmas időszakokban adódott lehetőség a helyi (gazdasági, kulturális stb.) kérdések, plenáris ülések szintjén történő megvitatására. Ezek az ülések elsősorban a helyi vonatkozású kérdésekre, problémákra koncentráltak, kerestek megoldásokat. Az 1969-ben, 1970-ben megszervezett plenáris ülések a megye kulturális és gazdasági életének megszervezésére, helyi kérdésekre összpontosítottak. A legfontosabb lépés természetesen az új megye gazdaságának megszervezése volt. Az 1968. június 10-i plenáris ülés napirendi pontjainak és felszólalásainak 90%-át a gazdaságra vonatkozó témák, kérdések alkották. Virgil Trofin KB küldött jelenlétében a résztvevők a megye területén működő tsz-ek tevékenységét, fejlődési lehetőségeit vitatták meg. Jól érzékelhető volt a kovásznai elit azon törekvése, hogy a mezőgazdaságban a központ vegye figyelembe a helyi igényeket. Székely Péter, a vargyasi mezőgazdasági termelősövetkezet vezetője pl. azt javasolta, hogy csökkentsék a törökbúza, búza, cukorrépa termesztésére alkalmas területeket a lucerna és lóhere javára, mivel a juh- és szarvasmarhaállomány növekedése ezt a kultúrát követeli meg.⁵⁸ Németh József, a Mezőgazdasági Termelősövetkezetek Megyei Szövetségének elnöke felszólalásában pedig a helyi mezőgazdaság fejlesztésére vonatkozó kérdéseket és elvárásokat fogalmazta meg a központi küldötteknek: építőanyag, anyagi támogatás, gépállomány növelése, racionális területgazdálkodás stb.⁵⁹ Szintén a megye gazdasági helyzete volt a fő témája az 1971. január 18-án megtartott plenáris ülésnek is. A téma megközelítése azonban már nem a meggyésítés utáni első két évre jellemző gazdasági felzárkózás szellemében történt, hanem sokkal inkább az országos terveknek való megfelelés tükrében.⁶⁰

56 Uo.

57 A nagyszámban kivonuló (és kivezényelt) embertömegeken, a helyi vezetők felszólalásain túl országos szinten számos, a pártvezetés iránti hűséget kifejező értelmiségi nyilatkozat született. Részletesebben lásd: Novák: *Aranykorszak?...* i.m. 49–52. p.

58 BJAN CV, fond CJ al PCR CV, dos. 2/1968. 225. f.

59 Uo. 228–229. f.

60 BJAN CV, fond CJ al PCR CV, dos. 1/1971. 40–115. f.

A plenáris ülés esetenként helyi, belső vitafórumként is működhetett, ahol akár ellentétes vélemények is elhangozhattak: pl. a megyei termelőszövetkezetek megítélésében. A hatvanas évek végén jellemző nyitás révén történhetett meg, hogy a fent említett ülésen a központi küldött elismerte a helyi igények figyelembe vételének fontosságát. *„Ezért egyetérttek azokkal a kritikákkal, amelyek szerint hiba volt az, hogy egyes szövetkezeteket fentről olyan növénykultúra termesztésére kényszerítették rá, amely nem hozta meg a várt eredményeket. Ennek a következő évtől véget kell vetnünk. Ezért ösztön jelentést kell készíteni mindegyik szövetkezet adottságairól, a vetési munkálatokat pedig a szövetkezetekkel való egyeztetések során szervezzük meg.”* – hangsúlyozta Virgil Trofin.⁶¹

Az 1969. március 21-én megszervezett plenáris ülés a megye kulturális életének megszervezését jelölte ki a legfontosabb napirendi pontként. A jelenlevők elsősorban a kulturális élet intézményes megszervezésére tettek javaslatokat. A tartalmi részekre utaló javaslatok viszont világosan jelezték, hogy a megye értelmisége hogyan képzei el a helyi kultúra szerepét.⁶²

Az 1969. november 13-án és az 1970. január 22-én megtartott plenáris üléseken a megyei építkezések helyzetét vitatták meg. Az üléseken javaslatok, kérések hangzottak el, illetve az 1968-ban elkezdett munkálatok kiértékelésére is sor került. A megye különböző településeiről érkező küldöttek, helyi vezetők sorra ismertették az adott település intézményeinek igényeit, elvárásait. A beszámolókból az is kiderült, hogy az új megye még nem volt teljesen ura a helyzetnek az építkezések megszervezését illetően, és hogy a Brassótól (és más megyéktől) való gazdasági és infrastrukturális függőség felszámolása időigényes folyamatnak számított. Számos településen akadoztak a munkálatok és azok minőségére is több panasz érkezett.⁶³

1968 februárjában, a megyésítés után a központi vezetés szemszögéből nézve egy viszonylag jól működő hatalomgyakorlási modell épült ki. A megyék, a tartományi időszakhoz viszonyítva, nagyobb szabadságot kaptak a gazdasági és kulturális élet megszervezésére, helyi sajátosságok érvényesítésére. A politikai-ideológiai kontroll nem szűnt meg létezni, hanem egy kevésbé látható formában működött.⁶⁴ Az új közigazgatási egységekben jelentős elitcsere zajlott le. A modell működésének alapját az új helyi elit és a központi vezetőség közötti zökkenőmentes kapcsolat jelentette. Ennek a megyei titkár volt az egyik alapköve. A megyék élére a KB az új pártvezetéshez lojális első titkárokat nevezett ki. Ezek többsége az 1965-ös vezetőváltás után került fontosabb pozícióba, vagy alsóbb szintekről (a Dej-vonal mellett el nem kötelezett

61 BIAN CV, fond CJ al PCR CV, dos. 2/1968. 248. f.

62 Erről részletesebben lásd az *Ideológiai megfelelés és közösségépítés. Kulturális vezetés, a kulturális intézmények működtetése a fiatal Kovászna megyében* című fejezetet.

63 BIAN CV, fond CJ al PCR CV, dos. 2/1968. 131–158. f. Uo. dos. 1/1970. 101–139. f.

64 Az ötvenes évek osztályharca lecsengett. A társadalom feletti teljes kontroll birtokában a látványos megtorlások jelentősen lecsökkentek. A titkosszolgálat, mondhatni a háttérből, a korábbi időszakhoz viszonyítva fejlettebb eszköztárral és társadalmi beágyazottsággal biztosította mindezt.

rajoni, tartományi vezetők) érkeztek, vagy pedig a bukaresti pártstruktúrákból (KB instruktor stb.). Hargita megye élére a Csík rajonból érkező Bránis Lászlót, Maros megye első titkárának pedig az egykori MMAT vezetőjét, Vereş Nicolaet nevezték ki.⁶⁵ Kovászna megye élére, Király Károly személyében nem helyi (Kézdivásárhely vagy Sepsiszentgyörgy rajoni) vezető került, hanem egy székelyföldi és bukaresti tapasztalattal egyaránt bíró aktivista. A Kovászna megyét alkotó két egykori rajon, a pártvezetés megítélése szerint nem rendelkezett komoly tapasztalattal bíró aktivistával, ugyanakkor a közigazgatási reform során tapasztalható megosztottság is szerepet játszhatott a döntésben. Ceauşescunak megbízható, a helyi „küzdelmekből” kimaradó vezetőre volt szüksége.

Király több pártfunkciót is betöltött különböző vidéki szervezetekben (többek között a MAT-ban és a MMAT-ban) ugyanakkor KB instruktorként is dolgozott. Pályafutásának tényleges emelkedése Ceauşescu hatalomra kerülése után kezdődött el, az új vezetés integrációs politikájának köszönhetően. A közigazgatási átszervezés alkalmával megyei pártbizottsági első titkárnak, ideiglenes megyei néptanács elnöknek, majd a végrehajtó bizottsági tisztségbe is megválasztott Király Károly hamar a pártfőtitkár közvetlen közelébe került. A viszonylag rövid idő alatt rendkívüli politikai pályát befutott Királyt a X. pártkongresszuson, 1969-ben beválasztották az RKP KB-ba, a PB-be, majd az Államtanácsba is. Király a megyésítés során rendkívül hasznosnak bizonyult a pártvezetés számára. Politikailag megbízható volt, ugyanakkor megfelelő helyismerettel rendelkezett és sikeresen kezelte a helyi elitek (és közösség) – a megyésítési lázban és vitákban sokszor indulatos – megnyilvánulásait. Király személye tehát tökéletesnek mutatkozott a pártvezetés által működtetett politikai modell Kovászna megyei megvalósításához.

Király a hatalomgyakorlás szempontjából követte a bukaresti modellt. Mindvégig megőrizte az első számú helyi vezető státusát. Közvetítette a központi vezetés ideológiai üzenetét, irányított, rendreutasított, dicsért és megrótt, felavatott, látványos vizuális megjelenítéssel gyarakat, üzemeket, kulturális rendezvényeket látogatott. Az egyik 1968-as plenáris ülésen pl. kemény szavakkal bírálta az egyik felszólalót (Vereş Lajost, a Fogyasztási Szövetkezet megyei vezetőjét), aki szerinte nem megfelelő módon mutatta be a felmerülő problémákat és másoknak is felrótta az ún. önelégültségüket.⁶⁶ A számára (vagy a központi vezetés számára) nem elfogadható helyi kezdeményezéseket is határozottan elutasította. Más esetben a központi elvárásoknak nem megfelelő tejjhozam miatt marasztalta el az illetékes termelőszövetkezeteket.⁶⁷ Arra is gondja volt, hogy a hivatalos ideológia ne veszítsen teret pl. az egyházi tevékenységekkel szemben. „...nem azt mondom, hogy egyházellenes propagandát kell

65 Novák: *Aranykorszak?...* i.m. 313–316. p. Vereş a hetvenes évek elejétől a szintén központi intézményből érkező (terepismerettel rendelkező) Iosif Banc váltotta.

66 BJAN CV, fond CJ al PCR CV, dos. 2/1968. 167. f.

67 Uo. 170. f.

kifejtenünk, hanem hogy meg kell erősíteni a materialista felfogás népszerűsítését.”⁶⁸ – hangsúlyozta az egyik felszólalásában.

A közleményekben⁶⁹ is pozitívan megítélt Király-korszak és az első titkár tevékenységét, sikerességét több tényezővel magyarázhatjuk. Elsődleges tényezőnek számított az országos ideológiai és gazdaságpolitikai kontextus. A pártvezető ebben az időszakban egy relatív liberalizáció révén teremtett legitimitást, társadalmi támogatottságot. Ebben a helyzetben egyes, erre fogékony megyei vezetőknek is lehetősége adódott az országos modell helyi szintű működtetésére. Gazdasági téren pedig az új megyék mindegyike részesült a központi beruházási alapból. Az ötvenes évekre jellemző internacionalista, ideologikus diskurzus fellazítása után lehetőség adódott a magyar káderek és értelmiségiek számára, a központi ideológia hátszelében arra, hogy egyes ún. nemzetiségi kérdést is tematizálhassanak.⁷⁰ Kijelenthetjük azt, hogy az RKP-nak a hatvanas években bekövetkezett elnemzetiesedése hasonló folyamatokat generált a kisebbségi közegekben is. Király Károly ilyen körülmények között került egy olyan megye élére, amely több szempontból is sajátosnak számított. Nemzetiségpolitikai szempont alapján, kompromisszumos döntéssel hozták létre. A térség elitje pedig bizonyítani akarta, hogy a megye a beharangozott negatív gazdasági előrejelzések ellenére is életképes, és minél gyorsabban be szeretne volna hozni a kulturális életben és a közösségépítés terén az évtizedek alatt felgyűlt hátrányt.

Király már a kezdetektől rájött arra, hogy legitimitációjának egyik fontos alapköve a gazdasági élet fejlesztése mellett a helyi elit közösségépítő és kulturális igényeinek kielégítése. Sajátos volt viszont Kovászna megyében, hogy a politikai legitimitációt biztosító tevékenységek tartalma helyi, többnyire nemzetiségi (magyar) specifikummal töltődött fel. Mindezt megfelelő taktikai érzékkel kezelte. „A történelmi emlékművek megkapják a megyében a kellő figyelmet, de bizonyos arányokat be kell tartanunk. Nem lehet mindent egyszerre elvégezni. Mindenek előtt a megye gazdasági életének fejlesztésére kell összpontosítanunk.”⁷¹ – mondta 1968-ban.

Az előkészítő viták során részben megosztott, az eddig Brassó árnyékában háttérbe szoruló helyi nómenklaturistákból viszonylag gyorsan ütőképes megyei vezetést állított össze, amelynek élén azonnal hozzálátott az új megye megszervezéséhez. Kiemelendő, hogy élve az adott helyzet kínálta lehetőségekkel, az ún. Brassó-ellenes csoportosulást is pozícióba hozta, integrálta az új szerkezetbe. Az egykori első titkár így emlékszik vissza erre az időszakra: „Nekem nem maradt a megye megalakítására csak nyolc napom. Nem ez volt a legnehezebb, hanem, hogy a megveszekedett Hargita-pártiakat nem lett volna szabad tisztségben részesíteni. És én mégis mindnyájukat be-

68 Uo.

69 Lásd pl. Czíkok Árpád nyilatkozatát. B Kovács: *Szétszabdalt Székelyföld...* i.m. 152–156. p.

70 Lásd pl. az egyes magyar pártaktivisták és értelmiségiek a hatvanas évek második felében, a különböző pártfórumokon és szakmai bizottságokban elhangzott felszólalásait. Novák: *Aranykorszak?*... i.m. 120–180. p.

71 BIAN CV, fond CJ al PCR CV, dos. 2/1968. 66. f.

tettem tisztségekbe. Ezeknek gyorsan dossziét, hogy Bukarestben a KB hagyja jóvá.⁷² Erre én: »én elmegyek oda első titkárnak, de nekem most időm nincs dossziékat csinálni, én azt a kivételt kérem, hogy bemondjam, névsor alapján hagyják jóvá, s majd utólag mennek a dossziék.« Elfogadták, elsősorban Trofin.⁷³ Így sikerült Szász Domokost, a volt kézdivásárhelyi első titkárt... titkárnak, Stemmer Jóskát, a propaganda titkárt kultúrkérdésekkel foglalkozó alelnöknek, Sylvester Lajost, aki főkolompos volt és nagyon meg volt bélyegezve, a kulturális bizottság elnökének, és így tovább.⁷⁴ Elfogadták. Szemrehányást utólag kaptam Patilinețtől.⁷⁵ »Király tu n-ai ținut cont de politica partidului. L-ai băgat pe toți nemerniciiăștia.«⁷⁶ Erre én: »Eu am nevoie de oameni, care știu, ce au de făcut.«⁷⁷

Király, amint azt az előző alfejezetben bemutattuk, a kezdetektől teljesítette a pártvezetés elvárásait, sikeresen mobilizálta a helyi nómenklatúrát a bel- és külpolitikai döntések mellett. Ugyanakkor oroszlánrészt vállalt a Kovászna megyei gazdasági beruházások beindításában és lebonyolításában, szabad kezet adott a kulturális szférában a helyi, közösségépítő kezdeményezéseknek. Ebben az időszakban kiválóan érvényesítette a pártvezetés felső szintjével kialakított jó kapcsolatrendszerét. Visszaemlékezései alapján nagy szerepet vállalt a pártfőtitkárral ápolt „közvetlen és bizalmas” kapcsolata által több, Kovászna megyei kulturális és történelmi emlékhely – például a kisbaconi Benedek Elek-emlékház, a kézdivásárhelyi Gábor Áron szobor és múzeum – létrehozásában és más fontos gazdasági, infrastrukturális fejlesztésekhez szükséges központi támogatás megszerzésében.⁷⁸ „Jó volt a kapcsolatomban Bukarestben. »Și dacă... tu să știi că am discutat cu Ceaușescu.«⁷⁹ Odáig mentem, hogy amikor Gerének kifogása volt, felhívtam: »Király elvtárs, te megbeszélted az elvtárral a dolgot vagy pedig...« A szótán mondtam »megbeszéltem, vagy megbeszéltem.« A jó kapcsolatok lehetőséget adtak arra, hogy manőverezhessek, de soha nem szegtem meg a szabályokat, hogy ne adjak arra alkalmat, hogy valamit elutasítsanak. Nem is utasítottak el. Gábor Áron-szobor Kovásznán, ..., magyarhermányi emlékház, a kézdivásárhelyi céh múzeum, Gyárfásnak a szobra.»⁸⁰

Király Károlynak tehát sikerült a pártvezetéssel és pártfőtitkárral szembeni lojális, ugyanakkor népszerű és rendkívül eredményes megyevezetőként pozicionálnia ma-

72 Az ún. káderdossziéről van szó, ami alapján a párt le tudta ellenőrizni az illető káder múltját, érényeit, hiányosságait.

73 Virgil Trofin KB tag.

74 A fent említett személyek azon Kézdivásárhely rajoni aktivisták voltak, akik a sepsiszentgyörgyi káderek egy jelentős részével ellentétben erőteljesen kiálltak a „nagy Hargita megye” tervszerve mellett.

75 Vasile Patilineț, a meggyésítés székelyföldi lebonyolításának egy fontos szereplője.

76 „Király, te nem vetted figyelembe a párt politikáját. Betetted [tisztségbe sz. m.] az összes semmirevalót.”

77 „Olyan emberekre van szükségem, akik értik a dolgukat” Interjú Király Károssal. Novák: *Aranykorszak?*... i.m. 444. p.

78 Király: *Nyílt kártyákkal*... i.m. 23. p.

79 „És ha... tudd, hogy beszéltem Ceaușescuval.”

80 Novák: *Aranykorszak?*... i.m. 444. p.

gát. Megbízható és fontos közvetítő tényezőnek tűnt a központi hatalom számára. Ez a közvetítő szerep fordítva, a központi vezetés irányába is működött, aminek következtében olyan kérdésekben sikerült eredményeket elérnie, amelyek addig elakadtak a pártbürokrácia különböző útvesztőiben.⁸¹ Első titkársága alatt a megye kulturális intézményei olyan tartalommal töltődtek fel, amelyek az „új kultúra termelése” mellett szerepet vállaltak az egykori Háromszék kulturális értékeinek, helyi hagyományainak megőrzése és ápolása révén a helyi közösségtudat erősítésében és építésében. Politikai pályája gyakorlatilag ekkor teljeseedett ki. Fontos tagja volt a felső pártvezetésnek (ezt bizonyítják a közös vadászatok, a személyes kapcsolatok révén történő helyzetmegoldások) ugyanakkor megbecsült és tisztelt vezetője volt a Kovászna megyei elitnek. Igazi ereje, hatékonysága helyi, megyei szinten nyilvánult meg. Király Károly ekkor már nem csak egy, a központi utasításokat végrehajtó aktivista volt. Legitimációja, hatalmi beágyazódása helyi szinten töretlen volt. A Kovászna megyei politikai elitet és értelmiségieket sikeresen integrálta az új szervezetekbe. Számos területen azonosult a helyi közösség igényeivel vagy engedte, segítette érvényesülni, megvalósulni azokat. Gyakorlatilag részben ezzel magyarázható az „aktivista Király bukása”.

---

81 Uo. 81.p.

5. A „KIRÁLYSÁG” VÉGE – BEFEJEZŐDIK EGY KORSZAK

„Számoljanak le a felesleges önelégültséggel, az öndicsérettel.”¹

Az új Kovászna megyei vezetés 1971-ben, a júliusi tézisek és kulturális miniforradalom² megjelenése után kapta az első komoly és összehangolt bukaresti kritikát. Szeptember 30-án Sepsiszentgyörgyön a helyi pártszervezet újabb plenáris ülést tartott, amelyen a bukaresti küldött (a Kovászna megyeiekkel amúgy is kritikusan bánó Gheorghe Pană) jelezte, hogy a pártpolitikában ideológiai váltás következett be, hogy az eddigi irányvonal sok szempontból téves, helytelen volt. A felszólalást, a beszámolókat vállaló helyi aktivisták érzékelték az új helyzetet és az eddig tapasztalt pozitív, sikerorientált szemléletmódot mellőzve, erős önkritikát gyakoroltak.³ Mivel a tézisek többnyire az ideológiai nevelésre és kontrollra vonatkoztak, a kérdéskörrel foglalkozó megyei intézmények, szervezetek munkáját elemezték ki. Sylvester Lajos, a szocialista kultúráért és nevelésért felelős bizottság nevében összegezte a megyében lezajlott kulturális eseményeket, rendezvényeket. Az önkritika természetesen, ebből sem hiányzott, de a beszámolóból egyértelműen kirajzolódott a Kovászna megyeiek sajátos kultúra-értelmezése.⁴ „Több, a beszámolóban is említett olyan rendezvényvel is büszkélkedhetünk, amelyekben a fejlődésért és a szabadságért vívott közös harcainkat és azok markánsabb vezetőit mutattuk be. Megemlékeztünk a Dózsa-féle paraszthabórúról, az 1848–1849-es szabadságharcról, felidéztek Petőfi, Bălcescu, Gábor Áron, Ady, Eminescu, Benedek Elek és Vasile Alecsandri alakját. Népzenei fesztivált szerveztünk hat-nyolc megye részvételével. (...) az illegalista harc több momentumát is felidéztek, több tudományos konferenciát és megemlékezést szerveztünk ebben a témakörben. Em-léktáblákat, szobrokat avattunk...”⁵

1 BIAN CV, fond CJ al PCR CV, dos. 2/1971. 104. f.

2 Ceaușescu 1971. július 6-án, a KB plenáris ülésén fejtette ki a téziseit, amellyel kezdetét vette Romániában az ún. „kulturális miniforradalom”. A tézisek előírták a párt szigorúbb beavatkozását a politikai-ideológiai és kulturális életbe: erőteljesebb ideológiai nevelés és indoktrináció a párt- és az állami oktatásban, a propaganda fokozása és látványosabbá tétele, a kaderszelekció szigorítása, a társadalmi mobilizáció fokozása, a nyugatról beáramlott filozófiai és kulturális irányzatok kiszorítása a médiából, a szocialista cenzúra erősítése. A „júliusi tézisek” első pontja kitért a nemzetiségi kérdésre is. A negyvenes évektől hangoztatott hivatalos álláspont, miszerint a nemzetiségi kérdés megoldódott Romániában, ezúttal is alapaxiómaként jelent meg. Részletesebben lásd. Novák: *Aranykorszak?...* i.m. 64–72. p.

3 BIAN CV, fond CJ al PCR CV, dos. 2/1971. 97. f.

4 Az ún. progresszív kultúra nevében a helyi hagyományok és kulturális identitás ápolása. Sylvester a közös (román–magyar) szellemi örökség művelését emelte ki, amelyben jelentős szerepet kapott a helyi (háromszéki) kulturális örökség ápolása is. Az arányokat tekintve kirajzolódott, hogy a helyi vezetés elsősorban ez utóbbiakra helyezte a hangsúlyt és nem az ún. ideológiai nevelésre.

5 BIAN CV, fond CJ al PCR CV, dos. 2/1971. 104–105. f.

Paná méltatta, ugyanakkor a központi vezetés erényeként értelmezte a a Kovászna megyei gazdaság fejlődését. Felszólalása második felében viszont éles kritikát fogalmazott meg a szocialista nevelés és az ideológiai munka terén elvégzett (vagy el nem végzett) munkát illetően. Kifogásolta, hogy a helyiek a kultúrában és az ideológiai munkában nem szenteltek kellő figyelmet a párt ideológiai irányvonalának, hanem sokkal inkább a helyi dolgokra koncentráltak: „1970–1971-ben a megyei pártbizottság mindössze egy plenáris ülést szentelt a szocialista öntudat alakítása kérdésének. Ez világosan mutatja, hogyan kezelték ezt a kérdést: meg vagyok győződve arról, hogy a jövőben nagyobb hangsúlyt fognak fektetni erre. Ebben az időszakban a helyi büro negyvenszer ülésezett és mindössze háromszor került napirendre a szocialista nevelés.”⁶

A KB küldött kijelölte a követendő irányvonalat is: „Az ideológiai és szocialista nevelés terén be kell tartanunk a pártvezetés útmutatásait, rendszeresen ellenőriznünk kell, hogy milyen munkát fejtettünk ki. Ki kell elemeznünk ezt a munkánkat, növelnünk kell a teljesítményt, észre kell vennünk az idegen hatásokat, a kispolgári beütéseket, a retrográd hozzáállást és könyörtelenül le kell számolnunk ezekkel.”⁷ Paná számonkérésében, sajátos módon a megyei első titkár személyére vonatkozóan is határozott kritikát fogalmazott meg: „Számoljanak le a felesleges önelégültséggel, az öndicsérettel. Király Károly elvtárs együtt dolgozik Nicolae Ceaușescu elvtárral, akinek munkastílusát szerte a világban ismerik, tanulhatna ebből és Kovászna megyében is meghonosíthatná.”⁸ A továbbiakban utalt a magyar–román együttélésre is, felhívta a résztvevők figyelmét arra, hogy a közös múlt és jövő bemutatására nagyobb hangsúlyt kell fektetni.⁹

1971 végén tehát már kirajzolódtak azok a neuralgikus pontok, amelyek az új Kovászna megyei vezetőség a központi pártvezetés kapcsolatában jelentkeztek. Király tehát a lokális kezdeményezésekben vállalt és betöltött szerepeivel, helyi hatalomgyakorlási módszereivel a központi pártvezetés értékelése szerint gyakran túllépte a „központi helytartó” státusát. A megye születésekor elkezdett politikai modell (transzmissziós szíj) működésében egyensúly-eltolódások álltak be. Ahogy később, 1972-ben, a Király lemondását megvitató rendkívüli ülésen a KB küldött, Paná fogalmazott „Király elvtárs gyakran hozott úgy döntéseket [a lemondása is így történt – sz.m.], hogy nem konzultált a felső pártvezetéssel”.

1972 tavaszán a Kovászna megyei első titkár mindenki számára váratlan lépést tett. Április 1-jén a megyei pártbizottság büroájának ülésén a lemondását eredményező bejelentést tett. Mivel benyújtotta a házasságát felbontó válókeresetet, alkalmatlanná vált¹⁰ a megyei pártbizottsági első titkári, valamint a megyei néptanács végrehajtó

---

6 Uo. 137. f.

7 Uo. 149. f.

8 Uo. 150. f.

9 Uo.

10 A kommunista párt mint a társadalom egyedüli és üdvözítő vezetője, mindig is nagy hangsúlyt fektetett az ún. szocialista erkölcs és normák betartására, a társadalom fölötti hatalmának egyik

bizottsági tisztségek betöltésére. „Tájékoztatni szeretném a bírót személyemet illetően. Alkalmatlan vagyok a megyei pártbizottsági első titkári, valamint a megyei néptanács végrehajtó bizottsági tisztségek betöltésére. Tájékoztatom önöket, hogy nyilatkozatot küldtem Bukarestbe, amelyben közöltem, hogy mindezen tisztségekről lemondok. Tisztában vagyok a felmerülő személyes, munkahelyi és politikai következményekkel, problémákkal. Megszámlálhatatlan alkalommal kielemeztem már ezeket, főként ma éjszaka. Vállalom az ügyemben meghozandó politikai döntéseket... Kérem, ne próbáljanak rávenni arra, hogy döntésem megmásítsam, most képtelen vagyok ennél többet tenni. Tudatában vagyok a felmerülő problémáknak, de vállalom a következményeket minden területen. Alaposan átgondoltam, hogy jó vagy rossz, amit tettem, de minden relatív, felelősségem tudatában cselekszem. Döntésem megmászhatatlan. Beszélni róla majd egy következő alkalommal viszont lehet.” – hangzottak a súlyos szavak.¹¹ Király arra kérte a bíró tagjait, hogy a bukaresti visszajelzésig kezeljék bizalmasan az információt.¹² Az üresen maradt pozíciók elfoglalására ideiglenesen Koródi István megyei párttitkárt és Ioan Dragoş végrehajtó bizottsági első alelnököt kérte fel.¹³

Király lemondása egy rendkívül komplex ok-okozati összefüggésrendszer eredménye és mindenképpen egyedi esetnek számított a korabeli hatalomgyakorlási viszonyok közepette. Önéletírásában Király személyes és politikai jellegű indokokkal magyarázza döntését. A házassága, beszámolója szerint, zátonyra futott, ugyanakkor a politikai helyzet sem volt kedvező számára. Vallomása szerint az 1972. március 31-én megtartott, de számára rosszul sikerült Magyar Nemzetiségű Dolgozók Tanácsának vezetőségi ülése adta meg a döntő lökést a megyei pártvezetésben és néptanácsban betöltött tisztségekről való lemondásra. A történet részét képezi a visszaemlékezésekben kevésbé hangsúlyozott tény is, miszerint fülest kapott arra vonatkozóan, hogy eddigi Kovászna megyei ténykedései miatt (is) bukaresti minisztériumi állásba kívánják helyezni, azaz felfelé akarják buktatni.¹⁴

A megyei pártbizottság bírójának, valamint a megyei néptanács végrehajtó bizottságának 1972. április 7-én megtartott együttes ülésén Gheorghe Pană, az RKP KB titkára bejelentette, hogy elfogadták Király Károly kérelmét és felmentették megyei tisztségei alól.¹⁵ Az üresen maradt tisztségek betöltésére Szász Józsefet, a KB egyik szekciófőnökét jelölték ki.¹⁶ Az ülésen megvitatták a megyei első titkár lemondásának

---

legitimációs eszközeként kezelte. Ennek tudatában ellenezték az ismert vezetők nyilvános válását, magánéleti titkaik kiszivárogtatását.

11 BJAN CV, fond CJ al PCR CV, dos. 3/1972. 246–247. f.

12 Uo.

13 Uo.

14 Király: *Nyílt kártyákkal...* i.m. 24. p.

15 BJAN CV, fond CJ al PCR CV, dos. 3/1972. 248. f.

16 Uo. 250. f. Czikó Árpád B. Kovács Andrással folytatott visszaemlékezései alapján elmondta, hogy Szász József két okból kifolyólag utasította vissza a végleges kinevezést. Az első, mert nem sokkal korábban költözött Brassóból Bukarestbe családjával, a második pedig, mert személye kompromittáló

körülményeit is. Az ülés hangulatából az derül ki, hogy Király döntése precedens nélküli volt és teljesen váratlanul érte mind a központi, mind a megyei pártvezetést. Az ülésről készült jegyzőkönyv alapján a végső szentenciát kimondó KB küldött, Pană valójában a lemondás mikéntjét bírálta, ugyanakkor utalt a megyében tapasztalható, Királyhoz közvetlenül köthető hiányosságokra is.

A küldött kihangsúlyozta az egybegyűlteknél, hogy a pártvezetés megítélése szerint Király helytelenül cselekedett, csorbát ejtett a párt imidzsén, arculatán. Az is kiderült, hogy egy központi titkárt és egy osztályvezetőt is küldtek Bukarestből egyeztetni a családi ügyeket illetően, de ezeknek sem sikerült rávenniük Királyt arra, hogy visszavonja a döntését. *„Ma megvitattuk a kérdést a pártvezetésben is. Teljes mértékben helytelennek tartjuk mindazt, ami Király elvtárrsal történik és azt is, ahogy mindezt kezeli. A pártvezetés eldöntötte, hogy visszahívja a munkából, az első titkári és a megyei néptanács elnöki tisztségéből Király elvtársat. A KB-ből történő lemondási kérelmet valószínűleg a hét folyamán vitatják meg... Elsősorban számunkra [a pártvezetés – sz.m] kellemetlen ez a dolog, erre semmi szükségünk sem volt, főleg, hogy Király elvtárs ismert személyiség a pártvezetésben, az Államtanácsban. A képességeit ismerve, több felelősséget vártunk volna el tőle.”*¹⁷

Egyértelmű, hogy a pártvezetés értelmezésében a Kovászna megyei első titkár elsősorban a hatalomgyakorlásban, a hierarchikus viszonyok megítélésében tévedett és ez a már említett politikai modell felrúgását is jelentette. *„Helytelenül cselekedett. Telefonálnia kellett volna Bukarestbe, elmondania, hogy elfáradt, hogy szabadságra akar menni. Tudja jól, hogy nálunk ezt így szokás csinálni. Hogy jön ő ahhoz, hogy önmaga döntsön bizonyos kérdésekben, hogy ön ezt fogja csinálni, ön meg amazt.”*¹⁸ Ezt nem lehet így csinálni. Erre megvannak a mindenkire vonatkozó szabályok, törvények. Ezek világosan megmondják, hogy kinek mit szabad. Lehetősége lett volna erre, miután megkapja az engedélyt fentről.” – sommázta Pană.¹⁹

A helyi felszólalók egymás után ítélték el Király eljárási módját, kifogásolva a lemondás mikéntjét, egyben „megdöbbenésüknek” is hangot adva. Egyetértettek abban is, hogy más módon is meg lehetett volna oldani a kialakult helyzetet. Ioan Dragoș, a megyei néptanács első alelnöke amellett, hogy sajnálatát fejezte ki a történetekkel kapcsolatban, Király Károly szemére vetette, hogy a döntése előtt nem egyeztetett a pártvezetéssel. Szerinte *„nem ez kellene jellemezzen egy ilyen képesítésű és pozíciójú személyt”*.²⁰ Koródi István, a szervezési osztály titkára, Király csapatépítő munkáját

---

dott, az 1968-as megyésítéskor betöltött szerepe következtében. B. Kovács: *Szétszabdalt Székelyföld...* i.m. 145. p.

17 BJAN CV, fond CJ al PCR CV, dos. 3/1972. 249–250. f.

18 Arra utalt, hogy lemondása bejelentésekor két embert nevezett ki ideiglenesen az üresen maradt tisztségek betöltésére.

19 265. f.

20 BJAN CV, fond CJ al PCR CV, dos. 3/1972. 251. f.

emelte ki.²¹ Királynak a megyében betöltött politikai szerepét és presztízsét bizonyítja az a tény is, hogy az elhangzó bírálatok mellett többen is hangsúlyozták az egykori első titkár közéleti érdemeit. Dali Sándor, a *Megyei Tükör* főszerkesztője, Szász Domokos, a termelősövetkezetek megyei szövetségének elnöke, Drunek Zoltán, gazdasági kérdésekkel foglalkozó titkár, Rab István, a megyei KISZ bizottság első titkára, vagy Stanca Constantin, propaganda ügyekért felelős titkár méltatták Király vezetői képességeit, gazdasági-politikai felkészültségét és munkabírást.²²

Király hosszasan elemezte vívódásait és a házasságában felmerülő, egyre súlyosabbá váló problémákat, amelyeket nem sikerült megoldania. Úgy gondolta, egy olyan kisvárosban, mint Sepsiszentgyörgy, nem tudta volna palástolni, rejtegetni ezen magánéleti gondokat, ezért döntött a válás és a lemondás mellett. A hivatalos jegyzőkönyv szerint azt is kihangsúlyozta, hogy nem a párt ellenében hozta meg e döntését és, hogy egy másik szinten, beosztásban kész tovább szolgálni a pártot.²³ Az ülés jegyzőkönyvének vizsgálatából egyértelműen kirajzolódott, hogy Gheorghe Pană nyomásgyakorlása, azon kísérlete, hogy a megtépázott Királyt elszigetelje a saját embereitől, nem járt sikerrel. Támadásai a nagy önmérsékletről tanúbizonyságot tevő Király Károlyt nem billentették ki egyensúlyából és a büro tagjai sem határolódtak el egykori vezetőjüktől.

Király Károly döntését a felső pártvezetés, bármennyire is ellenezte, kénytelen volt elfogadni. Felmentését az 1972. április 20-án tartott megyei pártbizottság plenáris ülésén hivatalosan is bejelentették.²⁴ Utódjául a Kovászna megyei születésű, de Nagybányán, majd Szatmáron tevékenykedő Nagy Ferdinándot nevezték ki, illetve választották meg.²⁵

Király Károly visszavonulása Kovászna megye éléről gyakorlatilag egy korszak végét is jelentette. Az egykori első titkár személyes döntésén túl olyan politikai és gazdasági folyamatok kezdődtek el országos és helyi szinten egyaránt, amelyek egyértelműen korszakhatárt eredményeztek. 1971-ben a Júliusi tézisek után fordulat következett be az RKP politikájában, amely fokozatosan érezte hatását a megye életében, először a hatalomgyakorlás mikéntjében, a helyi elitek érdekérvényesítési lehetőségeiben, majd lassan nemzetiségpolitikai dimenzióban is. Az 1971-ben kezdődő új ötéves terv pedig a gazdasági életben is előrevetítette a majdani neosztálinista

---

21 Uo. 252. f.

22 Uo. 252–258. f.

23 Uo. 261–262. f.

24 Uo. dos. 2/1972. 145. f.

25 Uo. 151. f. Nagy Ferdinánd 1930-ban Kézdimartonoson született. Középiskolai tanulmányait a sepsiszentgyörgyi Székely Mikó Kollégiumban fejezte be, majd Kolozsváron szerzett gépészmérnöki oklevelet. 1955–1961 között mérnökként dolgozott a nagybányai kombinátnál. 1961–1968 között pártaktivista, majd a helyi ipari szekció főnöke volt. 1968-tól a Szatmár megyei pártbizottság gazdasági kérdésekkel foglalkozó titkára volt.

gazdaságpolitika előjeleit, amely hosszú távon figyelmen kívül hagyta a megyei adottságait, helyi szintű igényeit, alárendelve az országos tervgazdálkodásnak.

*Nagy Ferdinánd íróasztala mellett.
Bortnyik György felvétele. (SzNM/83, Bortnyik-gyűjtemény)*

6. IDEOLÓGIAI MEGFELELÉS ÉS KÖZÖSSÉGÉPÍTÉS. KULTURÁLIS VEZETÉS, A KULTURÁLIS INTÉZMÉNYEK MŰKÖDTETÉSE A FIATAL KOVÁSZNA MEGYÉBEN

6.1. Intézményes és ideológiai keretek

A közigazgatási átszervezés pezsdítően hatott a régió kulturális és szellemi életére egyaránt. A rövid ideig tartó politikai enyhülés és az új közigazgatási keretek lehetővé tették a magyar értelmiségiek számára, hogy a párton, vagy a közigazgatási apparátuson kívül is felelős tisztségekhez jussanak. Ehhez egyrészt a központi vezetésnek a magyar értelmiségiekkel szemben alkalmazott integrációs politikája biztosított keretet¹, másrészt pedig az újonnan létrehozott közigazgatási egységek intézményhálózatának kiépülése. A megye kulturális életének irányításáért elsősorban a megyei pártbizottság és a párt propagandaosztálya felelt, illetve az annak alárendelt hivatalok. Az újdonsült megye élére kinevezett első titkár, Király Károly viszonylag nagy szabadságot élvezett a megyei intézmények vezető kádereinek a kinevezésében, így azok a helyi, a kultúrában tevékenykedő személyek is számíthattak támogatásra, akikkel korábban már munkakapcsolatban volt.² A kultúrélet irányításáért létrehozott Megyei Kulturális és Művészeti Tanács (Consiliul Județean de Artă și Cultură) élére ideiglenesen Székely Zoltán múzeumigazgató³, majd az 1091/1970. július 24. számú minisztertanácsi határozat 19. §-a alapján megszervezett tanács elnökének Sylvester Lajos tanárt, a volt Kézdivásárhely rajon tanfelügyelőjét nevezték ki. A bizottság tagjai voltak még: Moldovan Nicolae (alelnök), László Attila zenetanár (Művészeti Népiskola), Bitay Pál tanár (szakszervezetek, Népi Alkotások Háza), Teodorescu Sorin tanfelügyelő, Dukász Anna színművész (színházi ügyek), Székely Zoltán múzeum-igazgató (múzeumok, emlékházak, műemlékek), Plugor Sándor grafikus (képzőművészet, népművészet), Roșu Nicolae tanár (pionírok), Török István tanár (mozgóképek), Fekete Gábor tanár (sport, klubtevékenység), Óvári Attila könyvtárigazgató (könyvtári ügyek), Za-

1 Novák: *Aranykorszak?...* i.m. 76. p. Az ország modernizációjának megvalósításához az államnak szüksége volt olyan szakemberekre (közgazdászok, mérnökök, kutatók, egyetemi tanárok, egyéb értelmiségiek), akik végre is tudták hajtania a modernizációs folyamat által megkövetelt intézkedéssorozatot.

2 A Magyar Autonóm Tartomány KISZ-bizottságának az elnökeként, számos ifjúsági és kulturális rendezvény (népünnepélyek, kirándulások, sportesemények, népi együttesek támogatása és irányítása) megszervezésében és patronálásában vett részt. Király: *Nyílt kártyákkal...* i.m. 15–17, 22. p.

3 Jakab Antal: Ápolni a hagyományokat, a folklórt. Interjú Székely Zoltánnal. *Megyei Tükör*, 1968. március 2.

kariás Attila tanár (baróti művelődési ház), Stauble Alexandru tanár (bodzafordulói művelődési ház), Veress Dániel drámaíró (színházi ügyek), Farkas Árpád író, a *Megyei Tükör* újságírója (folklor, irodalom), Fodor Imecs Anna orvos (tudományos művelődés), Féder Zoltán mezőgazdasági mérnök (tudományos művelődés), Popescu Dumitru újságíró a *Cuvântul Nou*-tól és Pokhé Éva tanítónő (KISZ).⁴

A bizottságban kidolgozott és jóváhagyott munkaterveket a kultúráért felelős intézményeknek (könyvtár, múzeum, színház), iskoláknak, művelődési házaknak, kultúrotthonoknak, különböző társulatoknak kellett megvalósítaniuk. Az ún. kulturális munkába bekapcsolódtak azok a szervezetek is, amelyeket a megyésítés után hoztak létre: a Művészeti Népiskola (*Școala de Artă Populară*), a Népi Alkotások Háza (*Casa de Artă Populară*), vagy a Romániai Képzőművészek Országos Szövetségének (*Uniunea Artiștilor Plastici din România*) megyei fiókja. Közvetlen ellenőrzést fejtett ki a Sajtó és Nyomtatványok Főhivatala (*Direcția Generală de Presă și Tipărituri*) is, amelynek elsősorban az nyomdatermékeket⁵ kellett cenzúráznia, de ellenőrizték a múzeumi és képzőművészeti tárlatokat, illetve a színházi premiereket is.⁶

Az újonnan létrehozott székelyföldi megyék esetében a kulturális intézményhálozat a MAT-korszakra is jellemző módon kettős szerepkört töltött be: ideológiai és propaganda-csatornaként működtek, ugyanakkor éppenséggel a működtetők révén, a helyi identitás és közösségépítés eszközei is voltak. A központi vezetés 1968 után megkövetelte, hogy az új megyékben az ideológiai elvárásoknak megfelelő kultúrpolitikát folytassanak, amelynek része volt a „szocialista identitás” helyi vonatkozásainak megteremtése, ápolása is. Az átszervezés több olyan mesterséges közigazgatási egységet hozott létre, amely az új formájában minimálisan vagy egyáltalán nem rendelkezett történeti szempontból vett gyökerekkel. Jó példa erre a több kis régiót (a történeti Csík-, Udvarhely-, Gyergyó- és Kászon-vidékek) magába foglaló Harghita megye, de a szintén több történelmi kis-régiót (Küküllő mente, Marosszék, Felső Marosmente, Mezőség) tömörítő Maros megye is. Így az ország legtöbb megyéjében (a Székelyföldet is beleértve) elindult egy olyan sajátos „brand-teremtési” folyamat, amely a legtöbb esetben az új határok által mesterségesen egyesített vidékek folklorja

4 Jakabffy Elemér Alapítvány Kézirattára, Kolozsvár (a továbbiakban: JEA KT) Consiliul Județean de Artă și Cultură, Dos. 5/1, Plan anual 1970. 43–44. f.

5 A sepsiszentgyörgyi nyomdát hetente kétszer, a cigarettagyári és a kézdivásárhelyi nyomdákat kéthavonta ellenőrizték. A napilapok esetében a kéziratokat és a kefényomatokat is leellenőrizték. BJAN CV, fond Comitetul pentru Presă și Tipărituri, jud. Covasna, dos. 2/1970–72. 44. f.

6 Az időszaki kiállításokat és a színdarabokat a megnyitó vagy bemutató előtt, a múzeum állandó kiállítását pedig rendszeres időközönként ellenőrizték. Előfordult például, hogy a Múzeumban szervezett, a megye ipari vívmányait bemutató kiállítására „titkos”, vagy „szolgálati titok” jelzetű térképek is felkerültek (néhány, közülük a földgáz és magasfeszültségű vezetékek nyomvonala, illetve néhányon a szentgyörgyi katonai lőtér területe is szerepelt). A kiállítást lepecsételték, majd megszemlélte egy, a Szekuritátétól, a hadseregtől és a párttól delegált káderekből álló bizottság, amely zár alá helyezte a kiállítást mindaddig, amíg a párt vezetősége nem döntött a térképek sorsa felől. BJAN CV, fond Comitetul pentru Presă și Tipărituri, jud. Covasna, dos. 2/1970–72. 16. f.

és helytörténetének egyes elemeire alapozva, és azokat hasznosítva próbált meg köhéziót, újszerű identitást teremteni.⁷

Kovászna megye ebben a folyamatban azon ritka esetek közé sorolható, amikor az új megye határai minimális eltérésekkel egybeestek a korábbi megyei (Háromszék vármegye) struktúrákkal. Annak ellenére, hogy az új megye határai némileg követték az első- és a második világháborút megelőző közigazgatási határokat, az 1950 előtti kulturális hagyományokra nyíltan nem lehetett hivatkozni. A földrajzi, kulturális fragmentáció viszont, Maros vagy Hargita megyéhez viszonyítva, elenyésző volt. Az újdonsült Kovászna megye életét ekkor egy optimista hangvételű légkör uralta, amely mögött egyrészt a Maros Magyar Autonóm- és Brassó Tartomány⁸ fennállása alatti függőségek megszűnése⁹ állt, de komoly perspektívákkal (az otthonmaradás/hazaköltözés lehetőségével is) kecsegtettek a beigért gazdasági modernizáció által létrejövő új munkahelyek és karrierlehetőségek. Ebben a derűlátó légkörben fogalmazódott meg az új megyéről szóló beszédmod is. Az ún. megyei kultúrpolitikában ekkor két fő irányvonal érvényesült: a hivatalos ideológiai kereteknek való megfelelés és azok teljesítése, illetve az ezen belül érvényesíthető, a már említett lokális közösségépítés, identitáskonzerváló és -termelő tevékenység. A hivatalos ideológiát kiszolgáló helyi kultúrpolitikában és identitástermelésben, a „haladó szellemiség” köntösébe bújtatva lehetőség nyílt a helyi (ez esetben magyar) kulturális örökség és hagyományok ápolására, konzerválására és a közösségépítésben történő felhasználására.

Mindez leginkább a népművészeti és történeti hagyományok tematizálásában ragadható meg. A hatvanas-hetvenes években reneszánszát élő folklórmozgalom kiváló táptalajt nyújtott a közösségépítésre. A hatvanas évek végén a folklór főáramú kulturális mozgalommá vált az egész ország területén. A népi kultúra elemeit megpróbálták a modern élet majdnem minden részébe becsempészni, a lakberendezéstől kezdve egészen a várostervezésig. A folyamat mögött egyrészt az állami kultúrpolitikának a

7 Balázs Lajos: Színpadra vitt népszokások. In: Bíró Zoltán, Gagy József, Péntek János (szerk.): *Néphagyományok új környezetben. Tanulmányok a folklórizmus köréből*. Bukarest, Kriterion, 1987. 148. p.; Novák: *Aranykorszak...* i.m. 60. p. A Hargita megyei jelenségről részletesebben lásd: Bíró A. Zoltán–Bodó Julianna: A „hargitaiság.” Egy régió kultúraépítési gyakorlatáról. In: *Fényes tegnapunk. Tanulmányok a szocializmus korszakáról*. KAM-Regionális és Antropológiai Kutatások Központja, Pro-Print Könyvkiadó, Csíkszereda, 1998. 195–211. p.

8 A brassói szervektől való függés a helyi érdekek érvényesítése elé komoly akadályokat gördített, ami nem egy esetben a frusztráltság érzését keltette a helyiekben. (Bottoni, Stefano: *Sztálin a székelyeknél...* i.m. 415–425. p.; Lőrincz D. József: *Az átmenet közéleti értékei a mindennapi életben*. Csíkszereda, Pro-Print, 2004. 21. p.)

9 A megyésítés után a régi függőségek csak részben számolódtak fel: a függőségek közigazgatás szempontjából többé-kevésbé megszűntek de, az erőforrásokat (ipari- és kereskedelmi vállalatok nyersanyagai, készletei) elosztó központok, valamint a fejlesztéseket tervező és kivitelező trösztök és leányvállalataik mind brassói illetőségűek voltak. Mindemellett, a megye születését követő pár évben is, a munkaerő jó részét még mindig a brassói vagy más megyék vállalatai szívták el, nagyrészt ingázók formájában. Az említettek közül adódó kiszolgáltatottság érzésének nem egy esetben, habár burkoltan, de hangot adtak a megyei lap hasábjain.

nacionalizmus felé való eltolódása állt, másrészt az elemzők az erőltetett modernizációban félúton járó társadalomnak egy belső igényét is felfedezni vélték. A mozgalom elsősorban az első generációs értelmiségiek körében hódított, akik a mindennapjaik modern társadalmi- és gazdasági (városi) közege, illetve az identitásuk kialakulásában szerepet játszó hagyományos (vidéki) értékrend és környezet közötti ellentétet a folklór felé fordulással próbálták feloldani.¹⁰

Habár a szakemberek már akkor felhívták a figyelmet a folklorizmus irányított (szabályozott, szervezett) és ideológiától¹¹ terhes voltára, illetve az állandó sulykolásának veszélyeire (mint a torzulás, értékvesztés) a régió sajátos arculatának megformálásában elsődleges eszközként használták, különösen akkor, ha ezt össze lehetett kötni a nemzeti, kisebbségi színezetű néphagyományok és az ahhoz kapcsolódó gazdasági vagy kulturális tevékenységek támogatásával, felelevenítésével. Mindemelllett különös hangsúlyt fektettek a történeti hagyományok ápolásra is: a műemlékek restaurálása, a helytörténeti és helyismereti jellegű írások, a szobor- és emlékházavatások, illetve az egyes intézmények fennállásának centenáriumi ünnepei, mind a hagyományos, nemzeti identitás konzerválását szolgálták.

A megyében megfogalmazott kultúrpolitikának azonban leginkább az állami szinten kidolgozott irányelvekhez kellett igazodnia, így a fentebb említett tevékenységeket a felülről „javasolt” keretekbe kellett beilleszteni¹², amelynek általában magába kellett foglalnia az ideológiai, a tudományos-ateista nevelést, az egyes nemzeti vagy munkásmozgalmi hősök tiszteletére szervezett megemlékezéseket, valamint a különböző országos versenyeken vagy akciókon való részvételt. Íme néhány példa: minden tavasszal és ősszel a kulturális programokat az országos szinten meghirdetett mezőgazdasági akciók szolgálatába kellett állítani; be kellett kapcsolódni a *Scântea* (az RKP országos sajtóorgánuma) által meghirdetett takarékosági akciókba; évente meg kellett szervezni az országos I. L. Caragiale amatőr színművészeti verseny megyei szakaszait; külön programsorozatokat kellett szervezni az „ország felszabadulásának 25. évfordulójára”

---

10 Bíró Zoltán–Gagyai József: A folklorizmus hátteréről. In: Bíró et al. *Néphagyományok új környezetben*. 63–80. p.

11 A szocialista kultúrpolitika szerves részét képezte a folklorizmus mint identitástermelő eszköz. Gagyi: *Fejezetek Románia 20. századi társadalomtörténetéhez...* i.m. 114–115. p.

12 A megyei kulturális bizottságnak egy 34 tevékenység-típust tartalmazó skálába kellett beilleszteni az általa szervezett programokat. A lista olyan pontokat tartalmazott, mint: konferencia, kérdés-felelet-esték, képzeletbeli utazás a térképen, szóbeli napló, tematikus est, szümpozion, a fiatal család estje, találkozás a tudományos brigáddal, tudományos konzultáció, beszélgetés az agronómmal, mezőgazdasági kiállítás, látogatás a TSZ-ben, a számítások estéje, brosrák recenziója, olvasókör, a mesélő lektor, zootechnikai nap, kulturális- és sportvasárnap, nemzetközi események krónikája, találkozás a pártaktivistával, kirándulás történelmi látványosságokhoz vagy ipari létesítményekhez, találkozás a falu fiaival, kerekasztal, mozi-est, helyi társulatok előadásai. JEA KT, Consiliul Județean de Artă și Cultură dos. 5/1–1970. 8. f.

(1969); az 1971. esztendő kultúrprogramjainak java részét pedig az RKP szemi-centenáriumai évfordulójának égisze alatt hirdették meg.¹³

A központi ideológiai nyomás jó példája az is, hogy 1968-ban a megyei kulturális tanács egy sor olyan művelődési programot dolgozott ki, amelynek fő célja Márton Áron püspök látogatásának ellensúlyozása volt. A püspök az év július-augusztusában Málnáson, Köröspatakon, Kézdiszentléleken, Gelencén, Esztelneken, Bereckben és Baróton tett bérnyújtási körutakat. Ez alkalomból a megye részéről a szóban forgó településeken *Tudomány és vallás*, illetve *Tudomány és babonáság* témákban szövetek előadásokat, valamint kivezényelték a sepsiszentgyörgyi helyiipari vállalat és a textilgyár tánc- és fúvóscsoportjait egy-egy fellépés erejéig. Továbbá a megyei mozihivatalnak gondoskodnia kellett arról, hogy a meglátogatott falvakba „vonzó és nevelő” jellegű filmeket küldjenek. Mindemellett a betervezett Ifjúsági Kupa községi szakaszát Málnáson, Gelencén és Baróton vasárnapra időzítették, a pionírcsoportok számára pedig vasárnaponként kirándulásokat terveztek be.¹⁴

A felső utasításokhoz való igazodást mutatja az éves tervek szerkezete is. Amíg az 1969. évi munkatervben előirányzott programok több mint fele helyi jellegű, a magyar hagyományokhoz kapcsolódó rendezvény volt, addig egy évvel később, illetve az 1971-re előirányzott megemlékezések túlnyomó része már ideológiai jellegű volt, vagy az országos megemlékezések részét képezte.¹⁵

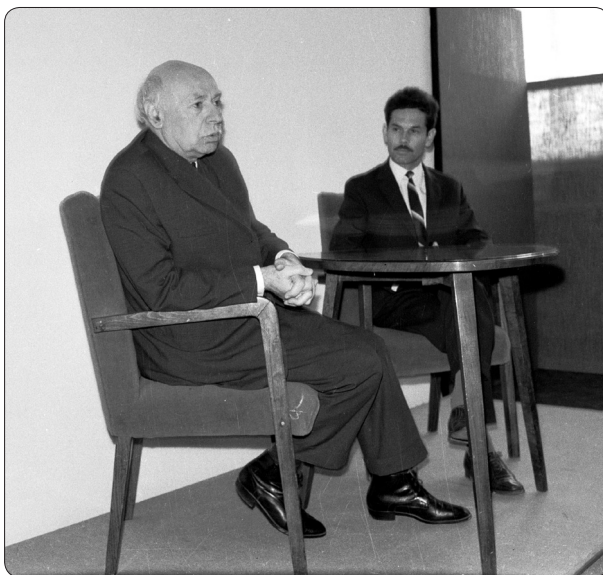
Románia Szocialista Köztársaság Államtanácsának 502/1970. számú rendelete alapján az új közigazgatási egységeket címerekkel kellett ellátni. Kovászna megye címere 1972-re készült el. A benne felsorakoztatott elemek szemléletesen mutatják a hagyományokhoz való ragaszkodás és az ideológiai megfelelés között egyensúlyozó kultúrpolitikai törekvést. Az aranysárga alapra helyezett címerpajzsot három részre osztották: fent (mindkét oldalt kék alapon), a jobb oldali mezőbe a történeti Háromszék címerének mesteralakjai kerültek, mint „*a hűség, igazság, állhatatosság, bátorság a haza és a szülőföld iránti ragaszkodás jelképe*”. A bal oldali mezőbe a Székely Nemzeti Múzeum tornyának stilizált képét helyezték, jelképezve, hogy „*anyagi szellemi kultúránk egyik legjellegzetesebb tárháza itt található*”, de szimbolizálta a „*hagyományos és sajátos népi építkezés*”-t is. Az alsó mezőben (bíbor alapon) elhelyezkedő fűrészlap, fogaskerék és fenyőfa pedig „*az egész országot átfogó szocialista iparosítást*” hivatott jelképezni. Középen, a boglárpajzs hátterébe került az RKP, illetve Románia lobogója, az előtérbe pedig az RSZK-címer. A címerpajzs alatt elhelyezett vörös színű szalagra íródott fel a megye neve.¹⁶

13 BIAN CV, fond CJ al PCR CV dos. 1/1968, 133 f., illetve JEA KT, Consiliul Județean de Artă și Cultură dos. 5/1-1970.

14 BIAN CV, fond PCR Comitetul Județean Covasna. dos. 7/1968, 147-150. f.

15 Erre vonatkozóan lásd BIAN CV, fond CJ al PCR CV, dos. 7/1968, 170-177 f., illetve JEA KT, Consiliul Județean de Artă și Cultură, Dos. 5/1-1970.

16 Kozák Albert: *A megye címere előtt. Megyei Tükör*, 1972. augusztus 22.

*Sylvester Lajos, a Megyei Kulturális és Művészeti Bizottság elnöke Balogh Edgár társaságában.
Bortnyik György felvétele. (SzNM/1678, Bortnyik-gyűjtemény)*

*Stanca Cosntantin megyei propagandatitkár.
Bortnyik György felvétele. (SzNM/72, Bortnyik-gyűjtemény)*

Kovászna megye szocialista címere

6.2. A kultúrotthonról és a mozitól a galériáig és a színházig: a közművelődés néhány kérdése

A hatvanas évekre kikristályosodott a szocialista kultúrpolitika új iránya, az agitáció és propaganda helyett a hangsúly a jelenség tömegkultúrává történő alakítására került. Egyrészt megmaradtak az 1949-től működő kultúrházak és klubok, másrészt nagyobb hangsúlyt fektettek a közművelődési fesztiválokra (amelyek közül a 70-es évek közepétől debütáló *Megéneklünk Románia* lesz a legnagyobb), illetve egyre több szerepet szántak a modernebb kommunikációs eszközöknek is. 1968-ban hozták létre az országos és megyei Szocialista Művelődési és Nevelési Tanácsokat, amelyek a pártbizottságokkal és a propaganda osztállyal karöltve¹⁷ irányították, ellenőrizték a kulturális tevékenységeket, „*a nép magasrendű szellemi civilizációjának biztosításáért, társadalmunk ideológiai és kulturális életének szüntelen gazdagításáért. (...) érvénye juttatni a kommunista etika elvét, ápolni (...) a szocialista társadalom általános érdekeit.*”¹⁸

A társadalom kultúra iránti igényét tehát az állam széles körben elérhető, olcsó eszközökkel támogatta. A könyvtárak, a mozi, a színház vagy a televízió által általánossá vált a kultúra fogyasztása, azonban ez azt is jelentette, hogy társadalmi szinten is a rendszer normái jutottak érvényre.¹⁹ A hálózat méretét és hatékonyságát előszeretettel próbálták statisztikai adatokkal szemléltetni. Eszerint 1970-ben Kovászna megye területén közművelődési tevékenységet fejtett ki: 106 kultúrotthon, 5 művelődési ház, 277 könyvtár, 80 mozi, múzeum, színház, valamint 373 műkedvelő művészegyüttes (ebből 105 színjátzó, 74 agitációs brigád, 63 tánc-, 13 könnyűzene együttes, 4 folklóregyesület stb.). Az állami színház a tárgyévben 384 előadást tartott, több mint százezer nézőnek, a könyvtárak látogatottsága pedig meghaladta a nyolcvanezer főt.²⁰

A valóság azonban más képet mutatott. A megye létrejötte után a helyi értelmiségiek felmérték a kulturális élet, a tömegkultúra aktuális helyzetét, az intézményes struktúrák mögötti tartalmat. A helyzetjelentések szerint, a többnyire a MAT idejében kiépült tömegkultúrát szolgáló intézmények tevékenysége visszaesett, tartalmukat tekintve „kiégték”.

A kultúrotthonok és művelődési házak magas száma ellenére a legtöbbszörben pangott a tevékenység, egyrészt az emberek érdektelensége, másrészt a folyamatos pénzhiány miatt. 1968 márciusában a párt megyei bizottságában elhangzott, hogy a

17 A községi pártbizottság propaganda-titkára, egyben a kultúrotthon igazgatója is, valamint a községi néptanács elnökhelyettese irányította.

18 Közlés a *Megegyi Tükörben*, 1971. november 15. Idézi: Demeter Csanád: Hargita és Kovászna megye közművelődése a korabeli magyar sajtóban. In: *Közbeszéd és önismeret*. Kolozsvár: Medea Egyesület – Közművelődés, 2009. 79. p.

19 Gagyi: *Fejezetek...* i.m. 104–113. p.

20 Bálint Gyula, Szabó István (szerk.): *Kovászna megye a két öt éves terv határán. Megvalósítások és távlatok*. Sepsiszentgyörgy, RKP, é. n.

kultúrotthonok többségéből hiányzott az alapfelszerelés, vagy a meglévők használhatatlanná váltak. Kilyénben, Lisznyón vagy Maksán az elektromos hálózat rossz állapota miatt nem üzemelt a világítás. Gelencén és Szentkatolnán hiányoztak a székek, vagy éppen nem volt öltöző. Ennek ellenére a párt heti 2-3 program szervezését várta el az egyes községektől és esetenként arra is érkezett „felkérés”, hogy csapataikkal vegyenek részt bizonyos központi rendezvényeken, pl. a már említett I. L. Caragiale fesztivál községi szakaszán.²¹

A *Megyei Tükör* hasábjain a közművelődéssel foglalkozó cikkek hangnemét általában a kritika jellemezte. A szerkesztők terepbejárások során (úgynevezett „kulturális őrjáratokon”²²) igyekeztek bemutatni a községi kultúrotthonok tevékenységét, problémáit. A kritikák jó része a már említett erőforrás-hiányt taglalta, vagy a falubeliek kultúrával szembeni apátiáját. A korabeli beszámolók többször „nem megfelelő hozzáállást” említettek ebben a kérdésben: az egyik riportban egy módszertani felelőssel folytatott beszélgetés során kiderült, hogy nem rendelkeztek munkatervvel, és általában nem folytattak semmilyen tevékenységet.²³ A beszámoló szerint, amikor számos felső-háromszéki faluban zárva találtak a kultúrotthonokat, megjegyezték, hogy: „*ahol csendes a klub, ott hangos a kocsmá*”.²⁴ A lelkes riporterek ugyanúgy elmarasztalták azokat is, akik egy-egy műsor megtartására csak az azt követő báli mulatság kedvéért váltották ki az engedélyt.²⁵

A Kovászna megyei értelmiségi elit helyesen érzékelte, hogy a hatvanas évek második felétől új korszak kezdődött, új lehetőségek adódtak, és hogy a helyi kulturális élet megszervezésének alkalmazkodnia, igazodnia kell ehhez. Az újszerű szocialista kultúra jellegének hangsúlyozása érdekében, illetve a hivatalos önkritika jegyében, általában elmarasztalták az ún. régi módszereket: azt, hogy a kultúra-szervezés kampányjellegű és általában csak a mezei munka lejártával indult be. Ugyanakkor elítélték azt a fajta tevékenységet is, amely csupán az előírt terv egyes pontjainak a „kipipálása” érdekében történt: „*az intézményesített műkedvelést hosszú időn át megvédte a terv és a jegyzőkönyv hivatalossága, az értékelés legtöbbször kimerült abban, hogy mindenki örvendezett – beszámolóiban és a sajtóban is –, hogy lelkesek a műkedvelők.*”²⁶ – fogalmaztak a *Megyei Tükör* hasábjain. Az agitációs-művészbrigádok produkcióinak célja legnagyobb részben a vállalati feladatok kötelező teljesítése volt, aminek következtében általában kétes értékű produkciók keletkeztek: „*egyszerűen nevetségesnek*

21 BJAN CV, fond CJ al PCR CV. dos. 6/1968, 75–76. f.

22 Lásd Bartos Endre sorozatát az erdővidéki falvakra vonatkozóan. (*Megyei Tükör*, 1968. december 14., 21., és 24.)

23 Mátyás Árpád: Mostoha sorsra jutott kultúra. *Megyei Tükör*, 1968. szeptember 14.

24 Czegő Zoltán, Tömöry Péter: Mit hoznak a téli esték. *Megyei Tükör*, 1969. december 13.

25 Dali Sándor: A szép játékért. Kampány vagy művelődés – a IX. országos kultúrverseny községi szakaszának margójára. *Megyei Tükör*, 1969. február 22.

26 Csíki László: Műkedvelők és kedvtelének. Kampány vagy művelődés – a IX. országos kultúrverseny községi szakaszának margójára. *Megyei Tükör*, 1969. február 22.

tűnik, hogy gyengén sikerült faliújságcikkbe vagy még nivótlanabb gyűlési beszámolóba illő szöveget népdal, vagy könnyűzene dallamára énekeljenek.”²⁷ A kénytelen-kelletlen, külsőségektől terhes vidéki író-olvasó találkozók is csípős iróniával illetve Csíki László egy 1970-ben íródott cikkében:

„Vékonypéznű taps úszik a levegőben. Az író szorítja a gallér [...] ha netán válaszolnia kell kérdésekre [...]. Erre megköszönik az írónak, hogy idelátogatott. [...] de már hordják a padokat a terem szélei felé, és hangol a zenekar. A terem másik felében bontják a sörös üvegeket. Később táncolnak. Az író esetlenül áll a forgatag szélén, mint a régi festményeken a falu bolondja.

– Sose búsuljon elvtárs – mondja valaki. – A rádiót se hallgatják. S ha igen, annak se tapsolnak.

Tíz óra táján az író egy izzadt csoport közepén magyaráz lelkesen: És csodálatos félcipőket lehet kapni. A műanyag felsőrészes a divat, nőknek kis vagy nagy csattal elől. [...] És szalámit is lehet kapni. És kenyeret, lisztet és mindent. [...] Most már a miniszoknyának is kezd lejárni – fejtegeti az író. [...] – és elmond egy viccet.

Egy hét múlva az író lelkes cikket ír egyik központi lapba a falusi lakosság felvilágosításáról. Szorgalmazza az író-olvasó találkozók, mint a népnevelés fő formáját. A faluban elolvassák és azt mondják: Rendes ember, csak nem bírja az italt, szegény.”²⁸

A megyszerte észlelt „kórságok”, hiányosságok orvoslásának módját az új megyei kulturális intézményhálózat megerősítésében és annak új tartalommal való kitöltésében látták. Ennek egyik leglátványosabb eleme a népi hagyományok ápolása és felkarolása volt. Egyre több újságcikkben, javaslatban hangzott el az, hogy amikor Kovászna megye kulturális életét újjászervezik, a helyi néptáncegyüttesekre, kórusokra (itt pl. mindig kiemelték a komoly múlttal rendelkező zágonit), vagy a történeti hagyományok ápolására kell fektetni a hangsúlyt.²⁹ A *Megyei Tükör* cikkeiben több ízben tematizálták, hogy az új megyei vezetésnek kötelessége mindezt megszervezni úgy, hogy közben figyelmet szentelnek a helyi közösség kulturális igényeinek fejlesztésére, alakítására is. Így például a kézdivásárhelyi népművészeti bolt kapcsán megjegyezték, hogy jól felszereltsége ellenére, az ország „idegen” tájairól hozott termékek voltak többségben. Ennek kiküszöbölésére a helyi kisipari szövetkezet támogatását, a kultúrintézmények munkatársainak szakmai irányítását, illetve a falun élő népművészeti jellegű tárgyakat készítő mesterek³⁰ számára jobb anyagellátást és értékesítési

27 Uo.

28 Csíki László: Író-olvasó találkozó – nyilvánvalóan nevelő szándékkal. *Megyei Tükör*, 1970. január 17.

29 Magyar Lajos: Merre tartunk? Interjú Sylvester Lajossal, a megyei művelődési és művészetügyi bizottság elnökével a tömegművelődés kérdéseiről. *Megyei Tükör*, 1969. április 19.

30 1970-ben a következő népművészeti mestereket tartotta számon a megye kulturális bizottsága: *bútorfestés*: Sütő Béla, ifj. Sütő Béla, Nagy Béla (Kőröspatak); *fafaragás*: Máthé Ferenc (Vargyas), Bálint András (Kálnok), Kelemen Dénes (Gelence), Jakabos István, Már Dénes, Robu Gheorghe (Kézdivásárhely), Haszmann Pál (Csernáton), Szabó Béla (Sepsiszentgyörgy); *csontfaragás*: Eröss János (Sepsiszentgyörgy); *varrás*: Nagy Éva, Már Éva, Kosztándi Katalin, Jakabos István (Kézdivásárhely),

lehetőséget kértek.³¹ Az egyes kereskedelmi szervezetekkel folytatott interjúk során olyan megoldásokat kerestek, mint a helyi mesterek termékeinek a felvásárlása, vagy az ipari termelésben előállított tárgyak díszítéseinek folklórmintákra való cserélése vagy azokkal való ötvözése.³²

A hatvanas évek második felében **a folklór ápolása** és kutatása állami szinten támogatott tevékenység volt, amely behálózta a helyi kultúr- és az egyetemi központokat egyaránt.³³ Ezt a lehetőséget igyekezett kihasználni a helyi értelmiség. A hagyományok feltérképezésének, ápolásának és művelésének kérdése hamarosan a figyelem középpontjába került. Ennek ellenére sokan az oktatási intézmények alacsony szintjein hiányolták az efféle aktivitást: „*Míg a hazai művelődésünk az európai igényességet propagálja sokszor kultúránk alapjairól, kiinduló pontjáról – a népművészetéről, népköltészetéről – feledkezik meg az oktatás*”³⁴ – olvashatjuk a *Megyei Tükör*-ben. A népi alkotással való ismerkedést elsősorban oktató, nevelő tevékenységnek fogták fel, s ebből a szemszögből a származástudat (a hagyományok ismerete és vállalása) megerősítésének és erős közösségi kohézió kialakításának eszközeként tekintettek rá.

Többen hiányolták azt, hogy az elemi oktatásból hiányzik a folklór. Felszólították az iskolákat és a diákokat arra, hogy a nyári vakáció idején szervezzenek néprajzi jellegű gyűjtéseket (főleg népdalokat) saját falujukban, környékükön.³⁵ Különösen fontosnak tartották a gyűjtést, hiszen meglátásuk szerint egyre kevesebben voltak azok, akik még ismerték az autentikus, a vidékre, az adott közösségre jellemző népdalokat. Kisebb „megbotránkozást” váltott ki Nagybacon néptanácsa vezetőjének azon kijelentése, miszerint a községben nincs olyan asszony, aki népdalokat énekelne, „mert az már nem divat”. A szerkesztők kiszállásakor kiderült az is, hogy a megkérdezettek általában Csík vagy Udvarhely vidékéről származó „népies műdalokat” ismertek.³⁶

A kulturális élet népszerű és felülről is támogatott pillérét képezte **a kórusok és a néptánc-együttesek** alakítása és működtetése. Nagyobb tömegeket mozgató meg a zágoni kórustalálkozó, amelyen 1968-ban 2500 ember vett részt. Vele párhuzamosan Márkosfalván, Árkoson és Martonfalván is hasonló rendezvényeket szerveztek.³⁷ 1971. március 24-én Vargyason szervezték meg a baróti medence kórusainak a találkozóját (amelyet egyébként a húsvéti ünnepek idejére szerveztek). Az eseményre

---

Rácz Mária (Árapatak), Bitai Irén (Sepsiszentgyörgy); *szöveg*: G. Olosz Ella (Kovászna). (JEA KT, Consiliul Județean de Artă și Cultură: Dos. 5/1-1970. 42. f.

31 Sylvester Lajos: Kézdivásárhely 1968. március. *Megyei Tükör*, 1968. március 23.; Kónya Ádám: Támogassuk, közügy. *Megyei Tükör*. 1968. (46. szám)

32 Gajzágó Márton: Mit tehetünk a népművészetért? *Megyei Tükör*, 1969. január 18.

33 Péter Sándor: A folklór nincs kihalóban. Beszélgetés Mihai Pop professzorral. *Megyei Tükör*, 1969. április 5.; Márton Gyula (egyetemi tanár): Eredmények és feladatok a székely nyelvjárás tanulmányozása terén. *Megyei Tükör*, 1968. szeptember 28.

34 Gajzágó Márton: Vakáció és önismeret. *Megyei Tükör*, 1968. június 15.

35 Uo.

36 Czako Ádám: Eltűnt a népdal Nagybaconból? *Megyei Tükör*, 1968. augusztus 3.

37 Péter Sándor: Megyénk életéből. *Megyei Tükör*, 1968. július 20.

nyolc kórus is jelentkezett, és több mint 1000-en látogattak el az előadásokra.³⁸ Az éber megyei kritikusok a kórustalálkozókkal kapcsolatban általában a hanyatló színvonalat figyelték meg, a csoportokkal foglalkozó szakkaderek képzetlenségét, vagy hiányát emelték ki, aminek következtében sokszor „sablonos vagy kétes minőségű” produkciókat adtak elő.³⁹ A kultúraszervezők a kórusok esetében is azok társadalomalkító és szervező szerepét emelték ki: „a dal céheit kellene újból erőre kapatni, a szépségnek ezeket a kis önkormányzatú birodalmait.”⁴⁰

A kultúra helyi kritikusai arra is felhívták a közvélemény és nem utolsósorban a pártvezetés figyelmét, hogy egy olyan felnőtt csoportra is szükség lenne a megyeszékhelyen, amely a város „környezete hagyományain épülő táncművelés ápolására összpontosítaná tevékenységét”, és „amely aktívan hatna az ilyen jellegű községi-falusi törekvések életére, galvanizálására.”⁴¹ 1970-ben az is megvalósult. Szeptember 1-jén megalakult a szakszervezetek megyei tanácsának alárendelt *Vadrózsák néptánc-együttes*. Az ünnepélyes alakuló ülésen beiktatták Hubesz Walter karmestert, Say Károly koncertmestert és Lőrincz Lajos táncmestert.⁴² A társulat 20 tagot számlált, de a megfelelő működés érdekében bedolgozott még három szólista és hat amatőr táncospár, 1971-ben pedig megpróbálták még beszervezni egy amatőr kórust, illetve egy könnyűzenei együttest is. A repertoárt igyekeztek főleg helyi, székelyföldi kötődésű, illetve román darabokból összeállítani, de nem voltak ritkák a más, az ország távolabbi vidékeiről kölcsönzött darabok sem. A társulat megalakulásától 1971 májusáig 50 előadást tartott Kovászna, Hargita és Maros megyékben.⁴³

A népművészet felkarolásában és az ehhez kapcsolódó tevékenységek összefogásában két frissen létrehozott intézménynek szántak meghatározó szerepet. A Művészeti Népiszkola (Școala de Artă Populară) 1968. október 15-én hozták létre, a következő szakokkal: festészet, zongora, ének, színjátszás, balett, népi varrás, népi tánc, hegedű, harmonika. Az iskolába gyermekek és felnőttek egyaránt beiratkozhattak a 2-4 éves tanfolyamokra.⁴⁴ 1972-től az intézmény vezetését Kónya Ádám vette át, aki olyan népművészeti szakok indításával bővítette a kínálatot, mint: szövés, varrás, faragás és hímzés. A későbbiekben festészet és grafika tanfolyamokat is indítottak.

Az ernyőszervezet szerepét a Népi Alkotások Háza (Casa de Creație Populară)⁴⁵ töltötte be, amelyet (hivatásos művészek bevonásával) az amatőr társulatok, együtte-

38 BJAN CV, fond CJ al PCR CV, dos. 19/1970 59. f., illetve *Megyei Tükör*, 1970. április 4.

39 László Attila: Vizontlátásra Zágón! *Megyei Tükör*, 1970. március 21.

40 Farkas Árpád: Ha nótára áll a száj. *Megyei Tükör*, 1970. március 21.

41 Völgyesi András: Aggodalom. *Megyei Tükör*, 1968. június 22.

42 Megalakult a Vadrózsák együttes. *Megyei Tükör*, 1970. szeptember 19.

43 BJAN CV, fond CJ al PCR CV, dos. 21/1971.135–136. f.

44 Bögözi Sándor: Megyénk életéből: népi művészeti iskola Sepsiszentgyörgyön. *Megyei Tükör*, 1968. október 12.

45 Elődjének tekinthető a MAT-ban is működő *Tudomány és Kultúra Terjesztő Társasága* (TKTT), illetve a *Népi Alkotások Tartományi Háza*. A TKTT-t 1949-ben hozták létre a vallásellenes propaganda terjesztésére, de tevékenysége nem csak erre szorítkozott. Kórusokat, néptánc-társulatokat

sek irányításával, az országos versenyekre való felkészítésével⁴⁶, a műsorok összeállításával és a megfelelő kellékekkel való ellátásával bíztak meg.⁴⁷ Az intézmény ugyanakkor egyfajta könyvkiadói szerepkört is betöltött. 1970-ben jelentették meg első kiadványukat, egy háromszéki népdalokat tartalmazó kis füzetet, amely a *Megyei Tükör* lapjain elmarasztaló kritikát kapott. A harminc dalt Czákó Ádám gyűjtötte össze és írta át kórusművekké, de kritikusa szerint csak öt dal volt eredetileg háromszéki.⁴⁸

A kulturális tevékenységek sokszor dömpingszerű szervezésének egyik kifejezett célja az emberek szabadidejének, kiváltképp a vasárnapi munkaszünetnek az állam által történő megszervezése volt. A gyermekek számára erre a legtöbb esetben a pionírszervezet keretén belül került sor. Például 1970-ben, a Lenin-év alkalmával Kőkösön január 18-án *Lenin élete és tevékenysége* címmel filmes bemutatókkal fűszerezett szimpóziumot szerveztek. Felsőrákoson pedig Arany János irodalmi estet (szintén filmvetítéssel összekötve). A programok megszervezése általában a helyi kultúrotthonokra hárult. Ez többnyire a helyi műkedvelő csapatok fellépéséből állt, de gyakoriak voltak a vendégszereplések is. 1970 januárjában az Állami Színház könnyűzenei formációja *Dankó Pista* című darabját 12 községben mutatta be, de a *Vadrózsák együttes* is rendszeresen járta a falvakat.⁴⁹

A vasárnapi programok jelentős részét képezték a **mozielőadások**. A vetítéseket a Megyei Filmszínház Hivatalának (Oficiul Cinematografic Judeţean) kellett megszerveznie. Biztosította a berendezéseket, beszerezte a filmeket, illetve hirdette a vetítéseket, megyei filmfesztiválokat. A városi mozikra kevesebb panasz érkezett a kulturális bizottság részéről, a falvak szervezetségét viszont folyamatosan elmarasztalták: az előadásokat rendszertelenül szervezték meg, vagy egyszerűen nem kapták meg a filmeket a szomszéd községektől. Azért, hogy a vidéki moziéletet felrázzák és a bevételi kvótákat is teljesíteni tudják, egy 1970-es határozat alapján falvakon kötelező módon szerdán, csütörtökön, pénteken és kiváltképp vasárnap, előadásokat kellett szervezni. Amennyiben a vetítésre nem került sor, kártérítést kellett fizetni a mozgókép hivatalnak. A szervezésbe bevonták a megyei tanfelügyelőséget is, amelynek a gyermekeket kellett mobilizálnia a mozielőadások látogatására. A határozat előírta, hogy az iskolásoknak kötelező volt részt venni a vasárnap délelőtti gyermekmatinén, illetve azt is, hogy amikor a mozgókép hivatal előadást szervezett egy faluban, az adott település gyerekei nem vehettek részt más intézmények vetítéssel is járó programjain.⁵⁰

szervezett, illetve neki kellett összehangolni a rajoni művelődési házak tevékenységét. A párt propagandaosztályához képest sokkal enyhébb légkörű szervezetként sok frissen diplomázott magyar helyezkedhetett itt el. Bottoni, Stefan: *Sztálin a székelyeknél...* i.m. 205. p.

46 Így például a zágoni kórust, a baróti kamara- és a köpeci bányász kórust az 1971-ben Nagybányán megszervezésre kerülő *Partium Carmen* országos vetélkedőre készítették fel. JEA KT, Consiliul Judeţean de Artă și Cultură dos. 5/1-1970. 63. f.

47 BIAN CV, fond CJ al PCR CV, dos. 2/1969. 11. f.

48 Péter Sándor: Mérleg. *Megyei Tükör*, 1970. április 11.

49 BIAN CV, fond PCR Comitetul Judeţean Covasna, dos. 5/1970. 47–50. f.

50 JEA KT, Consiliul Judeţean de Artă și Cultură, dos. 5/1-1970. 91, 96. f.

Az államilag „javasolt” szabadidős-tevékenységek között kihangsúlyozták még az úgynevezett tudományos-ateista ismereteket terjesztő előadásokat is. Ezeknek kettős célja volt: a szélesebb közönség ideológiai nevelése, illetve az egyháztól, a vallásosságtól való eltávolítása. A napilapoknak külön felületet kellett biztosítaniuk a „tudományos ismeretek” terjesztésére,⁵¹ a megyei kulturális bizottságnak pedig figyelnie kellett arra, hogy minden kultúrintézményben legyen ilyen jellegű tevékenység, főleg azokban a helységekben, ahol „vallásos szekták”⁵² is működtek. Az előadásokat a nyári szezonnak megfelelően módosították. A turistaidény beköszöntével a városokban, üdülőhelyeken, illetve az erdei vágótereken is növelték az ilyen rendezvények számát. A fürdőhelyeken a vendégek (a zenés-táncos műsorok mellett) a megyei gyógyhelyekről, az erdei munkások pedig a munkaszervezésről hallhattak többek között előadásokat.⁵³

*Kórustalálkozó az RKP megalakulásának 50. évfordulója alkalmából.
Bortnyik György felvétele. (SzNM, Bortnyik-gyűjtemény)*

51 BIAN CV fond Comitetul pentru Presă și Tipărituri, jud. Covasna, dos. 14/1972–73. p.

52 Vallásos szekta kifejezéssel illették a neoprotestáns felekezeti csoportosulásokat: adventisták, baptisták, Jehova tanúi stb.

53 JEA KT, Consiliul Județean de Artă și Cultură, dos. 5/1–1970. 91, 96. f.

*Női kórus Ozsdolán.
Bortnyik György felvétele. (SzNM/2034, Bortnyik-gyűjtemény)*

*A Vadrózsák néptánc-együttes.
Bortnyik György felvétele. (SzNM/1359, Bortnyik-gyűjtemény)*

*A Vadrózsák néptánc-együttes.
Bortnyik György felvétele. (SzNM/1389, Bortnyik-gyűjtemény)*

*A Vadrózsák néptánc-együttes.
Bortnyik György felvétele. (SzNM, Bortnyik-gyűjtemény)*

A közművelődés lényeges elemét képezték a **könyvtárak**.⁵⁴ Az ötvenes évek végén, hatvanas évek elején a majdani Kovászna megye területén azonban a könyvtárhálózat is (főleg a vidéki) komoly gondokkal küszködött. A Brassó vonzáskörzetébe való tartozás nem csak a vidék gazdasági életét sínylette meg, hanem a kultúrában (főleg a magyar nyelvűben) is gondokat okozott, amelyet az új megyei elit igyekezett a leggyorsabban orvosolni. Az egyre apadó pénzügyi források mellett a gondokat az is fokozta, hogy a brassói könyvelosztó a szövetkezetekhez tartozó üzletek (így például a kézdivásárhelyi) állományát ritkán frissítette, vagy egyszerűen nem vette figyelembe az olvasóközönség anyanyelvét, így a községi könyvtárak állománya olyan kötetekkel telítődött, amelyekre a helyi olvasóknak egyáltalán nem volt igénye.⁵⁵ Ugyanakkor a komoly múlttal rendelkező könyvtárak helyzete sem volt sokkal kielégítőbb. Az 1-es számú líceum (Székely Mikó) jelentős könyvtárral rendelkezett, de ezt az 50-es évek elején felső utasításra lezárták, mivel „az igazgató utasítást kapott a könyvtárnak a használatból való teljes kivonására”. Az ifjúsági könyvtárat pedig helyszűke miatt kevesen vehették igénybe. A két említett könyvtár helyzetének orvoslását az épületek bővítésétől remélték.⁵⁶ A régió történetére vonatkozóan a megyei (Székely Nemzeti Múzeum) múzeumnak volt legnagyobb dokumentációs könyvtára, ez azonban inkább egy szűk szakmai réteg számára volt elérhető. Az sem mellékes tényező, hogy a múzeum esetében a második világháború végén károkat szenvedő könyvtári és dokumentum-állomány kénytelen volt további veszteségeket szenvedni, hiszen gyűjteményéből szervezték meg az Állami Levéltár Sepsiszentgyörgyi fiókját is.⁵⁷

A megyeszékhelyen az 1950-es évektől működött közkönyvtár. A környező falvakat az úgynevezett vándor- vagy mozgókönyvtár módszerével fedték le. A hatvanas-hetvenes években a könyvtár állománya folyamatosan bővült, de a többszöri szék-házcsere ellenére is folyamatosan helyszűkében volt. 1968-ban, a megyésítés után költöztették a Csíki utcába, a volt zsidó kultúrotthon épületébe, majd 1973-ban került mai helyére, a valamikori vármegyeházba.⁵⁸

A könyvtár szinte állandóan szakember- és erőforráshiányban szenvedett. A húszezret meghaladó könyvvállományának majdnem egyötöde rongált állapotban volt, amely ráadásul olyan „beavatkozásoknak” is ki volt téve, mint a kötelező papírgyűjtési akciók, aminek olyan folyóiratok estek áldozatául, mint az *Utunk* vagy

---

54 Sepsiszentgyörgy könyvtárainak történetére vonatkozóan lásd: Demeter Lajos (szerk.): *Tékák az időben. Sepsiszentgyörgyi könyvtárak a Kaszinótól a Bod Péter Megyei Könyvtárig*. Sepsiszentgyörgy, Háromszék Vármegye Kiadó, 2012.

55 István Attila: *Mi lenne ha... Megyei Tükör*, 1969. január 18.

56 Veress Dániel: *Könnytárgondok Sepsiszentgyörgyön (I.)*. *Megyei Tükör*, 1968. szeptember 14.

57 A Székely Nemzeti Múzeum könyvtára. In: Kinda István (szerk.): *A Székely Nemzeti Múzeum*. Sepsiszentgyörgy, 2011.

58 Demeter Lajos: A Petőfi Sándor Kultúrotthon könyvtárától a Megyei Könyvtárig. In: *Uó: Tékák az időben*. 121–125. p.

a *Contemporanul*. A rossz felszereltség miatt a hatvanas évek végén kb. 1800 olvasó látogatta a könyvtárat, többnyire iskolások és nyugdíjasok, mivel dokumentációs könyvtár hiányában az „*értelmiségi rétegnek nincs miért könyvtárba járnia, mert az irodalmi munkák otthon is megvannak a polcon*” – írta a *Megyei Tükör*.⁵⁹ 1968. március 12–14. között az intézményt egy bukaresti szakmai bizottság látogatta meg, amely az ott talált állapotok miatt elmarasztalta a könyvtárat és a megyei kulturális bizottságot. Javasataik között szerepelt az olvasóterem és a kölcsönző részleg sűrűs rendbehozatala, egy megfelelő gyermekrészleg létrehozása és egy új, szakképzett igazgató kinevezése.⁶⁰ 1970-től Óvári Attila vette át a könyvtár irányítását. Igazgatása alatt kezdtek el az állomány szakszerű feldolgozását, megnyitották az olvasótermet, illetve egy olyan egyedülálló innovációval is előálltak, mint a bibliobusz: Sylvester Lajos javaslatára indították útnak a buszokból átalakított négy-ötzetes állománnyal rendelkező mobil könyvtárakat, amelyeknek az volt a feladatuk, hogy a nehezen megközelíthető falvak olvasóihoz is eljuttassák a könyveket. Az átalakított buszok 1981-ig álltak a könyvtár szolgálatban.⁶¹

A könyvtár aktívan bekapcsolódott a megye kulturális életébe is. Népszerűek voltak az itt szervezett irodalmi estek és író-olvasó találkozók. 1969-ben Áprily Lajos, 1970-ben Tudor Arghezi, Bartók Béla, 1971-ben Vasile Alecsandri, 1973-ban Juhász Gyula és Csokonai Vitéz Mihály tiszteletére rendeztek emlékestet. Ugyanakkor 1970-ben Kollokvium '70 címen rendezvénysorozatot indítottak, amely során a legismertebb romániai magyar írókat, költőket, drámaírókat mutatták be a helyi olvasóközönségnek.⁶²

A megye létrejött megfelelő körülményeket teremtett a *képzőművészet* intézményes fejlődésének is. A hatvanas évek második felében több olyan országos vagy nemzetközi hírű képzőművész is tevékenykedett, aki az egykori Háromszék megye területéről származott. Az új megye születése, más értelmiségi szakmabeliekhez hasonlóan, számukra is megteremtette (legalábbis részben) az otthoni kibontakozás, karrier lehetőségét.

A MAT átszervezése után a háromszéki képzőművészek a Brassó tartományi Képzőművészek Egyesületéhez tartoztak, amelyet akkor Mattis Teutsch János vezetett. A közigazgatási átszervezés viszont szükségessé tette a helyi szervezetek létrehozását is, aminek a helyi lapok hangot is adtak.⁶³ A kulturális bizottságot 1968 áprilisában bízták meg azzal, hogy állítsa össze a helyi művészek portfólióit, illetve 1969 végéig létre kellett volna hozni egy, a képzőművészeknek szentelt központot is.⁶⁴ Az intézményes keretek végül is 1970 májusában valósultak meg, amikor az árkoszi agronómusházban, rögtönözött kiállítással egybekötve létrejött a Képzőművészek Országos Szö-

59 Z. Boroszlóy Attila: Könyvtárgondok Sepsiszentgyörgyön (II.) *Megyei Tükör*, 1968. október 5.

60 BJAN CV, fond CJ al PCR CV, dos. 6/1968. 78–79. f.

61 Demeter: *A Petőfi Sándor Kultúrotthon könyvtárától a Megyei Könyvtárig*. i. m. 127, 142–144. p.

62 Uo. 128–131. p.

63 István Attila: Igények és esélyek. *Megyei Tükör*, 1968. április 8.

64 BJAN CV, fond CJ al PCR CV, dos. 7/1968. 44, 198. f.

vetségének Kovászna megyei fiókja.⁶⁵ Az önálló galéria létrehozása ekkor még nem valósulhatott meg. Első lépésként, 1971-ben Gyárfás Jenő-emlékházat⁶⁶ avattak, majd 1979-ben a múzeum képtára önálló épületbe költözött. Mindaddig a képzőművészeti tárlatoknak a múzeum adott otthont, de a színház előcsarnokában, vagy az iskolákban is több kiállítást nyitottak meg.⁶⁷ A képzőművészet támogatottságát mutatja az is, hogy 1971-ben Kosztnádi Jenő festőművész közbenjárására Kézdivásárhelyen, a kantai iskolában képzőművészeti osztályokat indítottak.

Egyéni, vagy csoportos tárlatokat igyekeztek havi rendszerességgel szervezni. A nevesebb erdélyi magyar képzőművészek (például Benczédý Sándor, Hervai Zoltán vagy Varga Nándor Lajos tárlatai 1970-ben) mellett olyan helyi, fiatal tehetségeknek is kibontakozási lehetőséget nyújtottak, akik később a szakma elismert tagjaivá váltak az országban és külföldön egyaránt.⁶⁸ Rendszeresek, szinte hagyományoszerűek voltak a Tavasz, illetve az Őszi Tárlatok, valamint a brassói képzőművészekkel tartott közös kiállítások is, de tárlatok kísérték a kötelező országos ünnepeket is, mint pl. az RKP szeminárium alkalmából megejtett rendezvénysorozat. Jelentős eseménynek számított, hogy 1971 májusában a helyi képzőművészek Vajdaságban, a zentai múzeum képtárában állítottak ki, eleget téve a csurgói művésztelep meghívásának.⁶⁹ A kiállítást a Kovászna megyeiek részéről Sylvester Lajos nyitotta meg, a vendéglátók közül pedig Torok Sándor mondott köszöntőt. A csurgói művészeket ugyanazon év júniusában látták vendégül Sepsiszentgyörgyön.⁷⁰

Az 1972-ben létesített kézdivásárhelyi Múzeum szintén jelentős szerepet vállalt a helyi képzőművészek támogatásában. Az ünnepélyes keretek között megtartott avatótárlat követte, azzal a kifejezett szándékkal, hogy az akkor (és a későbbiekben még számos alkalommal) kiállító művészek munkáikból egy-egy példányt hagyjanak a kézdivásárhelyi múzeumban létesítendő állandó képzőművészeti tárlat, galéria számára.⁷¹ Szintén a megalakulástól kezdve minden évben kiállították a múzeumban a kézdivásárhelyi rajztagozatosok munkáit is.⁷²

---

65 A megye művészeinek találkozója. *Megyei Tükör*, 1970. május 30.

66 A művészről 1969-ben kismonográfiát is megjelentettek Gazda József szerkesztésében.

67 Bögözi Sándor: Krónika. *Megyei Tükör*, 1970. február 7.; Gazda József: Méréleg. *Megyei Tükör*, 1968. június 28.

68 Megemlíthető például: Plugor Sándor vagy Vinczeffy László és mások.

69 Kiállítottak: Balázs István, Bartos Gabriella, Deák Barna, Deák M. Ria, Hervai Zoltán, Kisgyörgy Tamás, Kosztándi Jenő, Lugossy László, Mattis János, Plugorné Miklóssy Mária, Plugor Sándor, Szilágyi Géza, Szilágy Zsolt, Vass Tamás, Vinczeffy László.

70 Kiállítottak: Bíró Miklós, Kerekes Sándor, Torok Sándor, Török István, Zsáki István.

71 Részt vettek: Bitay Zoltán, Bartos Gabriella, Dezső Miklós, Dénes Etelka, Incze István, Jakabos Imola, Kelemen András, Dr. Kinda Kálmán, Kosztándi Jenő, Kosztándi Katalin, Nagy Ervin, Porzsolt Borbála, Tirnovan Vid [Aristid], Walter Frigyes, T. Várhelyi Imola.

72 Incze László: A kézdivásárhelyi múzeum rövid története. In: *Emlékkönyv a kézdivásárhelyi múzeum 25. évfordulójára*. Sepsiszentgyörgy, Médium, 1997. 28–33. p.

*Nagy Imre festőművész, Horváth Arany író és Köllő Béla színész Sepsiszentgyörgyön, a múzeum udvarán.
Bortnyik György felvétele. (SzNM/3048, Bortnyik-gyűjtemény)*

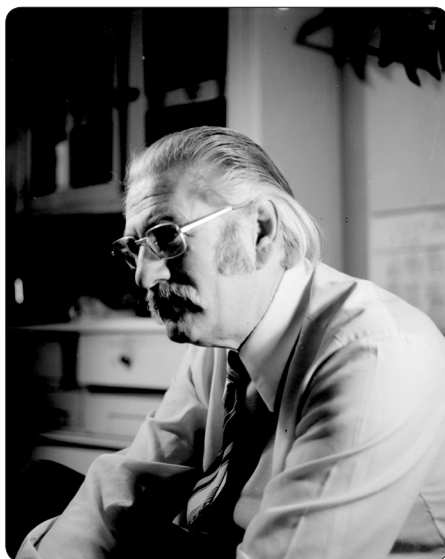

*Bene József egyéni tárlat megnyitója Árkoson.
Bortnyik György felvétele. (SzNM/3038, Bortnyik-gyűjtemény)*

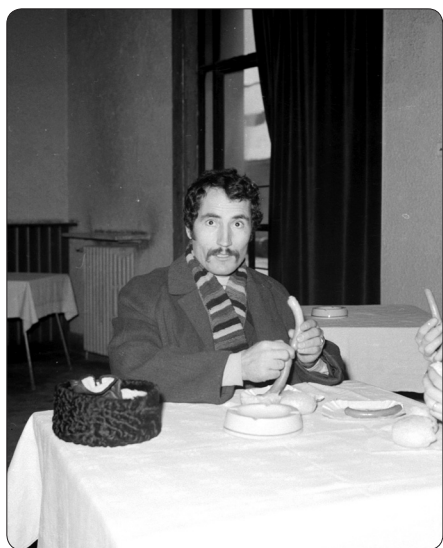

*Kosztándi Jenő festőművész tanítványai körében,
a kézdivásárhelyi múzeum kiállítótermében.*

*Bortnyik György felvétele.
(SzNM/3663, Bortnyik-gyűjtemény)*

*Hervai Zoltán festőművész.
Bortnyik György felvétele.
(SzNM, Bortnyik-gyűjtemény)*

*Plugor Sándor grafikus.
Bortnyik György felvétele.
(SzNM, Bortnyik-gyűjtemény)*

Vinczeffy László tárlatának megnyitóján a kézdivásárhelyi múzeumban. A képen (balról) Incze László, Gazda József és Vinczeffy László látható.

*Bortnyik György felvétele.
(SzNM/4755, Bortnyik-gyűjtemény)*

Kovácszna megyei képzőművészek Szabadkán: (balról-jobbra) Beák Barna, Szilágyi Géza, Deák M. Ria, Hervai Zoltán, Bartos Gabriella, Plugor Sándor, Kisgyörgy Tamás és Kosztándi Jenő. (Bartos Gabriella magánygyűjteményéből)

**Expozíció a grafika a Muzéum din Sf. Gheorghe
VARGA NÁNDOR LAJOS
A sepsiszentgyörgyi múzeum grafika kiállítása
VARGA NÁNDOR LAJOS**

A sepsiszentgyörgyi Múzeum kiállításának idején az országban ismét felébredt a grafika iránti érdeklődés. Ennek oka az, hogy a magyar képzőművészetben a grafika iránti érdeklődés az elmúlt években jelentősen megnövekedett. Ez a kiállítás is a grafika iránti érdeklődés jele. A kiállítás célja az, hogy megmutassa a magyar képzőművészetben a grafika iránti érdeklődés jelenlegi állapotát. A kiállítás a sepsiszentgyörgyi múzeum grafika kiállításának keretében kerül megrendezésre. A kiállítás a sepsiszentgyörgyi múzeum grafika kiállításának keretében kerül megrendezésre.

A kiállítás a sepsiszentgyörgyi múzeum grafika kiállításának keretében kerül megrendezésre. A kiállítás a sepsiszentgyörgyi múzeum grafika kiállításának keretében kerül megrendezésre.

**COMITULUI CULTURALI CENTRU CULTURAL SA-MARIA COVINA
MUSEUL DE ISTORIC
10-18.000 100**

**EDUCATIONAL MUSEUM MUSEULUI DE ISTORIC / BUCURARIA
10-18.000 100**

Kosztándi Jenő
Varga a. 01. 10

**100 DE DEBELYI ZOLTÁN
100 DE DEBELYI ZOLTÁN
100 DE DEBELYI ZOLTÁN**

LA 300 FARA CIUDIN — DEVASO LEANY	1026 gravura	0.1300.115
LA 301 BERGANA	1027 gravura	0.1300.115
LA 302 TUNDO DE LA LUMEA DE SUS — MILICOMIRI TONDO	1014 gravura	0.2600.105
LA 303 ANNA ARATOLTI	1024 gravura	0.1400.125
LA 304 A MOVIZI EDESIANKA	1025 gravura	0.1300.105
LA 305 AUTOCORNETI — CRANACEP	1026 gravura	0.1300.145
LA 306 MAMA — ANKAM	1027 gravura	0.1300.145
LA 307	1028 gravura	0.1300.145
LA 308	1029 gravura	0.1300.145
LA 309	1030 gravura	0.1300.145
LA 310	1031 gravura	0.1300.145
LA 311	1032 gravura	0.1300.145
LA 312	1033 gravura	0.1300.145
LA 313	1034 gravura	0.1300.145
LA 314	1035 gravura	0.1300.145
LA 315	1036 gravura	0.1300.145
LA 316	1037 gravura	0.1300.145
LA 317	1038 gravura	0.1300.145
LA 318	1039 gravura	0.1300.145
LA 319	1040 gravura	0.1300.145
LA 320	1041 gravura	0.1300.145
LA 321	1042 gravura	0.1300.145
LA 322	1043 gravura	0.1300.145
LA 323	1044 gravura	0.1300.145
LA 324	1045 gravura	0.1300.145
LA 325	1046 gravura	0.1300.145
LA 326	1047 gravura	0.1300.145
LA 327	1048 gravura	0.1300.145
LA 328	1049 gravura	0.1300.145
LA 329	1050 gravura	0.1300.145
LA 330	1051 gravura	0.1300.145
LA 331	1052 gravura	0.1300.145
LA 332	1053 gravura	0.1300.145
LA 333	1054 gravura	0.1300.145
LA 334	1055 gravura	0.1300.145
LA 335	1056 gravura	0.1300.145
LA 336	1057 gravura	0.1300.145
LA 337	1058 gravura	0.1300.145
LA 338	1059 gravura	0.1300.145
LA 339	1060 gravura	0.1300.145
LA 340	1061 gravura	0.1300.145
LA 341	1062 gravura	0.1300.145
LA 342	1063 gravura	0.1300.145
LA 343	1064 gravura	0.1300.145
LA 344	1065 gravura	0.1300.145
LA 345	1066 gravura	0.1300.145
LA 346	1067 gravura	0.1300.145
LA 347	1068 gravura	0.1300.145
LA 348	1069 gravura	0.1300.145
LA 349	1070 gravura	0.1300.145
LA 350	1071 gravura	0.1300.145
LA 351	1072 gravura	0.1300.145
LA 352	1073 gravura	0.1300.145
LA 353	1074 gravura	0.1300.145
LA 354	1075 gravura	0.1300.145
LA 355	1076 gravura	0.1300.145
LA 356	1077 gravura	0.1300.145
LA 357	1078 gravura	0.1300.145
LA 358	1079 gravura	0.1300.145
LA 359	1080 gravura	0.1300.145
LA 360	1081 gravura	0.1300.145
LA 361	1082 gravura	0.1300.145
LA 362	1083 gravura	0.1300.145
LA 363	1084 gravura	0.1300.145
LA 364	1085 gravura	0.1300.145
LA 365	1086 gravura	0.1300.145
LA 366	1087 gravura	0.1300.145
LA 367	1088 gravura	0.1300.145
LA 368	1089 gravura	0.1300.145
LA 369	1090 gravura	0.1300.145
LA 370	1091 gravura	0.1300.145
LA 371	1092 gravura	0.1300.145
LA 372	1093 gravura	0.1300.145
LA 373	1094 gravura	0.1300.145
LA 374	1095 gravura	0.1300.145
LA 375	1096 gravura	0.1300.145
LA 376	1097 gravura	0.1300.145
LA 377	1098 gravura	0.1300.145
LA 378	1099 gravura	0.1300.145
LA 379	1100 gravura	0.1300.145
LA 380	1101 gravura	0.1300.145
LA 381	1102 gravura	0.1300.145
LA 382	1103 gravura	0.1300.145
LA 383	1104 gravura	0.1300.145
LA 384	1105 gravura	0.1300.145
LA 385	1106 gravura	0.1300.145
LA 386	1107 gravura	0.1300.145
LA 387	1108 gravura	0.1300.145
LA 388	1109 gravura	0.1300.145
LA 389	1110 gravura	0.1300.145
LA 390	1111 gravura	0.1300.145
LA 391	1112 gravura	0.1300.145
LA 392	1113 gravura	0.1300.145
LA 393	1114 gravura	0.1300.145
LA 394	1115 gravura	0.1300.145
LA 395	1116 gravura	0.1300.145
LA 396	1117 gravura	0.1300.145
LA 397	1118 gravura	0.1300.145
LA 398	1119 gravura	0.1300.145
LA 399	1120 gravura	0.1300.145
LA 400	1121 gravura	0.1300.145

Részletek Varga Nándor Lajos grafikai tárlatának meghívójából. (A sepsiszentgyörgyi Gyárfás Jenő Képtár gyűjteményéből.)

A **színházi életben** szintén a megyésítés idejében történtek jelentősebb változások. A kolozsvári Dolgozók Színházának magyar tagozatát 1948-ban költöztették Sepsiszentgyörgyre, amely rá egy évre Állami Magyar Színház néven önállósult. Az intézmény jellegét tekintve, annak ellenére, hogy az ötvenes években Bokor Andor, illetve Kovács Dezső igazgatása alatt születtek kiemelkedő, művészi értékű előadások, a környék ún. tájoló színháza volt. A közigazgatási átszervezés következtében lendületet kapó kulturális élet pozitívan hatott a szentgyörgyi színházra is. A felpeszűdült légkörben az intézmény nyitott a korszerű színház felé, igyekezett kialakítani saját művészi arculatát.⁷³

1968. március 5-én Dukász Annát nevezték ki a színház élére. A párthoz intézett jelentésből kiderül, hogy az év közepéig egy sor arculati és szervezeti jellegű intézkedést próbáltak foganatosítani. Átalakították a vitrineket, átálltak a színes plakátokra és megpróbálták új embereket is bevonni. Fél normával alkalmazták Völgyesi András rendezőt, illetve tárgyalásokat folytattak a brassói állami színházzal a Péterffy házaspár és Bán Ernő, szintén részidős alkalmazásáról. Kolozsvárról meghívták Tompa Miklóst és Horváth Bélát, akik a rendezés, a művészi interpretáció, illetve a beszédtechnika továbbfejlesztésében tartottak felkészítőket. Mindemellett kérték 6 végző színész leszerződését is.⁷⁴ Az akkor 40 főből álló társulat a következő év folyamán ünnepelte fennállásának 20. évfordulóját és ennek kapcsán kérvényezték az Állami Kulturális és Művészeti Bizottság Színművészeti Igazgatóságától, hogy a színházat az 1957-ben kapott III. osztályból a magasabban jegyzett, II. kategóriába sorolja be. A kérésbe foglalt indoklásban elsősorban az időközben végbement minőségi változásokat domborították ki: párhuzamos, sőt tripla előadások szervezése, illetve egy bukaresti turné, amely során öt előadást tartottak, ebből négy eredeti, országos premier volt.⁷⁵ Azt, hogy a társulat valójában sikeres volt, a (nem csak a megyében, de Erdély-szerte is) nagy számú vendégszereplés is igazolja és az is, hogy 1971-ben Sepsiszentgyörgyön rendezték meg a műkedvelő színjátszók 10. országos döntőjét.

Az 1968-ban előadásra kerülő darabok már előrevetítették a minőségi változást. Tavasszal, hosszú szünet után, Tompa Miklós jóvoltából, Tamási-munkát vittek színpadra⁷⁶ (*Énekes madár*), az 1968/69-es évadot pedig már a tudatos műsorépítés példájaként értékelték.⁷⁷ Az évad folyamán két helyi szerző munkája is előadásra került: Veress Dániel Mikes-színműve, a *Négy tél*, illetve Sombori Sándor 48-as történelemidézése: *Gábor Áron*, a szabadságharc 120. évfordulója alkalmából.⁷⁸ Az 1969.

73 Kántor Lajos–Kötő József: *Magyar színház Erdélyben (1919–1992)*. Bukarest: Integral Kiadó, 1998. 81. p.

74 BIAN CV, fond CJ al PCR CV. dos. 6/1968, 117–119. f.

75 BIAN CV, fond CJ al PCR CV. dos. 11/1972.

76 Ez végül egy hat bemutatót (*Csalóka madár* – 1971, *Tündöklő Jeromos* – 1975, *Hegyi patak* – 1977, *Hullámzó völgy és Vitéz lélek* – 1982) számláló ciklussá nőtte ki magát, amelyet a társulat egyik jelentős teljesítményének tartanak. Kántor Lajos – Kötő József: *Magyar színház Erdélyben*. 83. p.

77 Uo. 82. p.

78 Sombori Sándor: *Katedra és színpad. Zajló esztendők III*. Sepsiszentgyörgy: Európa Kiadó, 1997. 164–172. p.

évet szintén sepsiszentgyörgyi szerző, Tömörly Péter darabjával, a *Pipacsok halálával* kezdték, de nagy fontossággal bírt az ugyanazon évben megtartott Németh László-bemutató is. A nemzeti hagyományok ápolását és a történelmi hagyományok általi példamutatás szándékát tükrözték a Veress Dániel színműveinek egymást követő bemutatása: a *Mikest*, a Báthory Zsigmond korát felidéző *Véres Farsang* követte 1970-ben, majd a *Wesselényi* 1971-ben, mindkettő Völgyesi András rendezésében.⁷⁹

Jelentős eseménynek számított, hogy a színház 1972-ben egyezményt írt alá a budapesti Déryné Színházzal, amely keretében sor került a szentgyörgyi társulat első külföldi turnéjára. A budapestiek kérésére Tamási Áron *Csalóka szivárványával* készültek, illetve tartaléknak Veress Dániel *Mikes* és *Wesselényi* darabjait vitték magukkal. A magyarországi társulat 1972 októberében látogatott Kovászna megyébe a *Liliomfi* című színdarabbal. A sepsiszentgyörgyi fellépés után előadásokat tartottak Brassóban, illetve Hargita megyében is.⁸⁰

A megye színházi életének szerves részét képezte a művelődési házak és kultúrotthonok keretén belül működő amatőr színjátszás is. A műkedvelő társulatok közül a kézdivásárhelyi és a csernátони együttesek értek el jobb eredményeket. Számukra az egyik legnagyobb esemény a két évente megrendezésre kerülő *I. L. Caragiale fesztivál* volt, amelynek helyi és megyei szakaszain kötelező volt részt venni, a döntősök pedig indulhattak az országos szakaszon is. Annak ellenére, hogy voltak jobb teljesítmények, a párt részéről folyamatosan elmarasztalták az illetékeseket, hogy a kultúrotthonok teljes apátiát mutatnak a fesztivál iránt, és a részvétel is legtöbb esetben formális volt.⁸¹

Nemes Levente színész Dózsa György szerepében.

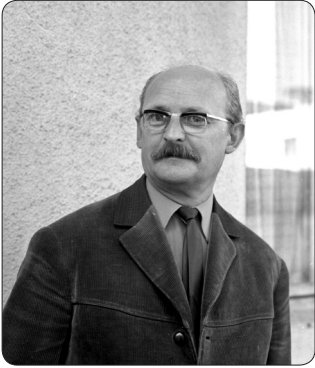
Bortnyik György felvétele (SzNM/1351, Bortnyik-gyűjtemény. Megjelent még: Bortnyik György: Változó helyek árnyai. Sajtófotók 1968–1983. Sepsiszentgyörgy, Cova-Print, 2008.)

79 Kántor Lajos – Kötő József: *Magyar színház Erdélyben*. 84. p.

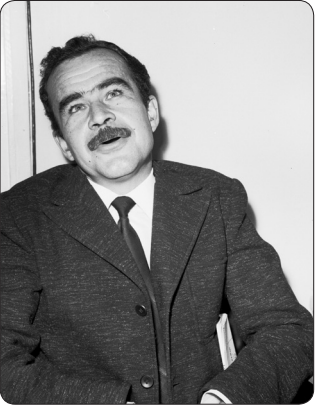
80 BJAN CV, CJ al PCR CV. dos. 11/1972.

81 BJAN CV, CJ al PCR CV. dos. 2/1969. 10–12. f.

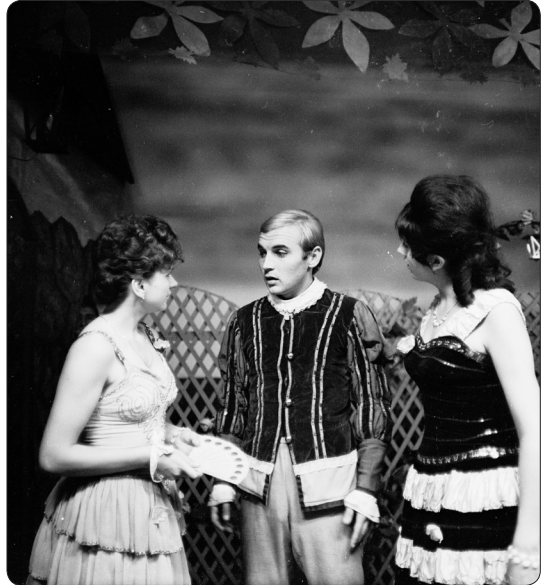
Völgyesi András rendező.
Bortnyik György felvétele. (SzNM,
Bortnyik-gyűjtemény)

Veress Dániel drámaíró.
Bortnyik György felvétele.
(SzNM/2421, Bortnyik-gyűjtemény)

Dukász Anna színésznő, színházigazgató
1971-ben. Bortnyik György felvétele.
(SzNM, Bortnyik-gyűjtemény)

Jelenet a Dankó Pista színdarabból. Bortnyik György
felvétele. (SzNM/1100, Bortnyik-gyűjtemény)

A Pipacsok halála című színdarab szereplői. Bortnyik
György felvétele. (SzNM/968, Bortnyik-gyűjtemény)

6.3. Fiatalos lendület és közszolgálat: a *Megyei Tükör*

A közigazgatási reform után az országos hírlapkinálat kiegészült a megyei lapokkal, amelyek általában az RKP megyei szervezeti hivatalos sajtóorgánumainak szerepét töltötték be. A két „székely megyében” ezt a feladatot magyar nyelven a *Hargita* és a *Megyei Tükör*, román nyelven pedig az *Informația Harghitei* és a *Cuvântul Nou* látták el.⁸²

A *Megyei Tükör*, az RKP Kovászna megyei bizottsága és a – 1969. március 15-ig ideiglenes – megyei néptanács lapja 1968 februárjában indult útnak. Alapító-főszerkesztője 1974-ig *Dali Sándor* volt, aki korábban a bukaresti *Ifjúmunkás*⁸³ című lapot szerkesztette. A munkacsoport tagjai voltak (1969-ben): *Magyari Lajos* (szerkesztőségi főtktár), *Péter Sándor* (a Pártélet rovat vezetője), *Tömöry Péter* (az Irodalom és kultúra rovat vezetője), *Gajzágó Márton* (szerkesztő), *Csiki László* (szerkesztő), *Czegő Zoltán* (szerkesztő), *Farkas Árpád* (szerkesztő), *Áros Károly* (szerkesztő), *Zserhánszky István* (szerkesztő), *Veress Dániel* (szerkesztő), *Vári Attila* (szerkesztő), *Kisgyörgy Tamás* (tördelő), *Szakács Sándor* fotóriporter (majd később *Bortnyik György*) és *Molnár Mária* korrektor.⁸⁴ Dali csapatát túlnyomórészt bölcsész végzettségű, fiatal és energikus emberekből állította össze. Legtöbbjük Kolozsváron szocializálódott, sokan közülük a második Forrás-generáció tagjaként azonosították magukat, kapcsolataikat a kolozsvári Gaál Gábor-körben szerzett ismeretségekre alapozták.⁸⁵ Néhányat közülük generációjuk tehetséges írói, költői közé sorolták, többen tagjai voltak a Románia Szocialista Köztársaság Írószövetségének is.

Az általuk szerkesztett *Megyei Tükör* már a kezdetektől kiemelkedett a megyei lapok közül. Népszerűségét annak is köszönhette, hogy a megyésítés előtti években a régió magyar olvasóközönsége nem rendelkezett helyi magyar nyelvű napilappal. Az *Előérén*⁸⁶ kívül a MAT éveiben a Marosvásárhelyen szerkesztett *Vörös Zászlót*⁸⁷ lehetett olvasni. A Brassó tartományhoz való csatlakozás után (1960) a helyi hírekhez már csak a román nyelvű lapokon keresztül lehetett hozzáférni. A magyar olvasók igényeinek kielégítése végett a *Drum Nou* román napilap jelentetett meg néhány ma-

82 Herédi Gusztáv: Új megyék, új lapok. *Korunk*, 1968/6. 856. p.

83 A Kommunista Ifjak Szövetsége (KISZ) Központi Bizottságának magyar nyelvű országos hetilapja.

84 BIAN CV, fond CJ al PCR CV. dos. 8/1969. 20. f.

85 Czegő Zoltán és Tömöry Péter közlései. Gálfalvi György: *Marad a láz? 11 interjú*. Bukarest: Kriterion, 1977. 9., 74. p.

86 A Románia Népköztársaság (majd 1965-től Románia Szocialista Köztársaság) néptanácsainak volt a lapja, 1968-tól vált országos politikai napilappá. Főszerkesztője Robotos Imre (1956-ig), majd Szilágyi Dezső 1989-ig. Jogutóda 1989 után a *Romániai Magyar Szó*. Kuszálík Péter: *Erdélyi hírlapok és folyóiratok 1940–1989*. Budapest, Teleki László Alapítvány – Közép-Európa Intézet, 1996.

87 Az RMP Magyar Autonóm Tartományi Vezetőségének és a Tartományi Néptanács lapja, majd 1960 után a Maros Magyar Autonóm Tartományé. 1968 után a Maros megyei RKP és Néptanács hivatalos lapja. Kuszálík: *Erdélyi hírlapok és folyóiratok...* i.m.

gyar nyelvű (román fejléces) lapszámot, amelyet azután felváltott az *Új Idő* később pedig a *Brassó Lapok*.⁸⁸

Első sikereit a *Megyei Tükör* leginkább az újszerű megközelítésmódjának köszönhette. A Kovászna megyei napilap elsősorban a sokszor kritikus, szókimondó hangvétele, és a feldolgozott témák miatt magaslott ki a többi megyei lap közül. A rovatokban megütött újszerű hang elsősorban a megfelelő körülményekkel magyarázható. A Ceaușescu-féle irányított enyhülési politika, a megye – bizonyos értelemben vett – „magyar hangulata” (a politikai- és biztonsági szervek, illetve a közigazgatási és gazdasági hivatalok élén ekkor még nagy számban szerepeltek magyar nemzetiségű vezetők) és nem utolsó sorban a megyei pártvezetés konstruktív hozzáállása nagyban hozzájárult ahhoz, hogy a *Megyei Tükör* munkatársai egy, a korban szokatlan magabiztossággal és kritikával viszonyuljanak témáikhoz, még az ún. kényes kérdésekhez is. Mindezt csak fokozta a megyésítést követő optimista közhangulat, illetve az, a hetvenes évek végén kialakult nézet, miszerint az erdélyi kulturális élet Kolozsvár-központúsága helyett a „magyarabb” jelleget hangsúlyosabban felmutató Sepsiszentgyörgy felé kellene, hogy forduljon.⁸⁹ A lap helyzetét nagyban erősítette az a tény is, hogy a főszerkesztő jó kapcsolatokat ápolt az RKP megyei első titkárával, Király Károllyal, ami az első években a lap szabadságának zálogát is jelentette, olyannyira, hogy néhány esetben meghaladta a propagandatitkár hatáskörét is.⁹⁰

A lap fő érdeklődési területe a lokális világ volt. Szemléletét „a közéleti hasznosság kissé patriarchális, (...) légköre” vette körül.⁹¹ Lőrincz D. József az újságról írt elemzésében rámutatott, hogy a *Tükör* által képviselt szellemiség egyik legfontosabb eleme a „hagyományos” népszolgálati eszme volt, miszerint az értelmiségiek egyik követhető célja a nép nevelése és értékeinek erősítése. Mindezt szem előtt tartva, az újság igyekezett egy joviális viszonyt kialakítani a szerkesztőség és az olvasók között: rövid, az emberek problémáival, panaszaival foglalkozó cikkeket fogalmaztak, vagy közöltek le, olvasói levelek formájában. Cserébe magukra vállalták a közvetítő szerepet a lakosok és a hatóságok, illetve hivatalok között. Mindemellett, a mindennapi élettel foglalkozó cikkeikben nem zárkóztak el az éles kritikától sem.⁹² Írásaikban megjelennek a közigazgatás és -gazdaság problémái (mezőgazdaság, iparosítás, szolgáltatások minősége, tisztviselők nemtörődömsége), iskolák és a vidéki értelmiségiek helyzete is. A megyei pártszerveknek írt jelentésben a szerkesztőség részéről külön ki is emelték, hogy az újságban megjelent cikkek fontos jellemzője a kritikai hangvétel, a problémák felelősségteljes kezelése, illetve az is, hogy az észlelt hiányosságok leküzdésére életképes javaslatokat tesznek. Mindezt a megye gazdasági szerkezetének változásával, a modernizációs folyamat előrehaladásával és az abból adódó problémák

88 Beke György: Hűséges Tükör. *Korunk*, 1972/1. 145. p.

89 Lőrincz: *Az átmenet közéleti értékei...* i.m. 21. p.

90 Uo. 27. p.

91 Interjú Magyarai Lajossal. Gálfalvi: *Marad a láz?*... i.m. 92. p.

92 Lőrincz: *Az átmenet közéleti értékei...* i.m. 25–26. p.

kezelésének szükségességével legitimálták.⁹³ A propagandaosztály a maga részéről elismerte az újságnak a megye életében betöltött szerepét, de hiányosságként felröptette azt, hogy az alkalmazottak túlnyomó része nem párttag, és az ideológiai felkészültségük kívánnivalót hagy maga után, aminek következtében az egyes jelenségeket nem megfelelően értelmezik.⁹⁴

A lap az első időszakban 10–12 oldalas formátumban, hetente jelent meg. A napi, közéleti és a párthírek mellett rendszeresen közöltek nemzetközi híreket is, de gyakran lehetett olvasni tudósításokat, kiértékeléseket az ország más, főleg a szomszédos (magyar) megyéinek az életéről is. A lap 6–7., néha 8. oldalai szolgáltattak teret a kulturális kérdéseknek. Az erre a célra fenntartott felületen a megye vagy a szélesebb régió művelődési életéből közöltek cikkeket, helytörténeti, illetve néprajzi jellegű tanulmányokat. A tematikus rovatok publikálási lehetőséget nyújtottak a helyi szakembereknek, bölcsészeknek és természettudósoknak egyaránt,⁹⁵ de rendszeresen közölték a szerkesztőségi tagok szépirodalmi jellegű írásait is. A *Tükör* kiadói tevékenységének köszönhetően jelent meg a *Kapuállító* című antológia, amelyet Jecza Tibor szerkesztett és amelyhez Dali Sándor írt ajánlást. A kötetben Bogdán László, Csiki László, Czegő Zoltán, Farkas Árpád, Magyar Lajos, Markó Béla, Sombori Sándor, Tömöry Péter, Vári Attila és Veress Dániel verseit és elbeszéléseit adták közre, akik a könyv lapjain generációjuk (a második Forrás-nemzedék) törekvéseit is összefoglalták.⁹⁶ 1968–1970-ben a szerkesztőség néhány tagja önálló kötetrel is jelentkezett⁹⁷, az Állami Magyar Színház pedig három helyi szerző munkáját is bemutatta.⁹⁸

A *Megyei Tükört* 1970 októberében szervezték át, amikor áttértek a napi kiadásra. A változás nem ment zökkenőmentesen. A szerkesztőség sem a munkaerő, sem pedig a technika szempontjából nem volt kellőképpen felkészülve erre. A szerkesztőségi tagok nehezebben tértek át a napi közlésre, a brassói nyomda (a sepsiszentgyörgyi nyomda felszereléséig) nem igyekezett a kovásznaiak igényeit az elvárásoknak megfelelően teljesíteni.

A *Megyei Tükört* a propagandahivatal általában tartalmáért kritizálta, a *Cuvântul Nou-t* viszont gyakran elmarasztalták mind tartalmilag, mind szervezés szempontjából: nem tartották be a határidőket, a szerkesztők és riporterek gyakran tudósítottak mindennemű helyismeret nélkül, vagy egyszerűen úgy, hogy ott sem voltak a helyszínen. Egy jelentésében megemlítették pl., hogy az újság szerkesztője több órával egy

93 BJAN CV, fond CJ al PCR CV. dos. 5/1968. 71–75. f.

94 Uo. 77–78. f.

95 Herédi Gusztáv: Új megyék, új lapok. *Korunk*, 1968/6. 858 p.; Dankanics Ádám: Helytörténet a Megyei Tükörben. *Korunk*, 1972/3. 433–435. p.

96 Pomogáts Béla: A Forrás második költőnemzedéke – A szülőföld és a közösség élményei. *Helikon*. 2011/1. (http://www.helikon.ro/index.php?m_r=2401 – letöltve 2013. április.)

97 Így például: Csiki László: *Esőt kaszáló* (1968), Farkas Árpád: *Másnapos ének* (1968), Czegő Zoltán: *Pogány liturgia* (1970), Tömöry Péter: *Fogasra akasztott érzés* (1970).

98 Veress Dániel: *Mikes*, illetve *Báthory Zsigmond*, Sombori Sándor: *Gábor Áron*, Tömöry Péter: *A pipacsok halála*.

zabolai néptanácsi értekezlet előtt érkezett meg, és mivel nem volt türelme megvárni, amíg elkezdődik, hátrahagyta a titkárnak, hogy majd telefonon számoljon be a történetéről.⁹⁹ Az átnevezés utáni nyolcadik hónapban a párt úgy értékelte, hogy a két újság kiadása körüli gondok normalizálódni kezdtek.

Ebben az időszakban vált érzékelhetővé a Júliusi tézisek közvetlen hatása, a megszorítások első hulláma.¹⁰⁰ A lap hasábjain egyre több helyet foglaltak el az RKP hivatalos dokumentumait közlő és a megyei pártéletet ismertető cikkek, a megye gazdasági és társadalmi problémáit taglaló cikkek tartalmából pedig a cenzúra olyan részeket is kivágatott vagy átfogalmaztatott, amelyeket korábban még megtűrték az újság lapjain. Így például, annak ellenére, hogy kiemelték, „*az újság kellő kritikával illeti azokat a vállalatokat, amelyek a tervek teljesítésében nem járnak élen, vagy hiányosságokat mutatnak*”, kivágták Gajzágó Márton *Törvény helyett mézesmadzag* cikkéből a TSz elnököt kritizáló részeket, mi több, az egyes intézményvezetők irányába megfogalmazott kritikákat a propagandahivatal „*bosszúállásként*” és „*szándékos sértegetésként*” értelmezte. További jó példa a jelenségre az is, hogy a megye egyik visszatérő problémájára, az ingázók helyzetére reflektáló Ferenczes István versét, a *Téli vándorlást* teljes egészében törölték „borús hangulata” miatt, de ugyanígy nem jelenhetett meg Völgyesi Andrásnak a *Száraz kenyér és favágógép* című írásában a napilapok túlzottan optimista hangvételő (s ezáltal a valóságot is torzító) közléseket kritizáló passzusa sem. Mindemellett bulvárosodással is megvádolták az újságot: szeretik oldalakon keresztül ecsetelni a bűncselekményeket, részletesen bemutatva a történeteket, amelyek – az elemző szerint – csupán a hatásadászat kedvéért kerültek az újság oldalaira.¹⁰¹ Sorozatos kritika érte az újságot a pártélet bemutatásában is. A propagandahivatal laposnak, jelentéktelennek és szűkszavúnak ítélte meg a rovatot. Azt is felrötták a lapnak, hogy szándékosan szépíti (főleg a KISZ-ben) elért eredményeket. Azt is problémásnak találták, hogy az újság nem mindig alkalmazkodott az országos kampányokhoz: előfordult, hogy amíg az országban az újságok a mezőgazdasági betakarításokra koncentráltak, a *Tükörnek* „*jobb dolga nem akadt*” s egész oldalas cikket közölt a lápok élővilágáról és az ez által nyújtott élményekről.¹⁰²

Kultúrával a vasárnapi szám foglalkozott: a kötelező hivatalos- és párthírek mellett a lap majdnem mellékletszerűen a művelődésnek, tudománynak szentelt írásokat is közölt. A későbbiekben külön rovatokat is indítottak, mint pl. a gyermekeknek szóló *Cimbora*, vagy a kifejezetten női olvasóknak szánt cikksorozatok. Annak ellenére,

99 BIAN CV, fond CJ al PCR CV, dos. 4/1971, 63–64. f.

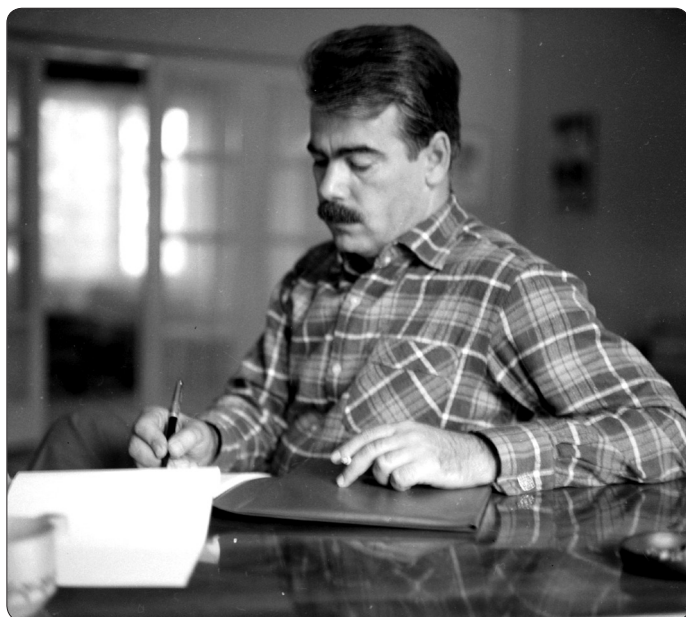
100 A *Megeyi Tükörben* 116, míg a *Cuvântul Nou*-ban 98 beavatkozást eszközöltek 1970. októberétől a következő év őszéig. A Sajtó és Nyomtatványok Főhivatala pedig nyugtázta, hogy egyre kevesebb beavatkozásra van szükség, mivel csökkentek a „politikai-ideológiai vagy revendikatív jellegű” hírbák. BIAN CV, fond Comitetul pentru Presă și Tipărituri, jud. Covasna, dos. 2/1970–72. 71. f.

101 Uo. 72-73. f.; Uo. fond CJ al PCR CV, dos. 6/1972. 235. f.

102 Uo. 227. f.

hogy a kulturális számról a szakma elismerően beszélt¹⁰³, a párt „súlyos és veszélyes hiányosságokat” vélt felfedezni. Például megjegyezték, hogy túl optimista hangnemben írtak a 19. századi paraszti gazdaságokról, illetve olyan komoly vétségek is beke-
rültek, mint a második bécsi döntés utáni mezőgazdasági támogatások emlegetése. A propaganda osztály azt is sérelmezte még, hogy túl nagy teret szántak a népviseletek ismertetésének, továbbá, hogy a vasárnapi és egyházi ünnepekre is pozitív utalásokat tettek. Problémát okozott egy-egy településnek a bemutatása is, mert ezekben a cikkeken nem állították szembe a régi állapotokat a szocialista modernizáció vívmányaival: egy Bikkfalváról szóló cikkben hosszasan írtak a falu 18-19. századi épületeiről, de a „modern” faluról egy szó sem esett, vagy amíg a kézdivásárhelyi céhekről két oldalas cikket közöltek, addig a lapszám a város legújabb ipari fejlesztéseiről semmit nem írt.¹⁰⁴

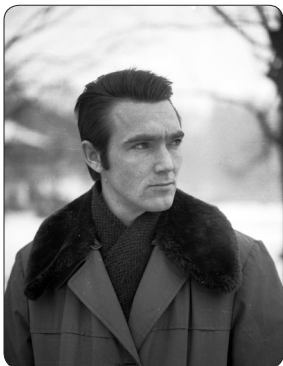

*Dali Sándor, a Megyei Tükör főszerkesztője. Bortnyik György felvétele.
(SzNM, Bortnyik-gyűjtemény)*

---

103 Lásd: Beke György: Húséges Tükör. *Korunk*, 1972/1.

104 BJAN CV, fond CJ al PCR CV, dos. 6/1972. 228, 234. f.

Magyari Lajos
szerkesztőségi főtákar. Bortnyik
György felvétele. (SzNM/1712,
Bortnyik-gyűjtemény)

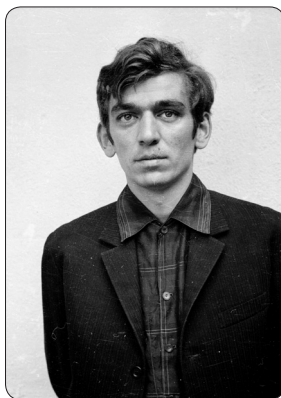
Tömörő Péter. Bortnyik György
felvétele. (SzNM, Bortnyik-
gyűjtemény)

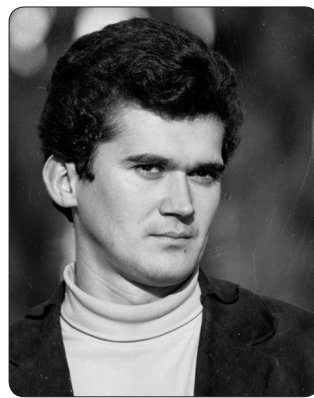
Czegő Zoltán. Bortnyik György
felvétele. (SzNM, Bortnyik-
gyűjtemény)

Csiki László. Bortnyik György
felvétele. (SzNM/1704, Bortnyik-
gyűjtemény)

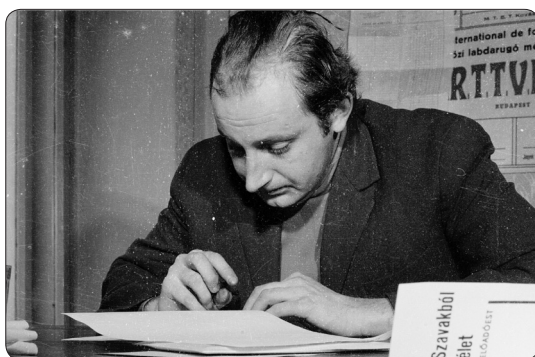
Vári Attila. Bortnyik György
felvétele. (SzNM/1702,
Bortnyik-gyűjtemény)

Farkas Árpád. Bortnyik György
felvétele. (SzNM/1698, Bortnyik-
gyűjtemény)

Bogdán László. Bortnyik György felvétele.
(SzNM/1692, Bortnyik-gyűjtemény)

Zserhánszky István. Bortnyik György felvétele.
(SzNM/1674, Bortnyik-gyűjtemény)

6.3.1. Önmeghatározás és példakép

Korábban már említettük, hogy a *Megyei Tükör* szerkesztői számára a népszolgálati eszme központi szerepet játszott. A nép nevelése, vélt vagy valós értékeinek gondozása, illetve a szélesebb közönség figyelmének felkeltése gyakori téma volt a lap hasábjain. Az értékmegőrzés és átadás egyik formája a megyében élő nevesebb, vagy komoly társadalmi munkát kifejtő, idős (általában 70-80 éves) polgárok megszólaltatása, illetve életük, tevékenységük fontosabb mozzanatainak bemutatása volt. Ez több célt is szolgált: a pozitív példák felsorakoztatásának egyik hozadéka lehetett a megye hírnevének öregbítése, illetve a követendő példa felmutatása erősíthette az egyes közösségek tagjainak szolidaritását is. Ugyanakkor jó eszköz volt arra is, hogy egy-egy jeles közéleti személyiség ismertetésével a népszolgálati diskurzus mellett érveljenek, különösen akkor, ha a vidéki (falun élő és tevékenykedő) értelmiségiek feladatairól és hivatásáról cikkeztek. A kisvárosi és falusi értelmiségiek egyik „betegségének” azt tartották, hogy a hivatás helyszínére kerülve, a szembekerülő nehézségek (pl. a falubeliek bizalmatlansága és kiközösítő hajlama, a stimuláló környezet hiánya) következtében elvesztik kezdeti lendületüket, „*s nem korbácsolja [lelküket] a gyulladós és szerelmes-szép nyugtalanság: előremozdítani a parányit*”.¹⁰⁵

A nép ilyen típusú „nagyjai” előtt a hetilap rendszeresen tisztelgett. A pedagógusok számára pedig külön rovatot indított *Régi jó iskolamesterek* címmel. Több olyan idős tanítót is bemutatott, akik a hosszú évek során, mielőtt a megye területére kerültek volna, Erdély különböző településein tanítottak. Ilyen volt például Nagy Béla¹⁰⁶ kőröspataki tanító (ráadásul lelkes gyűjtő), aki 1929-ben Muzsnán kezdett, majd Nagyzerinden és Nagyszalontán tanított, onnan Agyagfalvára, végül 1949-ben Nagykörösrre került. Régeni Áron¹⁰⁷ mielőtt Kálnokra (szülőfaluja) majd Árkosra került volna, 20 évig Kolozsváron tanított. Bene András¹⁰⁸, szintén Kolozsváron kezdett tanítani, onnan Mezőlakra, később pedig Kisborosnyóra került. Olyan személyek is bemutatásra kerültek, mint id. Haszmann Pál¹⁰⁹, aki a tanítói tevékenysége mellett tájmúzeumot is szervezett Csernátonban.

Külön cikket vagy sorozatot szenteltek olyan idős, falujukban nagy tiszteletnek örvendő embereknek is, mint például a magyarhermányi Máthé János.¹¹⁰ A részletesen bemutatott dolgos és viszontagságoktól sem mentes életpályák olyan példát

---

105 Farkas Árpád: Kovásznak lenni. *Megyei Tükör*, 1968. május 25. A vidéki értelmiség feladatairól lásd még: Csiki László: Tisztelt Tanár úr. *Megyei Tükör*, 1969. június 8., vagy Magyar Lajos: Helytállás. *Megyei Tükör*, 1968. július 27.

106 Csiki László: Nagy Béla házai. *Régi jó iskolamesterek. Megyei Tükör*, 1970. január 31.

107 István Attila: A nép szolgálatában (sokat élni). *Megyei Tükör*, 1968. augusztus 1.

108 Zserhánszky István: Hajlott derék, egyenes kedv. *Megyei Tükör*, 1969. március 1.

109 Csiki László: Haszmann Pál boldog élete. *Régi jó iskolamesterek. Megyei Tükör*, 1970. február 14.

110 Sylvester Lajos: Máthé János másik élete. *Megyei Tükör*, 1968. május 3. Máthé János életéről és munkásságáról lásd bővebben: Máthé János: *Magyarhermány kronológiája*. Szerk. László Márton, Pro-Print Könyvkiadó, Csíkszereda, 2009.

statuálhattak, amelynek üzenete elsősorban a szülőföldön való kitartás és a hivatástudat volt. Szintén a falusi értelmiségnek szánt (buzdító) üzeneteket rejtettek az idős tanítóknak a cikkekbe beszúrt tanácsai, bölcsességei is, mint pl. az alábbi mondat: „*Nem létezik olyan állati vagy emberi lény, melyet ne lehetne megszelídíteni, melynek világhához ne lehetne kulcsot találni*”.¹¹¹

Példamutatás a megyei lap hasábjain a helyi, alkotó értelmiségiek bemutatásán keresztül is történhetett. Így például a *Tükör* „kultúrblökkjában” olyan nemzetközileg is elismert festőket mutattak be, mint Mattis-Teutsch János, aki ugyan brassói kötődésű volt, de Kovászna megye területén született, Hatolykán.¹¹² A lap azonban nem csak a „nagyoknak” adott teret. A „*Vendégünk volt*” vagy a „(...) *műtermében jártam*” rovat keretén belül olyan, a megyében tevékenykedő, vagy onnan elszármazott fiatal képzőművészek bemutatására is szántak teret, mint: Plugor Sándor, Kosztándi Jenő, G. Olosz Ella, Deák M. Ria, Bencsik János, Puskás Sándor.¹¹³ Az Állami Színház fiatal színészei számára, a *Vendégünk volt* rovat mintájára elindították a *Színészünk lesz* rovatot.¹¹⁴

Kiemelendők azok a cikkek is, amelyek a különböző tudományterületek neves képviselőit szólaltatták meg, mutatták be. Többször vendége volt a megyének és a lapnak dr. Toró Tibor, a Temesvári Tudományegyetem elismert fizikusa¹¹⁵, vagy dr. Zörgő Benjámín, a Babeş-Bolyai Tudományegyetem Állami-díjas professzora¹¹⁶, de sokszor cikkeztek az előpataki neurológiai szanatórium vezetőjéről, a szintén országos és nemzetközi elismerésnek örvendő dr. Radu Horiaról is.¹¹⁷

A példakép-állítással kapcsolatban érdekes megemlíteni a cenzúrahivatal álláspontját. A napilapokban közölt életutakban a szerzők általában (kötelező módon) kihangsúlyozták azt, ha az illető a második világháborút megelőzően valamilyen formában kapcsolatba került a baloldali szervezetekkel. A cenzúra pedig vigyázott arra, hogy „kigyomlájanak” minden olyan passzust, amely esetleg a megengedettnél pozitívabb fényben tüntetné fel a polgári korokban kifejtett tevékenységet. Így például Berde Zoltánnak *A munka volt az életének értelme* című cikkéből, amelyben Petrás Györgyről,¹¹⁸ a Székely Mikó tornatanáráról írt, kivágták azokat a részeket, amelyben az „országról” és a „fővárosról” ír, mivel ezek Budapestre és Magyarországra vonat-

111 Szentmiklósi Ágoston: A nép szolgálatában (ezerkétszáz tanítvány). *Megyei Tükör*, 1968. augusztus 31.

112 Tömöry Péter: Mattis-Teutsch János (1884–1960). *Megyei Tükör*, 1970. március 28.

113 Csíki László: Egy beszélgetés emlékei – találkozás Plugor Sándorral. *Megyei Tükör*, 1968. október 5., Tömöry Péter: Puskás Sándor, *Megyei Tükör*, 1968. augusztus 10., Uő: G. Olosz Ella. *Megyei Tükör*, 1970. január 27., Uő: Deák M. Ria kiállítása. *Megyei Tükör*, 1970. február 7.

114 Az első portré Köllő Béláról készült, aki az ország nyugati részéből költözött a megyébe. Óvári Géza: Portré. *Megyei Tükör*, 1969. augusztus 30.

115 Veress Dániel: Bükkös patakától a Michigan partjáig. *Megyei Tükör*, 1969. július 5.

116 Czegő Zoltán: Vendégünk volt: Dr. Zörgő Benjámín. *Megyei Tükör*, 1969. szeptember 13.

117 Znorovszky Attila: Ki Ön Dr. Radu? *Megyei Tükör*, 1968. július 10.

118 A 20. század elején Sepsiszentgyörgyön tevékenykedő tornatanár idejében a Székely Mikó első helyezést ért el a gimnáziumok országos bajnokságán.

koztak. Nem maradhattak a cikkben a korabeli oktatásügyi miniszter beszédéből ki- ragadott idézet és a magyarországi településeket is tartalmazó ranglisták sem.¹¹⁹

Sokkal erősebb kritikával illették viszont az iskolai kiadványokat, a sepsiszent- györgyi 1-es líceum *Gyökerek* és a baróti líceum *Iránytű* című lapjait. A cenzorok kevésnek találták a román nyelvű cikkek számát, de azért is elmarasztalták a szerkesz- tőket, mert a példamutatás gyanánt közölt interjúkban többségben voltak a művészek és az irodalmárok, hiányoztak az agronómusok, mérnökök és legfőképpen az egyes üzemek élmunkásaival készült interjúk. A legutóbbit fokozottan súlyos hiányosság- nak tartották.

6.3.2. A helyismeret, mint kohéziós erő

A helyismeret, illetve a vidék gazdasági és egyéb potenciáljainak az ismertetése szintén eszközként szolgáltak a helyi identitás megteremtésében. Hozzájárultak a vi- dékhez, a megyéhez való kötődés elmélyítéséhez, ugyanakkor ezek az ismeretek a már említett származástudatot is erősítették. Ez utóbbi lehetőséget adott a magyar értékek megőrzésére, illetve ápolásuk fontosságának tudatosítására. Némi didaktikai hangnemet is megütött a Kónya Ádám által szerkesztett, rendszeresen megjelenő *Kis település lexikon* rovat. A cikkekben a megye egyes településeinek történetét, főbb látványosságait és hírességeit mutatták be röviden. Szintén Kónya Ádám szerkesztette a műemlékvédelmi rovatot is, amelyben az épített örökség hatékony és intézményes védelmére hívta fel a közvélemény és a megyei vezetőség figyelmét.¹²⁰ Kifogásolta pl., hogy kétszer is próbálkoztak egy műemlék-kataszter elkészítésével, de az elvége- zett munka mindkét esetben felületes volt. Elsősorban a helyi vezetőket kritizálta az épületek elhanyagolásáért, vagy akár tönkretételéért (Illyefalván a rajoni illetékesek elbontattak egy későreneszánsz épületet a gerendázat újrahaznosításáért).¹²¹

Nem tartozik kimondottan a helytörténeti/helyismereti témák közé, de említésre méltóak azok a cikkek is, amelyek a megye gazdasági potenciáljait, altalajkincseinek lelőhelyeit és azok kiaknázási lehetőségeit mutatták be, elemezték. A gazdasági po- tenciálról szóló diskurzus háttérében több tényező is állhatott: a fejlesztések-beruhá- zások kérése egyrészt azt a reményt kelthette, hogy egyes, régebbi gazdasági tervek kivitelezhetővé válhatnak, másrészt azt kommunikálta, hogy annak ellenére, hogy a versenyben ugyan nem az elsők között áll, az új megye gazdaságilag mégis egy élet- képes entitás. A megyében történő nagy beruházásoknak, illetve lassan az önellátásra berendezkedő ország gazdaságának nagy mennyiségű nyersanyagra volt szüksége. Ezért az állam egész területén, így Kovászna megyében is drasztikusan növelték a nyersanyag kitermelését és feldolgozását. Az altalajkincsek nagy részét már koráb-

119 BJAN CV, fond Comitetul pentru Presă și Tipărituri, jud. Covasna, dos. 2/1970. 72. f.

120 Erre vonatkozóan lásd Kónya Ádám és mások cikkeit a *Megyei Tükör*ben, mint: Műemlékeink: a nagyajtai vártemplom. *Megyei Tükör*, 1969. november 29., Barokk vártemplom Lemhényben. *Me- gyei Tükör*, 1969. március 1., vagy A kézdiszentléleki vártemplom. *Megyei Tükör*, 1969. február 15.

121 Kónya Ádám: Hatékony műemlékvédelmet. *Megyei Tükör*, 1968. június 6.

ban feltérképezték.¹²² A megye területén lignitet (Köpec, Vargyas, Barót), vasércet (Száldobos), mészkövet (Bodzaforduló, Vargyas), andezitet (Bükszád, Mikóújfalú) bányásztak. A megye sajátos altalajkincse viszont az ásványvíz volt, amelynek hasznosítását, habár több helyen is palackozták, a *Tükör* szerkesztői negatív bírálattal illették. Elsősorban azt hiányolták, hogy a források kihasználhatóságához szükséges felméréseket nem végezték el¹²³, ugyanakkor kifogásolták, hogy a palackozással foglalkozó cégek (a Spicul) csak a nagy hozamú forrásokra koncentrálnak, amíg az igazán értékesek kihasználatlanul állnak.

Az újdonsült városnak, Kovásznának is ekkor kezdett ismételtén körvonalazódni az egészségügyi-turizmus potenciálja. Bányai János geológus a *Tükör* hasábjain javaslatokat tett a helyi altalajkincsek – a 240 fajta ásványvíz-forrás, a mofettagázak, illetve a hévizek – felhasználására vonatkozóan. Az ezeket hasznosító legnagyobb beruházás a Tündérvölgyben található kardiológiai szanatórium volt (a „szívkórház”), de a Nemzeti Turisztikai Hivatal (Oficiul Național de Turism – ONT) brassói részlege is egy 200 ágyas hotel-szanatórium építésére készült.¹²⁴ A helyi szervek igyekeztek a különböző rendezvényeket felhasználni arra, hogy a közvélemény és a potenciális turisták figyelmét a város felé fordítsák. Ilyen volt a Földrajzi Tudományos Társaság országos konferenciája, amelyen a megye földrajzát és turisztikai lehetőségeit elemezték, vagy a megye egészségügyi helyzetét tárgyaló, szintén országos jellegű orvosi konferencia.¹²⁵

Közkedvelt volt a megyében a természetjárás, a különböző turisztikai útvonalak kijelölése, ami már a megyésítés előtt beindult. A közigazgatási átszervezés után elsősorban a turizmusszervezés intézményesülését kezelték prioritásként. 1968 végén azonban egyelőre még a „*megyei sporttanács természetjáró szakbizottsága sem volt képes megalakulni*”.¹²⁶

6.3.3. Az urbanizáció és modernizáció kérdésének megjelenítése

A *Megyei Tükör* korai szakaszának egyik alapjellemezője volt, hogy a szerkesztők és riporterek, amikor feldolgoztak és bemutattak egy-egy témát, jelenséget, meglepő szókimondásról tettek tanúbizonyságot. A cikkek általában nagyfokú realizmus volt jellemző, a tényfeltárások alaposak voltak, a szerzők a gazdasági és társadalmi témákat szakszerűen és viszonylag szabadon írták meg.¹²⁷ A megyében ezekben az

122 Lásd például: Bányai János: *Székelyföld természeti kincsei és csodás ritkaságai*. Székelyudvarhely, 1939., Úő: *A Magyar Autonóm Tartomány hasznosítható ásványi kincsei*. Bukarest, 1957.

123 Ez később, Kisgyörgy Zoltán geológus és Fodró Márta hidrológus tevékenysége folytán valósult meg, akik a megye területén 594 borvízkutat térképeztek fel és elvégezték ezek vegytani elemzését.

124 Dr. Bányai László, Gajzágó Márton: Lehetőségeink nyomában. A szénsavról és a mofettáról. *Megyei Tükör*, 1968. június 8.

125 Krónika. *Megyei Tükör*, 1970. április 18.

126 Kónya Ádám: Turista-gondok. *Megyei Tükör*, 1968. november 9.

127 Lőrincz: *Az átmenet közeleti értékei...* i.m. 25–27. p.

években kezdődtek meg a legnagyobb beruházások, amelyek első lépésként, az országos trendhez igazodva, az ipari szektorban eredményeztek szembetűnő változásokat. A gazdasági modernizáció magával hozta a megye hagyományos képének a változását: a felszín alatt komoly társadalmi változások történtek, mint pl. a hagyományos közösségek felbomlási folyamatának felerősödése, a külsőkben pedig az urbanizációt követő szembeötlő változások. Ekkor indult meg például a városok erőteljes szisztematizálása, a csatornarendszer és vízhálózat kibővítése, új terek, épületek jöttek létre, vagy szűntek meg.¹²⁸ A nagyarányú iparosítás következtében a városok megnövekedett lakosságának az elhelyezésére új lakónegyedeket építettek.

A változások a szemlélőt fokozott figyelmességre, érdeklődésre sarkallták, így a *Tükör* szerkesztői is közelről figyelték és tudósítottak a folyamatról. A cikkekben általában a legégetőbb problémákat dolgozták fel, javaslatokat tettek, vagy megszólaltatták az egyes intézmények vezetőit. Az egyes témák feldolgozása során gyakran bíráltak, főleg az általuk is megtapasztalt (pl. az újonnan épült lakások körüli bonyodalmak) problémák esetében. Az újat, az alakulóban lévő természetesen könnyű bírálni, legfőképp, amikor a (korlátozott mértékű) kritikát a rendszer meg is követelte. Mindezek ellenére az, hogy a *Tükör* szerkesztőségét a hivatalosan megkövetelt szinten felül is foglalkoztatták ezek a problémák, a lap és a szerkesztőség közösség iránti felelősségtudatáról és odafigyeléséről tesz tanúbizonyságot.

A lapban „a legnagyobb nyilvánosság számára” nyílt vitát hirdettek az urbanizációs problémák kibeszélésére: „Egy nemrégiben alakult megye helységeinek szépítési, rendezési lehetőségeinek azonnali és távlati terveit kell kidolgozni. Be kell bizonyítani, hogy tudunk gazdálkodni azokkal az anyagi javakkal, amelyeket az állam erre a célra számunkra előirányzott [...]”¹²⁹ A vita a megye összes (régi és új) városának problémáit érintette volna. A városkép alakításának megszervezésére és irányítására egy megyei szintű bizottság létrehozását javasolták, amelyben az építészek és a gazdasági szakemberek mellett a képzőművészeknek is egyenrangú helyet biztosítottak volna. A javaslat értelmében a testület elsődleges feladata az lett volna, hogy esztétikai kérdésekben, az egységes arculat koncepciójának kidolgozásában javaslatokat tegyen a megyei Néptanács VB-jének.¹³⁰

A megysítés során három települést emeltek városi rangra: Barótot, Bodzafordulót és Kovásznát. Az új városok problémáiról folyamatosan tudósítottak a megyei lapban. Olyan problémaköröket igyekeztek feldolgozni, mint a megnövekedett feladatok ellátása, az új státussal járó szerepek betöltésének sikeressége, a lakosság hangulata, az építkezések állapota stb. A lap többször érintette Barót város problémáit. A kissé euforikus hangulattal beharangozott rangadás után a városban hamar megmutatkoztak az erőltetett fejlődés árnyoldalai is. A *Tükör* riportere a város utcáit járva úgy észlelte,

---

128 Gajzágó Márton: Keret és lehetőség. Interjú Török Áron mérnökkel, a megyei tanács alelnökével. *Megyei Tükör*, 1970. március 7.

129 Nagy Ervin: A dolgok összefüggnek (I.). *Megyei Tükör*, 1969. február 15.

130 Nagy Ervin: A dolgok összefüggnek (II.). *Megyei Tükör*, 1969. február 22.

hogy amióta Barót várossá lett, az életszínvonal semmit nem emelkedett. A pár éve befejezett lakóházak körül még ott állott a munkálatok után maradt szemét, a csatornázás ellenére az utcák sárosak maradtak, a lakások csapjaiból ipari víz folyt, a szemetgyűjtést és elszállítását nem oldották meg.¹³¹ Mindezért a városi tanácsot okolták, kiemelve annak felkészületlenségét és hanyagságát. A baróti tanács a maga részéről az ember- és pénzhiánnyal (az önerőből finanszírozandó 17 munkálatból csak 4-et kezdtek el), illetve a kivitelezéssel megbízott megyei szervek felületességével védekezett.¹³²

A bírálatokból természetesen a megyeszékhely sem maradt ki. Itt főleg a városrendezési problémákra (infrastruktúra, szisztematizálás, esztétikum) hívták fel a figyelmet, sőt néha keserűn megjegyezték, hogy „a város nem csak a toronyórás törvényszék, a dohánygyár, a szeszgyár [...]. Sajnálhatja néha az ember, ha látogatóinak akar dicsekedni szülővárosával, az nem a főtérrel kezdődik... Mert a város sáros utcákkal, szemétdombokkal kezdődik”.¹³³ Hiányolták a terek egységes arculatát, a műemlékek elhanyagoltságát, kevesellték a zöldövezetet.¹³⁴ A városban óriási problémát jelentett az, hogy az elavult víz- és elektromos hálózat képtelen volt kiszolgálni a megnövekedett igényeket. A csatornázás kérdésével először 1956-ban foglalkoztak, de 1966-ra a tartományi néptanács leállította a munkálatokat. A vízhálózatot 1898-ban építették ki, utána nem korszerűsítették, gondok voltak a víznyomással, ezért egyes lakóházakban rendszeres volt az ivóvíz-kimaradás. A város 15 elektromos transzformátorával hasonló volt a helyzet.¹³⁵

Az egyik kedvelt téma az újonnan épített lakótelepek mindennapjainak megjelenítése volt. A falusi közösségek szisztematikus leépítése, illetve az erőteljes iparosítás nagymértékben megnövelte a városok felé irányuló népmozgást, lakosságuk száma folyamatosan, néhány esetben exponenciálisan növekedett. 1968–1970 között a megye területén 11 500 lakos költözött új lakásba.¹³⁶ Ennek az lett az eredménye, hogy az új lakosok (de nem csak) zöme szinte folyamatosan lakáshiánnyal küszködött. A helyzet orvoslására a városokban egymás után születtek a lakónegyedek, általában (komfort szerinti¹³⁷) négy típusú lakásból. Szentgyörgyön 1968–1969 folyamán 1500 lakást szándékoztak építeni (a Mező, Csíki, és Vojkán utcákban), Kézdivásárhelyen a Stadion környékére 550 új lakást terveztek, Baróton pedig 300 lakrésszel pótolták

---

131 Czegő Zoltán: Szó köztünk ne maradjon. *Megyei Tükör*, 1968. augusztus 17.

132 Péter Sándor: Baróti gondok. *Megyei Tükör*, 1968. október 19.

133 Czegő Zoltán – Csíki László: Délelőtti séta – idegenvezető nélkül. *Megyei Tükör*, 1968. március 30.

134 Kisgyörgy Tamás: Urbanisztikai „gerovital”. *Megyei Tükör*, 1968. július 6.; Kónya Ádám: Ha tölem függne... *Megyei Tükör*, 1968. június 8.

135 Tömöry Péter: Párbeszéd a vízről és az áramszolgáltatásról. *Megyei Tükör*, 1968. április 8.

136 Bálint Gyula, Szabó István (szerk.): *Kovászna megye a két öt éves terv határán. Megvalósítások és tervlatok*. Sepsiszentgyörgy: RKP, é. n.

137 I. oszt.: 3–4 szoba, konyha, fürdő, II. oszt.: 2–3 szoba, 3–4 m² konyha, fürdőfülke, III. oszt.: 1 szoba, főzőfülke, IV. oszt.: az egyik szoba alkalmas lesz arra, hogy főzőkályhát, lefolyót szereljenek bele.

volna a meglévőket.¹³⁸ Az 1970–1975-ös ötéves terv keretében pedig további 6000 lakás építését irányozták elő.

Az új lakások építését általában pozitívan értékelték a lapokban, sőt kiemelték, hogy nagymértékben hozzájárulnak majd a megyéből nagy számban (főleg Brassó irányába) ingázó munkaerő lekötésében.¹³⁹ Az új lakótelepek lakói azonban rengeteg problémával szembesültek: nem zártak az ablakok, a falak nem voltak kiszáradva, elfagyott a fűtés, kézben maradtak a kilincsek, de „a városgazdálkodási hivatal kifogástalan állapotban vette át az épületeket” – jegyezték meg keserűen.¹⁴⁰ Az újság terjedelmes cikket közölt az újonnan felépített Szemerja-negyed problémáiról is (az itt lakó néhány szerkesztő személyesen is megtapasztalhatta a hiányosságokat). Annak ellenére, hogy a munkálatokat még nem fejezték be, 550 családot költöztettek be az építőtelep jellegű tömbházakba.¹⁴¹ A negyedben rendszeres volt a vízkimaradás, a tömbházakat ivóvízzel ellátó textilgyár berendezése a szükséglet felét tudta csak kiszolgálni, így az emberek kénytelenek voltak vedrekben hordani és tárolni a vizet. Ráadásul a tél kellős közepén a negyed fűtés nélkül maradt. A fűtőanyagot a lakóbizottság nem a közműveken (IGO) keresztül szerezte be, hanem magánszerződés által Brassóból, hogy olcsóbban tudja a biztosítani a fűtést. Az IGO a fűtőanyagot sem a szállításában sem a tárolásában nem nyújtott segítséget, aminek következtében három tonna fűtőanyagot vesztett a lakónegyed (a nyersolajat a lap szerint a tömbház egyik adminisztrátora kiöntette egy mezőn, mert túl sokba került volna a tárolása).¹⁴² Mindezek után a tél kellős közepén „racionalizálni” kellett a fűtést és a melegvíz-szolgáltatást, hogy a tartalékok kitartsanak. Történt mindez úgy, hogy a lakók a meleg víz nyári (drágább) előállítási ára szerint fizettek.¹⁴³

Kézdivásárhely esetében is hasonló jellegű kritikái megjegyzések hangzottak el: az építkezések lassan haladtak, a munkálatok felületesek voltak (pl. ferdék a lakások válaszfalai), vagy olyan helyen adtak ki építkezési engedélyt, ahol az tilos lett volna.¹⁴⁴ Itt azonban hangsúlyosabban kiemelték a kivitelező vállalatok hanyagságát: selejtes téglák Földvárról, Brassóba szó nélkül elszállított berendezések, mivel: „a [brassói 5-ös] tröszt csoportjaival szemben a sepsiszentgyörgyi vállalaté még mindig a balkézről kezelt mostohagyermek sorsa.”¹⁴⁵

Érdekes tényezőre mutatott rá a *Tükör* egyik riportere, amikor Kézdivásárhely modernizációjáról írt. Néhány olyan sablonos megjegyzés után, mint az ipari fejlettség alacsony szintje, a szakoktatás hiánya, a sportélet elmarasztalása, a gyenge kultúr-

---

138 Vajna Péter: Több, olcsóbb lakás. *Megyei Tükör*, 1968. augusztus 10.

139 Építők hazavárunk. *Megyei Tükör*, 1969. október 18.

140 Czegő Zoltán: Háztáji riport – hét részben. *Megyei Tükör*, 1969. január 18.

141 Gajzágó Márton: Utca, utca... sáros utca. *Megyei Tükör*, 1969. december 6.

142 Czegő Zoltán, Csiki László, Vári Attila: Félézer családról van szó. *Megyei Tükör*, 1970. január 17.

143 Gajzágó Márton: Önbírálat és hivatal. *Megyei Tükör*, 1970. február 14.

144 Gajzágó Márton: Építkezzünk..., de hová? *Megyei Tükör*, 1968. augusztus 3.

145 Gajzágó Márton: Építők gondja-baja. *Megyei Tükör*, 1968. július 27.

és sportélet (ebben egyébként szintén a Brassótól való függést hibáztatták, főleg az erőforrás-elosztás miatt – pl. 1969-ben még onnan kellett kölcsönözni a néptáncosok öltözetét), a szerző a város társadalmával is részletesen foglalkozott. A szerző egy, a modernizációval járó folyamatra próbálta meg felhívni a figyelmet, pontosabban az iparosítás következtében fellazuló, átalakuló, régi kompakt társadalom változásaira. Meglátása szerint az újonnan érkező közösség már sokkal amorfabb jellegű, amely a város régi lakosságával szemben nem egy esetben ellentétes értékekkel és igényekkel rendelkezik. Az interjú során a megkérdezett polgárok szavaira inkább a bizalmatlanság volt jellemző, mintsem a nyitottság: egyesek elítélően nyilatkoztak, mások pedig a modernizációban a városhoz való kötődésük megerősödését vélték felfedezni: „[...] a gazdasági előnyein túlmenően, hogy még erősebb lett bennünk a tudat, hogy kézdivásárhelyiek vagyunk [...]”¹⁴⁶

Az ipari fejlesztés vívmányainak ismertetése kötelező volt. Az egyes beruházásokat „körülrajongó” cikkek mellett a *Tükör* hangot adott nemtetszésének is, ha a munkálatok nem haladtak az elvárt ütemben és minőségben. Itt ugyanúgy, mint sok más helyen, gyakran kiemelték a brassói kivitelező trösztöktől való függőség okozta problémákat. Ráműtettek az egyes gyárakban uralkodó lehetetlen munkakörülményekre: ablakok helyett rozsdás bádoglemez, fűtés és ventiláció hiánya. A sepsi-szentgyörgyi helyiipari vállalatnál papírkartont használtak hegesztőmaszk helyett (a szemorvos a vállalat beperelését javasolta).¹⁴⁷ A lapban viszont nem csak a riporterek fogalmaztak meg bírálatokat. Czíkó Árpád bankigazgató a maga részéről a helyiipari vállalatokban uralkodó állapotokra hívta fel a figyelmet. Annak ellenére, hogy a megye összes bankszámlazárolásának 66%-a helyiiparra esett, idült munkaszervezési és termelési gondokkal küszködtek: nem volt összehangolva a beszerzés, a termelés és az értékesítési folyamat, félkész termékeket halmoztak fel, mindez óriási költségvetési hiányt eredményezett.¹⁴⁸ A legtöbb kritikát viszont a Kézdivásárhelyen készülő, fél éves lemaradást produkáló csavargár kapta. Az ottani munkálatokat olyan tényezők lassították, mint: a téli fagyban fedetlenül álló épületek, a belső szállítótutak elhanyagolt állapota, véletlenszerűen elhelyezett raktárak és sárba fagyott építőanyagok, a csatornázás technikai dokumentációjának hiánya.¹⁴⁹

---

146 Vári Attila: Örjárat. I. rész. *Megyei Tükör*, 1970. április 4.; Uő: Vári Attila: Örjárat. II. rész. *Megyei Tükör*, 1970. április 11. A falu hasonló átalakulásáról lásd: Farkas Árpád: Az első ház elfoglalása. *Megyei Tükör*, 1969. június 10.

147 Gáspár András: Ha csak az eredményeket néznénk. *Megyei Tükör*, 1968. február 8.

148 Czíkó Árpád: Gondok a helyiiparban. *Megyei Tükör*, 1968. június 22.

149 Szász Domokos (megyei pártbizottság titkára): Döntő korszak a kézdivásárhelyi ipari negyed beruházásainak megvalósításában. *Megyei Tükör*, 1969. március 22.

Épülő tömbházak az Új-Szemerja negyedben. Az előtérben a második bécsi döntés után épült tisztviselő házak láthatóak. József Álmos felvétele. (SzNM/2892, József Álmos gyűjtemény)

Az épülő Új-Szemerja negyed. Bortnyik György felvétele. (SzNM, Bortnyik-gyűjtemény)

Építkezések Kovászna város központjában. Bortnyik György felvétele. (SzNM, Bortnyik-gyűjtemény)

A sepsiszentgyörgyi Kossuth-tér átalakítási munkálatai a Bodok-szálló előtt. József Álmos felvétele. (SzNM/2628, József Álmos gyűjtemény. Megjelent még: Cserey Zoltán – József Álmos: Sepsiszentgyörgy képes története. Sepsiszentgyörgy, Sepsiszentgyörgy Könyvkiadó, 2012.)

Épületbontás a sepsiszentgyörgyi Kossuth Lajos utcában. József Álmos felvétele. (SzNM/2494, József Álmos gyűjtemény. Megjelent még: Cserey Zoltán – József Álmos: Sepsiszentgyörgy képes története. Sepsiszentgyörgy, Sepsiszentgyörgy Könyvkiadó, 2012.)

Tömbházak Barót városában. Bortnyik György felvétele. (SzNM/3166, Bortnyik-gyűjtemény)

6.4. Emlékhelyek, -házak, -művek: örökségésítés

A helytörténeti ismeretek, a múlt ápolása lényeges elemét képezték a '68 utáni megyei kultúrpolitikának. A hivatalos román kultúrpolitika ekkorra már eltávolodott a korábbi internacionalista szemlélettől és egyre inkább egy nemzeti, esetenként nacionalistának is mondható szemlélethez kezdett közeledni, amelyben a múlt ismételt felfedezése és ápolása központi helyet foglalt el.¹⁵⁰ Ebből, az ilyen téren kedvezőnek is mondható kontextusból kiindulva a már említett népi hagyományok mellett, magyar vidékeken a „haladó hagyományok” címkéje alatt több, helyi kötődésű, magyar nemzetiségű történelmi személyiséget, illetve témát is be lehetett vinni a hivatalos kultúrpolitikai keretek közé.¹⁵¹ A hatvanas évek végén, hetvenes évek elején Kovászna megyében a helyi vezetőség több szobor felállítását, emlékház vagy múzeum alapítását támogatta. A cél itt is elsősorban a MAT alatt megkezdett kulturális tevékenység folytatása volt, illetve a nemzeti és kulturális hovatartozás érzésének erősítése, továbbadása, amire egyre inkább szükség volt, hiszen a helyi magyar közösség a szocialista modernizációnak köszönhetően újfajta kihívások előtt állt.

Az akkor majdnem egy évszázados múlttal rendelkező sepsiszentgyörgyi múzeum¹⁵² számára nem hozott radikális változást a megyésítés, az intézmény élén álló Székely Zoltán folytatta a múzeum addigra körvonalazódott intézmény-politikáját.¹⁵³ Az 1968-as évre leadott tervben Székely egy sor régészeti kutatást helyezett kilátásba, mint pl.: az erődsdi neolitikumi lelőhely ásátásainak újraindítása, amelyet az RSzK Tudományos Akadémiájával együtt végeztek el; tervbe vették a kovásznai Tündérvölgyben található erődítmények feltárását; folytatták a székelykeresztúri múzeummal együtt megkezdett siménfalvi ásátásokat is.¹⁵⁴ 1969-től kezdve adták ki a múzeum évkönyvét, az *Aluta-t*, amely megszűnéséig a '89 előtti kisebbségi magyar szakperiodikák egyik jelentős képviselője volt. Szintén ebben az évben ünnepelte a múzeum közösségi tulajdonba kerülésének 90. évfordulóját. Ennek tiszteletére néprajzi kiállítás nyílt és tudományos konferenciát is szerveztek. Az ülészakon régészeti-történelmi, néprajzi és természetrajz szekciókon az ország számos magyar és román neves szakembere képviselte magát.¹⁵⁵

150 Gagy József: *Fejezetek...* i.m.

151 A jelenségről részletesebben lásd: Novák: *Aranykorszak?*... i.m. 60–61. p.

152 A Székely Nemzeti Múzeum 1952-től nem használhatta nevét, ekkor Sepsiszentgyörgyi Tartományi Múzeummá keresztelték át, később Városi Múzeum lett, majd Kovászna Megyei Múzeum. Az intézmény az 1989-es rendszerváltás után tért vissza az eredeti névhasználathoz.

153 A múzeum történetét részletesen elemzi Boér Hunor, a budapesti Eötvös Lóránd Tudományegyetemen megvédett doktori disszertációjában. (<http://doktori.btk.elte.hu/hist/boer/diss.pdf> Letöltve: 2013. január). A múzeumnak a MAT idején folytatott kultúrpolitikájáról lásd: Boér Hunor – Gagy József: *Ideológusok és szakemberek*. In: Bárdi Nándor (szerk.): *Autonóm magyarok? Székelyföld változása az ötvenes években*. Csíkszereda, Pro-Print, 2005.

154 BJAN CV, fond CJ al PCR CV, dos. 6/1968. 152–155. f.

155 BJAN CV, fond CJ al PCR CV, dos. 8/1969. 241–242. f. (Az előadókát lásd a kronológiában.)

A közigazgatási átszervezést követő években megyeszerte több emlékházat avattak. Ezek a megyei múzeum kezelésébe kerültek. 1968-ban döntött a párt helyi vezetősége a Benedek Elek-, illetve Gábor Áron-emlékház létrehozásának lehetőségéről. 1969 májusában Kisbaconban ünnepélyes keretek között felavatták a Benedek Elek-emlékházat. Az ünnepség bemutatására a *Tükör* egy egész lapszámot szentelt (1969. május 31.). A lapban többek között Balogh Edgár, Sylvester Lajos, Máthé János írt méltató szavakat, de leközlötték Benedek Marcell és Flóra az ünneplő közösséget köszöntő leveleit is, valamint Benedek Flóra Nicolae Ceaușescunak címzett táviratát. Az avató ünnepségen iskolás gyermekzenekarok adtak elő műsort, beszédet tartott az Erdővidéken köztiszteletnek örvendő magyarhermányi Máthé János.¹⁵⁶

1969 nyarán (július 2.) ünnepelték Gábor Áron halálának 120. évfordulóját. Ennek alkalmából Kézdivásárhelyen emlékházat avattak. Itt, az 1848–1849-es forradalmat bemutató kiállítás mellett helyet kapott egy céhtörténeti kiállítás is.¹⁵⁷ Az esemény fontos volt, hiszen a céhes városban több évtized óta ismét működött múzeum (a két világháború között alapított múzeumának anyaga, állandó épület hiányában a háborút követően elveszett). Az állandó kiállítás hamar kinötte szűk kereteit, így 1972. március 3-án sor kerülhetett a kézdivásárhelyi városi múzeum megnyitására is. Az új intézmény két alapkiállítással, egy-egy céhtörténeti és helytörténeti (várostörténet és 1848–1849-es szabadságharc) kiállítással várta látogatóit. A kiállítás anyagainak nagy részét Incze László igazgató gyűjtötte. Az intézmény alapítása azért is kiemelendő, mert rámutat arra, hogy az ezekben az években folytatott kultúrtevékenység nem csupán a hivatalos jelentésekben, a propaganda-kiadványokban, vagy a megyei újság lapjain volt sikeres, hanem jelentős hatással bírt a helyi közösségekre is. A kézdivásárhelyi múzeum létrejöttéhez a helyi mesteremberek nem csupán egy-egy tárgy adományozásával járultak hozzá, hanem egész műhelyek berendezését adták be, de az intézményre hagyták a több évtizeden át féltve őrzött céhes ereklyéket is. A még dolgozó, a hagyományos módszereket ismerő mesterek aktívan részt vettek a kiállítások elrendezésében. Mindemellett a múzeum komoly szerepet vállalt a város és a környék kulturális életének fellendítésében: rendszeres képzőművészeti tárlatokat, író-olvasó találkozókat és tudományos előadásokat szerveztek olyan meghívottakkal, mint Böződi György, Katona Szabó István, Imreh István, Egyed Ákos stb.¹⁵⁸

A megyei kulturális bizottság 1972 folyamán tárgyalta a már évek óta függőben lévő szabadtéri múzeum megalakításának lehetőségét. Az előterjesztett emlékirat lehetséges helyszíneként több, 18–19. századi épülettel számolt: 18. századi faházak Bölönben, Vargyason, Csernátonban vagy Zoltánban, továbbá egy-egy udvarház Fotoson és Nagyborosnyón, de szóba került az 1668-ban épült hatolykai harangláb

156 *Magyei Tükör*, 1969. május 31.

157 *Magyei Tükör*, 1969. július 5.

158 Az Incze László Céhtörténeti Múzeum történetére vonatkozóan bővebben lásd: *Emlékkönyv a kézdivásárhelyi múzeum 25. évfordulójára*. (Sepsiszentgyörgy, Médium, 1997), illetve Incze László: *A rendtartó székely város*. (Kolozsvár, Polis, 2012) című könyveknek a témára vonatkozó fejezeteit.

is.¹⁵⁹ A választás végül a csernátони, az akkor kihasználatlanul álló Damokos-féle kúriára esett. Az épület és az azt övező több mint kéthektáros terület rendbetétele után a skanzen 1973. február 25-én nyitotta meg kapuit. A kiállított gyűjtemény jórészt a megyei múzeum által biztosított anyagból, illetve id. Haszmann Pál és felesége Cseh Ida, a csernátони múzeum számára felajánlott magángyűjteményéből állt össze. Ugyanekkor alakult meg a múzeumhoz kötődő Csernátони Népfőiskola és a Csernátони Bod Péter Közművelődési Egyesület is, ahol tavasztól őszig megszervezett táborok keretében népi mesterségeket oktattak.

A helytörténethez kapcsolódó kulturális rendezvények között kiemelt helyet foglaltak el az évfordulók és az ezekhez csatlakozó események. 1968-ban központi szerepet kapott az 1848–1849-es szabadságharc 120. évfordulója, amely alkalomból a megyében nagyszabású ünnepséget szerveztek. A főrendezvényt a megyeszékhelyen, a színház előtti téren tartották. Az itt felállított ötven férőhelyes tribünbe foglaltak helyet a díszmeghívottak. A nyitóbeszédet Király Károly tartotta, utána felszólalt még Barta Ioan (bodzaforulói élmunkás), Székely Zoltán (múzeumigazgató), Kónya G. Zoltán (a torjai TSZ részéről), Papp András (iskola-aligazgató Székelyudvarhelyről), Şerban Ioan (a kovásznai TSZ-től). A szónoklatok sorát Fazekas János miniszter és Király Károly zárták. A beszédeket a tribün előtti óra zárta, majd az ünnepség a Rétyi Nyírben folytatódott. A rendezvényen 15 000 résztvevővel számoltak, 9500 Sepsiszentgyörgyről, 1300 a másik négy városból és 2700 különböző községekből.¹⁶⁰

A szabadságharcra való megemlékezést 1969-ben is folytatták az említett emlékház-avatással és a Gábor Áron-ünnepségekkel, amelynek keretében megemlékezéseket tartottak a kökösi és az eresztevényi emlékműnél, a berecki szülőháznál, illetve az Állami Színház előadta Sombori Sándor Gábor Áron-darabját, a Megyei Tükör pedig egy különszámmal tisztelgett.¹⁶¹ 1970-ben a megyébe szállították nagyvárjasi Oláh Sándornak az ágyúöntőt ábrázoló alkotását. A szobor 1942-ben készült a nagyváradi M. Kir. „Gábor Áron” Honvéd Tüzérségi Hadapródiskola parancsnokságának megrendelésére és 1943-ban leplezték le. 1945 után a nagyváradi múzeum udvarára vitték, majd a székelyudvarhelyi származású Kováts Lajos nagyváradi muzeológus kezdeményezésére Sepsiszentgyörgyre szállították.¹⁶² A szobrot, amíg 1971 szeptemberében sor nem került az ismételt leleplezésre, Kézdivásárhely főterén, a megyei múzeum udvarán állították ki. Az összegyűlteket Márton Albert, az RKP városi tanácsának titkára és Sylvester Lajos köszöntötte, a leplet pedig Király Károly rántotta le.¹⁶³

A szabadságharchoz kötődő ünnepségsorozaton kívül az első pár évben sort kerítettek több, helyi jelentőséggel bíró kulturális megemlékezésre is. 1969 márciusában megszerezte Bod Péter születésének 200. évfordulójáról emlékeztek meg, áprilisban

159 BJAN CV, fond CJ al PCR CV, dos. 8/1972. 142–144. f.

160 BJAN CV, fond CJ al PCR CV, dos.. 7/1968. 122–124. f.

161 *Megyei Tükör*, 1969. július 5., 1969. július 17.

162 Sylvester Lajos: Akit nem lehetett leültetni. *Romániai Magyar Szó*, 1990. március 10.

163 BJAN CV, fond CJ al PCR CV, dos. 7/1968. 122–124. f.

pedig a Kőrösi Csoma Sándor születésének 180. évfordulóját ünnepelték meg. Ez alkalmából több programot szerveztek. Debreczy Sándor egyetemi tanár előadást tartott, az újságban pedig tematikus cikkek jelentek meg. Az ünnepségek keretében Sepsiszentgyörgyön utcát neveztek el Kőrösi Csoma Sándorról, Csomakőrösön pedig mellszobrot avattak a tudós tiszteletére.¹⁶⁴ Az 1970. évben emlékeztek meg Bölöni Farkas Sándor 175., illetve Barabás Miklós festőművész születésének 160. évfordulójáról. Kézdimárkosfalván mellszobrot állítottak Barabásról.¹⁶⁵

A központ kifejezetten támogatta a Dózsa György születésének 500. évfordulója alkalmából szervezett ünnepségsorozatot. Az év második felében a sajtó több számban Dózsa-témában közölt cikkeket olyan szerzőktől is, mint Demény Lajos vagy Binder Pál. Az év szeptemberében Dálnokban, Dózsa feltételezett születési helyén, emlékművet avattak (Plugor Sándor és Jecza Péter kivitelezése), Sepsiszentgyörgyön és Kézdivásárhelyen megemlékezéseket tartottak, filmet vetítettek a hadvezérről, Nemes Levente előadásában pedig színpadra került Székely János Dózsa-poémája, illetve a textilgyár klubja felvette a Dózsa György nevet.¹⁶⁶

A megyei jellegű rendezvények mellett szép számban fordultak elő az egy-egy intézményhez köthető emlékünnepek is. Így például 1969–1970-ben ünnepelték a sepsiszentgyörgyi 1-es (Székely Mikó) és 2-es (valamikor Leánygimnázium, ma Mikes Kelemen) líceumok fennállásának 110., illetve 95. évfordulóját. Alapításuk centenáriumi ünnepségeit tartották meg a nagyborosnyói (400.), a csernátoni (290.), a kilyéni (100.), a nagyajtai (95.), a szentkatolnai (300.), vagy a barátosi (350.) általános iskolák is. Mindemellett az egyes kórusok, fúvószenekarok, színtársulatok is megülték jubiláló vagy centenáriumi ünnepségeiket.¹⁶⁷ Szintén 1969-ben ünnepelték a sepsiszentgyörgyi textilgyár 90 éves születésnapját is.

A kultúrpolitikai törekvések között kiemelt helyet kapott a műemlékvédelem is. Az épített örökséget egyrészt a *Megyei Tükör* már említett rovataiban, illetve különböző kiadványokon keresztül (pl. az 1969-ben megjelent: Székely Zoltán–Varga Nándor Lajos: *Sepsiszentgyörgy város építészeti műemlékei*) is próbálták „népszerűsíteni”. Annak ellenére, hogy a megyében több száz műemlék értékű épületet tartottak nyilván, épületek többsége (főképp a világi használatban lévők) kihasználatlanul, üresen állt, vagy raktáraknak használták, pusztulásra ítélve őket. A kihasználásukra vagy megmentésükre nem dolgoztak ki konkrét terveket, de született néhány javaslat. Az egyik az volt, hogy ezeket az épületeket próbálják meg kultúrotthonokként vagy klu-

164 BJAN CV, fond CJ al PCR CV, dos. 7/1968. 178. f. *Megyei Tükör*, 1969. július 5., 1969. április 12. 6–7.

165 A szobor Hunyadi László marosvásárhelyi művész alkotása. A szoborállítás 1968-ban kérték, a jóváhagyó válasz Bukarestből 1969. október 29-én érkezett, azzal a feltétellel, hogy a kivitelező marosvásárhelyi művész legyen. Az alkotás 1970 májusában készült el. BJAN CV, fond CJ al PCR CV, dos. 19/1969. 108. f. Az ünnepségről lásd: *Megyei Tükör*, 1970. június 18.

166 BJAN CV, fond PCR CJ al PCR CV, dos.10/1970. 239–240. f., JEA KT, *Consiliul Județean de Artă și Cultură*, dos. 5/1.

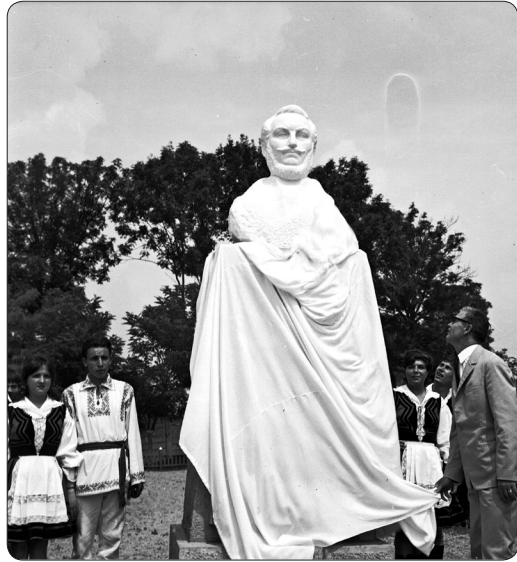
167 BJAN CV, fond CJ al PCR CV, dos. 2/1969. JEA KT, *Consiliul Județean de Artă și Cultură*: dos. 5/1.

bokként hasznosítani.¹⁶⁸ A megyésítést követően elkezdtek egy pár jelentősebb épület helyreállítási munkálatait: a gelencei vártemplom, a székelytamásfalvi Túri-kúria, vagy a torjai Apor-kúria.

Említésre méltó még Kónya Ádámnak a csernátони „Ika-vár” helyreállítására vonatkozó kezdeményezése. Közreműködésével a 2-es líceum diákjai 1969. február 15-én műsoros előadást szerveztek Csernátонban, a bevételt pedig felajánlották a vár renoválási munkálataira. Az akciót megismételték egy évvel később, valamivel szélesebb keretek között: 1970 júliusában az romok közelében zenés-táncos ünnepséget szerveztek a kézdivásárhelyi táncgyüttesek és Madaras Gábor népdalénekes közreműködésével.¹⁶⁹

Dr. Székely Zoltán, a megyei múzeum igazgatója a múzeum közösségi tulajdonba kerülésének 90. évfordulóján. (SzNM/780, József Álmos gyűjtemény)

Barabás Miklós szobrának leleplezése Kézdimárkosfalván. Bortnyik György felvétele. (SzNM/2974, Bortnyik-gyűjtemény)

¹⁶⁸ BJAN CV, fond CJ al PCR CV, dos 2/1969, 61. f., Uo. dos. 8/1972. 142. f.

¹⁶⁹ Kónya Ádám: Alapítványt tevő diákok. *Megeyi Tükör*, 1969. március 1. 6., Magyarai Lajos: Várépítők. *Megeyi Tükör*, 1969. augusztus 8. 6–7.

*Részlet a kisaconyi Benedek Elek-emlékház avató ünnepségéből.
Bortnyik György felvétele. (SzNM/3829, Bortnyik-gyűjtemény)*

*Hunyadi László szobrászművész Sylvester Lajos (b.) és Dali Sándor (j.) társaságában, Barabás Miklós
mellszobrának avatásakor. Bortnyik György felvétele. (SzNM/2978, Bortnyik-gyűjtemény)*

Benedek Flóra Sylvester Lajos társaságában a kisbaconi emlékház avatásakor. Bortnyik György felvétele. (SzNM, Bortnyik-gyűjtemény)

Nagy Béla tanár, Constantin Stanca, Király Károly, Márton Albert és Sylvester Lajos Gábor Áron szobrának leleplezési ünnepségen Kézdivásárhelyen. Bortnyik György felvétele. (SzNM/1491, Bortnyik-gyűjtemény)

KOVÁCSNA MEGYEI MÚZEUM

**KÉZDIVÁSÁRHELYI RÉSZLEGÉNEK
AVATÓÜNNEPSÉGE**

1972. március 3-án 16 órákor

Tipografia Sf. Gheorghe — 377

Meghívó a kézdívasárhelyi Városi Múzeum megnyitójára (elő- és háttap). (Bartos Gabriella magángyűjteményéből)

Király Károly megnyitja a kézdívasárhelyi múzeumot. Balra dr. Székely Zoltán látható. Bortnyik György felvétele. (SzNM/3729, Bortnyik-gyűjtemény)

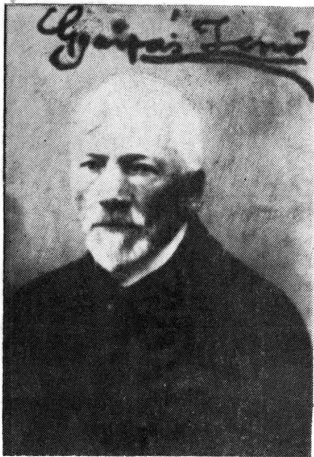

*Az első tárlatvezetés a kézdívasárhelyi múzeumban. A képen Ince László múzeumiigazgató és Király Károly láthatók. Bortnyik György felvétele.
(SzNM/3057, Bortnyik-gyűjtemény)*

*Az kézdívasárhelyi múzeum első vendégei. Az előtérben Ince László, Király Károly, Czikó Árpád és Sylvester Lajos állnak. Bortnyik György felvétele.
(SzNM/3732, Bortnyik-gyűjtemény)*

GYÁRFÁS EMLÉKHÁZ AVATÓÜNNEPSÉG

SEPSISZENTGYÖRGY, GYÁRFÁS JENŐ UTCA,
7 SZÁM, 1971 MÁJUS 23-ÁN, 12 ÓRAKOR

*Meghívó a Gyárfás-emplékház avatására.
(A sepsiszentgyörgyi Gyárfás Jenő Képtár gyűjteményéből)*

Részletek a Csernátони tájház és múzeum meghívójából. (Bartos Gabriella magángyűjteményéből)

Nagy Ferdinánd megnyitja a csernátони múzeumot. Mögötte balra a tömegben: id. Haszmann Pál, dr. Székely Zoltán, Constantin Stanca, ifj. Haszmann Pál, Molnár István etnográfus. Bortnyik György felvétele. (SzNM, Bortnyik-gyűjtemény)

A csernátони Bod Péter mellszobor leleplezési ünnepsége. A gyermekek között balra id. Haszmann Pál, jobbra Sylvester Lajos. Bortnyik György felvétele. (SzNM, Bortnyik-gyűjtemény)

Id. Haszmann Pál. Bortnyik György felvétele. (SzNM, Bortnyik-gyűjtemény)

*Az 1848-as szabadságharc 125. éves ünnepe Sepsiszentgyörgy főterén.
(SzNM, József Álmos-gyűjtemény)*

Ünneplők a barátosi iskola fennállásának 350. éves ünnepségén. Bortnyik György felvétele. (SzNM/3230, Bortnyik-gyűjtemény)

Részlet a barátosi Általános Iskola fennállásának 350. éves ünnepségéből. Bortnyik György felvétele. (SzNM/3224, Bortnyik-gyűjtemény)

Osztályterem a nagyborosnyói általános iskolában. Bortnyik György felvétele. (SzNM/4333, Bortnyik-gyűjtemény)

Felvétel a Benedek Elek Egyesület alapításának ünnepségéről. Az asztalnál: Budai Ferenc nagybaconi párttitkár (álló), Gálfalvi Zsolt irodalmár, Sylvester Lajos, Sütő András, Király Károly és Constantin Stanca. Bortnyik György felvétele. (SzNM, Bortnyik-gyűjtemény)

6.5. Fesztiválok, népünnepélyek

Szovjet mintára már 1949-től rendeztek folklórfesztiválokat, népünnepélyeket, a megyésítés után pedig mindegyik megye kialakította a saját, jellegzetes népünnepélyét. Ilyen volt a Leányvásár Maros és Fehér megyében, a Tavasz a Hargitán a Maros menti megyék számára, az Akácvirág Galați megyében stb. Kovászna megyében a Bálványos fesztivál szolgált a népi hagyományok (tánc) ápolására¹⁷⁰, a kovásznai Tündérvölgyben pedig a Fakitermelő munkások fesztiválját rendezték meg. Ezeket egészítette ki a Rétyi Nyírben megszervezett Tavirózsa könnyűzene táncdalfesztivál.

A programszerű és irányított fesztiválok, népünnepélyek kifejezetten a közösségteremtés igényét célozták meg. Faluhelyen a lakodalom a közösség létezésének egyik megfogalmazódása volt és az együvé-tartozás érzését keltette és erősítette az emberekben. A fesztiválok is ehhez hasonló igénnyel fogalmazódtak meg, azzal a szembeötlő különbséggel, hogy amíg egy lakodalom egy alulról jövő szerveződési igény volt, addig a fesztiválok esetében, adminisztratív úton indukálták ezeket a folyamatokat.¹⁷¹ Ennél fogva a fesztiválok az állam egyik propagandaeszközeként is szolgáltak, ahol a nép szórakoztatása mellett párhuzamoson folyt az ideológiai nevelés is.¹⁷²

1969 nyarán debütált a Bálványosi néptáncfesztivál, amely az eső ellenére sikeresnek bizonyult. Az ünnepséget Székely Zoltán nyitotta meg, majd a kézdivásárhelyi, torjai, és kézdiszentléleki közös produkció keretében előadták a Bálványos vár legendájának színpadi feldolgozását. Fellépett továbbá a 82. évét ünneplő zágoni zenekar is. A *Megyei Tükör* értesülései szerint az ünnepségen 25 000 ember vett részt.¹⁷³ Egy másik, nagyobb méretű fesztivál a fakitermelő munkások ünnepsége volt, amit szeptemberben a Tündérvölgyben rendeztek meg.¹⁷⁴ Szintén itt rendezték meg a román néphagyományokat bemutató „Csobán-lakodalmast”¹⁷⁵ (Nedeia Românească), amelynek keretében a megye meghívottai voltak Mihai Pop (a bukaresti folklór intézet igazgatója), Cicerone Poghirc, Demény Lajos (az RSZK Akadémiájának kutatói) Böződi György, Vita Zsigmond, Egyed Ákos, Balogh Edgár.¹⁷⁶ Szintén a kovásznai Tündérvölgyben került megszervezésre minden év őszén a favágók napja is.

170 Balázs Lajos: Színpadra vitt népszokások. In: Bíró et al. *Néphagyományok új környezetben*. 148. p.

171 Bíró A. Zoltán: Egy új szempont esélyei. In: Bíró et al. *Néphagyományok új környezetben*. 46–47. p.

172 Demeter Csanád: Hargita és Kovászna megye közművelődése a korabeli magyar sajtó tükrében. *Közbeszéd és önismeret*. Kolozsvár, 2009.

173 Kovács Péter: Új hagyomány bölcsője – Bálványos. *Megyei Tükör*, 1968. június 8.

174 Z. Boroszlói Attila: A jobbért tenni kell. *Megyei Tükör*, 1968. szeptember 14.

175 A fesztivál arra a néphagyományra alapozott, miszerint a juhászok minden év július 20-át követő 13. napon a hegyekből levonultak a fálvakba a Scântiele ünnep megülésére. A hagyomány szerint a nyár folyamán megkért lányoknak a közös tánc alkalmával kellett „választ adniuk”. Az ünnepséget tánc, nóta és ügyességi versenyek (lóverseny, népi birkózás) kísérte.

176 BJAN CV, fond CJ al PCR CV, dos. 5/1969. 173. f.

A könnyűzene iránt érdeklődőknek szólt a Rétyi Nyír természetvédelmi területen megrendezett Tavirózsa táncdalfesztivál, amelyen Maros, Hargita, Brassó és a vendéglátó megye műkedvelő együttese léptek fel. A *Tükör* hasábjain a fesztivált vegyes érzelmekkel üdvözölték. Kiemelték a megye művelődési életében betöltött fontos szerepét, de elmarasztalták a szervezési hibák, illetve a fellépők igen vegyes színvonala miatt. Véleményük szerint a megye jó hírnevét a kézdivásárhelyi Diszkant együttes mentette meg.¹⁷⁷

A hivatalos ideológia követelményeként az országban havi rendszerességgel tartottak megemlékezéseket a különböző nemzetközi emléknapokon vagy a „munkásosztály egyes kategóriáinak” ünnepnapjain.¹⁷⁸

Az 1970. évben sor került néhány nagyobb ünnepségre. Február és április között ünnepelték V. I. Lenin születésének 100. évfordulóját, amely alkalomból a kultúrotthonoknak, kluboknak és könyvtáraknak kiállításokat kellett szervezni „Lenin és a népek szabad fejlődése”, illetve „Lenin a kiváló tudós, Marx és Engels örököse” témakörökben. A színházban Gorkij és Gogol műveit adták elő, április végén a Ștefan Gheorghiu Akadémia tanárai tartottak előadásokat Sepsiszentgyörgyön, az iskolákban pedig különórákat kellett tartani Leninről.¹⁷⁹

Egyhetes ünnepségsorozat előzte meg 1970. augusztus 23-át, amikor „az ország fasiszta iga alóli felszabadulásának” 25. évfordulóját ünnepelték meg. A megemlékezéseknek augusztus 15-én kellett kezdődniük a klubok és a kultúrotthonok kulturális eseményeivel, amelyeket 22-én a szovjet és román háborús hősök emlékműveinek megkoszorúzása követett. Augusztus 23-ra Sepsiszentgyörgyre nagyszabású felvonulást terveztek, ahol felvonult a hadsereg, a hazafias gárda és a katonai kiképzésen résztvevő fiatalok, illetve 12 000 civil a megyeszékhelyről. Az ünnepségeket népünnepek követték: Sepsiszentgyörgyön Előpatak irányában a 4. km-nél, Kézdivásárhelyen a Fortyogó-fürdőnél, Kovásznán a Tündérvölgyben, Bodzafordulón és Baróton a város környékén. Az esemény alkalmából a pártszervek fokozott biztonsági intézkedéseket tettek: a gyülekezési helyeket a Milícia biztosította, a elektromos- és vízműveket a Securitate egységei védték, a Hazafias gárda, az RKP aktivistái és a Milícia

177 Z. Boroszlói Attila: Tavirózsa táncdalfesztivál. *Megyei Tükör*, 1968. augusztus 3. A fesztiválokról még lásd: Demeter Csanád: Szoci kultúra és rock. A romániai magyar beatzene rövid tündöklése és bukása. <http://multikult.transindex.ro/?cikk=13404> (letöltve: 2013. május).

178 Ilyen volt többek között: a vasutasok napja (február 16-át követő első vasárnap), a nők napja (március 8), az egészségügy napja (április 7.), az RSZK fiataljainak napja (május 2.), a gyermeknap (június 1.), a pionírok napja (a tanév végét követő első vasárnap), a Milícia napja (június második vasárnapja), az RSZK légügyi napja (június harmadik vasárnapja), a határőrök napja (június 25.), a tanítók napja (június 30.), az építészek napja (június utolsó előtti vasárnapja), a bányásznap (augusztus 5-ét követő első vasárnap), a tengerészek napja (augusztus első vasárnapja), a román sajtó napja (augusztus 15.), a tűzoltónap (szeptember 13.), a fémmegmunkálók napja (szeptember harmadik vasárnapja), a termésnap (október első vasárnapja), a kőolajmunkások napja (október 6.), a hadsereg napja (október 25.), a nyomdászok napja (december 13-át követő első vasárnap). BIAN CV, fond CJ al PCR CV, dos. 7/1972. 95. f.

179 BIAN CV, fond CJ al PCR CV, dos. 10/1970. 73–75. f.

egységei pedig a főbb útvonalakon rendszeres őrjáratokat tartottak. A rendellenességeket helyben kellett kezelni, aztán jelenteni a pártvezetésnek.¹⁸⁰

Az októberi termésnap megünneplésére kiemelt figyelmet szenteltek, egybekötötték néhány termelőszövetkezet¹⁸¹ fennállása 20. évfordulójának megünneplésével. Az ünnep alkalmából a megyeszékhelyen mezőgazdasági kiállítást és vásárt rendeztek az új piacon és a Bánki Dónát utcában. Az egyes termelőszövetkezetekben szintén kiállítást szerveztek, amelyet szabadtéri népünnepélyek követtek.¹⁸²

Az 1971. év kulturális eseményei többnyire az RKP fél évszázados centenáriumi ünnepsége köré szerveződtek. Ilyen volt a már említett, január-februárban lezajló I. L. Caragiale amatőr színházfesztivál, az ország első bábszín fesztiválja (a Vasilache-fesztivál). A kultúrotthonoknak is készülniük kellett a témához kapcsolódó tevékenységekkel. Ezek többnyire olyan tematikus kiállításokban merültek ki mint: „25 év az RKP első országos kongresszusa óta”, „50 év a romániai általános sztrájk óta”, „150 éve született Friedrich Engels”, „RKP – a nép érdekeinek hű képviselője”, „Nemzeti egység a párt körül”. Május folyamán a munkásmozgalom emlékére emléktáblákat avattak a sepsiszentgyörgyi textilgyár, a köpeci bányavállalat és a kommandói fűrészgyár udvarán. A színház és a Képzőművészek szövetsége előadással, illetve tárlattal járult hozzá a megemlékezéshez.¹⁸³

A népfesztiválokhoz vagy a majálisokhoz hasonló jellegű szabadtéri ünnepély volt a baróti bányásznap is. 1972-ben a megemlékezést rangosabb rendezvények kísérték: ebben az évben ünnepelték pl. a köpeci bánya megnyitásának 100. évfordulóját is. Az ünnepséget viszont már nem Király Károly, hanem az RKP új megyei első titkára, Nagy Ferdinánd patronálta. Augusztus 5-én tudományos ülészakot tartottak, ezt követte augusztus 6-án a fő rendezvénysorozat. A nyitó rendezvényt a baróti művelődési házban tartották, ahol felszólaltak a bányászok képviselői, valamint meghívták Májer Ernőt is, aki részt vett az 1929-es bányászsztrájkokban. A hivatalos közeget többek között Nagy Ferdinánd megyei elnök és Bujor Almăşan bányaugyi miniszter képviselte. A köszöntőket kitüntetések átadása követte, emléktáblát avattak, majd megtekintették a köpeci bányát bemutató frissen nyitott kiállítást. Az ünnepet a Kükücske-tisztáson rendezett népünnepély zárta.

---

180 Uo. 169–175. f.

181 Csernáton, Martonfalva, Gidófalva, Maksa, Árkos, Barót, Bradóc, Köpec, Dálnok, Lemhény, Mikóújfalva, Papolc, Réty, Köröspatak, Vargyas, Sepsiszentgyörgy.

182 BJAN CV, fond CJ al PCR CV, dos. 7/1970. 216–221. f.

183 Uo. 129–141. f. Uo. dos., 11/1971. 136–141, 154–155. f.

Jelenet a Tavirózsa táncdalfesztiválról. Az első sorokban, jobb szélén, Király Károly és Fazekas János miniszter. (SzNM fotótéka)

A Saturn, korábban Diszkant együttes (a megye egyik reprezentatív könnyűzene együttese) a Tavirózsa táncdalfesztiválon. Balról: Bányász István ének, Klára György ritmusgitar, Klára Barna billentyűsök, Szarvas József szaxofon, Muszka Sándor basszusgitar, Simon Attila dobok. (Bányász István magánygyűjteményéből)

Tömeg a Tavirózsa táncdalfesztiválon. Bortnyik György felvétele. (SzNM/4463, Bortnyik-gyűjtemény)

Jelenet a Juhászlakodalmas-fesztiválról (Nedeia țărănească). A sorok között (az esernyőtől balra) Király Károly, tőle balra Sylvester Lajos, jobbra Nicolae Moldovan (a Megyei Kulturális és Művészeti Bizottság alelnöke) és (kissé távolabb, világos kabáttal a kezében) Stanca Constantin. Bartha Árpád felvétele. (SzNM fotótéka).

Körtánc a Juhászlakodalmás-fesztiválon. Bartha Árpád felvétele. (SzNM fotóteka)

*Ügyességi próba a tündérvölgyi Favágók napján. Bortnyik György felvétele.
(SzNM/1216, Bortnyik-gyűjtemény)*

Nagy Ferdinánd a köpeci bánya 100 éves évfordulója alkalmából rendezett kiállításon.
Bortnyik György felvétele. (SzNM/4031, Bortnyik-gyűjtemény)

Kóródi István beszédet tart az 1970. évi tűzoltónapon a Rétyi Nyírben. Bortnyik György felvétele.
(SzNM/1498, Bortnyik-gyűjtemény)

Fűvások és fesztiválózók a baróti Bányász-napon.
Bortnyik György felvétele. (SzNM/3181, Bortnyik-gyűjtemény)

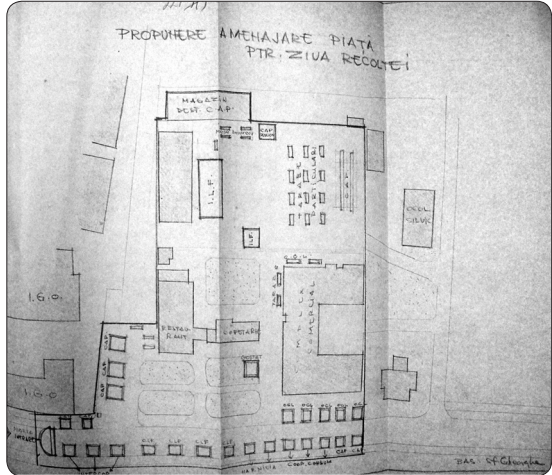

Nagy Ferdinánd a baróti bányásznapon.
Bortnyik György felvétele. (SzNM/3178, Bortnyik-gyűjtemény)

*Felvétel a sepsiszentgyörgyi termésnapról.
Bortnyik György felvétele. (SzNM, Bortnyik-
gyűjtemény)*

*Az 1970. évi sepsiszentgyörgyi termésnap térképe. (BJAN
CV, Fond CJ al PCR CV, Dos. 7/1970)*

*Katonai bemutató 1970. augusztus 23-án, Sepsiszentgyörgy főterén.
Bortnyik György felvétele. (SzNM, Bortnyik-gyűjtemény)*

Pionírok az 1969. évi Május 1-i ünnepségen. Bartha Árpád felvétele. (SzNM fotótéka)

Felvonulás, 1969. május 1. Bartha Árpád felvétele. (SzNM fotótéka)

Székelyruhás gyermekek az 1969. évi május 1-jei felvonuláson. Bartha Árpád felvétele. (SzNM fotótéka)

Koszorúzás 1970. augusztus 23-án Sepsiszentgyörgy főterén a szovjet katonák emlékművénél. A sorban (balról a második) Király Károly, mellette Kóródi István és Ioan Hancheş a Securitate megyei parancsnoka. Bortnyik György felvétele. (SzNM/1470, Bortnyik-gyűjtemény)

7. AZ OKTATÁSÜGY HELYZETE A KÖZIGAZGATÁSI ÁTSZERVEZÉS UTÁN

A kulturális életben bekövetkezett fordulattal ellentétben a közigazgatási átszervezés az oktatás területén az első időszakban nem okozott közvetlen, látványos változásokat. Az oktatás helyi megszervezése, esetleges szerkezeti átalakítása az országos oktatáspolitikai alakulásától függött. Mint említettük, a Ceaușescu hatalomra kerülését követő első években sor került egy, a magyar közösség irányába is megnyilvánuló politikai nyitásra. Ennek egyik leggyengébb láncszeme az oktatásügy volt. Az 1966. évi tanügyi törvény például nem kezelte prioritásként a – már az ötvenes években is egyre akutabbá váló – magyar nyelvű szakoktatás kérdését.¹ Ez a tény akkor nagyobb közfelháborodást váltott ki a magyar közvéleményben.² A későbbi politikai enyhülésnek azonban már voltak a magyar oktatás számára is pozitívan értékelhető hozadékai. Az RKP KB 1968. október 24–25-én tartott plenáris ülésén elhatározták a nemzetiségi dolgozók tanácsainak megalakítását és Ceaușescu ígéretet tett az anyanyelvi oktatás kiszélesítésére is. A 17/1969. július 3-i minisztertanácsi határozattal eltörölték a nemzetiségi nyelven tanult tantárgyakból a román nyelvű vizsgákat. A Magyar Nemzetiségű Dolgozók Tanácsa (MNNDT) 1971 márciusában tartott plenáris ülésén a magyar nyelvű oktatás kérdését is megvitatták. Így került napirendre a szaktantárgyak, a földrajz, a történelem és a „hazafias tantárgyak” magyar nyelven történő oktatásának kérdése. Az utóbbiak lehetőségét a pártvezetés azonnal kizárta, de ígéretet tettek az anyanyelvű szakoktatás kiterjesztésére, illetve magyar tannyelvű középiskolák létesítésére.³ 1971 őszén hat önálló, magyar tannyelvű iskola kezdte meg működését: a sepsiszentgyörgyi 1-es (volt református Mikó Kollégium), a nagyvárad-i Alexandru Moghioroș (Mogyorós Sándor), a marosvásárhelyi Bolyai Farkas (volt Református kollégium), a szatmárnémeti 5-ös, a csíkszeredai 1-es számú (a volt csíksomlyói római katolikus főgimnázium) és a temesvári magyar tannyelvű líceum. Az 1972/73. tanévtől pedig a szaklíceumok magyar nyelvű osztályokat is indíthattak.⁴

A közigazgatási reform az első évben tartalmában kevésbé befolyásolta a helyi oktatásügyet, szerkezetében viszont okozott néhány változtatást. Megszűnt (illetve I-VIII. osztályossá alakult át) néhány általános iskolai osztály. A várossá kinevezett Bodzafordulón létrehoztak egy líceumot és egy gyermekotthont. Sepsiszentgyörgyön elindítottak egy elemi szintű zeneiskolát, egy szakiskolát és természetesen, megala-

1 Az ötvenes években a magyar nyelvű szakoktatás (néhány kivételtől eltekintve) gyakorlatilag visszaszorult az egykori MAT területére. Az 1956-os magyar forradalmat követő intézkedések, átszervezések során a tartomány területén is jelentősen visszaesett a magyar nyelvű szakképzés. Részletebben lásd: Bottoni, Stefano: *Sztálin a székelyeknél...* i.m.

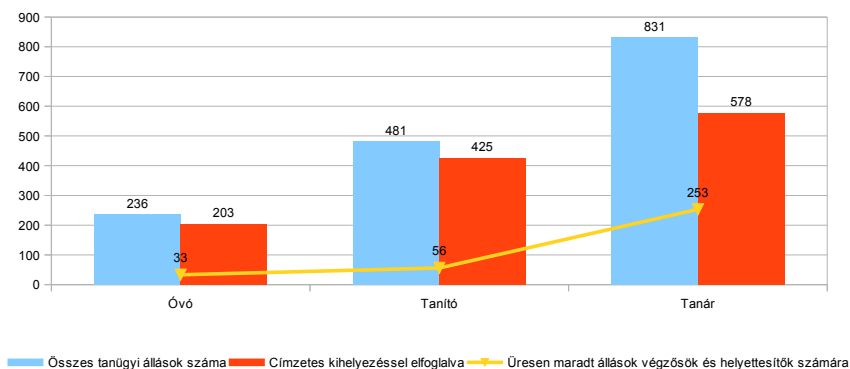
2 Vincze Gábor: *Illúziók és csalódások*. Csíkszereda, Stáus Könyvkiadó, 1999. 208. p.

3 Az MNNDT plenáris üléséről részletebben lásd: Novák: *Aranykorszak?*... i.m.

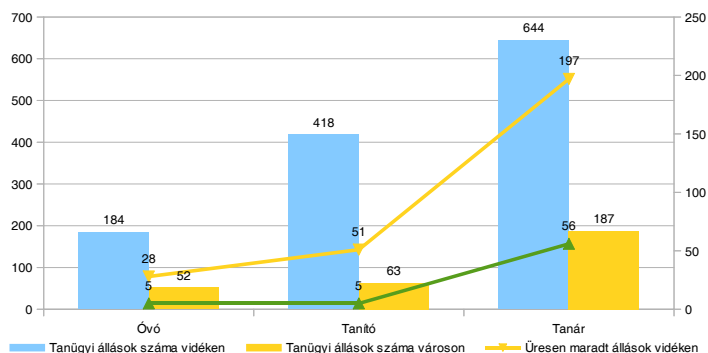
4 Demeter Csanád: Székelyföldi oktatás az 1960–1980-as években. *Pro Minoritate*, 2012/1. 98–99. p.

kult a Megyei Tanfelügyelőség, amely egyelőre a 3-as általános iskola néhány, nem használt tantermében működött.⁵

Az 1968/1969-es tanévben a megyei szintre növekedett helyi oktatási szerkezet legnagyobb gondját a szakképzett tanügyi káderek hiánya jelentette. A meghirdetett állások nagy részét nem sikerült címzetes kinevezésekkel betölteni, az üresen maradt helyeket az egyetemekről frissen kikerült végzősökkel igyekeztek feltölteni, de a legtöbb esetben kénytelenek voltak beérni szakképzetlen helyettesítőkkal. A legnagyobb hiányosságok a vidéki tanári állások betöltésében mutatkoztak, de szintén nehéz helyzetben volt Kovásznán az idegen nyelv, Baróton a matematika, és Sepsi-szentgyörgyön a testnevelés oktatása.⁶

1. ábra. Tanügyi állások helyzete a megyében, az 1968/69. tanév kezdetén.⁷

2. ábra. Tanügyi állások helyzete a megyében, az 1968/69. tanév kezdetén.⁸

5 BJAN CV, fond Sfatul Popular Raional Târgu Secuiesc, dos. 41/1966-70. 40. f. Uo. fond CJ al PCR CV, dos. 5/1968.

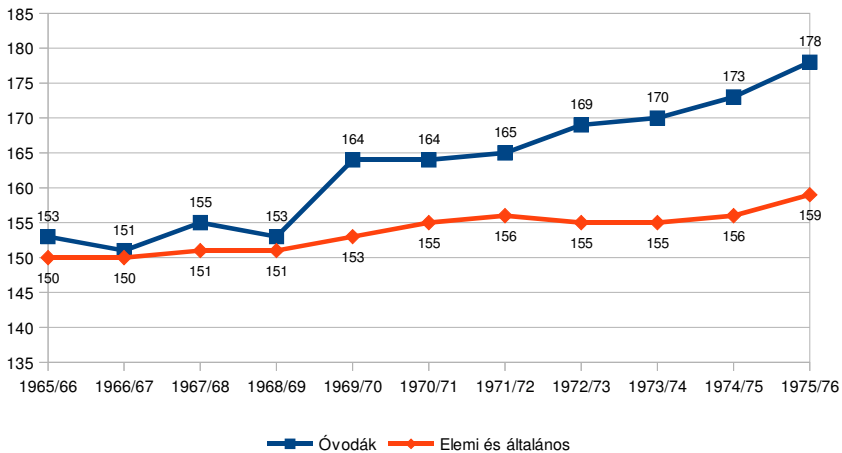
6 Domokos László: Szív és lélek. Beszélgetés Izsák Ferenc főtanfelügyelével. *Megyei Tükör*, 1968. szeptember 14. 10.

7 BJAN CV, fond CJ al PCR CV, dos. 5/1968.

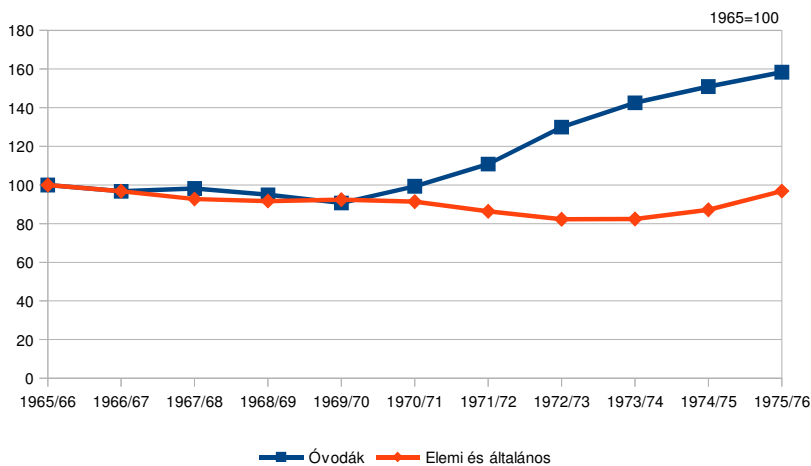
8 Uo.

Az elemi oktatásban a legnagyobb változást az okozta, hogy 1968-tól országos szinten kötelezővé tették a hatévesek beiskoláztatását. A folyamat a megyében nem ment zökkenőmentesen. Sajátos gondot okozott, hogy a megye hatéveseinek alig több mint felét sikerült csak beiskoláztatni (a sajtó szerint a beiskolázatlanok többsége a roma lakosság köréből került ki, akiket a rendőrséggel sem lehetett az iskolába terelni).⁹ Az 1962-es generációból a beiskolázottaknál nagyobb arányban szerepeltek a városban születettek, illetve a román tagozatra beiratkoztak.

3. ábra. Óvodák és általános iskolák (I-VIII. oszt.) száma Kovászna megyében¹⁰

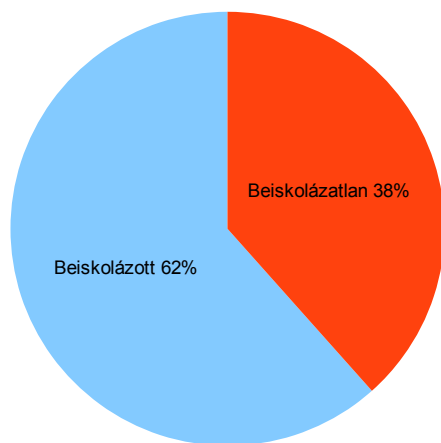
4. ábra. Beiratkozott diákok száma (index számok)¹¹

9 Csíki László: Nyílt kapuk előtt. *Megyei Tükör*, 1968. október 5. 10. BIAN CV, fond CJ al PCR CV, dos. 5/1968. 10. f.

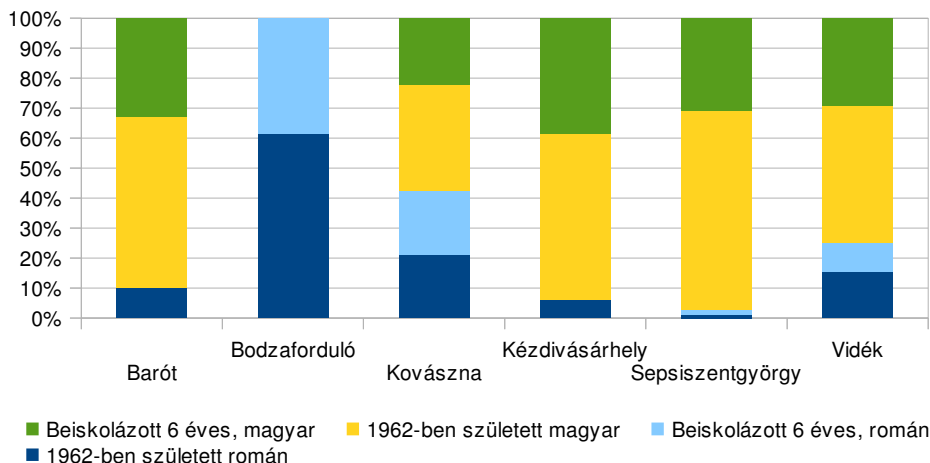
10 *Anuarul statistic al județului Covasna 1970*. Redactat de Direcția Județeană de Statistică Covasna.

11 Uo.

5. ábra. 6 évesek beiskolázási aránya 1968-ban¹²

6. ábra. Az 1968-ban beiskolázott 6 évesek területi illetőség szerint¹³

A megyében csak nyolc, hat évesekből álló I. osztály indulhatott, a sepsiszentgyörgyi 3-as, a kézdivásárhelyi 1-es, a gelencei, az ozsdolai, a bodzafordulói és a zágonbárkányi általános iskolákban. A legtöbb iskolában vegyes összetételű (6–7 évesek) osztályok indultak, jelentős módszertani nehézségeket okozva a tanítóknak.¹⁴ Gondot okozott az is, hogy a remélt létszámbővülés miatt tervbe vett építkezések szintén lassan haladtak. Az év közepén a párt megyei VB ülésén kiderült, hogy

¹² BIAN CV, fond CJ al PCR CV, dos. 5/1968.

¹³ Uo.

¹⁴ Uo.

Kovácsnán és Bodzafordulón az elkezdett munkálatokat nem tudják befejezni záros határidőn belül. A felelősök pedig egymásra mutogattak: a tanfelügyelőséget azzal vádolták, hogy nem ellenőrzi kellőképpen a munkálatokat, a községi tanácsoknak pedig azt rótták fel, hogy nem biztosították az építkezéshez szükséges anyagot.¹⁵

A magyar nyelvű középfokú oktatást illetően elmozdulást a már említett magyar tannyelvű líceum megalakítása jelentette. További szerkezeti jellegű változást eredményezett az oktatásban az, hogy 1970-től beindították az általános iskolák kilencedik osztályát, összesen 18 városi és falusi iskolában.¹⁶ A módosítások és bővítések leginkább a szakoktatást érintették, amelyre a szocialista modernizáció során igen nagy hangsúlyt fektettek, de megkövetelte ezt a megye intenzíven bővülő ipara is. A folyamatosan növekvő építkezéseknél és az újonnan alapított gyáraknál egyaránt szükség volt képzett munkaerőre. Az új gyárak, üzemek állandó szakmunkáshiánnyal küszködtek, a megyei szakoktatási hálózat pedig még nem volt felkészülve a képzésre. Így például az 1969-ben megnyílt kézdivásárhelyi készruhágyár munkásainak nagy részét Segesváron képezték ki, a csavargyári munkások egy részét pedig Bukarestben és Szecsesevárosban.

Az új megyében, a brassói építészeti iskola átköltöztetése révén, már 1968-ban létesítettek egy új szakiskolát, amely négy szakkal kezdte meg működését: bútorasztalos, műszaki cikkek, fajansz- és csemperakás, villamosság.¹⁷

A megyei vezetőség 1969-ben még két típusú szakképzésre tett javaslatot. A megyei szinten bővülő bányahálózat szakutánpótlásának képzését helyi intézményekben képzelték el. A bányászképzés beindítását az is indokolta, hogy erre a szomszédos megyékben sem volt lehetőség. Az emlékirat szerint az iskolát Barótra telepítették volna, osztozva a már meglévő és kibővített városi líceum épületén. Itt az elméleti oktatásnak adtak volna helyet, a gyakorlati képzés pedig a bánya műhelyeiben történt volna. Három szakra tettek javaslatot: bányász, bányászati villamosság és bányászgépezés.¹⁸ Ugyancsak ekkor kérvényezték egy elektromossági szakiskola alapítását is. Ezt a megye villamossági hálózatának bővülésével indokolták és azzal, hogy az állam elektromos berendezéseket készítő gyárat szándékozott telepíteni Sepsiszentgyörgyre. Az elképzelések szerint az építőipari iskola nyolc tantermét vették volna igénybe, a gyakorlati oktatáshoz pedig a textilművek műhelyeit. A tanerőt más középiskolából, illetve az egyes vállalatok elektromérnökeivel próbálták volna fedezni.¹⁹ 1970. december 1-jétől nyílt meg a megyeszékhelyen az esti tagozatú közgazdasági technikum. Gazdasági jellegű szakképzést adott még a szövetkezeti iskolaközpont is, ahol könyvelőket és elárusítókat képezték.

---

15 Uo. 57. f.

16 Izsák Ferenc: Tanérvzés elótt. *Megeyi Tükör*, 1969. május 17.

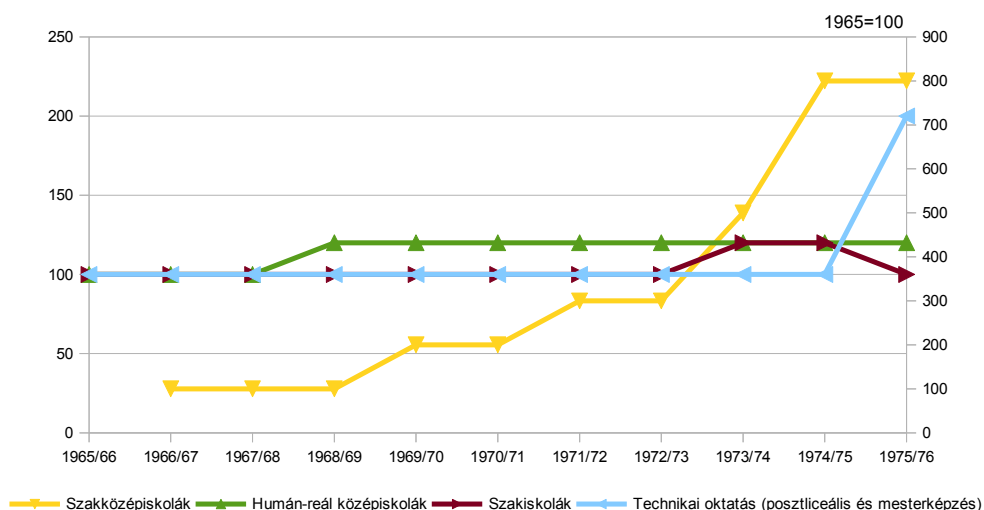
17 BJAN CV, fond CJ al PCR CV, dos. 5/1968. 32. f.

18 Uo. dos. 16/1969. 47–48. f.

19 Uo. 49–51. f.

1971-től szakosították a középiskolákat, mindemellett az egyes elméleti líceumokban (főleg kétkezi) szakmákat is kezdtek tanítani. A megyeszékhelyen az 1-es líceumban gépészetet, autózvezetést és szövést, a 2-es líceumban lakatoságot, hímzést és szabászatot, Kézdivásárhelyen lakatoságot, autózvezetést, szabászatot, hímzést, Baróton lakatoságot, szőnyegszövést, elárusítást, Kovásznán asztaloságot, elektronikus szakmát, szabászatot és turisztikát, Bodzafordulón lakatoságot, asztaloságot, illetve szabászatot. A tervek szerint pedig a következő év végéig az általános iskolákat egy-egy tanműhellyel kellett felszerelni.²⁰

Az 1972/1973-as tanévtől kezdődően országsszerte indítottak magyar tannyelvű osztályokat a szaklíceumokban, így a sepsiszentgyörgyi építőipari és mezőgépészeti iskolákban is. A lépés jelentős volt a középiskolai szaktanulmányokat végző (nem csak a kovásznai) magyar fiatalok számára, mivel legtöbbjük otthon szeretett volna dolgozni. A legtöbb ekkor indult magyar nyelvű osztály azonban nem volt hosszú életű, mi több, nagy részüket az elméleti líceumok rovására alapították meg.²¹

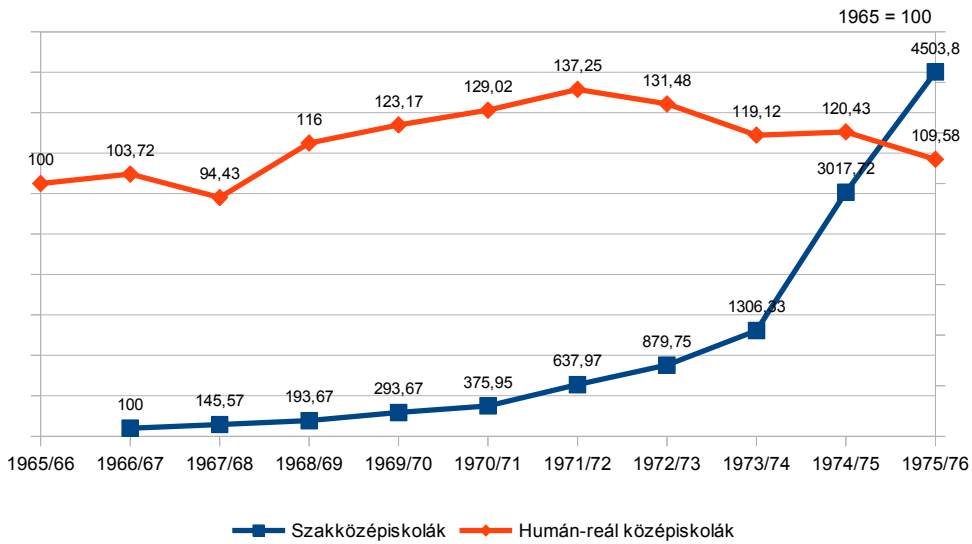

7. ábra. Középfokú- és szakoktatási egységek száma Kovászna megyében²²

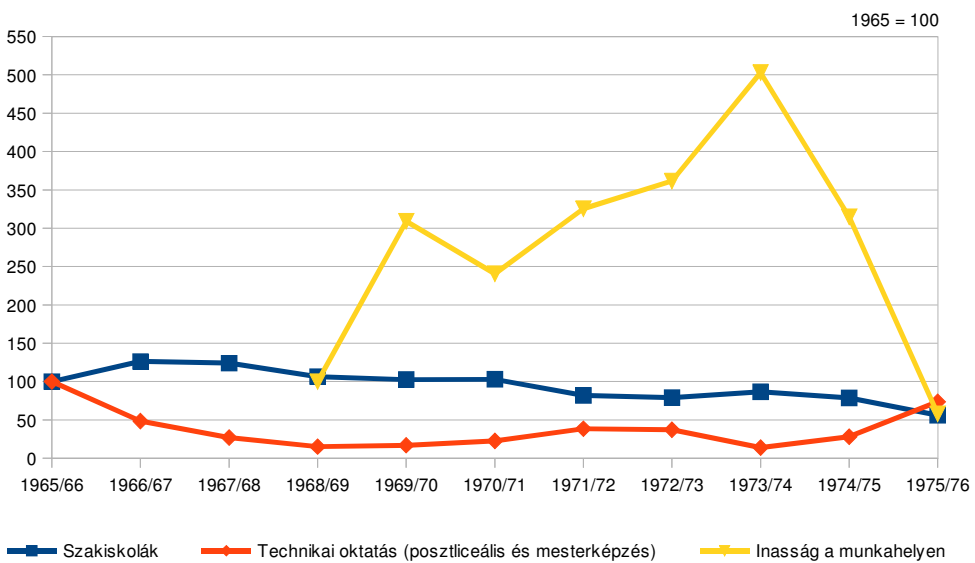
20 Juhász András: *A Kovászna megyei (Románia) magyarság demográfiai, kulturális stb. adatai a Megyei Tükör című napilap tükrében, 1970.* (Kézirat, 1987). Jakabffy Elemér Alapítvány Kézirattára (Közlösvár), K 16. f. XXIII-XXIV.

21 Vincze: *Illúziók és csalódások...* i.m. 211. p.

22 *Anuarul statistic al județului Covasna 1970.* Redactat de Direcția Județeană de Statistică Covasna.

8. ábra. Középfokú oktatási egységekbe beiratkozott tanulók Kovászna megyében, index számok.²³

9. ábra. Szakmai iskolákba és mesterképzőkbe beiratkozott diákok Kovászna megyében, index számok.²⁴

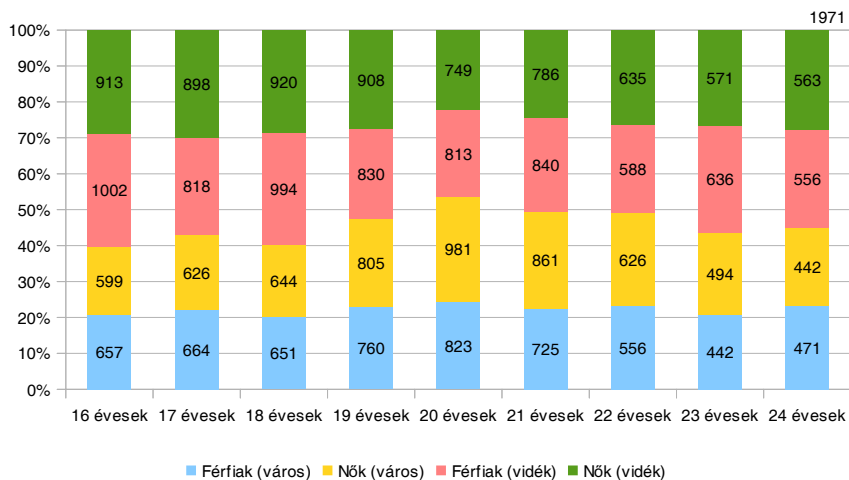
23 Uo.

24 Uo.

A kisebbségi oktatás „leépítése” 1973-tól indult meg. A 273/1973. május 13. számú rendelet törvény alapján a kisebbségi nyelven induló oktatás V. osztályának indításához a minimális létszámot 25-ben, a középiskolák esetében pedig 36 főben határozták meg. Ennek következtében a szórványvidéken lassan felszámolódtak a magyar tagozatok, a Székelyföldön pedig megnövekedett a román tagozatok száma.²⁵ A szakiskolák irányítását közvetlenül a szakminisztériumok hatásköre alá rendelték, továbbá itt is csökkentették a magyar helyek számát, és mivel a román tagozatú osztályokban meghirdetett helyek ritkán teltek fel, a pótfelvételiző számára kevés választási lehetőség maradt. További kényszerítő tényezőként hatott, hogy a szakiskolákba felvételizők (1971-ben) csak fizikát vagy románt választhattak, ami szintén hátrányos helyzetbe hozta a magyar anyanyelvű diákokat.

A megye szakoktatása 1974–1975-re jutott el arra a szintre, hogy a munkaerő-utánpótlást részben ki tudta elégíteni, de ekkorra a szakképzés többnyire már nem magyar nyelven folyt.²⁶ A fiatalok érdeklődéséről és pályaválasztásról a tanfelügyelőség 1970-ben felmérést készített a középiskolások körében.²⁷ A felmérésben rámutattak arra, hogy a fiatalok legnagyobb része a megye területén szeretett volna munkát vállalni, és általában az országos átlagnak megfelelő kereseti lehetőségekkel számoltak.

Egy, a párt számára összeállított kimutatás szerint a megye 16 és 24 év közötti lakosságának 1971-ben körülbelül háromnegyede valamilyen „*társadalmilag hasznos tevékenységet*” folytatott, amely jelenthette azt, hogy a tanulmányait végzi, dolgozik vagy a kötelező katonai szolgálatot teljesíti. Mindemellett egy 7%-os elvándorlással is számoltak, amely leginkább a vidéki férfilakosságot érintette.

10. ábra. A megyei ifjainak a megoszlása életkor, nemek és illetőség szerint²⁸

²⁵ Vincze: *Illúziók és csalódások...* i.m. 211, 214. f.

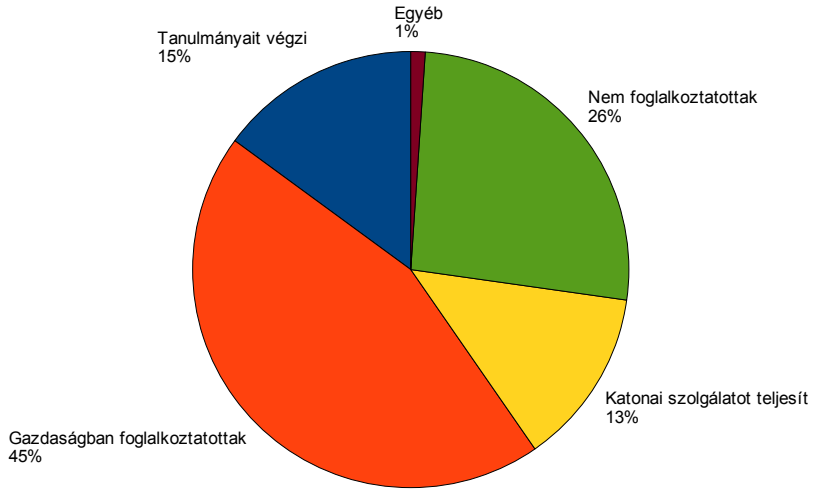
²⁶ Juhász: *A Kovászna megyei...* i. m. XII, XXVI. f.

²⁷ Lásd az erről készült cikkeket a *Megyei Tükör* 1970. évi 139. és 154. számaiban.

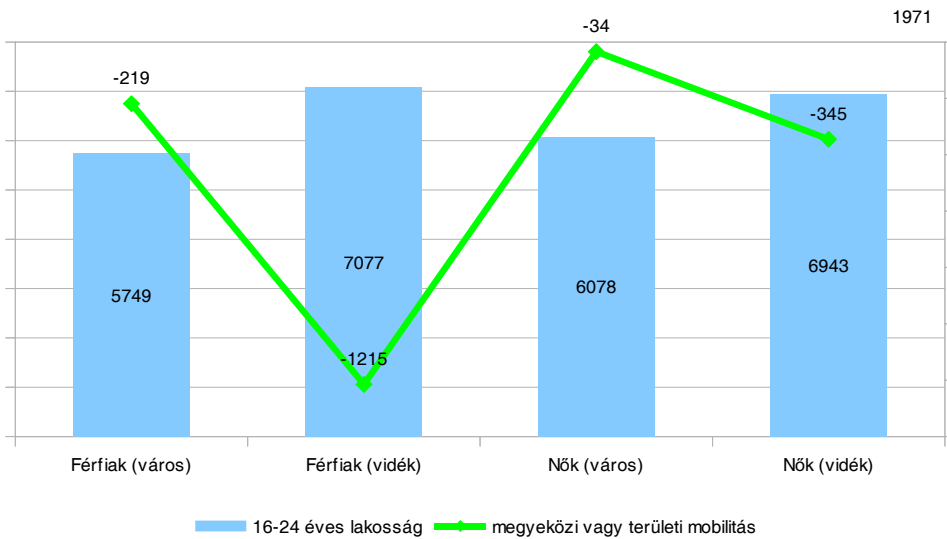
²⁸ BJAN CV, fond CJ al PCR CV, dos. 7/1971.

1971

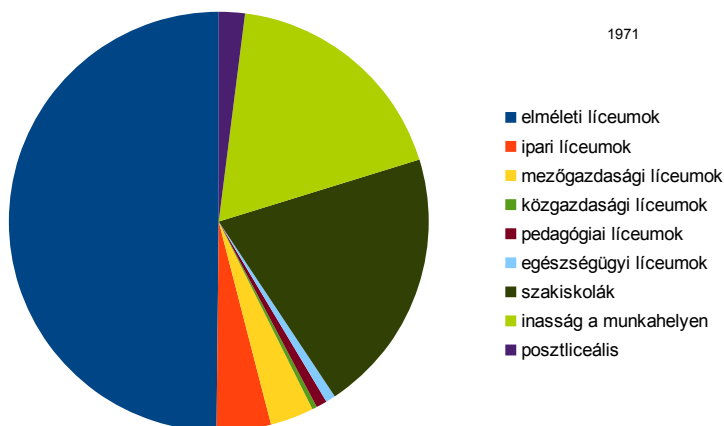
11. ábra. Kovászna megye 16–24 éves lakosságának (helyben maradtak) foglalkozás szerinti megoszlása.²⁹

12. ábra. A megye ifjainak területi mobilitása³⁰

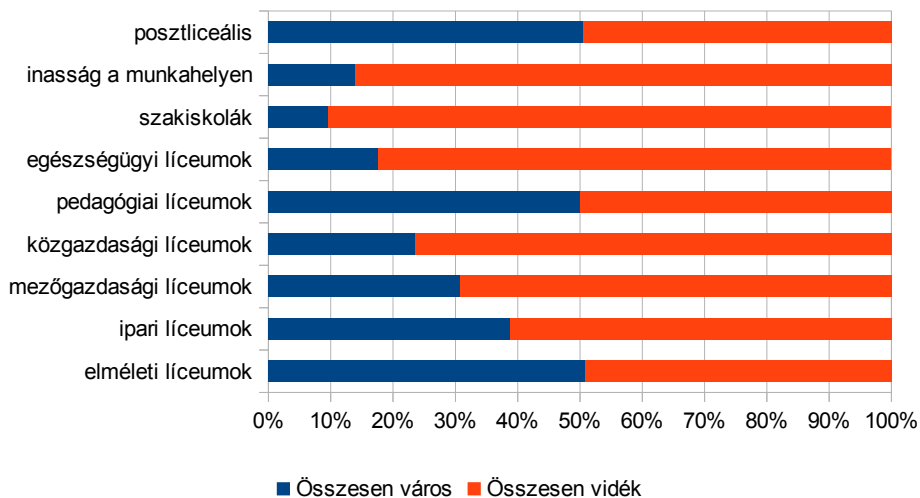
²⁹ Uo.

³⁰ Uo.

13. ábra. A megye ifjai által látogatott középfokú iskolák %-os megoszlása.³¹

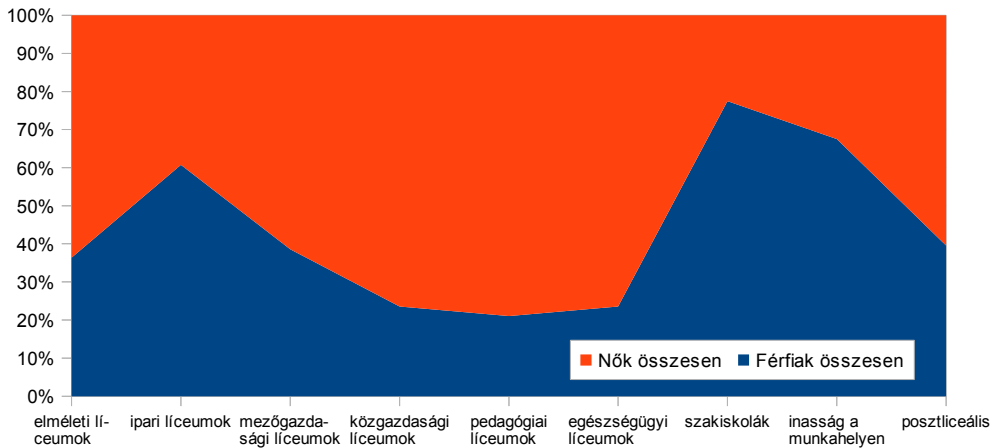
Kovácsna megyében a megyésítés után a tanulmányaikat középfokon végző fiatalok többsége elméleti líceumokba járt, ezek után következtek a valamilyen szakoktatást nyújtó intézmények. A mezőgazdasági és ipari iskolák látogatói túlnyomórészt vidékiek, az elméletieknek meg inkább városiak voltak. Az ipari/mezőgazdasági jellegű iskolák hallgatói inkább a férfiak közül, az egészségügyi és pedagógiaiak főleg a nők köréből kerültek ki.

14. ábra. A megyei középfokú oktatási intézmények hallgatóinak megoszlása illetőségek szerint, 1971-ben³²

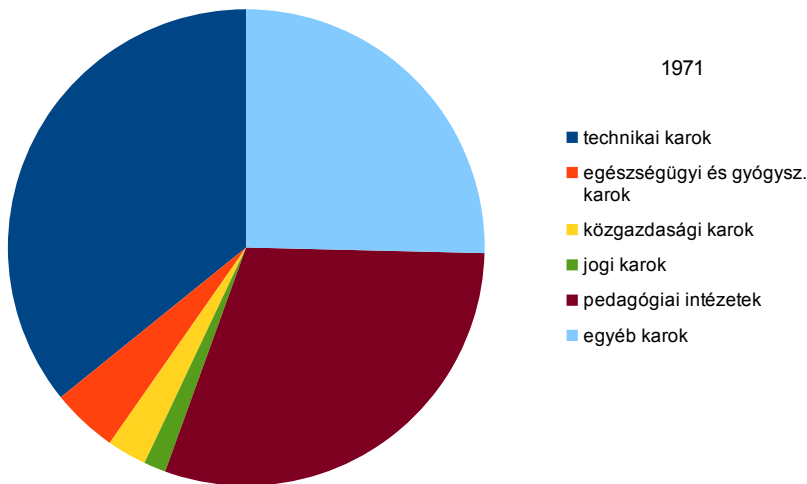
31 Uo.

32 Uo.

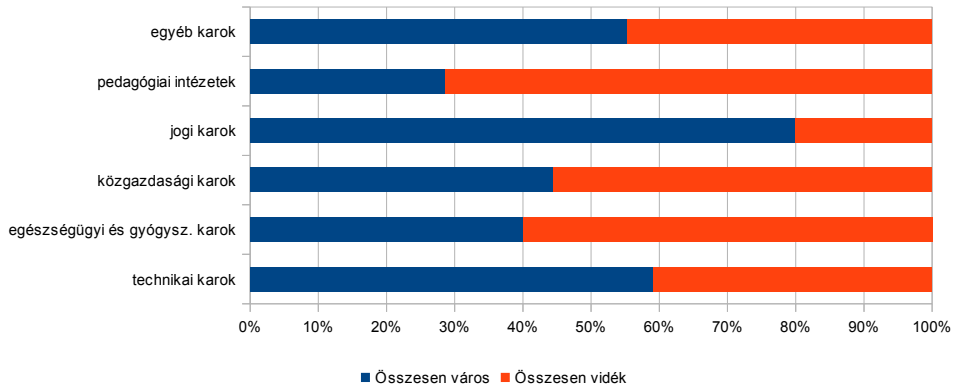
15. ábra. A megyei középfokú oktatási intézmények hallgatóinak megoszlása nemek szerint, 1971-ben

A felsőfokú oktatásban résztvevők többsége a műszaki egyetemekre járt, ezek után következtek a pedagógiai profilú tanintézmények. Az előbbit a városiak, az utóbbit a vidékiek látogatták inkább.

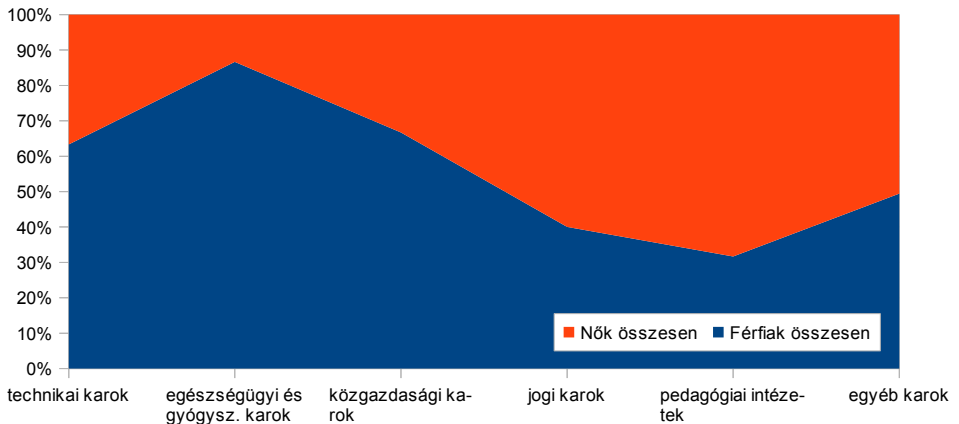

16. ábra. Kovászna megyeiek által látogatott felsőfokú oktatási intézmények megoszlása³³

33 Uo.

17. ábra. A felsőfokú oktatási intézményeket látogató kovásznai fiatalok megoszlása illetőségek szerint, 1971-ben³⁴

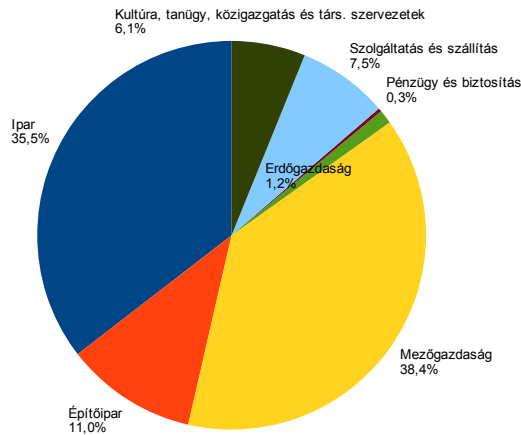
18. ábra. A felsőfokú oktatási intézményeket látogató kovásznai fiatalok megoszlása nemek szerint, 1971-ben³⁵

A fiatalok foglalkoztatottságára vonatkozó adatok nagyjából megfeleltek az oktatásban mért eredményekkel. A 24 éves korig terjedő lakosság foglalkozási összetétele követte a megye hagyományos gazdasági szerkezetét, azonban ekkorra már az erőteljes iparosítás és a kollektivizálás is éreztette a hatását. A mezőgazdaság mellett az ipar csak pár százalékos különbséggel szerepelt a fiatalok elhelyezkedési megoszlásában.

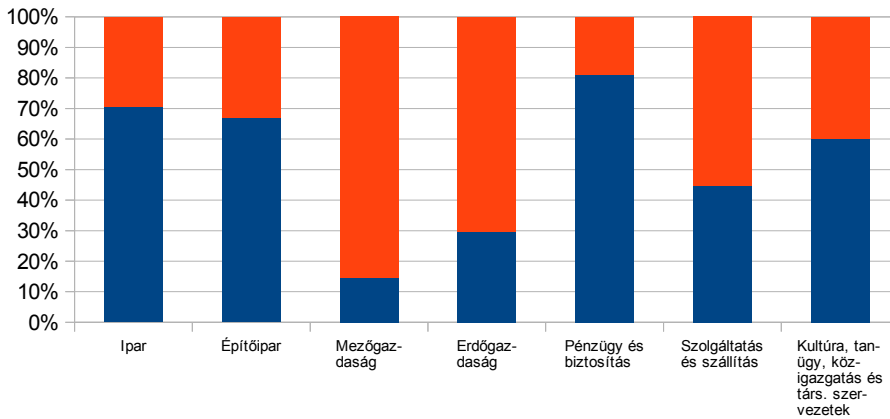
34 Uo.

35 Uo.

A tárgyalt korszak egy másik jellemzője volt, hogy az építőipar a fiatal foglalkoztatottak körében viszonylag nagy, 11%-os arányt tett ki, megyei szinten pedig az aktív lakosság 5,9%-át foglalkoztatta. Az illetőség (falu/város) szerinti megoszlás a következőképpen alakult: a vidéki lakosság a mezőgazdaságban volt felülreprezentált, a városiak pedig az ipar, pénzügy és közigazgatás terén. Itt azonban érdemes odafigyelni arra a jelenségre, hogy az ipar elszívó erejének köszönhetően a mezőgazdaságban foglalkoztatottak legnagyobb része a nők közül került ki.

19. ábra. A megye fiataljainak foglalkoztatottsága a gazdaság egyes ágaiban, 1971-ben³⁶

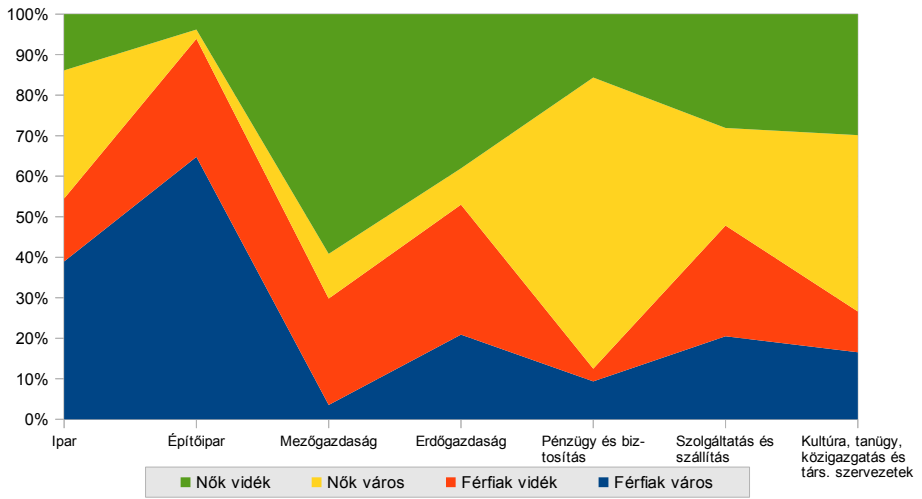

20. ábra. A megye fiataljainak foglalkoztatottsága a gazdaság egyes ágaiban, illetőségek szerint 1971-ben³⁷

36 Uo.

37 Uo.

21. ábra. A megye fiataljainak foglalkoztatottsága a gazdaság egyes ágaiban, nemek és illetőség szerint, 1971³⁸

38 Uo.

8. GAZDASÁGI ÉS TÁRSADALMI VÁLTOZÁSOK A KÖZIGAZGATÁSI REFORM UTÁN

8.1. Általános gazdaságpolitikai keretek

A második világháborút követő években hatalomra kerülő kommunista pártvezetés egy hagyományosan agrárberendezkedésű és jelentős kitermelőiparral rendelkező országot örökölt. A negyvenes évek végén, a politikai konszolidáció, az államosítások és a mezőgazdaság kolhozosításának megindítása után gazdaságpolitikai téren, a sztálinista modell szellemiségében mindent alárendeltek az erőltetett ütemű iparosításnak. A hangsúly elsősorban a nehéziparra („A” szektor) esett.¹ 1950-ben egy tízéves villamosítási tervet indítottak el. Az 1951–1955-ös ötéves tervben növelték a nehézipari beruházásokat és alacsonyan tartották a fogyasztás mértékét. Az országos beruházások 57%-át az iparra fordították, a mezőgazdaságra 10%, a háztartási- és községi szolgáltatásokra 6%, a kultúrára és egészségügyre pedig 7,3% jutott. A fejlesztések egyik fő jellemzője az volt, hogy az ipari termelést néhány nagyobb gyárba koncentrálták, a magántulajdonban lévő műhelyeket fokozatosan megszüntették, szövetkezeti keretekbe olvasztva őket. A tendencia a hatvanas évek végétől is hasonló maradt: az ipari termelésben a súlypontot egyre inkább a nagyobb, ún. köztársasági üzemek felé tolták.

A mezőgazdasági termelés a háborút követően erősen visszaesett. Az ágazat felzárkózását előbb az 1945-ös földreform, az azt követő szárazságok, majd pedig az 1949-ben beinduló erőszakos kollektivizálás akadályozta vagy lassította le. Az 1938-as termelési értékeket a mezőgazdaságban csak 1953-ra sikerült elérni, még 1962-ben is csak 20%-kal haladták meg ezt. Annak ellenére, hogy az ország lakosságának túlnyomó hányada az agrárszektorban helyezkedett el, az ágazatba a szükségesnél jóval kevesebb erőforrást irányítottak, így a mezőgazdaság végig Románia gazdaságának ún. Achilles-ina maradt. Sztálin halála és az azt követő desztalinizáció gazdasági téren is hozott némi enyhülést. Az ötvenes évek közepétől, habár továbbra is az iparra koncentráltak, a fogyasztásra is nagyobb figyelmet szenteltek. Lassították a kollektivizálás ütemét, megszüntették a beszolgáltatást, így a mezőgazdaság is lassú (de erősen fluktuáló) növekedésnek indult.²

A sztálini gazdaságpolitika logikája kölcsönhatásban állt a közigazgatási átszervezésekkel és kiigazításokkal. A szintén szovjet mintára bevezetett tartományok inkább

1 Gagyi József: *Fejezetek Románia 20. századi társadalomtörténetéhez*. Mentor Könyvkiadó, Marosvásárhely, 2009. 129. p.

2 Per Ronnas: *Urbanization in Romania. A Geography of Social and Economic Change Since Independence*. EFI, Stockholm, 1984. 130–136. p.

kedveztek az erőltetett iparosításnak, mintsem a regionális fejlődésnek. Azokat a vidékeket fejlesztették inkább, amelyek korábban erős gazdasági (főleg ipari) alappal rendelkeztek. Erős ipari központok kialakítása volt a fő cél. A négy legiparosodottabb tartomány (az összlakosság 24%-ával) ebben az időszakban az összes beruházások 39%-át kapta meg. Az iparilag alulfejlett tartományok közül pedig csak azokat fejlesztették, amelyek rendelkeztek még feltáratlan nyersanyagforrásokkal. Az erősen központosított berendezkedésnek megfelelően az erőforrások legnagyobb részét a fővárosba, illetve a tartományi központokba koncentrálták, nem figyelve a tartományokon belüli regionális különbségekre. Az egyes vidékek közötti gazdasági különbségek tovább mélyültek.³ Ez a jelenség a városok fejlődésében is megmutatkozott. A városiasság elsődleges kritériuma a bányászat és az erős ipari jelenlét lett, de felértékelődtek a fürdő- vagy üdülőhelyek is. Az 1950-es és 1952-es közigazgatási átszervezések következtében 32 települést emeltek városi rangra, 14-től pedig megvonták azt, több városon pedig ún. területi kiigazítást hajtottak végre. A megvonások jól szemléltetik a regionális fejlődés elhanyagolását, ugyanakkor az ipar és a bányászat előtérbe helyezésével, a kereskedelmi- és szolgáltató iparra berendezkedett városok (az erdélyi városok jelentős része) sokat vesztek gazdasági súlyukból.⁴

A hatvanas évektől az ország gazdasága további szerkezeti változásokon ment keresztül. Az iparosítás továbbra is első helyen maradt, de a súlypont inkább az úgynevezett „B” szektor (fogyasztási cikkek termelése) felé tolódott el. Az évtized első felében a román gépi beruházások a KGST országok szintjén az egyik legmagasabb importértéket érték el, ezzel ellentétben az export terén a feldolgozatlan termékek aránya itt volt a legnagyobb. A 60-as évek második felétől a nemzeti jövedelem évente 7–10%-kal növekedett. 1980-ig a beruházások, az ipari és mezőgazdasági termelés, vagy a külkereskedelem ismétlődő időszakokban lendült fel, vagy esett vissza. Az új prioritás a hazai gépipar kiépítése lett, de kiemelt figyelemben részesítették a vegyipart is. Az export terén igyekeztek a nyersanyagokat feldolgozott termékekre (pl. vegyipari cikkek, szövet vagy lábbeli) cserélni.⁵

Az 1960–1965-ös terv idején viszonylag magas növekedési rátát tartottak fenn, ezt követően azonban inkább az egyensúlyra törekedtek. 1967–1968-tól ismét látványosan növelték a beruházásokat. 1969-től egy hároméves stabilizációs időszak következett, de az 1972-es pártkonferencián a Ion Gheorghe Maurer miniszterelnök által is képviselt, mérsékelt gazdaságpolitika hívei alulmaradtak a Ceaușescu által támogatott, gyorsított iparosítást szorgalmazó irányvonallal szemben. A beruházások az 1974–1975-ös időszakban érték el a maximumot, ez viszont, a nyersanyag-importnak

3 Az aránytalanságot jól példázza, hogy az 1951–1965 között újonnan épített, vagy korszerűsített ipari telepekből 71-et Bukarest és környékére helyeztek, 149-et a tizennégy tartományi székhelyre, 213-at pedig az ország többi részére. Uo. 143. p.

4 Uo. 189–195. p.

5 Hunya Gábor: *Románia 1944–1990. Gazdaság- és politikatörténet.* Atlantisz Kiadó, Budapest, 1990. 59. p.

és az olajár robbanásának köszönhetően, együtt járt a kereskedelmi deficit növekedésével.⁶

A kollektivizálás befejezése után a hatvanas években a mezőgazdaságot a szövetkezetek és az állami mezőgazdasági vállalatok uralták. A jelentősebb beruházások ellenére az agrárszektor továbbra is sérülékeny maradt, az „erőltetett gazdasági növekedés” évei alatt az agrárium számára általában kevesebb erőforrás jutott és nőtt az elvonások mértéke. A mezőgazdaság számára az 1966-ban elindított ötéves terv keretében 35 milliárd lejt különítettek el, de az 1968-as átcsoportosítások következtében 50 milliárdra növelték az összeget. Az iparhoz hasonlóan az egyensúlyt itt is fokozatosan az állami szektor felé tolták: a termelőszövetkezetekben csökkentették a költségvetési hozzájárulást, az állami gazdaságok esetében pedig növelték az állami beruházások mértékét és jelentős fejlesztéseket hajtottak végre. Ceaușescu hatalomra kerülését követően a termelőszövetkezetek támogatását is növelték ugyan, de az állami szektor előnye a hetvenes évek végéig megmaradt.⁷ Ennek ellenére nem sikerült elejét venni a rossz terméseredmények által okozott visszaeséseknek sem. Az 1968-as szárazság és az 1970-es árvizek az 1966-os szintre csökkentették a terméseredményeket. A növénytermesztéshez hasonlóan az állattenyésztés is komoly problémákkal küszködött. A termelőszövetkezeteket ezen a téren általában az alacsony műszaki színvonal és a rossz felszereltség jellemezte. Ennek ellenére rendszerileg növelték az állatállomány számát, de csökkentették a takarmányterületeket.

A stagnáló mezőgazdasági termelés 1970-re jelentős csökkenésbe ment át, aminek következtében a központi vezetés több korrigáló intézkedést is tett. Újabb vetési és termelési terveket dolgoztak ki (amelyekben a helyi adottságokat is igyekeztek figyelembe venni), kedvezményeket tettek a háztáji termelés terén, növelték a szövetkezeti tagok bérét, illetve számukra is bevezették az ingyenes orvosi ellátást, változtattak a munkafázisokon, továbbá szabályozták a takarmányfelhasználást. Javítottak az eszköz- és a műtrágyaellátáson is. Az intézkedések következtében a mezőgazdaság 1972–1973-ban rekorderedményeket ért el. Az 1972-es júliusi pártkonferencián ennek ellenére szembeűnően keveset foglalkoztak a mezőgazdaság fejlesztésével. Ennek a következménye az lett, hogy 1975-ig, amíg az ipari beruházások terén a tervet (a hivatalos adatok szerint) 17%-kal teljesítették túl, a mezőgazdaság az előírtnál 2%-kal rosszabbul teljesített.⁸

Nicolae Ceaușescu 1965-ös hatalomra kerülése nem csupán politikai szempontból volt mérföldkő. Az országot szocialista köztársasággá nyilvánították, a szocialista ipar építését befejezettek tekintették, elkezdődött a „sokoldalúan fejlett szocialista társadalom kiépítése.” Annak ellenére, hogy a gazdaság szerkezetében nem történtek a korábbi évekhez hasonló eltolódások, látványosan és gyors ütemben fejlesztették az ipari ágazatokat. Az 1970-es években megtörtént a lakosság foglalkoztatási váltása is:

6 Uo. 61–62. p.

7 Uo. 109–114. p.

8 Uo. 119–121. p.

az ipari és egyéb gazdasági szektorban foglalkoztatottak aránya meghaladta a mezőgazdaságban dolgozókat.⁹

A gazdasági életben további jelentős változást az 1968-as közigazgatási átszervezés hozott. A szocialista országok közül Romániában történt meg utolsóként a viszonylagos decentralizációt célzó tervek megvalósítása, amely nem csak a közigazgatás felépítésében hozott változást, de vele együtt új ipartelepek és fejlődő városok létrehozásáról is döntöttek. A közigazgatási reform során a korábbi háromlépcsős (rajon-tartomány-Bukarest) helyett egy kétszintes rendszert alakítottak (megye-Bukarest) ki. A váltást több szempont is indokolhatta: az erősen központosított irányítás számára fontos volt az alacsony igazgatási szintek megszervezése, a kétszintes rendszer egy hatékonyabb információáramlást biztosított a központ és a megyék között, ugyanakkor az egyenletesebb területi erőforrás-elosztás kialakításával korlátozhatták a középszinten elhelyezkedők mozgásterét. A megyésítés során megtörték a régi tartományok vezetőinek a hatalmát és Nicolae Ceaușescuhoz hű (esetenként fiatalabb) káderek kerültek a közigazgatási egységek élére.

A decentralizáció ugyanakkor a gazdasági szférát is érintette: az új közigazgatási berendezkedés lehetőséget teremtett egy, regionális szempontból sokkal kiegyensúlyozottabb gazdasági fejlődésre. A tartományok helyén létrehozott, 40 megyéből álló szerkezet hamar felszínre hozta az egyes régiók között tátongó gazdasági különbségeket. Ennek felszámolása érdekében a valamikori tartományok periferiáin elhelyezkedő területekre komoly erőforrásokat irányítottak. Az átszervezés utáni öt éves tervekben prioritást kapott a megyék gazdasági fejlettségének normalizálása, illetve az, hogy minden megyében létrehozzanak egy minimális ipari alapot.¹⁰ Ez utóbbi kihatott az ország városainak fejlődésére. A megyéket úgy próbálták megtervezni, hogy életképes gazdasági egységeket képezzenek, a fejlesztéseket pedig többnyire a megyeszékhelyre összpontosították. Az új székhelyek többsége a többi városhoz képest sokkal gyorsabban fejlődött, egyes esetekben meghaladták akár a korábbi tartományi székhelyek mutatóit is. A megyeközpontokra való koncentráció két okkal magyarázható. A pártvezetés arra törekedett, hogy az ipari egységeket a kis földrajzi régiókba tömörítse. A döntés ugyanakkor egy központosítási logikát is követett: a Bukarestben hozott döntések inkább voltak tekintettel egy-egy általános, országos jelenségre, mintsem az egyes, kisebb régiók fejlődéséhez szükséges sajátos tényezőkre.¹¹ A köz-

9 Ronnas: *Urbanization in Romania...* i.m. 136–137. p

10 Uo. 212. p. Hunya: *Románia 1944–1990...* i.m. 163–164. p.

11 A regionális fejlesztési politika ekkor a Francois Perroux által, 1950-ben javasolt növekedési pólusok elméletének (growth pole theory) logikáját követte. (Ronnas: *Urbanization in Romania...* i.m. 213. p.) Az elmélet szerint egy-egy régió gazdasági fejlődése nem egyenletesen megy végbe, hanem úgynevezett gazdasági pólusok vagy központok köré összpontosul, amelyeket valamilyen kulcsfontosságú (sokszor az iparosodáshoz is szükséges) ipari ágazat jellemez, és közvetlen hatással van a környezetére (felvásárlás, illetve szolgáltatások). Az iparág mérete és az agglomerációval járó elszívó hatás miatt a régió fejlődése a pólus környékén kiegyensúlyozatlan lesz, de egy későbbi szakaszban (a kapcsolódó iparágakból) egy második pólus is kialakulhat, hozzájárulva ezzel a régió gazdasági

igazgatási reform következtében létrejött megyéket gazdasági szempontból két nagyobb csoportra lehetett osztani: gazdaságilag fejlettek és erősen urbanizált megyék, illetve a gyengébb gazdasággal és kisebb városokkal rendelkezők. Az első csoportba tartozó megyékben (mint pl. Kolozs, Szeben, Brassó) a városok a későbbiekben viszonylag egyenletesebben fejlődtek, míg a második kategória esetében (pl. Kovászna, Hargita vagy Beszterce-Naszód) a megyeszékhely regisztrálta a legnagyobb növekedési rátát, leginkább az átszervezés után indított beruházások következtében.¹²

8.2. A megye gazdasága a közigazgatási reformot követően

Kovászna megye a tartományi berendezkedés időszakában a gazdasági perifériára szorult területekből állt. A vidék gazdasági fejlesztését sem a MAT, sem a Brassó tartományi időszakban nem kezelték prioritásként. Az ide telepített ipari egységek többsége helyiipari jellegű volt, vagy a brassói gyárakat szolgálta ki. A periférikus helyzetet jól szemlélteti, hogy a tartományt bemutató propagandakiadványokban a vidék elhanyagolható mértékben, vagy egyáltalán nem szerepelt.¹³

Amint az a különböző adatsorokból kiderül, a Székelyföldet és az egykori Háromszéket magába foglaló MAT nem tartozott a gazdasági fejlesztések és beruházások kiemelt színterei közé. A tartományban lakott Románia össznépségének 4,2%-a, ám a tartomány részére meghatározott fejlesztési kvóta az ötvenes években átlagosan 2,4% volt.¹⁴ Továbbá az is jellemző volt, hogy a MAT területén a fontosabb fejlesztések elsősorban a székhelyre, Marosvásárhelyre összpontosultak. A MAT 1960-as átszervezését, Kézdivásárhely és Sepsiszentgyörgy rajonok Brassó tartományhoz való csatolását a pártvezetés gazdasági indokokkal magyarázta. A térség gazdaságára vonatkozó adatok viszont azt mutatják, hogy a két város és környéke mindig is a brassói ipar perifériáján maradt. Czíkó Árpád gazdasági szakember így emlékszik vissza a korabeli állapotokra: „A város [Brassó – sz.m.] iparának állandó fejlesztése mellett komoly nagyipari központtá lett, a székely rajonok munkaerőt és az élelmiszer egy részét szállították, amolyan hinterlandként fungáltak a nagyváros mellett... Akkoriban rengeteg volt az ingázó. Reggelente egy szerelvény zsúfolásig megtelt velük. Elindult a munkásvonat Bükszádról, és szedte fel az embereket az egész vonalon. S délután, ha kiment az ember az állomásra, úgy elárasztották a környéket érkezéskor a leszállók, mintha népvándorlás lett volna.”¹⁵

Amint az egy 1968-as jelentésből kitűnik, 1967 előtt Kézdivásárhely rajon nagyon gyenge gazdasági mutatókkal rendelkezett. A rajonnak 96 000 lakosa volt, amely-

változatosságához. (Jean Paul Rodrigue: *The Geography of Transport Systems*. 3rd edition. Routledge, New York, 2013. <http://people.hofstra.edu/geotrans-index.htm>. Letöltve: 2013. szeptember 5.)

12 Ronnas: *Urbanization in Romania*... i.m. 219. p.

13 Lásd pl. Petraru Ștefan: *Brassó tartomány – ma*. Brassó, 1965.

14 Bottoni, Stefano: *Sztálin a székelyeknél*... i.m. 229. p.

15 B. Kovács: *Szétszabdalt Székelyföld*... i.m. 125. p.

nek döntő többsége még mindig a mezőgazdaságból élt. Az a minimális ipar, amivel a térség jelentkezett, többnyire a két városba, Kézdivásárhelyre és Kovásznára (egy egység) szorult és ebben az erdőgazdálkodás állt az első helyen. Ezekben a gazdasági egységekben összesen 5425 munkás dolgozott.¹⁶ A mezőgazdaságban összesen 62 101 ember dolgozott, amelyből 52 221 a kollektív gazdaság tagja volt, 900-an állami gazdaságokban dolgoztak, 9000-en pedig magángazdálkodók voltak.¹⁷

Az 1968-ban létrehozott megye az ország egyik legkisebbike volt, szerény gazdasági alappal, és ennek megfelelően a termelés és az ide irányított beruházások az országos átlag alatt maradtak. Ennek ellenére a hatvanas évek végén elindított beruházások helyi szinten komoly kihatással voltak, nagymértékben megváltoztatva a régió gazdasági szerkezetét. A gazdasági változások többsége szervesen beilleszkedett az országos trendekbe: nőtt az ipar és a városok (főleg Sepsiszentgyörgy) súlya, a vidék pedig egyre inkább elmaradt mind gazdasági (pl. a mezőgazdaság visszaesése), mind társadalmi (elnéptelenedés, alacsony iskolázottság) téren.

12. táblázat. Kovászna megye fontosabb mutatói romániai viszonylatban 1967–1975 között.¹⁸

Év	Népesség	Összterület	Mezőgazdasági terület	Szántóterület	Összes alkalmazott	Összes ipari alkalmazott	Állóeszközök, összesen	Ipari állóeszközök	Beruházások volumene	Ipari össztermelés	Mezőgazdasági össztermelés	Árueladás aránya a szoc. keresked.
ROMÁNIA = 100												
KOVÁSZNA MEGYE												
1967	0,9	1,6	1,2	0,9	0,7	0,9	0,6	0,5	0,5	0,6	0,6	0,8
1968	0,9	1,6	1,2	0,9	0,8	0,9	0,6	0,5	0,5	0,5	1,6	0,9
1969	0,9	1,6	1,2	0,9	0,8	0,9	0,6	0,5	0,6	0,5	1,4	0,9
1970	0,9	1,6	1,2	0,9	0,8	0,9	0,6	0,5	0,7	0,5	1,1	0,9
1972	0,9	1,6	1,2	0,9	0,8	0,9	0,4	0,8	0,6	0,6	1,1	1,0
1973	0,9	1,6	1,2	0,9	0,8	0,9	0,5	0,8	0,6	0,6	1,1	1,0
1974	0,9	1,6	1,2	0,9	0,8	0,9	0,6	0,8	0,7	0,6	1,3	0,9
1975	0,9	1,6	1,2	0,9	0,9	n. a.	0,6	0,6	0,7	0,6	0,9	0,9
BRASSÓ MEGYE												
1968	2,3	2,2	2,0	1,3	4,1	5,8	4,0	4,8	3,1	6,7	2,3	3,6
1975	2,4	2,2	2,0	1,3	4,2	5,5	n. a.	5,0	4,3	6,5	1,8	3,8
HARGITA MEGYE												
1968	1,5	2,8	2,7	1,1	1,3	1,6	0,8	0,7	0,8	1,0	2,0	1,5
1975	1,5	2,8	2,7	1,1	1,6	1,9	n. a.	1,0	0,9	1,1	1,2	1,7

16 BIAN CV, fond Sfatul Popular Raional Târgu Secuiesc, Secția Secretariat. dos. 26./1967. 1–3. f.

17 Uo.

18 Forrás: *Anuarul Statistic al Republicii Socialiste România*. 1968, 1969, 1970, 1971, 1973, 1974, 1975.

8.2.1. Gazdasági szervezés és helyi kezdeményezés

„Országot építettünk... megyénket is mi kell, hogy építsük.
Visszavárjuk szakembereinket.”¹⁹

A megye gazdasági életének fejlesztése már az első megyei bizottság központi témáját jelentette. Jellemző volt ezekre az ülésekre, hogy a megyei pártvezetés tagjai szinte kivétel nélkül, szokatlan aktivitással próbálták kivenni részüket az új feladatokból. Az említett időszak bizottsági és különböző szakulái a jelenlevők többsége felszólalt, javaslatokkal, elképzelésekkel vette ki részét a munkálatokból. A helyi elit ráértett az szinten tapasztalható lehetőségekre, hogy a közigazgatási reform sikeres lebonyolítása után a pártvezetés tovább építi a legitimitációs bázisát, és hogy az új, modernizációs törekvések figyelembe részesítik az eddigi perifériákat is. A megyésítés után két-három év azzal telt el, hogy a megyei elit megpróbálták a lehető legsikeresebben kihasználni a központból érkező, sokszor kedvező feltételeket. Ennek szellemében a hatvanas évek utolsó felében a Kovászna megyei elit számos kéréssel, javaslattal fordult a pártvezetéshez.

A megye első bizottságán Király Károly beszámolt arról, hogy a megyeközpontok külön támogatást fognak kapni, ugyanakkor Török Áron, a megyei néptanács elnöke ismertette, hogy 13 millióról 25 millióra növelték a megyei néptanács által építkezésekre szánt összeget, a többletet jelentő 12 milliót pedig további 200 tömbházak építésére szánták. A Szemerja negyed megépítésére ekkor már megkapták a pénzt, csupán a munkálatokat kellett elkezdni, de ezt lassították a munkálatok minőségi hiányosságai, az infrastrukturális nehézségek, továbbá a munkaerőhiány.²⁰

Az új gazdasági beruházások megtervezésére, felügyeletére külön munkacsoportok alakultak. Tervekben már a megye létrehozását követő napokban sem szűkölködtek. Első lépésként a kisebb anyagi ráfordítással bíró projektek kerültek előtérbe. Egy, február 24-én keltezett dokumentumból már körvonalazódtak a rövid távú elképzelések. A Drunek Zoltán, Szócs József és Czíkó Árpád által alkotott csoport elemezni készült: egy préselt lemezeket készítő gyár elhelyezését Sepsiszentgyörgyön, amely hasznosítaná a baróti medence és a Feketeügy (Olt felső medencéje) vidékén felgyülemlett fahulladékot; az ágostonfalvi falerakat áthelyezését Barótra; a kézdivásárhelyi erdei gyümölcs feldolgozó részleg korszerűsítését; a Sepsiszentgyörgy – Kovászna, Mikóújfalú – Barót és Kézdivásárhely – torjai szanatórium közötti megyei útszakasz modernizálását; kereskedelmi komplexum építését Kovásznán; sátorhelyek és kempingek kialakítását a kovásznai Tündérvölgyben, Sugásfürdőn, a Rétyi Nyírben és Málnásfürdőn; az elkezdett tömbházak építésének befejezése a megyeközpontban és Kézdivásárhelyen; Sepsiszentgyörgy víz- és csatorna-hálózatának fejlesztése. Ugyan-

19 *Megyei Tükör*, 1968. augusztus 17. Lengyel László: *Visszavárjuk a szakembereket*.

20 BIAN CV, fond CJ al PCR CV, dos. 4/1968. 64–66. f. Átirat a megyei bizottságról, 1968. 3.19.

akkor a megyeközpontban építendő szállodáról, kultúrpalotáról, illetve strandról is előtanulmány készült.²¹

1968 első felében a megyei pártvezetés kijelölte a legfontosabb új beruházásokat, építkezéseket. Ezek két nagyobb célkitűzést követtek: a helyi infrastruktúra fejlesztése, bővítése, illetve munkahelyteremtés a helyi lakosság számára. A határozat szerint a legnagyobb hangsúlyt, a legkésőbb 1969. szeptember 30-ig üzembe helyezendő kézdívsárhelyi konfekciógyár kapta. Kiemelt figyelemre számíthatott a szintén Kézdívsárhelyre tervezett csavargyár és keményítőgyár, valamint a megyei szinten tervezett 862 új tömbházlakás. A kiemelt tervek között szerepelt továbbá: a sepsiszentgyörgyi mozi, a baróti líceum átadása, a város közművesítési problémáinak a megoldása, 30 km útszakasz leaszfaltozása. A megye turisztikai adottságainak kihasználását és gyors fejlesztését is belefoglalták a határozatba: a fürdőközpontok kezelő- és szálláshelyeinek bővítése, Bálványos-fürdő szállodái és a meleg fürdők, a sugásfürdői vendéglő befejezése és egy új, 200 férőhelyes hotel építése Kovásznán.²²

Az 1968-as Kovászna megyei pártkonferencián bemutatott és elfogadott tervek már egy hosszabb időintervallumú stratégiát és elképzelést vetítettek elő. A gazdasági élet összes területére kiterjedő, széles körű elképzelések kerültek megvitatásra és elfogadásra. Az itt megfogalmazott kérésekből világosan kirajzolódik, hogy az új megyei vezetés milyen irányban és hogyan képzelte el a térség jövőjét. A bukaresti vezetőséghez és szakminisztériumokhoz intézett kérések, javaslatok gazdasági szakterületekre lebontva fogalmazódtak meg. Többségük természetesen, az ipari beruházásokra vonatkozott, de nem hiányoztak az infrastruktúra, a nyersanyagellátás, vagy éppen a lakáshiány kérdését kezelő javaslatok sem. A felvetett problémák ugyanakkor rámutatnak a vidék gazdasági hiányosságaira. Az ötvenes évekre jellemző (a fentiekben felvázolt) gazdaságpolitika miatt az egykori Háromszék térsége minimális mértékben rendelkezett az „önálló” gazdasági és közigazgatási élet alapfeltételeivel: üzemek, intézmények, szolgáltatások stb. Így például a megyeszékhely küldöttjei kérték: a tejgyár építési munkálatainak elindítását, buszállomás létrehozását, a vasútmegálló és a vasúti hálózat korszerűsítését, azt, hogy a Szállításiügyi Vállalat nyisson fiókintézetet a megyében.²³ Kézdívsárhely képviselői a korábban tervbe vett beruházások (a készruhágyár, a csavar- és a keményítőgyár) mihamarabbi megvalósítását kérvényezték, valamint egy, burgonyapehely készítésére szolgáló berendezést.²⁴ Kovászna városa egy csipkekészítő gyár létesítését kérvényezte, Bodzaforduló pedig áruházak építését szorgalmazta.²⁵

21 BJAN CV, fond CJ al PCR CV, dos. 8/1968. 1–3. f. A gazdasági osztály 1968-as célkitűzései.

22 BJAN CV, fond CJ al PCR CV, dos. 1/1968. 126. f. A Kovászna megyei pártszervezet konferenciájának határozata.

23 Uo. f. 200–202. Kivonat a Kovászna megyei pártbizottság konferenciáján felmerült legfontosabb kérdésekről. Sepsiszentgyörgy 1968. december 21.

24 Uo.

25 Uo.

Megyei szinten általános kérésként jelent meg az építkezési vállalat (a brassói 5-ös építkezési tröszt 509-es csoportja) képzett szakmunkásokkal történő ellátása, illetve a megyében működő ipari vállalatok nyersanyagigényének kielégítése.²⁶ Az ipar területén elsőként a köpenci bányavállalat termelőkapacitásának növelését tűzték ki célként. A tervek szerint nagyobb hangsúlyt készültek fektetni a brikettgyárra is, amelynek a központi előírások szerint az ötéves terv végére 440 000 tonnát kellett volna termelnie, az 1968-as 100 000 tonnához viszonyítva. Kilátásba helyezték továbbá a megyei szinten már meglévő gazdasági egységek gépesítését, fejlesztését, és ezáltal a termelés növelését: Mobila bútorgyár, építkezési anyagokat termelő vállalat, új kőbányák megnyitása és ezek kapacitásának növelése.

A tartományi rendszerben szintén Brassó-centrikus áruellátási hálózat újjászervezése és modernizálása is az első „kötelező” teendők között szerepelt. A helyi pártvezetés előírta, hogy a lakosság minőségibb kiszolgálásának érdekében újabb kereskedelmi egységeket üzemeltetnek be a megye településein, pl.: a sepsiszentgyörgyi Szemerja negyedben létesítendő kereskedelmi komplexum, a Kolcza-kerti vendéglő, a baróti, bodzafordulói és árapataki kereskedelmi egységek modernizálása. A helyi fogyasztási szövetkezet első tervei, feladatai között pedig az szerepelt, hogy a nagyobb községekben helyi pékségeket nyisson. Újszerűen hangzott a megyei kereskedelem mobilitását megcélzó utasítás is: „A kereskedelmi egységeknek az a feladata, hogy mozgó kereskedelem révén is fejlesszék a kiszolgálást, kiállításokat, divatbemutatókat, illetve a fogyasztókkal való találkozókat szervezzenek.”²⁷

A hatvanas évek végén, hetvenes évek elején jellemző, viszonylag liberálisabb politika következtében az új megye indulása körül felmerült kérdések, problémák egy része, így a prioritást élvező gazdaságé is, a szélesebb nyilvánosságot is megmozgatta. Ennek két szintje volt: a pártszervekhez beküldött észrevételek és panaszlevelek, illetve az ennél is szélesebb körben (ebből kifolyólag az előbbinél azért mérsékeltebb hangvételű) jelentkező sajtónyilvánosság. A december 21-i központi, csak a pártvezetés számára hozzáférhető kiértékelésből az derült ki, hogy az év folyamán 536 levél érkezett a Kovászna megyei pártbizottság részére, valamint 957 személyt fogadtak kihallgatáson. A beérkező levelekben felmerülő problémák több mint 70%-át sikerült megoldani, a megoldatlan kérdéseket pedig az illetékes szervekhez irányították. A levelek többsége a vállalatok, intézmények, mezőgazdasági egységek működésében tapasztalható hiányosságokról szólt. Így került napirendre a torjai termelőszövetkezetnél történt, 26 000 lejes sikkasztás ügye, aminek következtében két embert is kizártak a pártból. Ugyancsak ebben az időszakban az RKP KB-hoz intézett levelek száma elérte a 427-et, melyből 122-t küldtek vissza a megyei bizottsághoz megoldásra, míg kihallgatáson 48 személy jelent meg.²⁸ A közigazgatási reform előkészítése előtt be-

26 Uo.

27 Uo. 127. f.

28 BIAN CV, fond CJ al PCR CV, dos. 1/1968. 96–98. f. Beszámoló – a megyei pártbizottság munkájáról. Sepsiszentgyörgy, 1968. december 21.

ígért fejlesztési tervek és a megyésítés után felkínálkozó potenciális lehetőségek élénken foglalkoztatták az új megye elitjét és a közvéleményt. Az új gazdasági lehetőségek megvitatása nem csak a megyei pártvezetés, hanem a helyi nyilvánosság szintjén is markánsan tematizálódott. A Kovászna megyei heti-, majd napilap a *Megyei Tükör* sajátos működése erre kitűnő lehetőséget adott.²⁹ Számptalan újságcikket szenteltek azon kérdések megvitatására és bemutatására, amelyekről az új elit Kovászna megye gazdasági prosperitását remélte.

8.2.2. A mezőgazdaság helyzete

Az egykori Háromszékre épülő megye, gazdasági szerkezetét tekintve hagyományosan agrárjellegű volt. Területének nagy részét mezőgazdasági területek és erdők tették ki. Az 1967-ben regisztrált 178 344 hektár mezőgazdasági területből az 51 termelőszövetkezet 136 959 hektárt használt, az összterület 71%-át és a szántóföldek 74%-át. A megyében létező állami mezőgazdasági vállalatok az összterület 11%-át, vagyis 8282 hektárt használtak.³⁰

13. táblázat. A megye területének százalékos megoszlása³¹

	1965	1966	1967	1968	1969	1970	1971	1972	1973	1974	1975
Mezőgazdasági terület összesen	48,31%	48,21%	48,14%	48,07%	48,05%	48,02%	48,02%	48,50%	48,69%	48,69%	48,90%
Erdőalap	46,93%	46,93%	46,91%	46,13%	46,07%	46,07%	46,01%	44,27%	44,31%	44,28%	44,64%
Más terület	4,76%	4,87%	4,95%	5,79%	5,86%	5,90%	5,97%	7,23%	7,00%	7,02%	6,45%
Összesen	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%

14. táblázat. A megye mezőgazdasági területének százalékos megoszlása³²

	1965	1966	1967	1968	1969	1970	1971	1972	1973	1974	1975
Szántó	49,69%	49,66%	49,30%	49,28%	49,28%	49,24%	49,23%	48,62%	48,29%	48,79%	48,80%
Legelő	27,78%	27,76%	28,06%	28,10%	28,09%	28,07%	28,07%	28,88%	29,25%	29,24%	29,81%
Kaszáló	21,49%	21,53%	21,56%	21,51%	21,53%	21,58%	21,58%	21,43%	21,41%	20,92%	20,36%
Gyümölcsös	1,04%	1,06%	1,07%	1,10%	1,10%	1,12%	1,12%	1,07%	1,05%	1,05%	1,03%
Összesen	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%

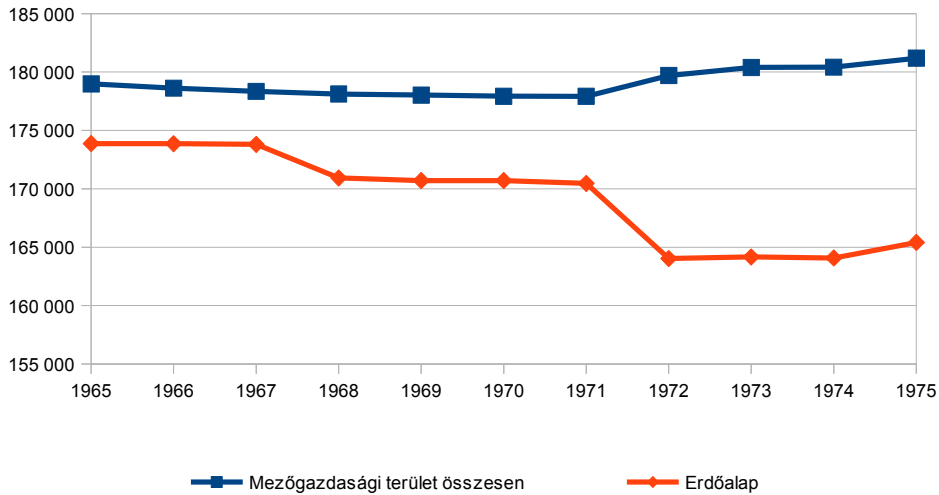
29 A *Megyei Tükör* működéséről lásd a kulturális életre vonatkozó fejezetet.

30 BJAN CV, fond CJ al PCR CV, dos. 2/1968. 188. f. Beszámoló a pártszervek, a Megyei Mezőgazdasági Igazgatóság és a Mezőgazdasági Termelőszövetkezetek Megyei Szövetsége által végzett munkáról, Sepsiszentgyörgy, 1968. május 24.

31 *Anuarul Statistic al Județului Covasna*, 1976. A statisztikai adatokat előszeretettel alkalmazták a gazdasági sikerek szemléltetésére. A propaganda számára készült kiadványokban ezeket az adatokat a legtöbb esetben „kozmetikázták”, de az adatok „szépítése” előfordult a hivatalos körökben is. Ennek ellenére, a közhiedelemmel ellentétben, a vezetés számára készült adatsorokra nem lehet ez előbbieket általános érvénnyel kijelenteni, a gazdasági állapotok pontos ismerete a párt és a szakigazgatás számára egyaránt kívánatos volt. A kutatás során igyekeztünk a belső jelentésekben használt adatsorokat és statisztikai összeállításokat használni.

32 Uo.

A megye mezőgazdasága beilleszkedett az országos szinten néha stagnáló, máskor fellendülő folyamatokba. 1965 és 1975 között a mezőgazdaságilag hasznosított terület minimálisan növekedett, erősen csökkent viszont az erdőalap: tíz év alatt több mint nyolcezer hektárral kevesebb erdőt regisztráltak a megye területén, ami elsősorban a faipari tevékenység fokozásának tudható be.

22. ábra. A megye mezőgazdasági és erdőterületének alakulása, hektárban, 1965–75 között³³

A növénytermesztés terén a gabonafélék domináltak. 1968-ban a szántóterület legnagyobb részén szemes gabonát termesztettek (39,9%), amelynek több mint felét a búza és a rozs tette ki, kisebb részét pedig az árpa, illetve a kukorica. Jelentős volt ugyanakkor a megyében a burgonyatermesztés is. A megyésítéskor a szántóterület 25,7%-át fordították erre. Az ipari növények közül jelentősebb mértékben cukorrépat termesztettek (5,91%).³⁴

Amint azt már korábban említettük, az ország mezőgazdasága a hatvanas évek végére stagnálni kezdett, illetve visszaszorult, amit aztán a hetvenes években egy erős fluktuáció követett. Kovászna megyében a fontosabb növények termésátlagai általában, kisebb kiingásokkal, az országos átlag körül mozogtak, néhány termény esetében viszont, a helyi adottságoknak köszönhetően, viszont a megye jobban teljesített. Ilyen volt a cukorrépa vagy a burgonya, amelyeknél folyamatosan az országos átlag fölötti hozamokat jegyeztek. Az 1970 tavaszán pusztító árvíz viszont minden téren jelentős visszaesést eredményezett, amelyet csak a rá következő évben sikerült korrigálniuk.

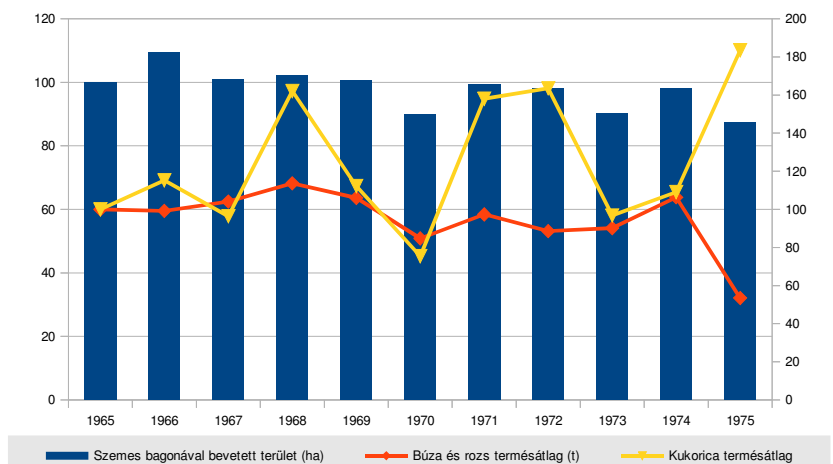
³³ Anuarul Statistic al Județului Covasna, 1976. 106–107. p.

³⁴ Uo. 124–125. p.

15. táblázat. Mezőgazdasági termények megyei és országos hektáronkénti termésátlaga (tonna)³⁵

Termény	1965		1968		1969		1970		1971		1972		1973		1974		1975	
	CV	RO	CV	RO	CV	RO	CV	RO	CV	RO	CV	RO	CV	RO	CV	RO	CV	RO
Búza és rozs	2,0	3,2	2,2	2,8	2,1	2,7	1,7	2,4	1,9	2,2	1,7	2,4	1,8	2,3	2,1	2,1	1,1	2,1
Árpa	2,0	2,1	2,2	2,0	2,3	1,8	1,3	1,8	1,8	2,4	1,8	2,6	1,4	2,3	1,7	2,3	0,8	2,2
Kukorica	1,6	1,8	2,6	2,1	1,8	2,1	1,2	2,1	2,5	2,5	2,6	3,1	1,5	2,5	1,7	2,5	2,9	2,8
Cukorrépa	17,3	17,2	26,2	21,3	18,3	20,1	17,7	18,7	27,0	22,3	26,7	28,4	16,0	18,7	24,2	22,6	18,3	19,9
Burgonya	10,5	7,3	17,5	11,6	11,2	7,0	6,9	7,1	18,0	12,9	12,4	12,2	11,2	9,2	20,7	13,7	11,3	8,9
Hagyma	7,9	6,4	6,2	4,2	6,7	5,5	5,5	5,6	7,8	6,8	7,3	7,3	7,0	7,2	9,2	7,7	6,2	5,9
Káposzta	20,7	13,6	23,4	19,1	21,3	14,9	19,0	14,5	25,2	19,1	21,5	19,0	15,3	18,2	18,6	19,5	19,3	16,3
Lucerna	5,6	3,6	3,5	3,3	4,3	4,2	4,1	4,1	3,6	3,9	3,0	4,1	3,5	4,5	4,2	4,6	4,0	5,1
Lóhere	3,2	2,8	2,7	2,2	4,1	3,1	3,7	2,8	3,0	3,0	2,8	2,6	3,8	3,4	3,6	3,0	3,3	3,6

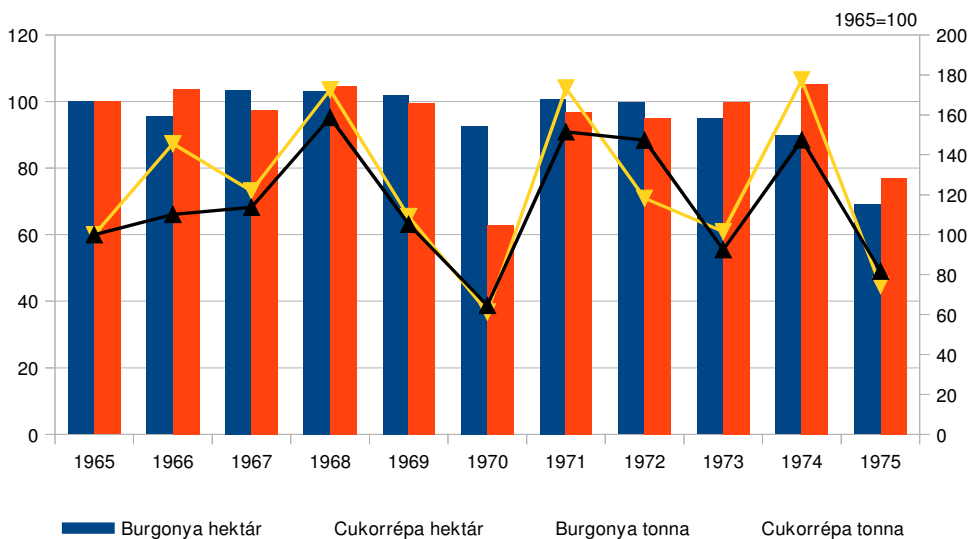
A megyei adatok változását elemezve viszont szembetűnő, hogy a növénytermesztés helyzete folyamatosan romlott. Majdnem minden szántóföldi termény esetében csökkent a bevetett területek nagysága, aránya, illetve a termésátlagok negatív tendenciákat mutattak. Ez, pl. a kenyérgabona esetében, egyrészt a természeti feltételekkel (a régió klímája nem kedvez a gabonatermesztésnek), de a szállítás és a belső piac bővülésével is magyarázható. Ezzel szemben előnyben részesítették a kukorica termesztését. Ez valószínűleg a helyi felvevőpiac kibővítésének is köszönhető: a frissen létesült keményítőgyár indulásakor burgonya és kukorica feldolgozására volt beállítva, később teljesen átálltak az utóbbira.

23. ábra. Gabonafélék adatai Kovászna megyében, index számok, 1965=100³⁶

35 Anuarul Statistic al județului Covasna 1976. Anuarul Statistic al Republicii Socialiste România 1971, 1976.

36 Anuarul Statistic al județului Covasna, 1976.

24. ábra. A burgonya- és cukorrépa-termesztés megyei adatai (bevetett terület és termésátlag), index számok³⁷

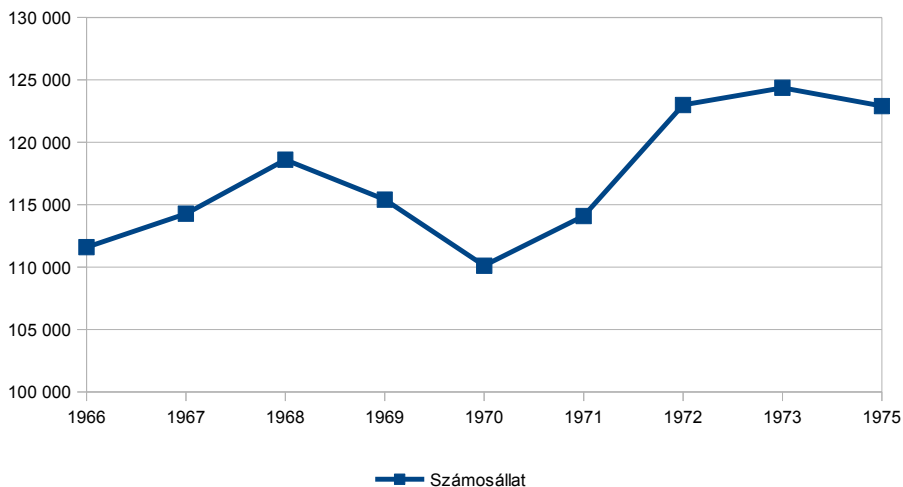
Az állattenyésztés terén valamivel jobban teljesített a megye. A megyében a juh-tenyésztés állt az első helyen, csak ezután következett a sertés-, illetve szarvasmarha-tenyésztés. Viszonylag jelentősnek volt mondható a baromfitenyésztés is. A megyésítésig az állatállomány összességében véve nőtt, azonban, a növénytermesztéshez hasonlóan, az 1970-es évben itt is jelentős visszaesés volt tapasztalható, amit csak két év múlva sikerült behozni. Az egyes fajokra lebontva viszont egyedül a szarvasmarha-tenyésztés mutatott növekedést, a többi esetében, kiváltképp a lótenyésztésnél, csökkenés volt tapasztalható.

16. táblázat. Kovászna megye állatállománya 1966–1975 között (fő)³⁸

	1966	1967	1968	1969	1970	1971	1972	1973	1975
Szarvasmarha	65 418	69 549	72 600	69 858	69 128	74 076	79 008	81 565	86 303
Sertés	93 628	79 143	86 600	91 818	78 476	73 869	92 674	93 891	72 334
Juhféle	158 055	177 113	188 000	186 154	172 123	170 114	170 891	168 693	168 276
Ló	10 747	10 323	9 126	7 913	7 453	7 603	7 721	6 603	4 898
Szárnyas	383 085	423 218	479 811	454 336	460 928	448 563	451 342	445 481	360 354
Kecske	10 747	10 323	9 126	7 913	7 453	7 603	7 721	6 603	4 898

37 Anuarul Statistic al județului Covasna, 1976.

38 Uo. 144–145. p.

25. ábra. Kovászna megye állatállományának alakulása 1966–1975 között (fő)³⁹

A mezőgazdaság gépesítését illetően a megyésítés éve nem hozott különösebb változást, de az azt követő beruházásoknak köszönhetően jelentősen nőtt a gépállomány, leginkább az állami szektorban. Az országos trendnek megfelelően a megyében 1971–1972-ben jelentős mértékben növekedett a mezőgazdaság gépesítése. Ezt jól szemlélteti az a tény is, hogy 1971 után a megyében az 1 traktorra eső mezőgazdasági terület aránya javult az országos átlaghoz képest.

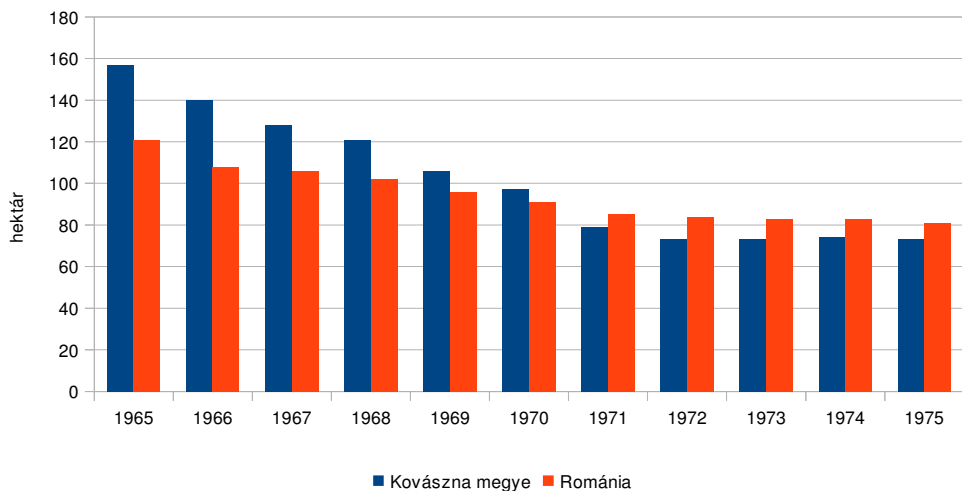
17. táblázat. Mezőgazdasági gépek száma Kovászna megyében⁴⁰

	1965	1966	1967	1968	1969	1970	1971	1972	1973	1974	1975
Mezőgazdasági traktor, fizikai egység	565	634	628	727	828	904	1104	1191	1187	1191	1215
Eke, traktorhoz	747	721	661	688	742	820	853	852	850	886	860
Kultivátor	123	140	146	164	211	191	296	383	366	346	341
Rotációs kapa	69	76	77	76	75	58	61	48	33	21	26
Ültetőgép	296	295	301	288	281	290	293	312	271	289	285
Kombájn szalmás növényhez	149	195	213	259	321	306	328	337	324	270	275
Kombájn silózható növényekhez	71	102	94	103	102	99	105	110	139	151	143
Műtrágyázó gép	27	56	58	79	78	108	110	112	114	139	127
Öntöző és permetező gépek	74	89	95	97	104	94	104	132	149	155	156

39 Uo. Az állatállományt a szamosállat létszámával szokták jellemezni összefoglalóan. Ehhez a következő számítást alkalmaztuk: 1 ló = 1 szarvasmarha = 5 sertés = 10 juh = 12 kecske. Nagy Mariann: *A magyar mezőgazdaság regionális szerkezete a 20. század elején*. Gondolat, Budapest, 2003. 28. p. Az országos átlagot nem számoltuk ki, mert az országos szintű statisztikákba 1972 után nem került be a lóállomány.

40 *Anuarul Statistic al județului Covasna* 1976.

26. ábra. 1 traktorra eső mezőgazdasági terület (ha) arányának változása 1965–1975 között⁴¹

A megyei mezőgazdaság helyzete, hiányosságai a párt belső dokumentumaiban is megjelentek. Így például a tervgazdálkodás fogyatékoságait nem korrigálták, a termelőszövetkezetek még mindig nem a saját igényeik szerint állították össze a vetéstervet⁴², a terméshozamok, illetve a munka minősége az azonos körülmények között működő termelőszövetkezeteknél is sok esetben eltért. A pártvezetés 1969-ben elégtelennek minősítette az ozsdolai, az esztelneki, a lisznyói és a zabolai termelőszövetkezetek által elért eredményeket. A leggyakrabban emlegetett hiányosságok között szerepelt: az emberi mulasztások és a nem megfelelő hozzáállás, a termelőszövetkezetek gépesítésének hiánya, az öntözőrendszerek hiánya. A helyi pártvezetés a hiányosságok megnevezésénél javaslatot tett a központosított irányítás fellazítására is, hiszen amint fogalmaztak „a Termelőszövetkezetek Megyei Szövetsége és a Megyei Mezőgazdasági Igazgatóság munkájában sok a bürokratikus elem”⁴³

A Kovászna megyei pártbizottság már említett, 1968-as konferenciáján (ahol a megye gazdasági életére vonatkozó alapelképzelések hangzottak el) világosan körülírt tervek fogalmazódtak meg a megye mezőgazdaságának fellendítésére vonatkozóan is. A megyei elit külön problémakatalógust állított össze a *Legfelsőbb Mezőgazdasági Tanácsnak* (Consiliul Superior al Agriculturii) és a *Mezőgazdasági Termelőszövetkezetek*

41 *Anuarul Statistic al județului Covasna 1976., Anuarul Statistic al Republicii Socialiste România 1971, 1976.*

42 Az ún. vetéstervet a kollektivizálás elkezdése után a negyvenes évek végén, ötvenes évek első felében vezették be. Ez azt jelentette, hogy a termelőszövetkezetek, kollektív gazdaságok számára központilag előírták, hogy milyen terményből mekkora mennyiséget és mikor kell elvetniük. A vetésterv célja az volt, hogy a mezőgazdasági termelést alárendelje az állami szükségleteknek.

43 BJAN CV, fond CJ al PCR CV, dos. 1/1970. 81. f. *Jelentés a gazdasági feladatokat teljesítéséről 1969-ben.*

Országos Szövetségének (Uniunea Națională a Cooperativelor Agricole de Producție), amelyben a következőket kérték: támogassák a modern zootechnikai épületek építését, illetve a helyi termelőszövetkezeteket abban, hogy modern mezőgazdasági gépeket, öntözőberendezéseket és burgonyafőző kazánokat szerezzenek be (az utóbbiakat az állattenyésztésben is hasznosítani kívánták). Ugyanakkor több kérés hangzott el a mezőgazdaság gépesítésére vonatkozóan is. Kérték, hogy a helyi termelőszövetkezeteket a Mezőgazdasági Minisztérium lássa el az Amerikai Egyesült Államokból vagy az NSZK-ból importált burgonyaszedő gépekkel. Fejőgépek, a legelőgazdálkodást segítő (kiváltképp a dombokon használatos) berendezések beszerzésére és egy, Baróton létesítendő mezőgazdaság gépesítését szolgáló vállalat felállítására is egyaránt igény mutatkozott. Mindemellett jobb vetőmag-, műtrágya-ellátást és egy sepsiszentgyörgyi gabonatarozó felépítését is kérvényezték.⁴⁴ A mezőgazdaság fejlesztésének fontosságát a helyi elit a már meglévő struktúrák hatékonyságával, az 1967-es mutatókkal igyekezett megindokolni a központi küldöttek előtt. A burgonyatermesztésben a torjai, cukorrépa-termesztésben pedig a kézdiszentléleki termelőszövetkezet állt az élen.⁴⁵

A megyésítés után a mezőgazdaságban is jelentős fejlesztési tervek születtek. Az országosan jellemző és a pártvezetés által kért nyelvezetben megadott „tejhozamnövelő-jellegű” elkötelezettségek között komoly, helyi kezdeményezések alapján felállított fejlesztési tervek is szerepeltek: lecsapolások útján új mezőgazdasági területeket kívántak nyerni (kb. 2358 ha); az öntözött területeket 800 ha-ral akarták növelni, amivel elérnék a 6396 ha-t; 50 ha-ral növelték volna a meglévő gyümölcsösök területét és kibővítették volna a melegágyas zöldségtermesztést Sepsiszentgyörgy és Kézdivásárhely körül, továbbá a mezőgazdasági gépparkok fejlesztését is kilátásba helyezték.⁴⁶ Az állattartás területén is merész „vállalások” jelentek meg: a tehén- és juhállomány növelése; a belföldi fogyasztásra és exportra szánt hústermelés mennyiségének növelése; sertésfarmok, szarvasmarha-hizlaldák építése; a legelők és kaszálók állapotának javítása 10 300 ha-on stb. Mindezek mellett a helyi pártvezetés azt kérte a Mezőgazdasági Hivataltól, hogy szakemberek bevonásával szervezzenek bemutatókat, előadásokat a termelőszövetkezetek alkalmazottai számára.⁴⁷

Annak ellenére, hogy a mezőgazdaság fejlesztése messze elmaradt az iparétól, erre a területre is irányultak beruházások, elsősorban az infrastruktúrafejlesztés és a gépesítés terén. Egy 1970-es jelentés szerint a Kovászna megyei mezőgazdaság a köz-

44 BIAN CV, fond CJ al PCR CV, dos. 1/1968. 202–203. f. Kivonat a Kovászna megyei pártbizottság konferenciájának jegyzőkönyvéből. Sepsiszentgyörgy 1968. december 21.

45 BIAN CV, fond, CJ al PCR CV, dos. 2/1968. 189–190. f. Beszámoló a pártszervek, a Megyei Mezőgazdasági Igazgatóság és a Mezőgazdasági Termelőszövetkezetek Megyei Szövetsége által végzett munkáról, Sepsiszentgyörgy, 1968. május 24.

46 BIAN CV, fond CJ al PCR CV, dos. 1/1968. 128. f. Kovászna megyei pártszervezet konferenciájának határozata.

47 Uo. 129–130. f.

igazgatási reform után a következő beruházásokban részesült: 1968–1969-ben a sepsiszentgyörgyi Állami Mezőgazdasági Vállalat (ÁMV, Intreprinderea Agricolă de Stat – IAS) 3 047 000 lejt kapott különböző segédeszközre, felszerelésre, a szentkatolnai ÁMV pedig 5 718 000 lejt egy tömbház, egy gabonatóroló felépítésére és a villanyhálózat kiépítésére. A kézdivásárhelyi Gépesített Mezőgazdasági Vállalat (GMV, Intreprinderea de Mașini Agregate – IMA) ugyanebben az időszakban 12 927 000 lejt kapott, amit gépek vásárlására, lerakatok és adminisztratív épületek felhúzására költöttek el. A sepsiszentgyörgyi GMV 11 169 000 lejt kapott mezőgazdasági gépek vásárlására. A megyei erdészeti felügyelőség pedig 10 414 000 lejben részesült, amit erdőgazdálkodásra költöttek el.

A központi pártvezetés a KB küldöttein keresztül (plenáris- és különböző szaküléseken) fogalmazta meg elvárásait, követeléseit, jutalmazta, illetve szankcionálta a megyei vezetést. A hatvanas évek végén, hetvenes évek elején Iosif Banc és Gere Mihály voltak a leggyakoribb magas rangú vendégek Sepsiszentgyörgyön. Az 1968-as évet pl. Iosif Banc értékelte ki. Gratulált a csernátони termelőszövetkezetnek, a munkásainak az elért nagyszerű eredményekért, de felrótta, hogy annak ellenére, hogy a feltételek adottak, kevés sertéssel rendelkeznek. (December 20-án meglátogatta a csernátони TSZ-t.) Megemlítette, hogy nőtt a mezőgazdasági gépek száma, hiszen az 1965-ben regisztrált 565 traktor helyett 1968 végére 700 traktor, míg a 149 kombájn helyett 246 dolgozott a megye területén. Több műtrágyát használtak és jelentősen növekedtek az öntözött területek is, 5600 hektárra, melyből 5000 ha az aktuális ötéves tervben valósult meg. Felrótta azt, hogy nem fejezték be az őszi szántást. Felhívta a figyelmet, hogy bármilyen körülmények között, idejében le kell szállítani az állami alapba a betakarított minőségi termést. Nemtetszését fejezte ki azzal kapcsolatban, hogy ősszel Bukarestbe és más helységekre nem tisztított burgonyát szállítottak. Csodálkozását fejezte ki amiatt, hogy habár mások jelentősnek mondják a megyében található állatállomány számát, az valójában kicsi. Kifejtette, hogy szerinte megengedhetetlen, hogy a megyében csak 10 500 db sertés, 35 000 darab szarvasmarha legyen. Úgy vélte a megye alapját az állattenyésztés és a burgonyatermesztés képezi, ezért ezekre kell nagy hangsúlyt fektetni.⁴⁸

A mezőgazdaság egyik alapsikereként szerepelt az öntözőrendszerek kiépítése és működtetése is, amiket ún. „rendszerekben” szerveztek meg. 1970-re a két nagyobb rendszerben már több termelőszövetkezet is rendelkezett öntözőberendezéssel.⁴⁹

---

48 Uo.

49 BIAN CV, fond CJ al PCR CV, dos. 2/1970. 23–24. f. 1965-ben a megyében 532 hektár mezőgazdasági területet láttak el öntözőberendezéssel. Ezt 1968-ig 5515 hektárra emelték, 1975-ig pedig 8991 ha-ra. *Anuarul Statistic al județului Covasna* 1976.

18. táblázat. Uzoni rendszer

Rendszer megnevezése	Víz forrása	Öntözött terület 1970-ben
Szentgyörgyi Á.M.V.	Olt	1734
Szentgyörgyi TSZ	Olt	171
Gidófalvi TSZ	Olt	459
Rétyi TSZ	Olt	88
Szentivánlaborfalvi TSZ	Olt	236
Uzoni TSZ	Olt	163
Kilyéni TSZ	Olt	178
Összesen		3 029 ha

19. táblázat. Helyi rendszerek

Rendszer megnevezése	Víz forrása	Öntözött terület 1970-ben
Árapataki TSZ	Olt	56
Árkosi TSZ	Árkosi patak	8
Baróti TSZ	Olt	100
Bölöni TSZ	Olt	10
Bodoki TSZ	Olt	67
Nagyborosnyói TSZ	Kovásznai patak	150
Barátosi TSZ	Feketeügy	200
Bardóci TSZ	Kormos patak	50
Szentkatolnai TSZ	Feketeügy	145
Szentkatolnai Á.M.V.	Feketeügy	445
Csernátoni TSZ	Csernátoni patak	80
Kilyéni TSZ	Olt	124
Kovásznai TSZ	Kovásznai patak	96
Gelencei TSZ	Gelencei patak	60
Lemhényi TSZ	Berecki patak	40
Nyujtói TSZ	Feketeügy	114
Kézdimartonfalvi TSZ	Feketeügy	110
Uzoni TSZ	Feketeügy	50
Rétyi TSZ	Feketeügy	25
Szentgyörgyi Á.M.V.	Feketeügy	191
Szentgyörgyi TSZ	Olt	3
Kézdizsentléleki TSZ	Kászoni patak	113
Székeltyamásfalvi TSZ	Feketeügy	274
Torjai TSZ	Torjai patak	100
Köröspataki TSZ	Köröspataki patak	10
Zabolai TSZ	Feketeügy	213
Kézdivásárhelyi TSZ	Kászoni patak	40
Illyefalvi TSZ	Olt	90
Nagyajtai TSZ	Ajtai patak	50
Összesen		3 014 ha

*A szépmezői Állami Mezőgazdasági Vállalat. Bortnyik György felvétele.
(SzNM/2891, Bortnyik-gyűjtemény)*

*Korszerűsített mezőgazdaság a '70-es években. Bortnyik György felvétele.
(SzNM/2741, Bortnyik-gyűjtemény)*

*Kevésbé korszerűsített mezőgazdaság a '70-es években Bölönben. Bortnyik György felvétele.
(SzNM/2741, Bortnyik-gyűjtemény)*

*Az 1970-es árvíz.
Bortnyik György felvétele.
(SzNM/2947, Bortnyik-
gyűjtemény)*

A főszerkesztő dacol az árral. Bortnyik György felvétele. (SzNM/2935, Bortnyik-gyűjtemény)

8.2.3. Ipar és ipari beruházások

Kovászna megye iparának változása a mezőgazdasághoz hasonlóan leképezte az országos gazdasági változásokat, megtartva néhány, a térségre jellemző, leginkább a hagyományos berendezkedésből fakadó jellegzetességet (pl. a fa- és az élelmiszeripar az országos átlagnál kisebb csökkenést regisztrált). A központ által támogatott iparágazatokat tekintve a megyei fejlődés megegyezett az országgal, anélkül, hogy a megye gazdasági szerkezetét 1975-ig alapjaiban felforgatták volna.

A vidék hagyományosan a kis- és középiparra rendezkedett be, ez a tendencia, mint említettük, az ötvenes években sem változott. A térség többnyire a helyi igényeket kielégítő, úgynevezett helyiipari és szövetkezeti vállalatokkal rendelkezett, amelyek nagyságukat tekintve inkább középipari jellegűek voltak. Az országos tendenciának megfelelően a megyében is az állami (köztársasági) alárendeltségű ipari vállalatok számát növelték, elsősorban a helyiipari egységek rovására.⁵⁰

20. táblázat. Ipari vállalatok megoszlása Kovászna megyében⁵¹

Évek	Összesen	Állami, köztársasági vállalat	Állami, helyiipari vállalat	Szövetkezeti vállalat
1965	14	8	3	3
1966	15	8	3	4
1967	15	8	3	4
1968	17	9	4	4
1969	21	11	5	5
1970	22	12	5	5
1971	24	14	5	5
1972	26	15	5	6
1973	20	14	1	5
1974	21	15	1	5
1975	22	16	1	5

A megye ipari össztermelését tekintve Kovászna megyében az élelmiszeripar és a faipar bírt a legnagyobb súllyal. A két ágazat annak ellenére is megtartotta elsőbbségét a megyében, hogy részesedésük a megyei össztermelésből jelentősen csökkent: az élelmiszeripar közel tíz év alatt kb. 8%-os csökkenést regisztrált, a faipar pedig majdnem a felére esett vissza. A két iparág visszaesése azonban nem csak a megyére volt jellemző: országsszerte, 1965 és 1975 között mindkét ágazat jelentősen csökkent: a faipar 8,2%-ról 4,7%-ra, az élelmiszeripar 22%-ról 13,1%-ra.⁵² Növelte viszont részesedését a vegyi-, a készruha-, és természetesen az országsszerte erősen támogatott

50 1965 és 1975 között a helyiipari vállalatok aránya Romániában 13,2%-ról 6,1%-ra, a szövetkezeti vállalatoké pedig 19,1%-ról 15,7%-ra csökkent. Az ún. köztársasági vállalatok aránya pedig 67,8%-ról 78,2%-ra nőtt. *Anuarul Statistic al Republicii Socialiste România*, 1971, 1976.

51 *Anuarul Statistic al județului Covasna* 1976.

52 *Anuarul Statistic al Republicii Socialiste România*, 1971, 1976.

gépipar is. Kovászna megyében mindhárom iparág a beruházásokat követően látványos növekedést regisztrált.

21. táblázat. Az ipari össztermelés százalékos megoszlása Kovászna megyében, az 1963-as árfolyamokhoz viszonyítva⁵³

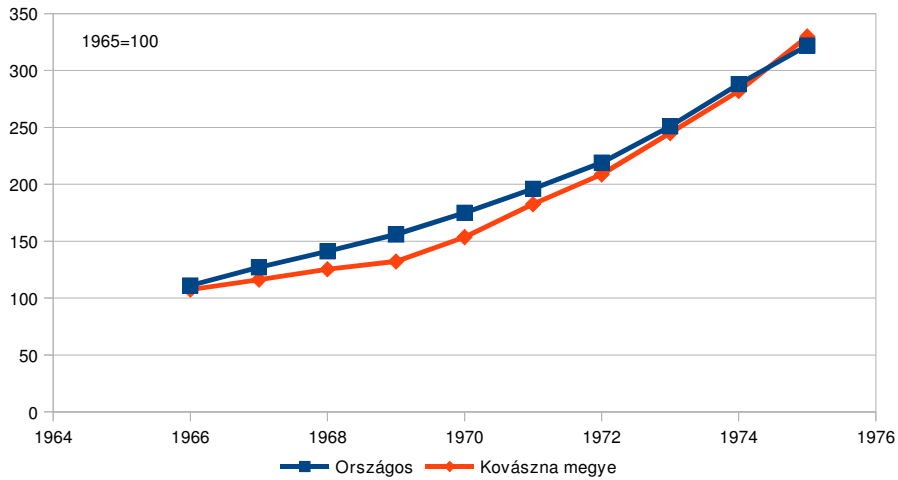
	1965	1966	1967	1968	1969	1970	1971	1972	1973	1974	1975
Villamos és hőenergia	0,14%	0,04%	0,05%	0,02%	0,01%	0,04%	0,10%	0,24%	0,00%	0,00%	0,01%
Üzemyanyag	6,90%	6,90%	6,95%	7,02%	8,03%	8,06%	6,29%	5,82%	5,96%	5,47%	4,87%
Gépipar és fémgyártás	1,98%	2,17%	2,54%	2,52%	3,13%	4,11%	6,55%	9,87%	11,46%	14,56%	17,17%
Vegyipar	0,09%	0,13%	0,14%	0,19%	0,36%	0,46%	0,59%	0,67%	0,69%	0,79%	1,00%
Bányászat (nem fém- ásványok) és csiszolóanyag- ból készült eszközök	0,00%	0,00%	0,00%	0,16%	0,33%	0,31%	0,18%	0,12%	0,18%	0,11%	0,07%
Építőanyag	3,67%	3,52%	3,46%	4,14%	4,53%	4,24%	4,18%	4,23%	4,29%	3,88%	3,73%
Fakitermelés és feldolgozás	31,50%	29,07%	28,82%	28,64%	27,81%	25,87%	23,73%	21,76%	20,49%	18,95%	17,64%
Üveg, porcelán és fajansz	0,07%	0,06%	0,04%	0,00%	0,06%	0,05%	0,05%	0,04%	0,03%	0,05%	0,06%
Textil	20,92%	21,24%	20,74%	20,14%	18,09%	17,94%	15,71%	14,20%	12,98%	12,07%	11,95%
Készruha	3,10%	3,11%	4,22%	4,01%	4,36%	8,63%	11,67%	14,91%	16,21%	18,82%	19,26%
Bőr- és cipőipar, bundák és lábbeli	1,16%	1,08%	1,09%	1,23%	1,21%	1,03%	0,87%	0,77%	0,69%	0,65%	0,62%
Élelmiszeripar	30,10%	32,37%	31,57%	31,57%	31,74%	28,93%	29,60%	26,39%	25,82%	23,55%	22,49%
Nyomda	0,10%	0,10%	0,10%	0,10%	0,10%	0,10%	0,14%	0,14%	0,14%	0,12%	0,08%
Egyebek	0,25%	0,21%	0,28%	0,27%	0,24%	0,21%	0,34%	0,84%	1,06%	1,00%	1,06%
Összesen	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%

Az országos gazdaságpolitika Kovászna megyére gyakorolt hatását jól szemlélteti az ipari össztermelés dinamikája is. A közigazgatási reformot követően Kovászna megye ipari növekedésének üteme is fokozatosan erősödött, azonban 1972-re sikerült felzárkózni (esetenként meghaladni) az országos átlaghoz. Az országos tendenciáknak megfelelően, a hagyományos iparágak (fa-, élelmiszer- és textilipar) növekedése inkább stagnált vagy csökkent, az újonnan telepített iparágak esetében pedig az adatok látványos, néhol erőltetett növekedést mutatnak: 1975-ig, az addig jelentéktelen gépipar 28-szoros, a vegyipar 34-szeres, a készruhaipar pedig hússzoros növekedést tudhatott magáénak.

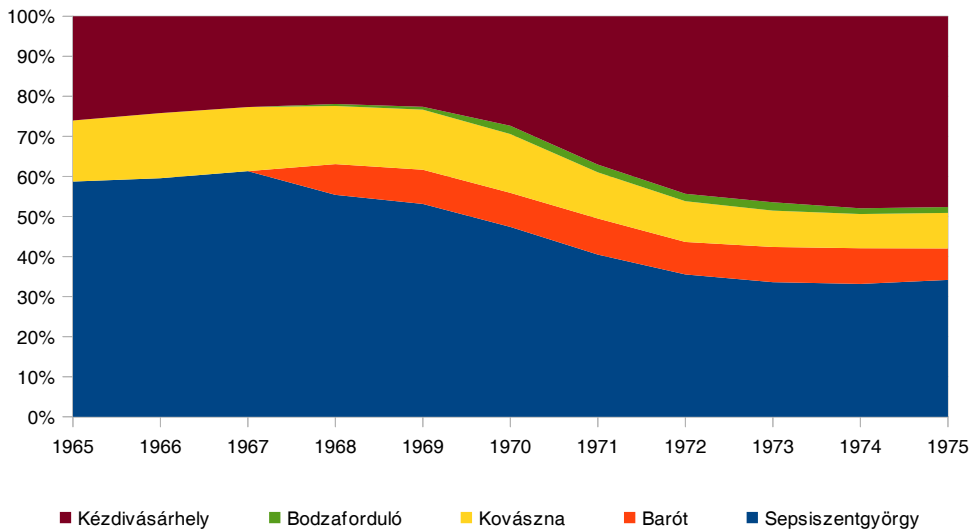
Az ipari termelésre vonatkozó adatok a megyésítés utáni években a területi megoszlás tekintetében sokkal kiegyensúlyozottabbnak mutatkoztak, mint a korábbi időszakban. Mindez több tényezővel is magyarázható. Elsősorban azzal, hogy megnőtt a városok száma, ezzel együtt megoszlottak az ide irányított erőforrások is. A megyeközpontban 1970 után ugrottak meg látványosan az ipari beruházások (ezek hozama

53 Anuarul Statistic al județului Covasna, 1976.

csak később mutatkozik meg), így valamelyest veszített súlyából, elsősorban Kézdivásárhellyel szemben, ahová 1970-ig három gyárat telepítettek.

27. ábra. Az ipari termelés dinamikája Kovászna megyében és Romániában, index számok⁵⁴

28. ábra. Az ipari termelés városok közti eloszlása Kovászna megyében⁵⁵

54 Anuarul Statistic al Republicii Socialiste România, 1971, 1976. Anuarul Statistic al județului Covasna, 1976.

55 Anuarul Statistic al județului Covasna, 1976.

Amint azt már korábban említettük, a román gazdaságpolitika a hatvanas évek második felétől kezdett hangsúlyt fektetni a gazdasági decentralizációra, a megyék létrehozása is többek között ezt a célt szolgálta. A tartományok megszűnésével felszínre került az egyes területek közötti fejlettségi egyenlőtlenség, amely kiegyensúlyozása végett a kevésbé fejlett megyék is komoly részesedést kaptak az állam beruházásokra elkülönített forrásaiból.

Az új megyék későbbi gazdasági jellegét meghatározó beruházásokról elsősorban a központi szervek döntöttek, de a megyésítést követően a gazdasági élet alakításában jelentős szerep jutott a helyi (megyei) elitnek is. Kovászna megyében a helyi törekvésekben az első időszakban két meghatározó alapelv létezett: a brassói „gyámkodástól” történő szabadulás, illetve a megye természeti adottságaira épülő helyi ipar, a térségben már korábban kialakuló (a Háromszék megyétől is örökölt) gazdasági hálózatok, rendszerek fejlesztése, bővítése, a szakemberhiány felszámolása.

A gazdasági életben természetesen, a párt programja által előírt és támogatott ipari struktúrák fejlesztése, kiépítése élvezett elsőbbséget. Ugyanakkor, az ipari beruházások mellett nagy jelentőséget kaptak a megye sajátos, természeti és gazdasági adottságainak kihasználásra vonatkozó elképzelések is: nyersanyag-kitermelés és feldolgozás, borvíz, turizmus stb. Így például Gajzágó Márton már 1968 kora tavaszán külön újságcikkben hívta fel a figyelmet arra, hogy a Kovászna megye területén található borvízforrások adottságai mennyire kihasználatlanok. Kiemelte, hogy a megyében nincsenek maradéktalanul feltérképezve a borvízforrások, valamint a már ismert források hasznosítása is egyenlőtlen. A szerző azt is megengedte magának, hogy éles hangnemben kritizálja a gazdasági centralizációnak a borvízpalackozásban megmutatkozó visszasságait. *„Meggyőződésem, hogy a nagyszerű gazdasági programunk nem azt írja elő, hogy ott is nagy szériákat kell erőszakolni, ahol erre nincs lehetőség, hogy a gazdaságosság miatt gyógyszereket kell eldobnunk. [...] A baj onnan származik, hogy egyes vállalatok elvesztették kapcsolatukat eredeti rendeltetésükkel, nevezetesen elfelejtik, hogy feladatuk a szükségletek kielégítésére – és ez nem csak az említett vállalatokra, de másokra is vonatkozik – termelésük csak tervek, határozatok megvalósítására irányul. Ennek a vállalati szintű elidegenedésnek a következménye, hogy megszűnt több, jótékony hatásáról ismert víznek a palackozása Kovásznán, Sugásban, Bodokon és sok más helyen.”*⁵⁶ A szerző azt is kifogásolta, hogy az értékes ásványvíz nagyüzemi szintű palackozását a brassói Spicul végzi el, a helyi vállalatok csak ún. kisüzemi szinten dolgoznak. Végetetül azt javasolta, hogy alakítsanak orvosokból, geológusokból, kémikusokból, gazdasági szakemberekből egy olyan csoportot vagy bizottságot, amely felmérné a forrásokat és a felhasználás lehetőségeit. A kisebb hozamú források hasznosításának lehetőségét fürdőhelyek létrehozásában látta.⁵⁷

Kisgyörgy Zoltán geológus egy másik, eddig kiaknázatlan helyi adottságra hívta fel a figyelmet, éspedig az ún. fehérföldre, a borvízforrások melletti lerakódásokra,

56 Gajzágó Márton: Lehetőségeink nyomában. *Megyei Tükör*, 1968. május 11. .

57 Uo.

amelyekből véleménye szerint okkersárga festéket lehet előállítani. Megemlítették még a vörös földfestéket (pl. Magyarhermány környékén), a Dálnok környéki vörösös anyagú homokkövet, a Felsőrákos és a Vargyas környékén található galambszürke sárat. A szerző úgy vélte, hogy mindezen adottságokat a festékipari alapanyagok gyártására szakosodó helyi ipar maximálisan kihasználhatná.⁵⁸ A térségben már korábban hagyománnyal bíró és jól működő gazdasági struktúrák és hálózatok felélesztésére, bővítésére vonatkozó javaslatok is elhangzottak. Gazda László a Háromszéken egykoron jól működő lentermesztés és -feldolgozás újjáélesztését szorgalmazta.⁵⁹ A szerző véleménye szerint a helyi lehetőségeket nem használják ki kellőképpen, a szántóföldek csupán 3%-át vetették be lennel. A jelenlegi vetésterületet meg kellene duplázni a következő évben, a nagyobb termelés pedig a jelenlegi 260 munkást foglalkoztató üzem kibővítését és egy lenfonoda felépítését feltételezné, összegezte a szerző.

A megyében több helyen is művelt téglagyártás kérdése is napirendre került. A közvélemény ez esetben is a már meglévő szerkezetek fejlesztését, bővítését szorgalmazta. A gazdasági kérdésekben igen aktív Gajzágó Márton számba vette, hogy a megye területén milyen állapotban van a téglagyártás. Az első szemrevételezett állomáson, Bodokon már 1911-ben cserépgyár épült, amihez 1926-ban téglagyárat és építettek, korszerű műszárítóval. A téгла- illetve cserépgyártás az 1950-es évektől folyamatosan visszaesett, olyan állapotba került, hogy 1968-ban „felszámolás alatt áll”.⁶⁰ A riporter tudomása szerint az adottságok kitűnőek, a helyi vezetés viszont nem ismeri ezeket.

A megye második legnagyobb városában, az egykori rajonközpontban, Kézdivásárhelyen is nagy reményekkel várták a helyi ipar fellendülést célzó beruházásokat és az ebből fakadó új lehetőségeket. 1968-ban a helyi pártvezetés szintjén is kiemelt kérdésnek számított a kézdivásárhelyi Készruhagyár építése. A 25 millió lejes beruházás építkezéseit 1968 márciusában kezdték meg. Közben 240 munkást küldtek Marosvásárhelyre, Szebenbe és Segesvárra továbbképzésre. A tervek szerint az 1400 alkalmazottat foglalkoztató vállalat termékeinek 30%-a exportra készült.⁶¹ A Készruhagyár 1969 augusztusában kezdte el a működését. A nyitóünnepségre a hivatalos beszámolók szerint a tervezettnél korábban került sor. A helyi pártvezetés, egyfajta bizonyítási kényszertől is vezérelve, igyekezett minél hamarabb eredményeket felmutatni. A Románia nemzeti ünnepén szervezett nyitóünnepség jó legitimációs lehető-

58 Kisgyörgy Zoltán: Lehetőségeink nyomában. A festékföldek. *Megyei Tükör*, 1968. augusztus 31.

59 Amint azt az újságíró is hangsúlyozta, Háromszéken már a 19. századtól beindult a lentermesztés. A háromszéki háziipari egyesület 1877-ben 14 községben szervezett tanfolyamot, 4400 liter rigai lenmagot rendelt. A helyi lengyártás a magyar közigazgatás visszatérése után kapott újabb lendületet, amikor áztató és tiloló gyárat létesítettek Rétyen, ami végül 1945-ben kezdett működni. A térségben Egerpatakon, Lisznyóban, Nagybaconban, Szárزازján és még néhány községben rendszeresen termeltek lent. Gazda László: Lehetőségeink nyomában. A len. *Megyei Tükör*, 1968. október 29.

60 Gajzágó Márton: Nemcsak lyukacsos téglára – üregmentes szervezésre is szükség van. *Megyei Tükör*, 1968. szeptember 21.

61 Gajzágó Márton: A gyár első napja. *Megyei Tükör*, 1969. augusztus 30.

séget biztosított a helyi vezetőknek és a bukaresti küldötteknek egyaránt. Beszédet mondtak: Stemmer József, a vállalat igazgatója, Székely István, a városi pártbizottság első titkára, Stanca Constantin megyei vezető, a Könnyűipari Minisztérium küldötte és Szász Domokos, a megyei pártbizottság tagja.

A gyár a továbbiakban a város és a megye egyik büszkeségének számított. A kezdeti sikerekről folyamatosan érkeztek a hírek a közvélemény nyilvánossága előtt. 1970-ben arról számoltak be, hogy a gyár kb. 1000-1300 nőnek adott munkahelyet, és hogy az első negyedéves tervet is sikeresen teljesítették. Stemmer József igazgató büszkén újságolta, hogy van olyan alkalmazott (munkás), akinek a fizetése meghaladja az 1400 lejt, hogy az újonnan beszerzett Rimoldi gépsor a gyár büszkesége, amelyen az országban elsőként készültek gyűrhetetlen, „permanens vasalású” férfinadrágok, és hogy ők fogják elsőként használni a Kolozsváron készült, vasaláshoz szükséges automata szállítóberendezést.⁶²

Nagy jelezőséggel bírt továbbá, hogy 1968. február 1-jén a Minisztertanács jóváhagyta a Keményítőgyár építését. A 130 000 000 lejes beruházás építkezési munkálataira a brassói 5-ös trösztöt nevezték ki, de kiemelt szerepet kapott az 1969-ben átadott gabonaraktár, illetve a csavargár is.⁶³

A Kovászna megyében 1968-tól beinduló beruházásokat nagy lelkesedés követte. A helyi pártszervek jelentéseiből folyamatosan követhetjük a helyzet alakulását. A központi költségvetésből érkező összegek, az erőltetett ütemben folytatott tervgazdálkodás, a kezdeti lendületből fakadó erőfeszítések következtében ugyan látványos eredmények mutatkoztak, a megyei gazdasági szerkezetek kiépítése, a felzárkózás azonban nem ment zökkenőmentesen. Az 1968. december 21-én készített, éves pártjelentés részletesen kielemezte az új megye gazdasági helyzetét. A jelentés szerint, Kovászna megye gazdasági potenciáljának növelésében fontos szerep jutott az állam által kiutalt befektetési összegeknek, amelyek meghaladták a 140 millió lejt. Ezt az összeget a Kézdivásárhelyen épülő három ipari létesítmény (konfekció-, csavar-, és keményítőgyár) építésére, a sepsiszentgyörgyi Olt textilgyár, a köpeci bányavállalat, a Mobila helyi ipari vállalat, illetve a szépmezői állami gazdaság termelési kapacitásának fejlesztésére irányozták elő.⁶⁴

A párt zártkörű, a nyilvánosság előtt ismeretlen irataiban megtalálhatók viszont azok az adatsorok is, amelyek a tervgazdálkodás veszteségeiről, buktatóiról számolnak be. Ily módon derült ki, hogy egyes vállalatok, mint például a Mobila és a húsipari vállalat, nem teljesítették a központból előírányzott tervet, amivel 2 500 000 lejes veszteséget okoztak a megyének. Más gazdasági egységekben pedig az volt a gond, hogy „a termelés nem folyt maximális szinten”. Az Olt textilgyárban két hónapon keresztül nem használták 50 szövőgépet. „A pártbizottság mindezt tolerálta, és nem

62 Készruhágyár, Kézdivásárhely. *Megyei Tükör*, 1970. április 18.

63 Sylvester Lajos: Kézdivásárhely 1968 március. *Megyei Tükör*, 1968. március 23.

64 BJAN CV, fond CJ al PCR CV, dos. 1/1968. 65. f. Beszámoló – a megyei pártbizottság munkájáról. Sepsiszentgyörgy, 1968. december. 21.

vonta felelősségre az igazgatói bizottságot és Hegyi Zoltán igazgatót. Buda Péter főmérnök-helyettes nem tájékoztatta erről a problémáról a megyei pártbizottság büroóját, melyben maga is tag, nem tették meg azokat az intézkedéseket, melyek a gépek használatát tette volna lehetővé, ezzel kényelmességről téve tanúbizonyságot.”⁶⁵ – olvashatjuk a jelentésben.

A sajtót is élénken foglalkoztatta a megye gazdasági élete. 1968 nyarán Czikó Árpád gazdasági szakember összegezte az addig felmerült, megoldatlan kérdéseket, hiányosságokat. Kiemelte, hogy megalapozatlan a termelés és munkaszervezés, hogy nincs összhang a beszerzés, a termelés és az értékesítés folyamata között.⁶⁶ Kiderült az is, hogy Sepsiszentgyörgyön és Kézdivásárhelyen is súlyos gondok adódtak a beszerzés terén, anyag és félkész termékek halmozódtak fel. A megtermelt áruk minősége sem volt mindig kifogástalan. „A Mobila helyi ipari vállalatnál a termelési ütem hiánya, a rossz szervezés állandó jellegű forgóeszköz lekötöttséget okoz a félkész termékeknél.”⁶⁷

Lengyel László 1968 nyarán egy nagyobb cikkben elemezte ki azokat a problémákat, amelyekkel az új megyének meg kellett küzdenie. A gondok már az alapoknál jelentkeztek, a nagyobb beruházásokhoz szükséges építőipar munkaerőhiánnyal küszködött. „Az a baj, hogy amikor a párt gondoskodása folytán a nagyszabású ipari építkezésekbe fogtunk, azon a vidékeken is, amelyek eddig lassúbb ütemben fejlődtek - ilyen a megyénk is - hiányoznak a szakemberek.”⁶⁸ A szerző kiemelte, hogy a székely munkaerő megbecsült az egész országban, és hogy ennek is tudható be az a tény, hogy a Kovászna megye területéről származó építőipari munkások az ország legkülönbözőbb pontjain szétszórva dolgoznak. Kézdivásárhely és környéke, mondja a szerző, évek óta a „munkaerő-export” egyik csomópontja, végzettei más vidéken váltak mesterekké és ott is maradtak. Csak Kézdivásárhelyen, a csavargár építésénél 100 munkásra lett volna szükség. A szintén ott épülő készruhagyár 1300 embernek adhatott munkát, főleg nőknek. A szakemberhiány nagyobb probléma, mint az építkezés, hangsúlyozta a szerző.⁶⁹

A szakemberhiány megoldására két lehetőség létezett, egy rövid és egy hosszú távú. Az akut hiányt rövid távon a más vidékeken dolgozó kovásznaiak hazahívásával lehetett pótolni. Czikó Árpád így emlékszik vissza erre a jelenségre. „Nagyon érdekes volt, hogy Brassóban rengeteg tartományi szerv megszűnt és onnan az embereket ide irányították. Jöttek magyarok is, de idenyomtak egy csomó román. Főleg az igazgatói beosztásokba. De jöttek magyarok is, Boda Samu, Szávai Pista, Bagoly az ügyészségre. Tudnék másokat is felsorolni. Nagyon sok műszaki értelmiségi érkezett – s ez igen érde-

---

65 Uo. 71. f.

66 Czikó Árpád: Gondok a helyiiparban. *Megeyi Tükör*, 1968. június 22.

67 Uo.

68 Lengyel László: Visszavárjuk a szakembereket. *Megeyi Tükör*, 1968. augusztus 17.

69 Uo.

kes – Marosvásárhelyről, Szászrégenből, Székelyudvarhelyről.”⁷⁰ A helyi gazdasághoz szükséges új szakembereket pedig hosszú távon jól kidolgozott és átgondolt oktatási stratégiával, illetve továbbképzéssel lehetett kitermelni. Ennek érdekében már 1968-ban megszervezték a felvételi vizsgákat a különböző szakiskolákba és ugyanebben az évben 174 gyermeket küldtek tanulni Focșani-ba és a nagyszebeni szakiskolákba. A rendelkezésre álló munkaerő továbbképzése is prioritást élvezett. 1968-ban pl. Csík-szeredába küldtek embereket tanulni.⁷¹ A megyei oktatás hosszú távú megszervezésénél is számoltak a szakmunkásképzés kérdésével.⁷²

A pártvezetés helyi tagjai is gyakran osztották meg a történeteket (elsősorban a sikereiket) a helyi nyilvánosság előtt. Szász Domokos, a megyei pártbizottság titkára 1969-ben, a kiemelt figyelmet kapó kézdivásárhelyi beruházások állapotáról nyilatkozott. A beszámoló szerint 1969 folyamán Kézdivásárhelyen három ipari objektum építése volt folyamatban. A kapkodás és a sietség meghozta a maga áldozatát, az építkezések üteme és minősége több esetben elmaradt a tervezett szinttől. A helyi pártvezető a brassói építkezőket, az 5-ös trösztöt okolta a kudarcoért.⁷³ A megyei építőipari vállalat helyzetéről, a tervezett fejlesztésekről (a daruk lecserélése, új betonkeverő állomások építése) Szász Jenő igazgató számolt be.⁷⁴ A megye gazdasági életének egyik büszkesége, az Olt textilgyár folyamatosan kiemelt szerepet kapott, különösképpen 1969 nyarán, fennállásának 90. évfordulóján. A beszámolókból elhangzott, hogy 1945 után, a beruházásoknak köszönhetően megduplázódott az alkalmazottak száma, ami 1969-ben meghaladta a 2000-es számot. A megyésítés után újabb korszerűsítő lépésekre került sor (a belső szállítás gépesítése), 1969-re pedig azt tervezték, hogy a termelés automatizálását 80%-os szintre emelik.⁷⁵

Török Áron mérnök, a megyei néptanács alelnöke egy átfogó összegzésben ismertette a megye újságolvasó közönségével a gazdasági helyzet alakulását. Elmondta, hogy a megyei vezetés elsődleges törekvése az volt, hogy a legszükségesebb hiányokat a lehető leggyorsabb ütemben orvosolja, behozzák a lemaradásokat, a megyéből a távoli településekre ingázó munkásokat visszahozzák. Több, rövidtávú befektetés állapotáról is beszámolt: az év végén át kell adni a köpeci bányavállalat felsőrákosi külszíni fejtőjét; 1972-ben átadásra kerül a 440 000 tonna kapacitású brikettgyár; az év első felében átadják Kézdivásárhelyen a keményítőgyárat, a második felében pedig a

---

70 Kovászna megye harmincéves. Húzd meg, ereszd meg. 1. Beszélgetés Czíkó Árpád nyugalmazott közigazgatás bankigazgatóval. Lejegyezte Sylvester Lajos. *Háromszék*. 1998.

71 Lengyel László: Visszavárjuk a szakembereket. *Megyei Tükör*, 1968. augusztus 17.

72 Részletesebben lásd az oktatásról szóló fejezetet.

73 *Megyei Tükör*, 1969. március 22.

74 Gajzágó Márton: Korszerűsíti az építőipart! *Megyei Tükör*, 1969. május 10.

75 Gazda László: 90 éves a textilgyár. *Megyei Tükör*, 1969. május 31.; Tompa Barna: Szépséges megújulás. 90 éves az Olt textilgyár (III.). *Megyei Tükör*, 1969. június 14.; Czegő Zolán: Mit adott a gyár? *Megyei Tükör*, 1969. május 17.

csavargyárat, valamint már átadták a Poliproduct asztalosműhelyét; Torján megkezdték a téglagyár építését.⁷⁶

8.2.4. A neosztálinista gazdasági modell kiépülésének, egy felemás szocialista modernizáció kezdetei

1971–1972 nem csak politikai-ideológiai szempontból jelentett fordulatot Románia történetében. A Júliusi tézisek megjelenésével párhuzamosan egy másik, kevésbé látványos, de annál fontosabb vita foglalkoztatta a pártvezetést. A vita központi témája az ország gazdasági életének megszervezése volt. Ceaușescu és hívei, akárcsak az ideológiai kérdésekben, a sztálinista gazdaságpolitikai vonalat (saját erőforrásokra való támaszkodás, gyors és erőltetett, központilag irányított és annak alárendelt) kívánták érvényre juttatni a lassú és mérsékelt lépésekkel szemben. A párt főtitkárának megerősödése és hatalmi koncentrációjának következtében az előbbi diadalmaskodott. A meggyésítés utáni időszakot jellemző viszonylagos gazdasági liberalizáció, a helyi kezdeményezések figyelembe vétele és elfogadása fokozatosan alárendelődött a párt tervgazdálkodásának. 1969-ben még ún. iparközpontok létrehozásáról tárgyaltak, de ezek a hetvenes évek elején már nem önálló üzletpolitikát folytató egységként, hanem adminisztratív középírányító szervként jöttek létre.

Nicolae Ceaușescu 1971-es, a megyei első titkárokkal lebonyolított telekonferenciája világosan jelezte a fordulatot. A főtitkár rendreutasító hangnemben adta ki a feladatokat a megyei gazdasági irányítóknak. Az ötvenes évekre jellemző társadalmi mozgósítást rendelt el a nyári termés gyors betakarítása érdekében. Hangsúlyozta, minden lehetséges eszközt be kell vetni a tervek teljesítésére: dolgozni kell, akár ünnepeken is, mindenkit (fiatalokat, köztisztviselőket) be kell vonni a munkába.⁷⁷ A főtitkár további utasításai pedig egyértelműen kirajzolták Románia gazdaságpolitikai irányvonalát és azt is, hogy a megyéknek alá kell rendelniük magukat ennek. Kifogásolta, hogy júniusban a termés visszaesett az év első 5 hónapjához viszonyítva. Utasított, hogy vállalatonként elemezzék ki az okokat. Felhívta a figyelmet arra, hogy alaposabban ki kell elemezni az exportlehetőségeket azon termékek, ipari cikkek esetében, amelyeket nemzetközi szinten keresnek. Kérte az import csökkentését, külön kiemelte, hogy az import-gépeket saját erőből kell legyártani. A központi tervek végrehajtására általános mozgósítást rendelt el, amire szintén csak az ötvenes években volt példa, a gazdaság szocialista típusú átalakításának időszakában. *„Több hazafias munkára van szükség, amibe mindenki bevonható: fiatalok, háziasszonyok, ipari és mezőgazdasági dolgozók”* – hangsúlyozta a párt főtitkára.⁷⁸

76 Gajzágó Márton: Keret és lehetőség. *Megyei Tükör*, 1970. március 7.

77 BJAN CV, fond CJ al PCR CV, dos. 4/1971. 107–108. f. Az 1971. június 28-án tartott telekonferencia jegyzőkönyve.

78 Uo. 109. f.

Utasításai nem kerültek el a Júliusi tézisekben megfogalmazott ideológiai fordulatot sem. Ceaușescu azt kifogásolta a megyei vezetők előtt, hogy „közömbösség tapasztalható művészetek, irodalmi tevékenységekben”, hogy „a művelődési eszközöket – TV, rádió, mozi, színház, tömegművelődés – nem hatja át a harciasság, és a forradalmi elvszerűség”.⁷⁹ Az új, 1971–1975-ös ötéves terv már az új gazdaságpolitikai irányvonal alapján készült el. Az RKP X. kongresszusán elfogadott szellemiségében készült ötéves terv jelentős strukturális változásokat vetített előre Kovászna megyére is. Ahogy a hivatalos jelentés fogalmazott: „Az 1971–1975 közötti időszak ipari fejlesztésének legfontosabb jellemvonásait az ipar szerkezeti megerősítése és az új iparágak fokozatos megjelenése és növekedése fogja jelenteni”.⁸⁰ A központi vezetés utasításai szerint a megyében is a gépgyártó ipar élvez majd prioritást, minden mással szemben: 1975-re 19,6%-ra tervezték növelni megyei szinten. A lakosság alapszükségleteit ellátó élelmiszeripar kivételével minden helyi iparágban csökkentést irányoztak elő.⁸¹

A változások különösen érzékenyen érintették a helyi kezdeményezésekben élen járó Kovászna megyét is. A folyamat gyakorlatilag már 1970-ben elkezdődött. A bukaresti KB küldöttek egyre több konkrét feladattal, utasítással és egyre több számonkéréssel érkeztek a plenáris- vagy politikai bizottságokra. A megyének egyre inkább be kellett tagolódnia a romániai tervgazdálkodásba, 1970 májusában a megyei pártbizottság bizottságának ülésén a megye fejlesztésére vonatkozó kérdéseket vitatták meg. A megyei képviselők többsége újabb pénzalapokat kért, bizonyos fejlesztések határidejének lerövidítését és a helyi lehetőségek jobb kihasználását. A központi küldött Vasile Patilineț részéről több alkalommal is, az eddigiektől határozottabban eltérő utasítás érkezett. Első alkalommal az egyik felszólalót szakította félbe, javasolva, hogy ezen az ülésen a tervben lévő számokat beszéljék meg, és ne kérjenek több pénzalapot a központtól. A végszóban világosan felvázolta a pártvezetés jövőbeli hozzáállását. Kihangsúlyozta, hogy „a megye sorsa a helyi szervek kezében van”. A termelés növelését kérte a helyi szervektől, javasolta, hogy ahol lehet, ott vezessék be a második és harmadik műszakot. Azt is közölte, hogy a központnak nem áll módjában lerövidíteni bizonyos megyei munkálatok befejezését, spórolást kért a megyei szervektől.⁸² Az ülésen a helyi szervezési gondok mellett még felmerült az is, hogy a központilag beígért erőforrások gyakran késnek. A zárszót elmondó megyei elnök Király felszólalásából világosan kiderültek a jövőbeli perspektívák, „az ötéves terv adatain már nem lehet változtatni,

---

79 Uo.

80 BJAN CV, fond CJ al PCR CV, dos. 3/1970. 151. f. Az 1971–1975 közötti időszakra vonatkozó ötéves terv Kovásznai megyei vonatkozásai.

81 Uo.

82 BJAN CV, fond CJ al PCR CV, dos. 3/1970. Jegyzőkönyv a megyei pártbizottság bizottságának üléséről. 1970. május. 7.

mivel már a felsőbb vezetés elfogadta azokat, ezért mindent meg kell tegernek azok megvalósításáért”.⁸³

Az 1970. évre vonatkozó terveket a helyi kezdeményezések és az egyre sokasodó központi elvárások egyaránt befolyásolták. A bukaresti központ a tervgazdálkodás szellemében konkrét eredményeket várt, illetve írt elő, ugyanakkor esetenként a megvalósítást, a kivitelezést a helyi szintek feladataként jelölte meg. A hivatalos elvárások szerint az ipari termelésnek a megyében el kellett volna érnie az 1 milliárd 500 millió lejes szintet, ami 15%-kal haladta volna meg az 1969-es és 44,3%-kal az 1965-ös szintet. Előírták az ipari alkalmazottak számának növelését is. A pártvezetés 24%-os növekedést várt a megye exporttermelésében. A központi utasítások több feladatkört átutaltak a helyi vállalatok hatáskörébe. 1970. január 1-től a helyi vállalatok feleltek a szerződésekben foglaltakért és a külföldi piacok megszerzéséért. A központ elégedetlenségét fejezte ki és javulást várt a helyi ipari vállalatok gazdasági, pénzügyi eredményeiben és az előállított termékek minőségében. Hatékonyabb munkára intették a megyei tervezőintézetet a különböző dokumentációk elkészítésében.

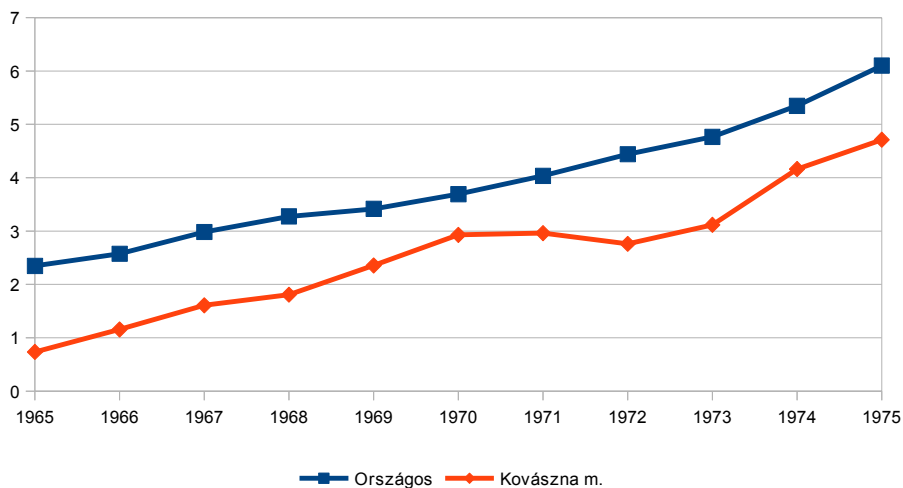
A jelentősen megszigorított és központilag ellenőrzött feltételek mellett újabb beruházásokat irányoztak elő: a tervezett ipari objektumok beindítása (keményítőgyár és csavargyár); a kézdivásárhelyi sajt- és tejgyár építése; a baróti lignit brikettgyár modernizálásának a folytatása, amelyet 1972-ben szándékoztak üzembe helyezni; egy 250 férőhelyes szálloda, valamint művelődési ház építése Sepsiszentgyörgyön; PECO üzemanyagtöltő, gépkocsi- és motorkerékpár-kiszolgáló egység, egy 200 kamion karbantartására alkalmas állomás építése a megyeszékhelyen; a meglévő kereskedelmi hálózat fejlesztése (a Szemerjai negyedben üzletközpont, a fogyasztási szövetkezet kereskedelmi felületeinek növelése); útburkolat és járdajavítások; Sepsiszentgyörgy vízellátásának fejlesztése 6 000 000 lej értékben; az új lakónegyedek csatorna- és víz-hálózatának kiépítése 2 700 000 lej értékben; új szektor (kelet-baróti) nyitása a köpeci bányánál; 1100 új lakás átadása 1970-ben.⁸⁴

A beruházások szerkezetét tekintve korábban már láttuk, hogy a megye, már a méretéből adódóan sem került az ország kiemelt megyéi közé. Az ide irányított 1 főre eső beruházások mértéke végig az országos átlag alatt maradt, azonban dinamikájukat tekintve, 1975-re jóval meghaladták azt, a jelenség nagyrészt a már többször említett gazdaság és régiófejlesztési politikának és a megfeszített iparosításnak volt köszönhető.

---

83 BJAN CV, fond CJ al PCR CV, dos. 3/1971. 106. f. *Jegyzőkönyv a megyei pártbizottság bürojának 1971. március 29-én tartott üléséről.*

84 BJAN CV, fond, CJ al PCR CV, dos. 1/1970. 25–28. f. *Jelentés a gazdasági feladatok teljesítéséről 1969-ben.*

29. ábra. 1 főre eső beruházások Kovászna megyében és Romániában, 1000 lejben, 1963. évi árfolyam szerint⁸⁵

22. táblázat. Beruházások gazdasági ágak szerinti %-os megoszlása Kovászna megyében és Romániában⁸⁶

Ágazat	Kovászna megye			Románia		
	1965	1968	1975	1965	1968	1975
Ipar	41,54%	53,40%	48,20%	51,47%	54,09%	49,25%
Építkezések	0,77%	1,23%	2,07%	4,09%	3,67%	5,31%
Mezőgazdaság	32,31%	24,69%	16,10%	16,68%	15,85%	13,07%
Erdőgazdaság	2,31%	1,54%	1,09%	0,57%	0,52%	0,39%
Szállítás	3,08%	1,54%	7,62%	9,14%	9,57%	9,75%
Telekommunikáció	0,77%	0,31%	1,52%	0,71%	0,71%	0,94%
Áruszállítás	6,15%	3,70%	4,90%	2,75%	2,86%	3,52%
Községi gazdálkodás és más nem termelő szolgáltatás	9,23%	9,57%	12,19%	10,09%	7,83%	12,81%
Tanügy	2,31%	0,93%	2,39%	1,58%	1,63%	1,40%
Kultúra	0,77%	0,31%	0,76%	0,29%	0,45%	0,56%

85 Anuarul Statistic al Republicii Socialiste România, 1971, 1976.

86 Uo. * = nincs adat. A 0,5 millió lej alatti összegeket nem tüntették fel a kimutatásokban.

Ágazat	Kovászna megye			Románia		
	1965	1968	1975	1965	1968	1975
Tudományos tevékenységek	*	*	0,11%	0,43%	0,69%	0,66%
Egészségügy, szociális támogatás és sport	0,77%	2,78%	2,50%	1,16%	1,14%	1,00%
Közigazgatás	*	0,31%	0,11%	0,62%	0,49%	0,64%
Más ágazatok	*	*	0,44%	0,42%	0,47%	0,72%

A beruházások ágazat szerinti megoszlását nézve, mind országos, mind megyei szinten az ipar részesedése volt a legszámottevőbb. Kovászna megye esetében csak a hagyományos iparágnak számító mező- és erdőgazdaság előzte meg az országos adatokat.

Az iparon belüli megoszlás, szintén az általános tendenciát követve, a gépipar dominanciájához igazodott. A központi vezetés által egyre inkább preferált gépgyártó iparban látványos beruházások történtek, de az iparág felé történő drasztikus egyensúly-eltolódásra csak a hetvenes évek közepén került sor. Kovászna megyében az első gépgyártóipari egység, a kézdívárshelyi csavargyár az 1970-es évben kezdte meg működését. A hivatalos jelentések szerint 1974-ben elérte a tervezett gyártási kapacitást, az évi 20 000 tonna árut. A gyár súlyát és kiemelt státusát jelzi az is, hogy 1975-ben a megye ipari össztermelésének jelentős hányadát ez a gyár adta.⁸⁷ Sepsiszentgyörgyön 1973-ban helyezték üzembe a város első gépgyártó üzemét, amely fedélzeti felszereléseket gyártott a gépjárművek számára, és amely 1975-ben érte el a tervezett mutatókat, vagyis az évi 125 millió lej összértékű termelést. 1975-ben adták át az elektromotorokat gyártó üzem, amelynek évi kapacitása 5 000 darab elektromotor volt. Az ötéves terv végén kezdték meg a galvanizáló felszereléseket gyártó üzem építését ugyancsak a megyeszékhelyen.⁸⁸

A helyi elit a korai időszakban tett javaslatai többnyire a már meglévő gazdasági ágazatok fejlesztésére vonatkozott, a megye nyersanyag-potenciáljának kiaknázására. A megye gazdasági szerkezetének újjászervezésekor erre még volt potenciális lehetőség, a helyiipari hagyományokat is részben magába foglaló könnyűipar is részesült beruházásokban. A kezdeti években az élelmiszeripar és a faipar is jelentősebb beruházásokban részesült, ami a későbbiekben inkább csökkent, vagy jobb esetben, stagnált. A gyorsított ütemű iparosítás idején a megnövekedett nyersanyagszükséglet lehetett az oka annak, hogy az olyan ágazatokat is fokozottan fejlesztették, mint a szénbányászat (pl. Baróton 1972-ben adták át a modernizált brikettgyárat). Ugyanakkor az országos folyamatokkal ellentétben, a megyében kevés erőforrást biztosítottak az energiaipar fejlesztésére, vagy a villamoshálózat bővítésére.

87 *Megyei Tükör*, 1975. november 3.

88 Uo.

23. táblázat. Ipari beruházások százalékos megoszlása Kovászna megyében és Romániában⁸⁹

Ágazat	KOVÁSZNA MEGYE										
	1965	1966	1967	1968	1969	1970	1971	1972	1973	1974	1975
Energetika (villamos és hő)	3,70%	1,23%	5,07%	8,09%	2,98%	0,93%	1,88%	8,13%	13,61%	9,71%	7,67%
Szénbányászat	20,37%	9,88%	15,94%	10,40%	9,36%	12,38%	28,75%	30,04%	10,44%	6,62%	6,77%
Kőolaj-kitermelés	14,81%	20,99%	19,57%	22,54%	12,34%	3,10%	4,06%	6,71%	0,63%	4,19%	10,16%
Földgáz-kitermelés	0,00%	0,00%	*	*	0,43%	21,05%	13,13%	0,35%	0,32%	1,32%	0,00%
Vasipar (vasérc kiter. és feldolg.)	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	2,81%	1,41%	0,32%	0,00%	0,00%
Gépipar és fémipar	*	1,23%	0,72%	5,20%	14,04%	11,46%	15,31%	15,90%	31,01%	24,28%	36,57%
Vegyipar	*	0,00%	*	0,00%	0,43%	*	*	0,00%	0,00%	0,66%	0,00%
Építőanyagok	3,70%	3,70%	3,62%	12,72%	10,21%	5,26%	5,63%	4,95%	7,28%	5,30%	8,35%
Faipar	42,59%	32,10%	24,64%	16,76%	12,77%	7,74%	9,38%	15,19%	21,52%	32,01%	16,03%
Textilipar	9,26%	25,93%	24,64%	13,29%	3,83%	2,17%	2,19%	3,18%	4,75%	4,19%	2,93%
Készruha	*	1,23%	0,72%	3,47%	6,81%	1,55%	0,94%	1,77%	2,22%	0,66%	0,68%
Bőripar, kalap és lábbeli	*	*	*	*	*	*	*	*	*	0,00%	0,23%
Élelmiszeripar	3,70%	3,70%	5,07%	7,51%	24,68%	31,89%	12,50%	12,37%	7,91%	10,60%	9,71%
Nyomdaipar	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,62%	1,56%	0,00%	0,00%	0,44%	0,00%
Más ágazatok	1,85%	*	0,00%	*	2,13%	1,86%	1,88%	0,00%	0,00%	0,00%	0,90%

Ágazat	ROMÁNIA										
	1965	1966	1967	1968	1969	1970	1971	1972	1973	1974	1975
Energetika (villamos és hő)	16,96%	17,91%	14,54%	13,38%	13,51%	15,20%	14,76%	12,98%	13,08%	13,57%	14,09%
Szénbányászat	4,15%	4,46%	3,94%	3,66%	3,53%	3,40%	3,21%	2,87%	2,54%	3,19%	4,26%
Kőolaj-kitermelés	13,66%	14,48%	11,13%	10,28%	9,38%	7,88%	7,27%	6,30%	6,36%	8,11%	7,95%
Földgáz-kitermelés	3,67%	2,77%	2,07%	1,65%	1,67%	2,16%	1,77%	1,78%	1,58%	0,97%	0,98%
Vasipar (vasérc kiter. és feldolg.)	6,84%	4,06%	4,39%	3,18%	3,43%	2,95%	7,06%	6,40%	7,67%	10,14%	11,31%
Gépipar és fémipar	11,60%	10,72%	10,64%	14,16%	17,79%	19,82%	19,47%	19,78%	20,81%	21,07%	19,59%
Vegyipar	12,28%	10,76%	16,70%	16,63%	13,17%	11,29%	13,54%	17,50%	17,37%	15,85%	14,75%
Építőanyagok	3,90%	4,08%	3,81%	3,77%	4,94%	5,60%	6,16%	6,08%	5,68%	4,30%	4,42%
Faipar	5,81%	5,29%	4,85%	4,44%	4,82%	4,47%	3,87%	3,21%	3,46%	3,45%	3,34%
Textilipar	2,36%	3,64%	4,61%	4,26%	3,64%	3,66%	4,39%	4,42%	4,55%	3,92%	3,53%
Készruha	0,40%	0,67%	0,58%	0,43%	0,34%	0,54%	0,47%	0,66%	0,72%	0,79%	0,56%
Bőripar, kalap és lábbeli	0,46%	0,95%	1,03%	0,73%	0,61%	0,41%	0,44%	0,35%	0,22%	0,54%	0,46%
Élelmiszeripar	4,11%	5,86%	5,90%	6,92%	7,13%	6,42%	6,53%	5,87%	5,30%	6,76%	6,55%
Nyomdaipar	0,14%	0,40%	0,40%	0,16%	0,20%	0,24%	0,20%	0,15%	0,15%	0,24%	0,18%
Más ágazatok	1,02%	1,39%	2,21%	2,67%	1,86%	2,20%	2,81%	2,33%	2,40%	1,60%	1,98%

89 * = nincs adat. A 0,5 millió lej alatti összegeket nem tüntették fel a kimutatásokban. *Anuarul Statistic al Republicii Socialiste România*, 1971, 1976. *Anuarul Statistic al Județului Covasna*, 1976.

*Látkép a kézdivásárhelyi
készruhagyárról. Bortnyik
György felvétele. (SzNM,
Bortnyik-gyűjtemény)*

A kézdivásárhelyi készruhagyár. (SzNM/1771, József Álmos -gyűjtemény)

Az épülő csavargár Kézdivásárhelyen.
Bortnyik György felvétele. (SzNM, Bortnyik-gyűjtemény)

Király Károly megnyitja a kézdivásárhelyi csavargyárat.
Bortnyik György felvétele. (SzNM/1618)

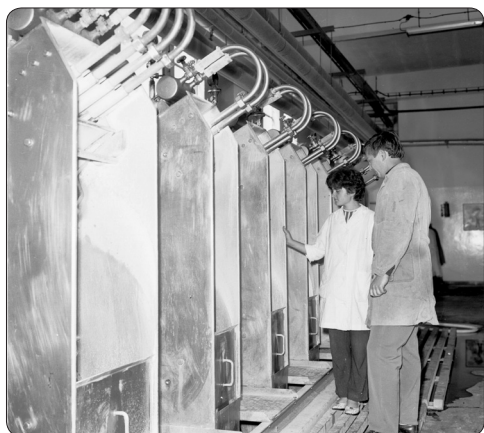
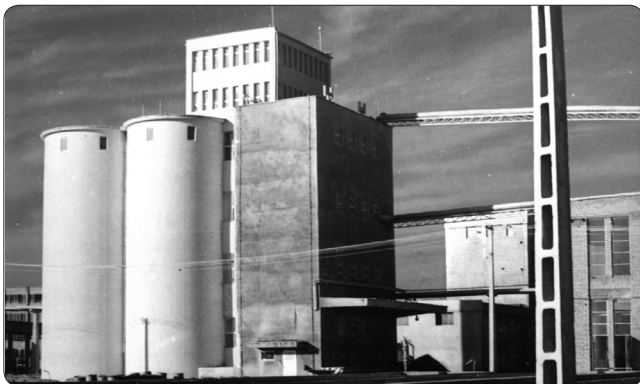

Király Károly a kézdivásárhelyi csavargár megnyitóján. Bortnyik György felvétele. (SzNM, Bortnyik-gyűjtemény)

A kézdivásárhelyi csavargár egyik csarnokában.
(SzNM/1773, József Álmos-gyűjtemény)

A kézdivásárhelyi keményítőgyár. (SzNM/1769, József Álmos-gyűjtemény)

Részlet a kézdivásárhelyi keményítőgyár belsőjéből. Bortnyik György felvétele. (SzNM/1051, Bortnyik-gyűjtemény)

Termelés a kézdivásárhelyi keményítőgyárban. Bortnyik György felvétele. (SzNM/1048, Bortnyik-gyűjtemény)

Részlet a kézdivásárhelyi keményítőgyár udvaráról. Bortnyik György felvétele. (SzNM/1050, Bortnyik-gyűjtemény)

A sepsiszentgyörgyi Olt
Textilgyár belseje
(SzNM/2288, József Álmos-
gyűjtemény)

Szénbányászat Háromszéken. Bortnyik György
felvétele. (SzNM/1036, Bortnyik-gyűjtemény)

A baróti brikettgyár. Bortnyik György felvétele.
(SzNM/1028)

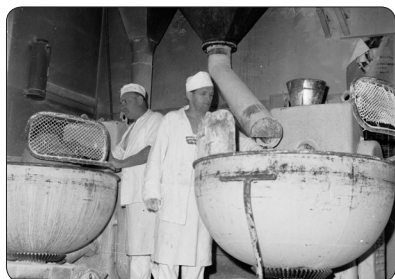
Téglavetés Bodokon, Bortnyik György felvé-
tele. (SzNM/3284, Bortnyik-gyűjtemény)

Cserépkészítés Nagybaconban. Bortnyik György
felvétele. (SzNM/4264, Bortnyik-gyűjtemény)

Borváltótöde Málnáson. Bortnyik György felvétele. (SzNM/1160, Bortnyik-gyűjtemény)

Kenyérgyár Sepsiszentgyörgyön. Bortnyik György felvétele. (SzNM/1557, Bortnyik-gyűjtemény)

Szocialista modernizáció vidéken: szövetkezeti bolt Csomortánban az 1960-as évek végén. (A boltot 1972-ben újították fel.) Bortnyik György felvétele. (SzNM/3332, Bortnyik-gyűjtemény)

Szocialista modernizáció vidéken: közért Gidófalván az 1970-es években. Bortnyik György felvétele. (SzNM/3518, Bortnyik-Gyűjtemény)

8.3. Városfejlődés és lakosság

A romániai városok fejlődésében a hatvanas évek hoztak látványos változást. Amint már korábban említettük, a tartományok rendszerében csak egyes, kiemelt, erős ipari vagy kitermelőiparral (leginkább bányászat) rendelkező városok fejlődtek. A kereskedelemre, vagy a szolgáltatóiparra berendezkedett települések általában vesztettek súlyukból, de előfordult az is, hogy megvonták tőlük a városi rangot. Az 1968-as átrendezés a korábbiakhoz képest már a regionális fejlődés néhány aspektusára is érzékenyebben reagált. A közigazgatási reform azonban leginkább a városok fejlődésének kedvezett, a fejlesztésekre és bővítésekre költött összegek elhanyagolható részét irányították csak vidékre. Az országban már a háborút követően jellemző volt a mezőgazdaság ágazati elkülönülése és a parasztság látványos megkülönböztetése. A pártvezetés a modernizációt csak a központilag meghatározott keretek között, a falusi életformától idegen módon képzelte el. Annak ellenére, hogy a hivatalos propaganda egyenlő fejlődési lehetőségeket ígért a vidéknek és városnak egyaránt, a falvak fejlődése a városokhoz képest elmaradt. A nagy beruházások hiányában csupán kisebb üzemek létesítésére vagy a meglévő alapeszközök frissítésére volt lehetőség.⁹⁰

Az 1968-as átszervezés során 53 települést emeltek városi rangra, ami jól szemlélteti a kor szisztematizálási szellemét, ugyanakkor mutatja azt is, hogy próbálkozások történtek az ország városi hálózatának átszabására, területi szóródásának növelésére is. Az új városok létrehozása mellett kibővítették a régiók határait, környékbeli falvakat csatolva hozzájuk. Jellemző volt ugyanakkor a községek területeinek átszabása is. Az újonnan létrehozott városi övezetek támogatása pedig a későbbi ötéves tervek prioritásai közé tartozott.⁹¹

Kovászna megyében két települést emeltek városi rangra, Barótot és Bodzafordulót, de jelentősen átszervezték a községi hálózatot is (lásd a korábbi fejezetekben). A későbbi területrendezés a meglévő vagy leendő városokat és az ún. urbanizált agrárközpontokat (adott esetekben, mint pl. Szováta, Tusnád vagy Kovászna, turisztikai központok, kistrégiók) helyezte a figyelem középpontjába.⁹² Az erőteljes iparosítással egybekötött urbanizáció és a vidék gyökeres átalakításának szándéka miatt a beruházások csak az új koncepciónak megfelelő településekre érkeztek. Kovászna megyében az első kísérleti jellegű terv szerint öt ilyen típusú központot, ún. urbanizált, koordinációs szerepkörrel felruházott községet neveztek meg, amelyek a környezetükben lévő kisebb falvakat magukba olvasztanák, és ezáltal ők osztanák el a legfontosabb anyagi és termelési feladatokat.⁹³

90 Hunya: *Románia 1944–1990...* i.m. 161. p.

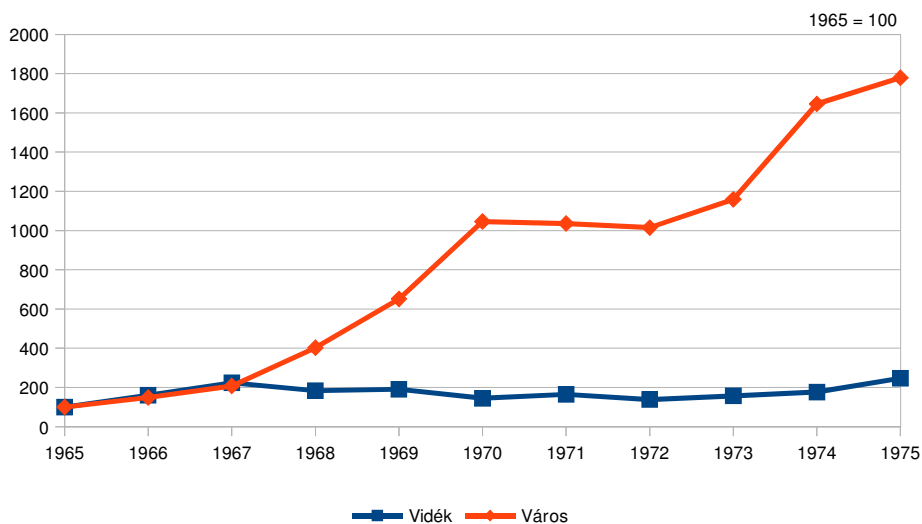
91 Ronnas: *Urbanization in Romania...* i.m. 206. p.

92 A kérdésről részletesebben lásd: Novák Csaba Zoltán: Területrendezés a hetvenes-nyolcvanas évek Romániájában. In: *URBS Magyar Várostörténeti Évkönyv V.* 2010. szerk. Á. Varga László. 149–168. p.

93 *Megyei Tükör*, 1971. november 30.

24. táblázat. Koordinációs szerepkörrel felruházott községek

Koordináló központ	Koordinált községek száma	Koordinált helységek száma	Távolság (km)	
			Átlag	Maximális
Nagyajta	3	6	4	6
Nagyborosnyó	4	16	8	15
Bereck	2	6	5	8
Mikóújfalu	2	8	9	15
Uzon	3	13	5	10

30. ábra. Beruházások területi megoszlásának dinamikája Kovászna megyében, index számok⁹⁴

A megyeközpont kiemelt szerepéről a városokba irányuló beruházások terén már szóltunk korábban. Az ide tervezett, és a „húzóágazat” szerepét betöltő ipari létesítmények szívták el a megye városaiba irányuló erőforrás túlnyomó részét. Kovászna megye esetében azonban, a megyésítést követő első években a beruházások legnagyobb része nem a megyeközpontba, hanem Kézdivásárhelyre került, annak ellenére, hogy az ekkor alapított ipari létesítmények nem a megyeközpont iparához kapcsolódó egységek voltak (pl. a csavargyár vagy a keményítőgyár, a Poliprod). Ezek inkább az országos vagy a brassói ipari igényeket szolgálták ki.⁹⁵ A városi beruházások dina-

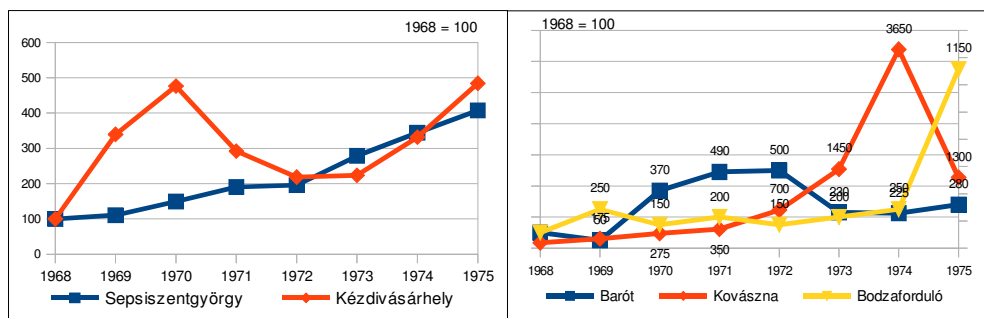
94 *Anuarul Statistic al Județului Covasna*, 1976. A országos tendenciákat nem illesztettük be a grafikonba, mivel az országos évkönyvekben nem közlik a beruházások területi megoszlását az egyes megyéken belül, vagy akár országos szinten. Ezen adatsoroknak az egyes megyékre való felállítása és az országos tendenciák kiszámítása további kutatásokat igényelne.

95 Ha elfogadjuk azt, hogy az újonnan létrehozott megyéknek egy-egy kistérség szerepét kellett volna betölteniük, akkor a korábban említett növekedési pólusok elméletének megfelelően, Kovászna me-

mikáját tekintve csak a megyeszékhely esetében lehetünk tanúi hosszú távú, ütemesebb növekedésnek, más városok esetében sokkal inkább hullámzó mutatókkal van dolgunk. Az ipari beruházásokat tekintve Kézdivásárhely esetében az 1969–1970-es, Barót esetében 1970–1972-es, Kovászna és Bodzaforduló esetében pedig az 1974 utáni időszak emelhető ki.

25. táblázat. Kovászna megye városaiba irányuló beruházások összegei, millió lejben, 1963. évi árfolyamok szerint⁹⁶

Év	Összesen megye	Sepsiszentgyörgy	Barót	Kovászna	Bodzaforduló	Kézdivásárhely
1965	130	24	0	2	0	13
1966	204	41	0	3	0	14
1967	285	62	0	3	0	16
1968	324	93	20	4	2	38
1969	428	103	10	7	5	129
1970	540	139	74	11	3	181
1971	554	177	98	14	4	111
1972	522	182	100	28	3	83
1973	595	259	46	58	4	85
1974	803	320	45	146	5	126
1975	919	379	56	52	23	184

31. ábra. Városokba irányított beruházások dinamikája Kovászna megyében, index számok.⁹⁷

gye esetében Sepsiszentgyörgynek kellett volna betölteni a pólus szerepét. A megyében létrehozott, más ipari létesítmények nem a székhelyen jelenlevő, vagy az ide tervezett iparágakat (esetleg a helyi piacot) támogatták vagy szolgálták ki, hanem inkább a szomszédos, nagyobb ipari központokat, vagy az országos igényeket elégítették ki, pl. az országos szinten megnövekedett nyersanyagszükségletet, vagy a fokozott exporttevékenységet a késztermékek terén (pl. készruha).

⁹⁶ Anuarul Statistic al Județului Covasna, 1976.

⁹⁷ Uo.

A városok és az ipar erőteljes és egyoldalú fejlesztése a *lakosságra* is komoly hatással volt. Jelentősen növekedett a városi lakosság aránya. 1930-ban az összlakosság 78,6%-a vidéken élt, 1975-re ez az arány 50,8%-ra csökkent.⁹⁸ A jelenség elsődleges oka az országos gazdaságpolitika és a megváltozott foglalkozási szerkezet volt. A folyamat ugyan országos szintű volt, de erős regionális variációkkal bírt. A sűrűbb városi hálózattal rendelkező erdélyi területeken ez az ütem alacsonyabb volt, mint a kevésbé urbanizált déli országrészekben. A városi lakosság növekvő arányát egyrészt a vidékről beköltözők biztosították, de jelentősen nőtt a városok természetes szaporulata is. Ez utóbbit részben a városi lakosság életkor szerinti összetétele is befolyásolta. A migráció következtében megváltozott a városi lakosság korösszetétele (fiatal felnőttkorban a legerősebb a migrációs hajlam), ugyanakkor a termékeny korban lévő nők aránya is jelentősen megnövekedett, ugyanakkor nem elhanyagolható tényező az 1966-ban bevezetett abortusztörvény sem. Az 50-100 ezer lakosú városok (általában a megyeszékhelyek) növekedtek a leggyorsabban.⁹⁹ A folyamat együtt járt a lakosság foglalkozási szerkezetének megváltozásával. A második világháborút követően a mezőgazdaságban foglalkoztatottak aránya 74%-ot tett ki. Az iparosítás és főleg a '70-es években – a munkaerő-elszívó ágazatok kiépülésének következtében, az agrárszektorban dolgozók aránya 37,8%-ra (1975) csökkent.¹⁰⁰

Az egykori Háromszék megye lakosságának döntő többsége vidéken élt. A két városban, Sepsiszentgyörgyön és Kézdivásárhelyen 1930-ban mindössze alig 16 000 lakos élt, a megye összlakosságának 10,44%-a. A városi lakosság száma csupán az ötvenes évek második felétől produkált látványosabb növekedést, elérve a 42 943-as számot (24,89%). Ez a MAT időszakában elkezdődő gazdasági és demográfiai folyamatoknak tudható be. A megyésítés pillanatában, a hivatalos adatok szerint (beleszámítva a már várossá kinevezett településeket is) a megye lakosságának 38%-a (68 734 lakos) élt városon. Annak ellenére, hogy a városi lakosság látványos növekedéseket ért el (1967–75 között a városi lakosság átlagosan 4,87%-kal nőtt, az országos 4,25%-kal szemben), a vidéki lakosság végig megtartotta enyhe túlsúlyát.

26. táblázat. Kovászna megye lakosságának területi megoszlása¹⁰¹

Év	Kovászna megye			CV Város %	RO Város %	CV Vidék %	RO Vidék %
	Összesen	Város	Vidék				
1930	152 563	15 925	136 638	10,44%	21,37%	89,56%	78,63%
1948	157 166	19 648	137 518	12,50%	23,48%	87,50%	76,52%
1956	172 509	42 943	129 566	24,89%	31,30%	75,11%	68,70%
1960	179 183	46 111	133 072	25,73%	32,12%	74,27%	67,88%

98 *Anuarul Statistic al Republicii Socialiste România*, 1971, 1976.

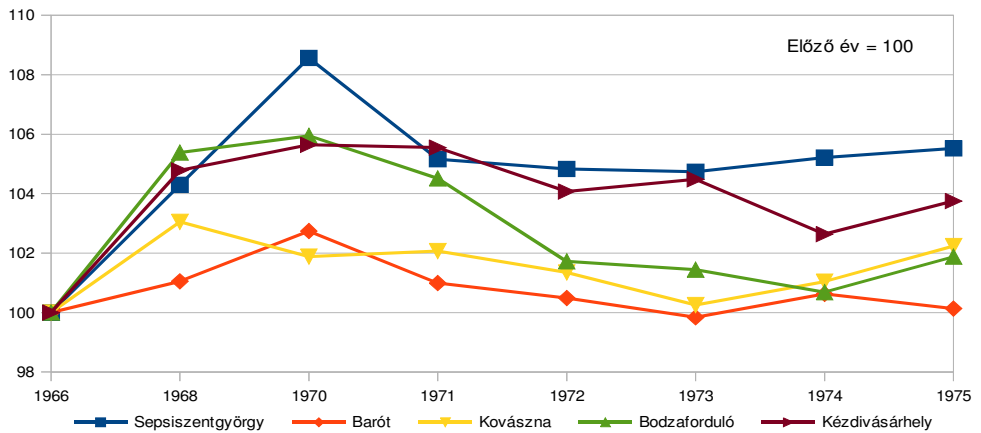
99 Ronnas: *Urbanization in Romania...* i.m. 209. p.

100 *Anuarul Statistic al Republicii Socialiste România*, 1971, 1976.

101 Uo. *Anuarul Statistic al Județului Covasna*, 1976.

Év	Kovászna megye			CV Város %	RO Város %	CV Vidék %	RO Vidék %
	Összesen	Város	Vidék				
1966	176 858	55 309	121 549	31,27%	38,24%	68,73%	61,76%
1967	177 165	56 123	121 042	31,68%	38,73%	68,32%	61,27%
1968	179 574	68 734	110 840	38,28%	40,10%	61,72%	59,90%
1969	181 757	70 149	111 608	38,59%	40,46%	61,41%	59,54%
1970	184 407	72 252	112 155	39,18%	40,78%	60,82%	59,22%
1971	187 186	74 825	112 361	39,97%	49,13%	60,03%	50,87%
1972	189 214	76 942	112 272	40,66%	48,67%	59,34%	50,85%
1973	190 813	78 938	111 875	41,37%	48,76%	58,63%	50,82%
1974	192 761	81 027	111 734	42,03%	48,71%	57,97%	50,79%
1975	194 996	83 621	111 375	42,88%	48,71%	57,12%	50,76%

Az öt város közül a megyeközpont, Sepsiszentgyörgy lakossága nőtt a legdinamikusabban, a kezdeti 1969–1970 közötti fellendülés után egy egyenletesebb, de emelkedő növekedés volt tapasztalható. Kézdivásárhely helyzete, némi eltéréssel ugyan, de hasonlóképpen alakult. Az újonnan létesített városok egyikében sem sikerült megtartani a növekedési ritmust, Bodzaforduló mutatója látványosan csökkent, a Baróté pedig többnyire stagnált.

32. ábra. A városok lakosságának növekedése, index számok.¹⁰²

¹⁰² Uo. Az egyes csomópontokhoz tartozó adatok mindig az azt megelőző évhez viszonyított elmozdulást mutatják.

A megyésítés kínálta lehetőségek és a lassú, de változó életkörülmények következtében az új megye nem túl látványos, de konstans népességszaporulatot könyvelhetett el. Területi megoszlását tekintve itt is a városok kerültek előnybe, azonban csökkenő tendencia tapasztalható mindkét esetben.

27. táblázat. Népmozgalmi adatok Kovászna megyében¹⁰³

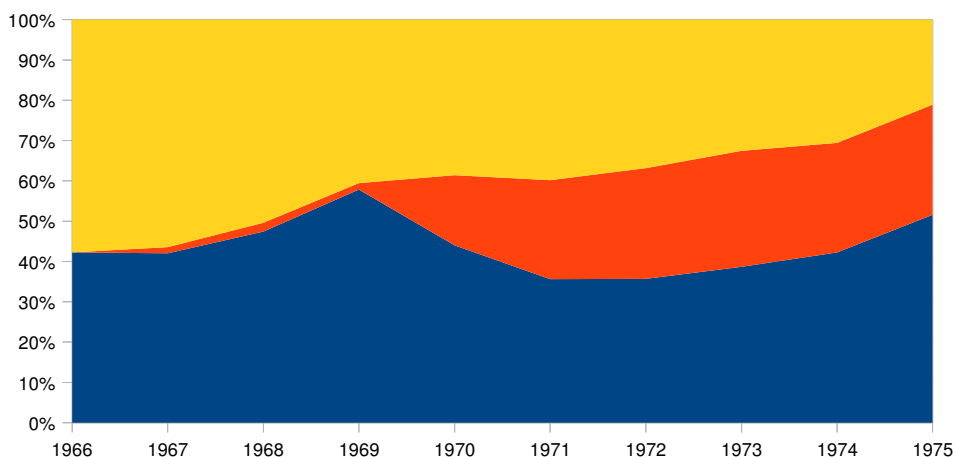
Év	Természetes szaporulat (/ 1000 fő)		Házasságok / 1000 fő		Gyermekhalandóság (1 év alatti elhalálozás/1000 fő)	
	Város	Vidék	Város	Vidék	Város	Vidék
1968	17,0	12,0	8,8	1,3	40,6	36,3
1969	15,3	10,6	8,6	1,1	38,8	40,9
1970	16,0	11,0	8,1	0,9	26,7	38,4
1971	14,2	9,2	8,1	1,2	33,3	30,9
1972	12,8	8,6	8,7	0,6	31,7	30,7
1973	11,0	5,6	9,1	0,7	31,1	33,0
1974	15,4	8,3	10,0	1,1	23,2	33,4
1975	14,9	6,9	10,8	0,6	32,9	32,4

Az alacsony természetes szaporulat és a mégis növekvő városi lakosság jelensége a vidékről városra történő migrációnak tudható be. A városok ilyen irányú fejlődését (az állami befolyás mellett) két tényező gyorsította: a városokba irányított beruházások következtében létrehozott új munkahelyek (pl. nagyon megugrott az építőiparban foglalkoztatottak száma), illetve az állami lakáspolitikák.¹⁰⁴

A jelentős népességnövekedés következtében, főleg városon, szinte állandó volt a lakáshiány, főleg a megyésítés utáni első években. 1968 után országszerte megugrott az újonnan átadott lakások száma. Ezek túlnyomórészt tömbházlakások voltak. A városokban gombamód szaporodtak az új „tömbház-negyedek”, de a nagyobb községekben, falvakban is épültek tömbházak. A lakásépítést tekintve két tendencia érvényesült. A többi beruházáshoz hasonlóan, a vidék fokozatosan háttérbe szorult a várossal szemben, ugyanakkor fokozatosan megnőtt az állam szerepe a lakhelyek építésében.

¹⁰³ Uo.

¹⁰⁴ Ronnas: *Urbanization in Romania...* i.m. 205. p.

■ Lakossági alaptól (támogatás nélkül) ■ Lakossági alaptól állami támogatással ■ Állami és szervezeti alaptól

33. ábra. Átadott lakások megoszlása pénzügyi forrásuk szerint Romániában¹⁰⁵

28. táblázat. Kovászna megyében átadott lakások száma¹⁰⁶

Évek	Összesen	Állami alaptól épített	Lakossági alaptól, állami támogatással épített	Lakossági alaptól épített
1966	471	73	0	398
1967	527	102	4	421
1968	781	322	4	455
1969	1 468	974	10	484
1970	1 382	791	152	439
1971	1 422	668	320	434
1972	1 105	505	225	375
1973	1 089	494	276	319
1974	1 815	770	675	370
1975	1 573	900	424	249

Kovászna megyében 1966-ban mindössze 471 lakást adtak át. Ez a meggyésítés után az évi ezres szám fölé emelkedett. A csúcsidőszakot ebben a periódusban szintén a meggyésítés utáni 2-3 év jelentette, de az újonnan épített lakások száma ezután is nagynak mondható. A hetvenes évek közepétől pedig az eddigiéknél is látványosabb növekedésről beszélhetünk. A rendszer, az új lakásokkal a gazdaság által városra szippantott

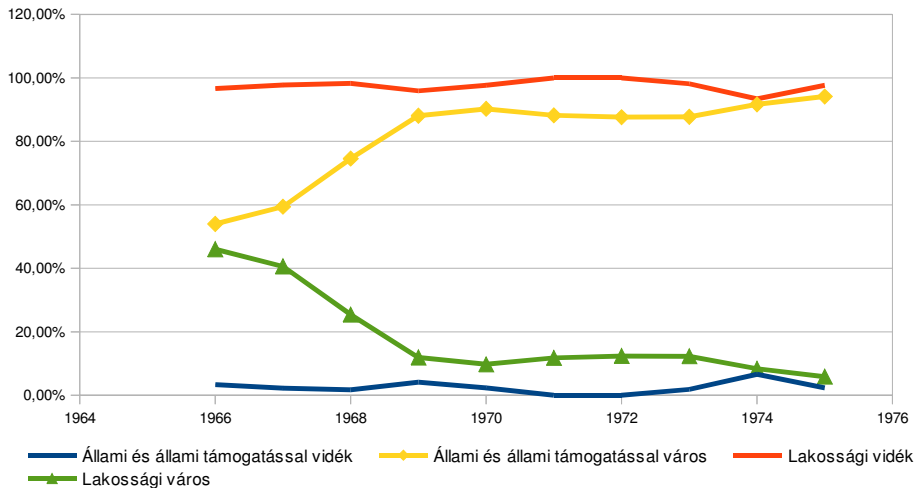
105 Anuarul Statistic al Republicii Socialiste România, 1971, 1976.

106 Anuarul Statistic al Județului Covasna, 1976.

munkásság igényeit igyekezett kielégíteni. Az új munkáscsaládok részére zömében kétszobás apartmanok készültek. Jelentős számban épültek egyszobás, ún. garzonok is, és egyre nagyobb hangsúly került a háromszobás lakrészekre is. Az országos tendenciát követve a közigazgatási reformot követően a megyében is egyre inkább viszszaeszen a vidéken átadott lakások száma, amelyek döntő többsége lakossági alapról készült el. Az állami forrásból épített lakások a hetvenes évekre már szinte kizárólag városra korlátozódtak. Egy frissen városra költöző ember ebben az időszakban mind a munkahelyét, mind pedig a lakhatását tekintve állami „gyámság” alá került.

29. táblázat. Kovászna megyében átadott tömbházlakások megoszlása¹⁰⁷

Évek	Összesen	1 szobás	2 szobás	3 szoba +
1966	87	0	71	16
1967	153	2	112	39
1968	372	13	253	106
1969	1010	306	521	183
1970	1005	100	673	232
1971	1079	5	806	268
1972	755	119	405	231
1973	774	125	478	171
1974	1445	80	997	368
1975	1324	145	802	377

34. ábra. Az átadott lakások pénzügyi forrásának megoszlása Kovászna megyében, százalékos adatok az éves megyei összeshez viszonyítva¹⁰⁸

107 Uo.

108 Uo.

A lakosság térbeli mozgása nem csak a megyén belül volt jelentős. A városokban dolgozók többsége ingázó volt, közülük nagyon sokan más megyékbe jártak dolgozni. Romániában 1974-ig igen nagy volt a területi mobilitás, elérte az 1000 lakosonkénti 18 főt, ezt később 14-re csökkentették.¹⁰⁹ A Kovászna megyei munkaerő egyik meghatározó csoportját képezték az ingázók, akik a legtöbb esetben a brassói gyárakban, vagy a szomszédos megyék építkezéseinél dolgoztak. 1966–1977 között Kovászna megyében 1000 lakosra 13, megyehatáron kívülre ingázó személy jutott. A megyésítés utáni ipari beruházások egyik célja a helybéli munkaerő lekötése volt, amelyet valamelyest a hetvenes évek közepére sikerült megvalósítani.

30. táblázat. Kovászna megye migrációs adatai.

Év	Érkezett összesen (fő)	Érkezett város (fő)	Érkezett vidék (fő)	Távozott összesen (fő)	Távozott város (fő)	Távozott vidék (fő)
1968	2 434	1 178	1 256	2 874	1 079	1 795
1969	2 727	1 635	1 092	2 767	1 065	1 702
1970	3 677	2 374	1 303	3 097	1 028	2 069
1971	3 251	2 238	1 013	3 054	1 066	1 988
1972	3 274	2 297	977	3 130	1 027	2 103
1973	3 389	2 320	1 069	3 522	1 365	2 157
1974	3 297	2 324	973	3 324	1 130	2 194
1975	3 469	2 534	935	3 099	1 033	2 066

A városiasodás és iparosítás a lakosság *foglalkozási szerkezetében* is jelentős változásokat eredményezett. A vidéknek a várossal szembeni visszaszorulása kölcsönhatásban állt a lakosság foglalkozásbeli hangsúlyeltolódásával. Az eloltódás többféleképpen is történhetett: a vidéken élő fiatalok a tanulmányok befejezése után nem az agrárszektorban kerestek megélhetést, vagy a mezőgazdaságban dolgozók ipari (vagy más, nem agrár) állásokat vállaltak. Az előző jelenséget elősegítette az is, hogy az oktatás kiterjesztésével megnőtt a fiatalok társadalmi mobilitásának lehetősége, illetve, hogy az alulfinanszírozott agrárszektor csekély megélhetőségi lehetőségekkel kecsegtetett. A mezőgazdaság gépesítésének következtében általában a férfitlakosság keresett az agrárszektoron kívüli munkalehetőségeket. Ezek nagyon sok esetben ingáztak. A eltolódások következtében a mezőgazdaságban egyre nagyobb arányban jelentkezett a női munkaerő: 1956-ban ez 54%-ot tett ki, 1977-ben pedig már 63%-ot. A folyamat együtt járt az előregedéssel is, 1977-re a mezőgazdaságban aktívan dolgozók átlagéletkora (kevesebb, mint húsz év alatt) 38,2 évről, 43,2 évre nőtt.¹¹⁰ Országos szinten

109 Hunya: *Románia 1944–1990...* i.m. 171. p.

110 Ronnas: *Urbanization in Romania...* i.m. 147–148. p.

1950 és 1975 között 74%-ról, 37,8%-ra esett vissza a mezőgazdaságban foglalkoztatottak aránya, leginkább az ipar javára, amely 12%-ról 36%-ra növelte részesedését.¹¹¹

Kovászna megyében hasonló folyamat zajlottak le. Az iparban dolgozók aránya tíz év alatt több mint 10%-kal növelte részesedését, leginkább a mezőgazdaság rovására, amely több mint 20%-os csökkenést szenvedett el ugyanennyi idő alatt.

31. táblázat. A lakosság foglalkozás szerinti megoszlása Kovászna megyében¹¹²

	1965	1967	1968	1969	1970	1971	1972	1973	1974	1975
Ipar	20,05%	20,36%	19,84%	20,42%	23,44%	25,00%	27,02%	29,00%	31,01%	31,81%
Építőipar	3,30%	4,34%	4,04%	5,44%	6,81%	6,54%	6,81%	6,16%	5,25%	6,27%
Mezőgazdaság	61,73%	59,96%	60,20%	57,49%	51,62%	49,08%	45,84%	44,06%	42,30%	39,11%
Erdőgazdaság	0,34%	0,44%	0,34%	0,33%	0,35%	0,46%	0,46%	0,46%	0,57%	0,57%
Szállítás	1,94%	1,89%	2,13%	2,33%	3,00%	3,44%	3,70%	3,88%	3,65%	4,10%
Telekommunikáció	0,57%	0,44%	0,56%	0,55%	0,58%	0,57%	0,69%	0,68%	0,68%	0,80%
Áruszállítás	3,87%	3,78%	3,92%	4,22%	4,16%	4,59%	5,20%	4,79%	5,25%	5,36%
Községi gazdálkodás és egyéb nem termelő szolgáltatások	1,37%	1,78%	1,46%	1,55%	1,96%	2,18%	1,85%	2,28%	2,51%	2,62%
Tanügy, kultúra, művészetek	3,53%	3,45%	3,70%	3,55%	3,70%	3,78%	3,93%	4,00%	4,33%	4,56%
Egészségügy, szoc. tám.	1,94%	2,22%	2,35%	2,44%	2,77%	2,75%	2,89%	2,97%	2,85%	3,08%
Közigazgatás	0,80%	0,78%	0,67%	0,78%	0,81%	0,80%	0,81%	0,80%	0,80%	0,80%
Más	0,57%	0,56%	0,78%	0,89%	0,81%	0,80%	0,81%	0,91%	0,80%	0,91%

32. táblázat. A lakosság foglalkozás szerinti megoszlása Romániában¹¹³

	1965	1967	1968	1969	1970	1971	1972	1973	1974	1975
Ipar	19,20%	20,00%	20,70%	21,80%	23,00%	24,70%	26,10%	27,90%	29,60%	30,60%
Építőipar	6,30%	7,10%	7,20%	7,40%	7,80%	8,10%	8,40%	8,20%	8,10%	8,10%
Mezőgazdaság	56,50%	53,70%	52,80%	51,00%	49,10%	46,30%	44,00%	42,00%	39,80%	37,80%
Erdőgazdaság	0,20%	0,20%	0,20%	0,20%	0,20%	0,20%	0,20%	0,20%	0,20%	0,30%
Szállítás	3,10%	2,60%	2,60%	2,70%	3,70%	3,70%	3,80%	3,90%	3,90%	4,30%
Telekommunikáció	0,60%	0,20%	0,20%	0,20%	0,60%	0,60%	0,60%	0,60%	0,70%	0,70%
Áruszállítás	4,00%	4,20%	4,10%	4,30%	4,30%	4,70%	5,10%	5,20%	5,40%	5,50%

111 Uo.

112 *Anuarul Statistic al Județului Covasna*, 1976.

113 *Anuarul Statistic al Republicii Socialiste România*, 1971, 1976.

	1965	1967	1968	1969	1970	1971	1972	1973	1974	1975
Községi gazdálkodás és egyéb nem termelő szolgáltatások	2,10%	2,60%	2,80%	2,90%	3,00%	3,20%	3,10%	3,20%	3,20%	3,40%
Tanügy, kultúra, művészetek	3,50%	3,60%	3,70%	3,70%	3,70%	3,70%	3,90%	3,80%	3,90%	4,00%
Tudomány	0,50%	0,50%	0,50%	0,60%	0,50%	0,60%	0,60%	0,70%	0,70%	0,80%
Egészségügy, szoc. tám.	2,00%	2,10%	2,20%	2,20%	2,30%	2,30%	2,40%	2,40%	2,50%	2,60%
Közigazgatás	1,00%	1,00%	0,80%	0,70%	0,70%	0,70%	0,70%	0,70%	0,70%	0,70%
Más	1,00%	0,50%	0,60%	0,60%	1,10%	1,20%	1,10%	1,20%	1,30%	1,20%

A politikai, gazdasági, társadalmi folyamatokat kielemezve azt látjuk, hogy 1968 után Kovászna megyében jelentős változások indultak be. Amint azt már bemutattuk, 1968 után a megye, hathatós központi támogatással, gyors beruházásokban részesült. Az 1945 utáni időszakban eddig tapasztaltakkal ellentétben ebben jelentős (nem csak kivitelező és végrehajtó) szerepet kapott és játszott a helyi elit is. Az első jelek kedvezőnek mutatkoztak. A Kovászna név alatt újjáalakuló és újjászerveződő egykori Háromszéknek látszólag megadatott az esély a brassói függőségtől való fokozatos elszakadásra. A helyi elit úgy vélte, elérkezett a saját erőket és igényeket figyelembe vevő és felhasználó modernizáció időszaka a Székelyföld déli szegletébe is. Helyi szinten jelentősnek mondható ipari beruházásokra került sor, elsősorban a fontosabb városokban. A könnyű- és a nehézipar az első néhány évben fej-fej mellett haladt és a mezőgazdaság is részesült némi támogatásban. A politikai és gazdasági élet részleges liberalizációját azonban rövid ideig élvezhette az új megye. A júliusi tézisekkel ideológiai fordulat, hatalomgyakorlási mechanizmusváltozás következett be, és az 1971-ben kezdődő új ötéves terv is a leginkább a neosztálinista gazdaságpolitikát idézte. A megye gazdasági élete egyértelműen alárendelődött a központi tervgazdálkodásnak. Az ipari beruházásokat a nehézipar irányába terelték, egy olyan iparág irányába, amely sosem számított húzóerőnek a térség gazdaságában, amely számára az új megye nem rendelkezett sem nyersanyaggal, sem pedig minőségi szakértelemmel.

ÖSSZEGZÉS – KÖVETKEZTETÉSEK

Régi-új megye születik?

Kovászna megye létrehozása egy sajátos politikai kompromisszum eredménye volt. Az előkészítés során elméletileg két megközelítésben (a Drăghici-féle javaslat és néhány brassói előtanulmány) merült fel az egykori Háromszék megye valamilyen formában történő újjászervezése, de a tényleges vitákban és tervekben ezek nem kaptak helyet. Az egykori Háromszék megye területe az első hivatalos tervezetekben, a brassói lobbit leszámítva, a Fazekas János által támogatott és előterjesztett „nagy székely megye” részeként jelent meg. Ez a lehetőség mindenképp a pártvezetés nemzetiségi kérdésre való részleges odafigyelésének tudható be. A központi pártvezetés döntése alá rendelt helyi érdekek és érdekellentétek azonban hamar, az első tervezet „közvitára” bocsátása után, felszínre kerültek. Háromszék térségének a MAT átszervezése után (és a történelem során) kialakult, Brassó irányába történő (elsősorban gazdasági és közigazgatási) gravitálása több kérdést is felvetett. A Brassó tartományi pártvezetés nem szerette volna elveszíteni az addigi gazdasági struktúrában nyersanyag- és munkaerő-szolgáltatóként működő két rajont. Nem mellékes az a tényező sem, hogy a történelmi Brassó megye viszonylag kis területűnek számított. Ezt az álláspontot osztották még a helyi (Sepsiszentgyörgy rajoni) pártvezetés azon tagjai is, akik az átszervezés ily módon történő lebonyolításával jelentős pozícióvesztéssel számoltak. Nem elhanyagolható az a tény sem, hogy többen úgy vélték, a Csíkszereda központú nagy székely megyében Sepsiszentgyörgy városa és térsége nem kaphatja meg az őt megillető vezető szerepet. A majdani székely megye tervezett központjától nagyon távol eső háromszéki települések lakosságának egy része pedig az ügyintézők várható nehézségei miatt aggódott. Az ún. Brassó-pártiak méltán számíthattak a térség román nemzetiségű lakosságára is, amely nemzetiségi érdekérvényesítési szempontok miatt eleve egy román többségű közigazgatási egység létrehozását támogatta.

A brassói pártvezetés, mozgósítva az általa használható csoportokat, infrastrukturális előnyeiket kihasználva nagyon gyorsan lépett. Az első, a nagy székely megyét tartalmazó tervezet közvitára bocsátása után rendezvények (üzemi-, vállalati-, falusi népgyűlések, viták, szavazások) sorozatát szervezte meg annak érdekében, hogy a közvéleményt ráhangolja a vitatott két rajon Brassóhoz történő elcsatolására. Az itt meghozott – „természetesen” Brassó-párti – döntések kommunikálásával pedig igyekezett jelezni a bukaresti pártvezetésnek, hogy az esteleges módosítások, korrekciók során ezt a helyzetjelentést vegyék figyelembe.

A tetemes előnnyel bíró brassói lobbi vesztét talán a kezdeti sikeressége és a nemzetiségi kérdés okozta. Brassó látványos térnyerése aktivizálta azon csoportokat, akik a térség történelmi hagyományaiból és etnikai viszonyaiból kiindulva a nagy székely megyéhez való csatlakozás mellett foglaltak állást. Ugyanakkor, egyre hangsúlyosabban merült fel azon álláspont is, miszerint az amúgy már saját közigazgatási múlttal rendelkező Háromszék térségét szervezzék újra megyévé. A Brassó ellenében szerveződő és egyre erősödő mozgalom hátterében az értelmiségi csoportok mellett ott találjuk a helyi nómenklatúra számos tagját.

A Brassót ellenző csoport két szinten cselekedett. Igénybe véve a helyi közösségformáló és szervező tényezőket (kulturális intézmények, egyház stb.) újabb véleménynyilvánító népgyűlésekre mozgósította, aktivizálta az érintett közösségeket. Ugyanakkor jelentős lobbi-tevékenységet fejtettek ki a központi pártvezetés irányába. Neves erdélyi magyar értelmiségiek és pártvezetők tolmácsolásával jelezték Bukarestnek, hogy a térség lakosságának egy része nem osztja a brassói álláspontot.

Kovászna megye létrehozása egyértelműen egy utolsó pillanatban meghozott központi döntés eredménye. A felső pártvezetés négy esetben (Brăila, Teleorman, Kovászna és Szilágy) döntött úgy, hogy a helyi igényeket figyelembe véve jelentős módosításokat eszközöl az eredeti elképzeléseken és új megyéket hoz létre. Milyen országos és nemzetközi kontextusban és körülmények között alakulhatott meg Kovászna megye? Ceaușescu az első időszakban gyakorlatilag három pillérre alapozta politikai legitimitációját: külpolitikai téren a Szovjetuniótól történő eltávolodás és a különutas politika folytatása, gazdasági téren az életszínvonal emelése, belpolitikai téren pedig a társadalommal, főleg az elitekkel történő kiegyezés. Ceaușescu egy új modernizációs gazdasági-társadalmi programot hirdetett meg, amelyben benne volt a nemzeti felemelkedés víziója is. A programot a román elit támogatta, de a nemzetiségek irányába tett lépések, a kulturális intézményépítés új lehetőségei, elnyerték a nemzetiségi elitek támogatását is. 1968-ban három olyan eseményre került sor, amelyek nagymértékben meghatározták a párt magyarságpolitikáját: a pártvezetés találkozója a magyar értelmiségiekkel, a Nemzetiségi Dolgozók Tanácsának létrehozása és a közigazgatási reform. Mindhárom esemény jelezte, ha taktikai okokból kifolyólag is, de változás állt be a párt nemzetiségpolitikájában. Ebben az időszakban a nemzetközi politikai kontextus miatt (is) fontos volt az erdélyi magyarság lojalitása. Ceaușescu a nemzetiségpolitikában gyakorolt gesztusokkal kivédte azt a potenciális veszélyt, hogy a csehszlovákiai események kapcsán a magyar fél, a szovjeteket felhasználva fessegetni kezdje a határon túli magyarság kérdését.

Kovászna megye esetében, amint az előkészítő vitákon is elhangzott, egyértelmű volt, hogy az 1960-ban bekövetkezett átszervezés (Sepsiszentgyörgy és Kézdivásárhely rajonok Brassó tartományhoz történő elcsatolása) nem felelt meg a párt által hangoztatott gazdaság- és nemzetiségpolitikai alapelveknek. A régió, minimális gazdasági beruházásokkal, Brassó gazdasági periferiája maradt és a két rajont kulturális- és nemzetiségpolitikai szempontból is mellőzték. Kovászna megye elfogadásában

tehát döntéshozó és befolyásoló tényezőként a párt által hangoztatott újszerű nemzetiségpolitikát, a mérsékelt liberalizáció biztosította belső mozgástér kihasználását, a brassói törekvések ellen kibontakozó, nemzetiségi alapon (is) működő ellenállási mozgalmat, valamint a térség „pacifikálásának” igényét nevezhetjük meg. A pártvezetés nyilvánvalóan azzal is tisztában volt, hogy a helyiek számára kedvező döntésével hosszú időre számíthat a térség lojalitására.

Szimbolikus jelentőségű lett a megyésítés során kirobbant székelyföldi, ún. belső, Csíkszereda–Udvarhely konfliktus kezelési módja is. Miért engedhetett egy ilyen jellegű „nyomásnak” Ceaușescu? Az új területi, közigazgatási településhálózat-fejlesztési koncepciók politikai célja a megváltozott központi hatalmat kiszolgáló lojális elit létrehozása, gazdasági célja pedig a decentralizált, erőltetett ütemű iparosítás helyi feltételeinek megteremtése volt. Annak ellenére, hogy a kisebbségi kérdést megoldottnak tekintették, a pártvezetésnek számolnia kellett azzal is, hogy a székelyföldi tömbmagyarság esetében egy nagyon kedvezőtlen döntés egyáltalán nem tesz jót a jövőbeli gazdasági és politikai célok megvalósításának, valamint nem vet túl jó fényt az ország nemzetközi megítélésére sem. Az új politikai, gazdasági konstellációban Ceaușescunak a Székelyföldön is szüksége volt egy új, lojális politikai elitre, amely az új megyékben jutott pozíciókhoz. Ugyanakkor a Székelyföld több megyére való felosztása, több politikai és gazdasági centrum létrehozása, ahogy Dennis Delatant is fogalmaz: *„lehetővé tette a magyarok számára, hogy az eddigieknél több megyében többséget képezzenek, ugyanakkor megfosztotta őket attól a lehetőségtől, hogy egy olyan monolitikus, általuk meghatározott tömböt alkossanak, amely a jövőben határozottabb autonómiaköveteléssel állhatott volna elő”*.

Ehhez kapcsolódik az a tény is, hogy tovább erősödött nemzetiségpolitikai szinten az a jelenség is, miszerint a politikai nyelvzetben egyre inkább a háttérbe kerül az „erdélyi magyarság”, mint kifejezés, mint nemzetiségpolitikai kérdés. A MAT létrehozásával az erdélyi magyar kérdés lényegében a Székelyföldre koncentrálódott és ez a szemlélet a megyésítési előkészületek alatt is folyamatosan mélyült. Az akkori pártvezetés úgy gondolta, a nemzetiségi kérdés már nem létezik, mint politikai prioritás. A már sokat hangoztatott nyelvhasználati és kulturális engedményekkel és a Székelyföld adminisztratív és gazdasági kérdéseinek rendezésével pedig végképp ki lehet elégíteni az erdélyi magyarság igényeit.

A székelyföldi megyésítés egy másik, a térség történetét sokszor meghatározó jelenségre is rámutat. A helyi, történelmi múltban gyökerező ellentétek, különböző gazdasági és politikai érdekek sokszor felülmúlták az ún. közös, esetleg nemzeti érdekeket. A Sepsiszentgyörgy–Kézdivásárhely, Csíkszereda–Udvarhely viták felaprózták a Székelyföld minimális politikai erejét. A „nagy székely megyéért” csak az előkészítő fázisban történt minimális lobbizás Fazekas részéről, a későbbiekben a helyi viták mindig felülírták ezt a kérdést. A „kis” Hargita megye székhelyéért folytatott harc már nem nemzetiségi, hanem regionális küzdelem volt, a helyi elit azon próbálkozása, hogy megtartsa a régi pozíciókat vagy fontosabbakat, nagyobb társadalmi presz-

tízzsel és egzisztenciális lehetőségekkel kecsegtető újakat szerezzen. A megyésítés során tapasztalt, a lakosság ellenőrzött keretek között történő megszólaltatása éppen a Székelyföldön volt, talán országos szinten is, a legerősebb. Az érintett települések lakossága és a helyi elit alaposan kivette részét a lokális vitákban, érdeklődéseikben.

Az 1968-ban létrehozott romániai megyék egy jelentős része egykori, 1950 előtti megyei struktúrára (is) épült. Kovászna megye azon nagyon kevés megye közé tartozik, amely szinte teljes egészében egy, már a két világháború között létező közigazgatási struktúrára (az egykori Háromszék vármegye) épült. Ez viszont nem egy előre eltervezett, tudatos lépés eredménye volt, hanem, amint azt említettünk, egy kompromisszumos megoldás hozadéka. A pártvezetés az előkészítés során világosan leszögezte, hogy a történelmi elnevezések közül csak a politikailag viszonylag „semleges” hangzású, földrajzi kötődésű megnevezéseket engedi továbbélni. A megyésítést természetesen nem egy „letűnt korszak” közigazgatási szerkezetének újralesztéseként kommunikálták, hanem az aktuális gazdasági és politikai érdekek érvényesítésének lehetőségeként. Ilyen értelemben a múlttal mindenképp szakítani kellett, első lépésként a megnevezésben, majd, a tervek szerint, az új helyi identitások kialakításában. Ez utóbbi esetben a „szocialista valóságot”, annak újszerűségét kellett hangsúlyozni.

Úgy véljük, Kovászna megye kiépülésében az egykori háromszéki szerkezetek mindenképp fontos szerepet kaptak. Az első és legfontosabb tényező az, hogy az új megye szinte teljes egészében a régire épült, megörökölve annak számos, mikrotársadalmi szinten működő struktúráját: településszerkezet, már létező és egymáshoz kapcsolódó infrastruktúrák és nem utolsósorban a (sokszor ki nem mondott) térséget összekapcsoló kulturális hagyomány. Az új Kovászna megyei elit (politikai és kulturális) a hivatalos diskurzus szerint egy új világ megteremtésén dolgozott, de, főleg az első időszakban, gyakran kerestek kapcsolódó pontokat a közelmúltból. Ez elsősorban a kulturális életben nyilvánult meg, de a kezdeti időszakban a gazdaságban is észlelhető volt. Az új megye gazdasági életének megszervezésekor nemegyszer beszélhetünk olyan törekvésekről, amelyek az 1945 előtt létező szerkezetek fejlesztésében, bővítésében látták a megoldások kulcsát: kisipar, helyi ipar, lentermesztés és -feldolgozás, építőanyag-ipar, mezőgazdaság, erdőgazdálkodás stb. A térség társadalmi, gazdasági problémáinak és kulturális örökségének felvállalása (az örökségesítés) ugyanakkor legitimációs eszközként is tökéletesen működött a megye irányításával megbízott elit számára.

A „továbbélés” leginkább a kulturális örökség megélésében, a közös múlt továbbadásában (könyvtárak, iskolahálózat, népszokások, hagyományok feltérképezése, irodalmi hagyományok, helytörténet, a helyi identitás ápolása stb.) érhető a leginkább tetten. Számos erdélyi megye esetében (pl. Hargita, Maros) jellemző volt, hogy az új megyei identitást több, korábban egymástól akár el is különülő elemből rakták össze mesterségesen. Kovászna megye ebben a tekintetben is sajátos helyzetben volt. 1968-at követően a helyi, nemzetiségi alapon történő közösségépítésben és kulturális szempontból a legegységesebb magyar megyének számított és nem utolsósorban,

a politikai és kulturális elitjének köszönhetően úgy is tudott viselkedni. Amint az a KB 1972-ben megfogalmazott bírálataiban is elhangzott, Kovászna megyében túl sok területen nem határolódtak el kellő mértékben a régi „burzsoá” csőkevényektől, nem fektettek kellő hangsúlyt a szocialista vívmányok, eredmények és jövőkép propagálására. A bírálat megfogalmazói egyértelműen a Király Károly neve által fémjelzett helyi pártvezetés mulasztásának tudták be a jelenséget. Nem elhanyagolható tényező az sem, hogy a térség kulturális elitjének (a közvéleményt befolyásoló papságot is beleértve) egy része Háromszékként kezelte az új megyét. 1989 decembere után, a diktatúra megszűnésével a megyei lap azonnal felvette a *Háromszék* nevet és a helyi értelmiség ott kezdte a regionális-kulturális identitások kezelését, ahol az abbamaradt: Háromszéknél.

A Király-korszak, Kovászna megye intézményesülése

Egy adott politikai korszakot gyakran emlegetnek (negatív vagy pozitív kontextusban egyaránt) egy-egy meghatározó politikussal társítva. A Nicolae Ceaușescu első titkárrá történő megválasztása után körvonalazódó és a megyésítés után rögzült politikai szerkezetben a megyei titkár fontos szerepet kapott. Az új modell szerint a megyék az országos struktúrákat leképező új gazdasági és politikai egységek voltak, a megyeközpontok pedig a főváros mintájára épülő és működő helyi centrumok. A központ és az új centrumok között pedig végrehajtóként és közvetítőként ott állt a megyei első titkár és annak szűkebb csapata. Ők garantálták a modell működésének sikerességét. Az új megyei elit a közigazgatási reform szűrőin átjutó, a Ceaușescu-féle pártvezetéshez hűséges nómenklaturistákból állt. Kovászna megye élére a pártvezetés az ideológiailag megbízhatónak számító Király Károlyt jelölte ki, aki 1972-ig töltötte be ezt a tisztséget. Úgy véljük, a fenti modell működésének sajátosságai és Király Károly személyisége és meghatározó tevékenysége alapján e rövid időszakot méltán illethetjük a „Király-korszak” megnevezéssel. A megyésítés utáni 4-5 év azonban nem csak a politikus személyes sorsa és politikai pályafutásának alakulása miatt korszakhatár, több országos és helyi politikai és gazdasági tényező együtthatásáról beszélhetünk.

1968-ban egyértelműen új korszak kezdődött az egykori Háromszék életében, amelynek első fejezete a hetvenes évek elején le is zárult. Az 1971-ben közölt Júliusi tézisek és kulturális miniforradalom nyomán a megye kulturális, politikai életét lassan átformáló új ideológiai korszak veszi kezdetét, amelynek gazdasági vonatkozásait (új központosítás, a nehézipar előtérbe kerülése) az 1972-es esztendő történései szentesítették. A Király lemondása körüli bonyodalmak, a központ által, a megyei első titkár személyére és a helyi történésekre vonatkozó kritikák és nem utolsósorban a gazdasági, kulturális életben lezajlott folyamatok egyaránt jelzik, hogy e rövid időszak nagyon sok sajátos jellemzővel bír, így külön alkorszakként is értelmezhető.

A megyésítés előkészítése során felmerült viták komoly mobilizációt eredményeztek a térségben. A Ceaușescu-féle „liberalizációt”, a végig ellenőrzött, de a korábbi időszakokhoz képest szabadabb véleménynyilvánítás lehetőségeit a helyi elit és az általa mozgósított közösségek maximálisan kihasználták. A Székelyföld és a szűkebb térség (Háromszék) gazdasági-kulturális fellendítésének kérdése a korábbiaknál (MAT időszak) is hangsúlyosabban jelentkezett. Már az a tény, hogy az egykori Háromszék megyeként nyert új közigazgatási formát, magabiztosságot, lendületet hozott a helyiek életében, számvetésre és jövőtervezésre egyaránt lehetőséget teremtett. Az előkészítő viták során és a megye létrehozása utáni első (igaz, rövid) időszakban a helyi elit kimondhatott és ki is mondott a nyilvánosság előtt olyan fontos, a régió életében örökös problémának számító kérdéseket, amire a hatalomgyakorlás diktatórikus viszonyai között eddig kevésbé volt lehetőség: munkaerő-elvándorlás, alulképzettség, infrastrukturális lemaradás, munkahelyteremtés stb.

A Kovászna megyei elit és lakosság többsége úgy értelmezte, hogy a megyésítés lehetőséget teremt arra, hogy az egykori Háromszék szerkezetére és örökségére alapozva, önerővel és külső támogatással egyaránt jelentős gazdasági-kulturális fellendülés érhető el a térségben. Ezt az optimizmust két fontos tényező is erősítette. Alaptényezőnek számított a Brassó „kényszergyámsága”-tól való emancipáció, pontosabban, hogy a térség, megyei státust nyerve, megkapja mindazon intézményhálózatot, amely révén az önálló fejlődés útjára léphet. A másik tényező pedig az volt, hogy a remélt intézményhálózatot többnyire a helyi igényeket jól ismerő, a térségből származó vagy az ezekkel azonosuló „külsős” káderállománnyal töltik fel.

A megyei és intézményvezetők esetében az első szakaszban többnyire érvényesültek a helyi elvárások. A vezetők többsége az egykori két rajon nómenklatúrájából került ki. Több esetben előfordult az is, hogy a térségből származó, de szülőföldjüktől távol tevékenykedő szakemberek is hazatértek. Ún. külsősök is érkeztek a politikai és a kulturális szférába egyaránt. Itt külön hangsúlyoznunk kell, hogy a nem helyi származású, de Kovászna megyébe került értelmiségiek és pártkáderek jelentős része szinte azonnal azonosulni tudott a helyi érdekekkel. A megye intézményesülésének időszakában a helyi nómenklatúra többnyire akadálymentesen elláthatta az ún. transzmissziós szíj-típusú küldetését, azaz közvetíthetett a központ és a helyi társadalom között. Az új megyeszékhelyre került fiatal értelmiségieknek (újságírók, írók, művészek stb.) egy új, tartalmas kulturális intézményhálózat kiépítése és működtetése jelentett, nem csak megélhetést, hanem fontos kihívást.

Külön hangsúlyozandó a részben szintén „külsős” megyei első titkár személyisége. A viszonylag eseménydús pártkarriert maga mögött tudó, az ötvenes években nagyfokú pártszervilitást mutató Király jól érzékelhető metamorfózison ment keresztül. A megye első számú, a bukaresti vezetéssel jó kapcsolatokat ápoló vezetője szinte minden területen szabad kezét adott a térség emancipációjáért küzdő helyi elitnek és számos kérdésben azonosult a helyi törekvésekkel. Az ötvenes évek internacionalista, osztályharcos beállítódású pártvezetéséhez is lojális Király ilyen típu-

sú elnemzetiesedése a korabeli romániai politikai viszonyokkal is magyarázható. A Ceaușescu hatalomra kerülése után kiteljesedő nemzeti fordulatot a romániai magyar elit is kedvezően reagálta le a hatvanas évek második felében. A korábbi időszak internacionalista diskurzusán túllépve, lehetőség adódott a sajátos nemzetiségi kérdések tematizálására is. Ez a helyi magyar közösségek szintjén erős legitimációs eszközként is szolgált. Király sok szempontból a központi vezetési modell helyi (sajátos kulturális, etnikai elemekkel kiegészült) változatát működtette.

Kovászna megyében 1968 után a régi-új elit bizonyítási vágya és a helyi, a térség gazdasági-kulturális fellendítésére vonatkozó igények szerencsésen találkoztak. Király személyes és politikai ambíciói nem fékeztek, ellenkezőleg, erősítették a helyi törekvéseket. A szomszédos, nagyon sok szempontból fragmentált Hargita megyének pl. időre volt szüksége ahhoz, hogy magára találjon. Ezt jelzi az a tény is, hogy gyorsan leváltották az 1968-ban kijelölt megyei első titkárt, Bránis Lászlót. Kovászna megyében viszonylag egységes folyamatok indulhattak el mind a gazdaságban, mind a kulturális életben. A párthatározatokon, terveken túl tetten érhető volt egy sajátos lelkesedés, remény és hit arra vonatkozóan, hogy a helyiek újjáépíthetik, fejleszthetik megyéjüket.

A helyi elit és a pártvezetés képviselői úgy vélték, talán elérkezett az a történelmi időszak, amikor a térség, a régi Háromszék, ledolgozhatja, vagy legalábbis lefaraghatja a több évtizedes gazdasági hátrányból. A Brassóval szembeni emancipáció alapfeltétele a helyi gazdaság fellendítése volt. Kovászna megye azt remélte, hogy az új gazdaságpolitikai kontextusban méltán számíthat az országos szinten beígért gazdasági beruházásokra. Ezek 1968 tavaszától folyamatosan érkeztek. Első szinten azok a gazdasági szerkezetek (elsősorban szolgáltatások, élelmezés stb.) épültek ki, amelyek alapfokon szükségesek voltak az új megye zavartalan működéséhez.

Az 1968-as első megyei plenáris ülésen azonban megfogalmazódtak a közép- vagy hosszútávra szóló tervek, elképzelések is. Az első szakaszban a helyi elit a már meglévő gazdasági szerkezet felújítását, fejlesztését, valamint új beruházásokat várt és kért a központtól. 1968–1970 között úgy tűnt, a pártvezetés figyelembe veszi a helyi igényeket, lehetőségeket, javaslatokat. A helyi iparba (építkezés, gyárak, üzemek beindítása) és részlegesen a mezőgazdaságba érkező beruházások, az infrastrukturális fejlesztések elkezdése jelentős és látványos előrelépésnek számított. A „szocialista modernizáció” első fázisa jelentős társadalmi változásokat indított be, vetített előre. Az országos trendeknek megfelelően a megyeközpont és néhány kiemelt város részesült a legtöbb fejlesztésben. Az 1968–1972 közötti időszakban – annak ellenére, hogy ekkor is a tervgazdálkodási politika érvényesült –, úgy tűnhetett, hogy a helyi elit gazdasági emancipációs törekvései, ha részlegesen is, de beilleszthetőek az országos gazdaságfejlesztési trendekbe.

A hetvenes évek elején bekövetkezett ideológiai és gazdaságpolitikai fordulat egyensúly-eltolódásokat eredményezett a gazdasági életben. A Bukarestben bekövetkezett neosztálinista fordulat következtében az eddigieknél nagyobb mértékben

kellett alkalmazkodni az új gazdaságpolitikai irányvonalhoz. Az 1971-ben kezdődő újabb öt éves terv után minden helyi kezdeményezés alárendelődött a központi projekteknek. Pontosabban, a helyi elitnek megmaradt az a lehetősége, hogy a központ által felajánlott beruházási lehetőségek közül válasszon. Az ipari beruházásokat a nehézipar irányába terelték, egy olyan iparág irányába, amely sosem számított húzóerőnek a térség gazdaságában, amely számára az új megye nem rendelkezett sem nyersanyaggal, sem pedig minőségi szakmunkaerővel. Hasonló helyzetbe került a mezőgazdaság is. A kezdeti, elsősorban infrastrukturális beruházások után a hangsúly az országos beszolgáltatási alpnak való megfelelésre került. A megyei állami gazdaságok és termelőszövetkezetek tevékenységét nem a helyi adottságok kiaknázására alapozták, hanem az országos tervgazdálkodásba való beilleszkedésre. A megye, az ország gazdaságához hasonlóan egy olyan pályára került, amely (mint idővel kiderült) hosszú távon kudarcra és bukásra volt ítélve. Ugyanakkor nem elhanyagolható tény az sem, hogy a hatvanas évek második felére jellemző gazdaságpolitikai megfontolások következtében a pártvezetés nagyobb hangsúlyt fektetett a különböző régiók közötti egyenlő gazdasági fejlődés biztosítására. A korábbi, tartományi időszakban periférikus Kovászna megye pedig bőven profitált ebből, élve az új közigazgatási törvények adta, decentralizációs lehetőségekkel.

A megyésítés utáni néhány év túl rövid időintervallum ahhoz, hogy kimondottan a korszakra jellemző társadalmi változásokról beszélhessünk. Az 1968 utáni időszakról azt mondhatjuk, hogy a szocialista modernizáció újabb és a térség életét az eddigieknél mélyrehatóbban megváltoztató folyamata kezdődött el. A megyei státus elnyerésével a korábbi időszakokhoz (MAT és Brassó Tartomány) viszonyítva fokozottabb beavatkozásra került sor a gazdasági élet területén, ami látványosabb és mélyrehatóbb társadalmi folyamatokat generált. A gyors beruházások következtében felgyorsult az iparosítás, az urbanizáció és az azt kísérő folyamatok: a városok irányába történő népességmozgás, a városok arculatának, infrastrukturájának megváltozása, a társadalmi szerkezet változása, a falvak kiürülése, az urbanizációval járó mentális és szokásbeli változások stb. A térség hagyományos arculata a korábbi időszakokhoz viszonyítva gyorsabb tempóban változott.

Sepsiszentgyörgy és Kézdivásárhely térsége 1968 előtt „csupán” a MAT és Brassó tartomány egy-egy rajonja volt, a szintnek megfelelő gazdasági és kulturális intézményhálózattal. Az új helyzettől a gazdasági függőség felszámolását és a térség kulturális identitásának erőteljesebb megjelenítését várták. Az évtizedekkel korábban megszűnt megyei struktúrák újbóli megjelenése egy új kulturális intézményhálózatot is feltételezett. Az új szerkezet pozíciókat (munkahelyeket), ezek pedig új tartalmat jelentettek a kulturális élet területén. Új intézmények alakultak, amelyekbe tucatjával érkeztek az értelmiségiek, megyehatárokon belülről és kívülről egyaránt. A megyei kulturális intézményhálózat hivatalos küldetése a párt ideológiájának kiszolgálása volt. Ugyanakkor, a működtetők révén lehetőség nyílt arra is, hogy a „haladó hagyományok” égisze alatt a helyi kulturális örökség és hagyományok is megjelení-

tódjenek. A Kovászna megyei kulturális intézményhálózat ebben az időszakban egyszerűen működött a hivatalos ideológia kiszolgálójaként és a helyi kulturális örökség és hagyományok (beleértve a háromszékit is) ápolója- és művelőjeként. Az országos trendeket kihasználva a párt által elvárt helyi identitástermelésben számos kulturális ágazat jelentős eredményeket tudhatott a magáénak. Újszerű tartalommal és lendülettel töltődött fel nem csak az ún. magas kultúra (színház, irodalom, képzőművészetek), hanem a tömegkultúra (fesztiválok, népünnepélyek, kultúrházmozgalom stb.) is.

A kovásznaiság propagálásával egy új, hivatalos lokális identitás jelentkezett, amely azonban számos vonatkozásában magában hordozta a régi, háromszéki kulturális örökséget. Az „újrakezdés” lendülete és a remélt eredmények jelentősnek mondható kohéziós erővel bírtak. A térség remélt kulturális és gazdasági emancipációja ebben az időszakban szoros együttműködésre bírta a helyi politikai elitet és értelmiségieket, ugyanakkor közös tevékenységük társadalmi, mozgósító ereje és kihatása sem elhanyagolandó jellemzője a korszaknak. A helyi politikai vezetés által támogatott és legitimációs eszközként felhasznált, sokszor a látványos elemeket (nagyobb ünnepélyek, felvonulások, emlékházavatók stb.) is felsorakoztató helyi identitásépítés a működési mechanizmusokat tekintve hűen leképezte az országos modellt, tartalmát tekintve azonban egy specifikus, nemzeti (magyar) jegyeket erőteljesen magában hordozó jelenség volt. Ez a fajta sajátossága és a helyi eliteknek a jelenséghez való viszonyulása támadási felületet biztosított az 1971 után egyre dogmatikusabbá váló pártvezetésnek. A KB a központi ideológia és propaganda tartalmi elhanyagolásával, valamint a „rég, burzsoá csökevények” újjáélesztésével vádolta meg a helyi elitet. A Júliusi tézisek és a kulturális miniforradalom a hetvenes évek közepétől egyre erőteljesebb hatást fejtettek ki a helyi kulturális életre is, fokozatosan szorítva vissza mindazt, ami 1968 után oly sajátossá tette a kultúra művelését Kovászna megyében.

Kovászna megye az ország egyik legkisebb megyéje volt és maradt. Ebből kifolyólag politikai és gazdasági súlya jelentéktelen volt. Ugyanakkor az is bebizonyosodott, hogy a kezdeti negatív előrejelzések ellenére, életképes maradt. A rendszerváltás utáni történelekből kiderül, hogy a hatvanas évek második felében beindult szocialista modernizáció hosszú távon nem oldotta meg a térség sajátos gondjait. A helyi elit korai reményeit meghazudtolva, a gazdasági beruházásokat a szocialista tervgazdaság részeként vitelezték ki, sokszor figyelmen kívül hagyva a térség adottságait. Méltán tehetjük fel a kérdést, mennyire beszélhetünk sikertörténetről vagy esetleg kudarcról? Úgy véljük, Kovászna megye létrehozása és az azt követő rövid időszak több szempontból is fontos a térség életében. Annak ellenére, hogy gazdasági beruházások jelentős többsége hosszú távon nem bizonyult sikeresnek, az új megyében és megyeszékhelyen több, a helyi lakosság életfeltételeit jelentősen meghatározó folyamat indult el. Az iparosítással egyetemben új lendületet kapott a térség (igaz, szocialista típusú) modernizációja: munkahelyek létrehozása, építkezések, a lakókörnyezet megváltozása, az iskolahálózat bővítése, a szakképzett tanerő falura áramlása, gáz és

villany bevezetése. Új kulturális és művészeti intézmények alakultak, a megyeközpontban értelmiségiek tucatja került állásba és a helyi pártelit támogatásával az anyanyelvű kultúra ápolása új lehetőségeket kapott. Az 1950 után rajoni szintre lefokozott, 1960-tól egy román többségű közigazgatási szerkezetbe kényszerített egykori Háromszék térsége megkapta a lehetőséget arra, hogy újból önálló entitásként létezzen. Saját intézményhálózat épült ki, amelyben, főleg az első időszakban, meghatározó volt a helyi elem szinte minden területen. Az „újjászületés” utáni lendületből, a helyi politikai elit, értelmiségiek és társadalom együttműködéséből egy, romániai magyar szinten is sajátos kulturális élet és mozgalom alakult ki a térségben. A magyar kultúra és hagyományok olyan szintű szimbolikus térfoglalása kezdődött el a megyében, amelyre az 1945 utáni Erdélyben és Székelyföldön eddig nem volt példa. Kovászna megye létrehozása és létezése jelentősen hozzájárult, Brassó és a homogén szocialista kultúra által állandó jelleggel „veszélyeztetett” egykori Háromszék kulturális, etnikai identitásának megőrzéséhez. A hatvannyolcas kovásznai újjászületésnek a székelyföldi, de tágabban a romániai magyar nemzetépítési folyamatokban nagyobb jelentősége volt, mint ami egy „kicsi és súlytalan” megyétől elvárható volt. A „népszolgálat” és „szülőföld”-ideológiákat (igaz, egy másik történelmi kontextusban) legalább annyira sikeresen, ha nem sikeresebben, állították a regionális konstrukciók szolgálatába, mint az egykori MAT esetében, ahol a Kolozsvár ellenében felépített Marosvásárhelyen volt a hangsúly. A hivatalos diskurzus szerint a megyében szocializmust építettek, de a félnyilvánosságban, szűkebb körökben ez gyakran úgy értelmeződött, hogy valójában a magyar múltból táplálkozó, emberibb és az etnikai identitásérvényesítésnek megfelelőbb magyar/székely jövő épül a térségben.

KRONOLÓGIA

1967

- 1967. július 14.** Az RKP PB megfogalmazta a közigazgatási módosítások általános irányelveit, amelyek szerint a megye, mint olyan, egy gazdasági és kulturális szempontból komplex közigazgatási egység lesz.
- 1967. október 5–6.** Az RKP KB plenáris ülésén, amelyen részt vettek a tartományi bizottságok titkárai is, elfogadták a Románia közigazgatási-területi megszerzésének javítására és a falusi helységek szisztematizálására vonatkozó alapelveket.¹
- 1967. október.** A tartományi vezetőkkel is közölték az új megyésítési irányelveket, amelyek alapján ún. tartományi szintű szakbizottságokat hoztak létre.
- 1967. december 3.** Az RKP VB megvitatta az előkészületeket, terveket.
- 1967. december 15.** Munkabizottsági üléseket tartottak, amelyen a pártvezetés a geológiai, történelmi, filológiai bizottságokkal vitatta meg a megyésítésre vonatkozó első tervezetet.
- 1967. december 26.** KB elnökségi ülésére került sor, Nicolae Ceaușescu, Gheorghe Maurer, Gheorghe Apostol, Alexandru Bărlădeanu, Chivu Stoica, Paul Nicolescu Mizil, Ilie Verdeț, Gere Mihály részvételével.
- 1967. december 27.** Újabb munkaülésre került sor a történelmi bizottsággal.²

1968

- 1968. január 14.** Megjelent a Központi Párt és Állami Bizottság első nyilvános javaslata. A pártvezetés által készített első tervezet alapján az országot 35 megyére osztották volna fel, 20 municípiummal.
- 1968. február 16.** A Nagy Nemzetgyűlés megszavazta a 2/1968. sz. törvényt az ország közigazgatási-területi átszervezéséről. Erdélyben az 1950 előtt létezett huszonkettő helyett tizenhat megyét hoznak létre. (Nem alakult újjá Kis-, és Nagy-Kü-

1 ANR, fond. CC al PCR Cancelarie, dos. 123/1967. 41–52. f. Novák: *Aranykorszak?*... i.m. 10–50. p

2 Uo.

küllő, valamint Torda-Aranyos és Szörény megyék.) A történelmi Székelyföld három megye: Maros, Hargita, Kovászna között oszlott meg. Maros megye első titkára (egyben tanácselnök) Nicolae Vereş, Hargitáé Branis László, Kovásznáé pedig Király Károly lett.³

1968. február 17. Sepsiszentgyörgyön tartották meg a pártaktíva és a megye körzetéhez tartozó tartományi és rajoni néptanácsi képviselők ülését, melyen megválasztották a Kovászna megyei pártszervezet vezető szerveit, megalakult a megyei ideiglenes néptanács és annak vezető szervei. A megyei pártszervezet első titkárának és megyei ideiglenes néptanács elnöknek Király Károlyt választották meg.⁴

1968. február 23. Virgil Trofin, az RKP Központi Bizottság titkárának jelenlétében tartották meg Sepsiszentgyörgyön a KISZ Kovászna megyei bizottságának alakuló ülését, melyen Füstös Imrét első titkárnak, Kozák Kálmánt és Gavril Săpunarut pedig titkárnak választották meg. Azokban a napokban alakult meg a megyei mezőgazdasági igazgatóság, Németh László vezetésével, a termelőszövetkezetek megyei szövetsége, Németh József elnökletével, Kovászna megye művelődés- és művészetügyi bizottsága Székely Zoltán elnök és Aurel Canacheu alelnök vezetésével, valamint beiktatták a Népi Alkotások Házának új vezetőségét, Florea Marincea igazgatóval az élen.⁵

1968. február 24. Sepsiszentgyörgyön megjelent a frissen létrehozott Kovászna megye magyar nyelvű hetilapja, a *Megyei Tükör*. Az RKP Kovászna megyei bizottsága és a megyei néptanács által kiadott lap főszerkesztője Dali Sándor lett. 1970–1974 között naponta jelent meg, majd papírtakarékosságra hivatkozva 1974. május 4. és 1976. június 1. közt hetente, ezt követően ismét napilapként.⁶

1968. március 14. A sepsiszentgyörgyi Állami Magyar Színházban bemutatták Saul Lewitt *Parancsra tettem* c. drámáját Völgyesi András rendezésében.⁷

1968. április 20. A megyei hetilap közölte a megyei párt- és állami bizottság Kovászna megye városainak és községeinek területi–közigazgatási elhatárolására vonatkozó javaslatait. A bizottság az 57 létező község helyett 33 létrehozását javasolta, valamint Bodzaforduló község várossá való nyilvánítását.⁸

---

3 <http://vincze.adatbank.transindex.ro/index.php?action=ev&ev=1968> (letöltve 2013. május)

4 *Megyei Tükör*, 1968. február 24.

5 *Megyei Tükör*, 1968. március 2.

6 <http://vincze.adatbank.transindex.ro/index.php?action=ev&ev=1968> (letöltve 2013. május)

7 Kántor Lajos–Kötő József: *Magyar színház Erdélyben 1919–1922*. Bukarest, Integral Kiadó, 1998, 151. p.

8 *Megyei Tükör*, 1968. április 20.

1968. április 27. Gere Mihály (Mihai Gere), RKP KB tag, VB póttag jelenlétében a sepsiszentgyörgyi Állami Magyar Színház termében megtartották a Kovászna megyei pártaktíva gyűlését, amelyen megvitatták az RKP KB április 22–25. között keltezett határozatait, valamint a Lucrețiu Pătrășcanu–Ștefan Foris rehabilitációjáról készült jelentést.⁹

1968. május – június. Megalakultak az új községi és városi szervek.¹⁰

1968. május 1. Sepsiszentgyörgyön Május 1. tiszteletére Szilágyi Zsolt, Mattis Teutsch János, Kosztándi Jenő, G. Olosz Ella, Kisgyörgy Tamás, Bíró Iván Géza és Patrászk András munkáiból nyílt kiállítás a színház előcsarnokában. A legtöbb kiállított darab, amint az a Képzőművészek Országos Konferenciáján is elhangzott „a hazai föld, ember világában gyökereztek”.

1968. május 5. A Sepsiszentgyörgyi Állami Magyar Színházban bemutatták Tamási Áron *Énekes madár* c. darabját, Tompa Miklós rendezésében.¹¹

1968. május 27. Minisztertanácsi határozattal elfogadták Kovászna megye városainak és községeinek közigazgatási, területi elhatárolását, valamint bizonyos városoknak municípiumokká történő szervezését.¹²

1968. június 12. Virgil Trofin, az RKP KB titkára jelenlétében megtartották az RKP Kovászna megyei bizottságának plenáris ülését, amelynek fő napirendi pontja a megye mezőgazdaságának fejlesztése volt.¹³

1968. június 13. Virgil Trofin találkozott a megye értelmiségeinek képviselőivel. A felszólalók a megye fontosabb kultúrintézményeinek munkáját, problémáit elemezték ki.¹⁴

1968. június 23. Népgyűlést szerveztek Sepsiszentgyörgy főterén az 1848–1849-es forradalom 120. évfordulójának alkalmából. A központi vezetést Fazekas János, az RKP KB VB tagja, a Minisztertanács alelnöke és Manea Mănescu, az RKP KB titkára képviselték. Fazekas beszédében kitért a forradalom székelyföldi eseményeire, majd hosszasan vázolta a közigazgatási átalakítás következtében elindított és kibontakozó iparosítás terveit, eredményeit, melynek következtében – Fazekas fogalmazása szerint – „*így lesz értelme az életnek, mely civilizált lesz és bőséges, méltó a győzedelmes szocializmushoz*”.¹⁵

9 *Megyei Tükör*, 1968. április 30.

10 *Megyei Tükör*, 1968. június 18.

11 Kántor–Kötő: *Magyar színház...* i.m.

12 *Megyei Tükör*, 1968. május 28.

13 *Megyei Tükör*, 1968. június 15.

14 Uo.

15 *Megyei Tükör*, 1968. június 29.

- 1968. június 27.** Fazakas Lajos, az RKP KB tagja és osztályvezető helyettesének jelenlétében tartották meg az RKP megyei bizottságának plenáris ülését, amelyen az RKP KB június 19-i határozatait vitatták meg.¹⁶
- 1968. június 29.** Megtartották az ideiglenes megyei néptanács második ülészakát. A középpontban a beruházási tervek megvitatása szerepelt.¹⁷
- 1968. július vége.** Megrendezésre került a Rétyi Nyírben Kovászna, Brassó, Maros és Hargita megye könnyűzenei együtteseinek szereplésével a Tavirózsa Táncdal-fesztivál. A hétezerre becsült közönség előtt Fogarasi György, Dorin Anastasiu és Angela Iurcenco vendégszereplők léptek fel.¹⁸
- 1968. augusztus 21.** A Kovászna megyei pártaktíva a Sepsiszentgyörgyi Állami Magyar Színház termében megtartott plenáris ülésen elfogadta a Varsói Szerződés csapatainak csehszlovákiai bevonulását elítélő RKP KB plenáris határozatot.¹⁹
- 1968. augusztus 26.** Munkalátogatás céljából Sepsiszentgyörgyre érkezett Nicolae Ceaușescu és kísérete (Ioan Gheorghe Maurer, Fazekas János, Vasile Patilineț). Az Olt Textilgyár meglátogatása után részt vettek a városközpontban megszervezett nagygyűlésen, ahol felszólalt Vasile Donciu textilgyári munkás, Tankó Árpád, a gidófalvi TSZ elnöke, Dukász Anna, az Állami Magyar Színház igazgatója és Hegyi Attila, KISZ városi bizottság titkára.²⁰
- 1968. augusztus 27.** Sepsiszentgyörgyön ünnepi ülést tartottak az állambiztonsági szervek megalakulásának 20. évfordulója alkalmából.²¹
- 1968. szeptember 14.** A Sepsiszentgyörgyi Állami Magyar Színházban bemutatták Dumitru Radu Popescu *Cézár, a kalózkodó bohóca* c. színdarabot, Bár Ernő rendezésében.²²
- 1968. szeptember 25.** A Sepsiszentgyörgyi Állami Magyar Színházban bemutatták Miroslav Krleža *Agónia* c. drámáját Seprődi Kiss Attila rendezésében.²³
- 1968. október 15.** Egy régebbi minisztertanácsi határozat alapján megnyílt Sepsiszentgyörgyön a Népi Művészeti Iskola. Az iskolába gyermekek (9–15 év) és felnőttek (16–40 év) egyaránt beiratkozhattak. A tanfolyamok időtartamát 2–4

16 Uo.

17 *Megyei Tükör*, 1968. július 6.

18 *Megyei Tükör*, 1968. augusztus 3.

19 *Megyei Tükör*, 1968. augusztus 22.

20 *Megyei Tükör*, 1968. augusztus 27.

21 *Megyei Tükör*, 1968. augusztus 31.

22 Kántor-Kötő: *Magyar színház...* i.m.

23 Uo.

évre tervezték, a választott szaktól függően. Az iskola olyan tagozatok (festészet, grafika, zongora, ének, színjátás, balett, népi varrás, népi tánc, hegedű, harmonika) elindítását tervezte, melyeknek komoly hagyományai voltak a megyében.²⁴

1968. október 26. Kovásznán országos szintű tudományos konferenciát tartottak a megye ásványvizeinek és mofettagázainak gyógyászati hatásáról. A konferenciát a megyei orvostudományi társaság szervezte meg. A tudományos ülés fő célkitűzése az volt, hogy országos szaktekintélyek jelenlétében tárgyalják meg Kovászna megye természeti tényezőinek gyógyhatását, alkalmazásának, kihasználásának módozatait, távlati terveit.²⁵

1968 október. A Kovászna megyei művelődési és művészetügyi bizottság meghívására, október hónap közepén került sor a Marosvásárhelyi Állami Ének- és Táncegyüttes kórusának Kovászna megyei vendégszereplésére. A megyei turné során a kórus tizennégy községben lépett színpadra, közel ötezer néző előtt. A kórus repertoárjában madrigálok, kórusművek, tömegdalok, népdalfeldolgozások szerepeltek.²⁶

1968. november 3. A megyei kultúrbizottság és a múzeum szervezésében megnyílt Puskás Sándor szobrász tárlata. A kiállítás helyszínét a múzeum biztosította.²⁷

1968. november 7. A Sepsiszentgyörgyi Állami Magyar Színházban bemutatták Veress Dániel *Mikes (Négy tél)* c. darabját Völgyesi András rendezésében.²⁸

1968. november 8. Ünnepi megemlékezést tartottak az 1-es számú líceum (volt Székely Mikó Kollégium) egykori igazgatója, Csutak Vilmos (1870–1936) születésének 90. évfordulója alkalmából. A tudós és pedagógus munkásságát Izsák Ferenc főtanfelügyelő, Albert Ernő iskolaigazgató, Bulat Ana aligazgató, Becsei Pál tanár, Kelemen József aligazgató és Székely Zoltán méltatta. Az ünnepség alkalmából kiállítást rendeztek Csutak Vilmos életének és munkásságának meghatározó dokumentumaiból.²⁹

1968. november 8. Megalakult a Magyar Nemzetiségű Dolgozók Kovászna Megyei Tanácsa. A tanács elnökévé Székely Zoltán múzeumigazgatót választották meg. Az alelnöki tisztséget Boros Árpád, Kovács Mihály és Dukász Anna töltötték be, a szervezet titkára pedig Dali Sándor volt.³⁰

24 *Megyei Tükör*, 1968. október 12.

25 *Megyei Tükör*, 1968. november 2.

26 *Megyei Tükör*, 1968. október 26.

27 *Megyei Tükör*, 1968. november 9.

28 Kántor–Kötő: *Magyar színház...* i.m.

29 Uo.

30 Uo.

- 1968. november 16.** Ünnepi gyűlést szerveztek a Sepsiszentgyörgyi Állami Magyar Színház megalakulásának 20. évfordulója alkalmából. A gyűlésen felszólalt Sylvester Lajos, a Megyei Művészeti- és Kultúrbizottság elnöke, Dukász Anna színházigazgató, Király Károly, a megyei pártbizottság első titkára, a megyei néptanács elnöke, Biró Levente színművész, Sică Alexandrescu, a Brassói Állami Színház igazgatója és Dinu Nicolae, az Állami Művészeti és Kultúrbizottság alelnöke. Az ünnepségen bemutatták Veress Dániel sepsiszentgyörgyi publicista, kritikus, esszé- és drámaíró *Mikes (Négy tél)* című drámáját.³¹
- 1968. november 21.** Sepsiszentgyörgyön megalakult a Szocialista Egységfront Kovászna Megyei Tanácsa. Elnöknek Király Károlyt, alelnököknek Ioan Dragoșt, Lucian Dincăt, Kovács Dezsőt, Makó Bélát, titkárnak Bede Lászlót választották meg.³²
- 1968. december 21.** Iosif Banc, az RKP KB VB póttagja és Octavian Nistor, az RKP KB szektorfőnöke jelenlétében tartották meg a Kovászna megyei pártszervezet pártkonferenciáját. Megelőző napon Iosif Banc munkalátogatáson vett részt a sepsiszentgyörgyi textilgyárban, a cigarettagyárban, a szeszgyárban, valamint a csernátóni termelőszövetkezetnél.³³

1969

- 1969. február 1.** A Sepsiszentgyörgyi Állami Magyar Színház termében tartották meg a nők Kovászna megyei konferenciáját, ahol a 61 tagú megyei bizottság elnökévé Sándor Évát választották meg. Az Országos Nótanács részéről Maria Jivăleanu volt jelen.³⁴
- 1969. február 7.** A Sepsiszentgyörgyi Állami Magyar Színházban bemutatták William Faulkner–Albert Camus *Rekviem egy apácáért* c. darabot, Völgyesi András rendezésében.³⁵
- 1969. február 9.** Sepsiszentgyörgyön, a Kovászna Megyei Művelődés- és Művészetügyi Bizottság szervezésében megnyílt Imets László fametszet kiállítása.
- 1969. március 2.** A nagynemzetgyűlési képviselőválasztás eredményeként a sepsiszentgyörgyi 1. számú választókerületben Gere Mihályt, a baróti 3. számúban

31 *Megyei Tükör*, 1968. november 16.

32 *Megyei Tükör*, 1968. november 23.

33 *Megyei Tükör*, 1968. december 24.

34 *Megyei Tükör*, 1969. február 3.

35 Kántor–Kötő: *Magyar színház...* i.m.

Király Károlyt, a kovásznai 4. számúban Ioan Dragoșt, a kézdivásárhelyi 2. számúban Kovács Mihályt választották meg Kovászna megye képviselőinek. Továbbá sor került a néptanácsi képviselők megválasztására is.³⁶

- 1969. március 6.** A Magyar Nemzetiségű Dolgozók Kovászna Megyei Tanácsának ülésén megvitatták a Benedek Elek emlékház megnyitásának, a Kőrösi Csoma Sándor és Gábor Áron emlékünnepségek megszervezésének tervét.³⁷
- 1969. március 9.** III–VIII. osztályos tanulók számára megszervezésre került a megyei irodalmi verseny.³⁸
- 1969. március 14.** A Sepsiszentgyörgyi Állami Magyar Színházban bemutatták Aurel Baranga *Álarcok* c. darabját, Bán Ernő rendezésében.³⁹
- 1969. március 15.** A Kovászna megyei néptanács alakuló ülészakán Király Károlyt elnöknek választották, az első alelnöki pozíciót Ioan Dragoș, az alelnöki tisztségeket pedig Czíkó Árpád, Németh László, Sántha Károly és Török Áron szereztek meg. Sándor Tivadar személyében megválasztották a megyei törvényszék elnökét. Györgyjakab Miklóst a megyei ügyészség főügyészévé, Izsák Rudolfot a megyei milícia főfelügyelőjévé, Izsák Ferencet a megyei tanfelügyelőség főtanfelügyelőjévé, Petre Opreat a megyei egészségügyi igazgatóság igazgatójává, Sylvester Lajost a művelődés- és művészetügyi bizottság élére, Németh Lászlót a megyei mezőgazdasági igazgatóság vezetőjévé, Szócs Kálmánt a megyei pénzügyi osztály igazgatójává, Andrei Calotescut a megyei társadalombiztosítási és munkaügyi igazgatóság vezetőjévé, valamint Bunika Mihályt a kereskedelmi igazgatóság igazgatójává nevezték ki.⁴⁰
- 1969. március 16.** Ünnepi összejövetelen emlékeztek meg Csernátonban Bod Péter (1712–1769) halálának 200. évfordulójáról.⁴¹
- 1969. március 21.** Az RKP Kovászna megyei bizottságának plenáris ülésén kiértékeltek a Megyei Művelődés- és Művészetügyi Bizottság, a szakszervezetek megyei tanácsa és a KISZ megyei bizottságának munkáját.⁴²
- 1969. április 5.** Ünnepi megemlékezést tartottak a Sepsiszentgyörgyi Állami Magyar Színházban Kőrösi Csoma Sándor (1784–1842) születésének 185. évfordulója

36 *Megyei Tükör*, 1969. március 7.

37 Uo.

38 BIAN CV, fond CJ al PCR CV, dos. 7/1969. 170. f.

39 Kántor–Kötő: *Magyar színház...* i.m.

40 *Megyei Tükör*, 1969. március 22.

41 BIAN CV, fond CJ al PCR CV, dos. 7/1969. 170. f.

42 *Megyei Tükör*, 1969. március 22.

alkalmából. A megemlékezést a Kovászna Megyei Művészetügyi- és Művelődési Bizottság, valamint az MNMT megyei tanácsa szervezte. Az ünnepségen Sylvester Lajos, dr. Cicerone Poghirc, a bukaresti egyetem professzora, Izmael László, a nagyenyedi Bethlen Gábor Kollégium igazgatója szólalt fel. Az ünnepség második részében a színház művészei részleteket adtak elő kortársak, barátok, tisztelők korabeli megemlékezéseiből, valamint Áprily Lajos, Farkas Árpád, Magyar Lajos Csoma Sándort idéző verseit szavalták el.⁴³

1969. április 25. Gheorghe Apostol, az RKP KB VB Állandó Elnökségének tagja, a Szakszervezetek Központi Tanácsának elnöke munkalátogatáson vett részt a megyében, majd beszédet mondott a szakszervezetek sepsiszentgyörgyi városi aktívájának értekezletén.⁴⁴

1969. április 25. A Sepsiszentgyörgyi Állami Magyar Színházban bemutatták Görgey Gábor *Komámasszony, hol a stukker* c. színművét, Seprődi Kiss Attila rendezésében.⁴⁵

1969 április. Sepsiszentgyörgyön megnyitották a megyei képzőművészeti kiállítást.⁴⁶

1969. május 25. A Megyei Művelődésügyi és Művészetügyi Bizottság és az MNMT megyei tanácsának szervezésében Kisbaconban megtartották a Benedek Elek Emlékház avatóünnepségét. Meghívott előadónak Balogh Edgárt kérték fel. A sepsiszentgyörgyi színház művészei és a székelyudvarhelyi készruhagyár műkedvelői az 1968-ban országos második díjat nyert *Szülőföldem* című zenésirodalmi összeállításukat mutatták be. A baróti kamarakórus és a baconi pionírok is ünnepi előadást mutattak be.⁴⁷

1969. május 26. Sepsiszentgyörgyön, a megyei néptanács székházában megtartották a Kovászna megyei néptanács második rendes ülészakát, amelyen a helyi ipari vállalatok éves tervfeladatainak teljesítését értékelték ki.⁴⁸

1969. június 6. Az RKP Kovászna megyei bizottságának plenáris ülésén jóváhagyták a megyei pártszervezet rendkívüli konferenciájának összehívását és a megyei pártbizottság által kidolgozott intézkedési tervet az RKP X. kongresszusának köszöntésére vonatkozóan.⁴⁹

---

43 *Megyei Tükör*, 1969. április 12.

44 *Megyei Tükör*, 1969. április 26.

45 Kántor-Kötő: *Magyar színház...* i.m.

46 BJAN CV, fond CJ al PCR CV, dos. 7/1969. 172. f.

47 *Megyei Tükör*, 1969. május 17.

48 *Megyei Tükör*, 1969. május 31.

49 *Megyei Tükör*, 1969. június 7.

- 1969. június 8.** Bálványoson népdal, népzene és népi táncdalfesztivált tartottak. Meghívottként jelen voltak Hargita, Brassó, Vrancea, Bákó, Maros, Buzău és Argeş megye népi dal- és táncgyűjtései.⁵⁰
- 1969. június 14.** A *Megyei Tükör* június 14-i számában megemlékeztek az Olt textilgyár fennállásának 90. évfordulójáról.⁵¹
- 1969. július 5.** A *Megyei Tükör* július 5-i számában megemlékeztek Gábor Áron (1814–1849) halálának 120. évfordulójáról.⁵²
- 1969. július 6.** A Sepsiszentgyörgyi Állami Magyar Színházban bemutatták Sombori Sándor *Gábor Áron* c. színművét, Tompa Miklós rendezésében.⁵³
- 1969. július 11.** Fazekas János, az RKP KB VB tagja, a Minisztertanács elnöke Király Károly jelenlétében találkozott a sepsiszentgyörgyi értelmiségiek egy csoportjával.⁵⁴
- 1969. július 13.** A kézdivásárhelyi művelődési ház dísztermében tartották meg az RKP Kovászna megyei pártszervezetének konferenciáját, amelyen Fazekas János is felszólalt.⁵⁵
- 1969. július 26.** A *Megyei Tükör* július 26-i számában megemlékeztek Petőfi Sándor (1823–1849) halálának 120. évfordulójáról.⁵⁶
- 1969. augusztus 10.** Bálványoson tartották meg a *Forrás* című folyóiratban közlő, fiatal költők és írók találkozóját.⁵⁷
- 1969. augusztus 22.** Kézdivásárhelyen megkezdte működését a Készruhágyár (ma Secuiana).⁵⁸
- 1969. augusztus 29.** A Sepsiszentgyörgyi Állami Magyar Színházban bemutatták Thomas Brandon *Charley nénye* c. színművét, Dukász Anna rendezésében.⁵⁹

50 *Megyei Tükör*, 1969. május 17.

51 *Megyei Tükör*, 1969. június 14.

52 *Megyei Tükör*, 1969. július 5.

53 Kántor–Kötő: *Magyar színház...* i.m.

54 *Megyei Tükör*, 1969. július 15.

55 Uo.

56 *Megyei Tükör*, 1969. július 26.

57 BJAN CV, fond CJ al PCR CV, dos. 7/1969. 174. f.

58 *Megyei Tükör*, 1969. augusztus 30.

59 Kántor–Kötő: *Magyar színház...* i.m. 152. p.

1969. szeptember 7. A kovásznai Tündérvölgyben szervezték meg a faipari munkások ünnepségét.⁶⁰

1969 szeptember. Nagy Imre festő alkotásaiból rendeztek kiállítást.⁶¹

1969. október 17–19. A sepsiszentgyörgyi múzeum (Székely Nemzeti Múzeum) közösségi tulajdonba kerülésének 90. évfordulója alkalmából tudományos ülésszakot szerveztek.⁶²

Előadók: Történelem – régészet: a Pop – Gyulafehérvári Múzeum; E. Comsa – Régészeti Intézet, Bukarest; D. Galbenu – Craiovai Múzeum; I. Paul – Brukenthal Múzeum, Nagyszeben; E. Zaharia – Régészeti Intézet, Bukarest; Székely Zoltán – Sepsiszentgyörgyi Múzeum; T. Bader – Szatmárnémeti Múzeum; Sebastian Morintz – Régészeti Intézet, Bukarest; László Attila – A. I. Cuza Egyetem, Iași; K. Horedt – Babeş-Bolyai Egyetem, Kolozsvár; S. Ferenczi – Székelyudvarhelyi Múzeum; Th. Nagler, Brukenthal Múzeum, Nagyszeben; Ion Nestor – Régészeti Intézet, Bukarest; D. Popescu – Régészeti Intézet, Bukarest; B. Mitrea – Régészeti Intézet, Bukarest; I. Marton – Babeş-Bolyai Tudományegyetem, Kolozsvár; A. Debreczi – Babeş-Bolyai Tudományegyetem; Árvai József – Állami Levéltár, Sepsiszentgyörgy. Néprajz: C. Irimie – Brukenthal Múzeum, Nagyszeben; Stanca Constantin – tanár, Sepsiszentgyörgy; Böződi György – kutató, RTA Marosvásárhelyi Intézete; T. Haşdeu – Brani Múzeum; Egyed Ákos – kutató, RTA Kolozsvári intézete; Imreh István – kutató, RTA Kolozsvári intézete; Vámszer Géza – nyugalmazott tanár, Kolozsvár; Mihai Pop – Néprajzi Intézet, Bukarest; Koós Károly – Néprajzi Múzeum, Kolozsvár; C. Popescu – Fogarasi Múzeum; Tarisznyás Márton – Gyergyószentmiklósi Múzeum; Molnár István – Székelykeresztúri Múzeum; Const. Catrina, Idu Petre, Alex. Busita – Brassói Múzeum; V. Vasiliescu – Tg. Jiu Múzeum; P. János – Csíkszeredai Múzeum; Mátyás A. – tanár, Sepsiszentgyörgy. Természettudomány: I. Capuşe – Antipa Múzeum, Bukarest; Kovács A. – Kovászna megyei Múzeum; P. Samson – Barlangászati Intézet; Bukarest, Kovács A. – Babeş-Bolyai Tudományegyetem; C. Laszlo – prof. Kolozsvár; Kristó A. – geológus, Csíkszereda; Kisgyörgy Zoltán – geológus, Köpec; St. Kohl – Szászrégen; Kovács Al. – Kovászna megyei Múzeum.⁶³

1969. október 23. A Sepsiszentgyörgyi Állami Magyar Színházban bemutatták Tömörny Péter *Pipacsok halála* c. színművét, Seprődi Kiss Attila rendezésében.⁶⁴

---

60 Uo. 175. f.

61 Uo.

62 *Megyei Tükör*, 1969. április 26.

63 BIAN CV, fond CJ al PCR CV. dos. 8/1969. 20. f.

64 Kántor-Kötő: *Magyar színház...* i.m.

1969. október–december folyamán a következő iskolák évfordulóit tartották meg: 110 éves sepsiszentgyörgyi 1 sz. líceumét, 95 éves sepsiszentgyörgyi 2 sz. líceumét, 100 éves kilyéni általános iskoláét, 400 éves nagyborosnyói általános iskoláét, 290 éves csernátони általános iskoláét, 95 éves nagyajtai általános iskoláét.⁶⁵

1969. november 10. Az RKP Kovászna megyei bizottságának plenáris ülésén kiértékeltek a beruházási munkálatok állapotát.⁶⁶

1969 novemberében kiállítást szerveztek Bordy András festő alkotásaiból.⁶⁷

1969. november–december folyamán a következő kulturális intézmények és csoportok évfordulóit tartották meg: 65 éves gidófalvi kultúrotthonét, 75 éves illyefalvi vegyes kórusét, 60 éves vargyasi vegyes kórusét, 60 éves kézdiszentléleki színjátszó csapatét, 45 éves bükszádi fúvószenekarét, 90 éves kézdivásárhelyi fúvószenekarét, 20 éves sepsiszentgyörgyi zenekarét, 100 éves vajnafalvi táncegyüttesét, 75 éves vajnafalvi kórusét, 110 éves kovásznai fúvószenekarét, 110 éves kovásznai kórusét.⁶⁸

1969. december 20. A *Menyecskék háborúja* (Războiul domnițelor) című film vetítésével megnyitották Sepsiszentgyörgyön az 500 férőhelyes filmszínházat. A vetítésen részt vett a film rendezője, Virgil Calotescu, és forgatókönyvírója, Alecu Ghilia.⁶⁹ A mozi működésének első évében 103 filmet vetítettek le, amelyekre összesen 350 000 jegyet váltottak.⁷⁰

1970

1970. január 10–11. Sepsiszentgyörgyön vendégszerepelt a Kolozsvári Állami Magyar Opera. A műsoron a *Bánk Bán*, a *Marica grófnő* és a *János vitéz* című opera, operett, illetve daljáték szerepelt. Ugyanakkor a Sepsiszentgyörgyi Állami Magyar Színház Marosvásárhelyen, Kolozsváron és Nagyváradon lépett fel a *Papucshős* és a *Gábor Áron* című darabokkal.⁷¹

1970. január 22. A Sepsiszentgyörgyi Állami Magyar Színház termében tartották meg az RKP Kovászna megyei bizottságának plenáris ülését. A napirendi pon-

65 BJAN CV, fond CJ al PCR CV, dos. 7/1969. f. 176.

66 *Megyei Tükör*, 1969. november 15.

67 BJAN CV, fond CJ al PCR CV, dos. 7/1969. 175. f.

68 Uo. 177. f.

69 *Megyei Tükör*, 1970. január 10.

70 *Megyei Tükör*, 1970. december 19.

71 *Megyei Tükör*, 1970. január 17.

tok között szerepelt az 1969-es ipari, mezőgazdasági, beruházási, építési és kereskedelmi tervek kielemezése, valamint az 1970-es terv feladatait leíró jelentés bemutatása. Az ülésen részt vett Gere Mihály, az RKP KB VB póttagja, KB titkára.⁷²

1970. január 31. A Kovászna Megyei Művelődés és Művészetügyi Bizottság *Korok és stílusok* címen indított el új előadássorozatot, melynek keretén belül Salamon Sándor tanár, a népi egyetem munkatársa különböző korok művészetéről tartott több előadást.⁷³

1970. február 11. A sepsiszentgyörgyi textilgyár gyűléstermében tartották meg a szakszervezetek Kovászna megyei konferenciáját, melyen jelen volt Ioan Válsan, a Romániai Szakszervezetek Általános Szövetségének képviselője.⁷⁴

1970. február 13. A sepsiszentgyörgyi Állami Magyar Színházban bemutatták William Shakespeare *Ahogy tetszik* c. vígjátékát, Tompa Miklós rendezésében.⁷⁵

1970. február 14. Az 1. számú líceum dísztermében tartották meg a líceum volt tanára, Gödri Ferenc festőművész születésének 80. évfordulója alkalmából szervezett díszgyűlést.⁷⁶

1970. február 26. A Sepsiszentgyörgyi Állami Magyar Színházban bemutatták Nyikolaj Vasziljevics Gogol *Egy örült naplója* c. egyszemélyes drámáját, Völgyesi András rendezésében.⁷⁷

1970. február 27. – A Sepsiszentgyörgyi Állami Magyar Színházban találkozott Király Károly, megyei pártbizottsági első titkár, néptanácsi elnök a megye értelmiségeivel, ahol megvitatták a megye gazdasági, társadalmi, kulturális fejlődési perspektíváit.⁷⁸

1970. március 20. A Sepsiszentgyörgyi Állami Magyar Színházban bemutatták Tennessee Williams *Az ifjúság édes madara* c. drámáját, Bán Ernő rendezésében.⁷⁹

1970. március 23. Az RKP megyei bizottsági ülésén megvitatták a megyei mezőgazdasági igazgatóság és földalapa, a vízgazdálkodási és talajjavítási hivatal közös

---

72 *Megyei Tükör*, 1970. január 24.

73 Uo.

74 *Megyei Tükör*, 1970. február 14.

75 Kántor-Kötő: *Magyar színház...* i.m.

76 *Megyei Tükör*, 1970. február 7.

77 Kántor-Kötő: *Magyar színház...* i.m.

78 *Megyei Tükör*, 1970. február 28.

79 Kántor-Kötő: *Magyar színház...* i.m.

jelentését a földalap kihasználásáról, valamint az 1970-re tervezett öntözési és lecsapolási munkálatok teljesítéséről.⁸⁰

1970. március 29. Vargyason tartották meg Erdővidék legjobb kórusainak találkozóját a baróti, a nagybaconi, a felsőrákosi kórusok, a sepsiszentgyörgyi tanügyi énekkar és a textilgyári dalcsoport részvételével.⁸¹

1970 márciusában megnyitották Varga N. Lajos grafikus kiállítását a Sepsiszentgyörgyi Állami Magyar Színház előcsarnokában, Kézdivásárhelyen és Baróton.⁸²

1970. április 17. A Sepsiszentgyörgyi Állami Magyar Színházban bemutatták Makszim Gorkij *A nap fia* c. darabját, Tompa Miklós rendezésében.⁸³

1970. május 7. Vasile Patilineț, az RKP KB VB póttagja és a KB titkára jelenlétében tartották meg a Kovászna megyei pártbizottság és a megyei néptanács végrehajtó bizottságának közös ülését, ahol a következő ötéves terv Kovászna megyei vonatkozásait vitatták meg.⁸⁴

1970. május 15. A Sepsiszentgyörgyi Állami Magyar Színházban bemutatták Alexandru Popescu-Tudor *Emil rendet teremt* c. darabját, Völgyesi András rendezésében.⁸⁵

1970. május közepe Az árkosai agronómusházban tartották meg a megye képzőművészeinek első, hivatalos találkozóját, melyet az újonnan megalakult képzőművészeti kör vezetősége szervezett. A találkozón elsősorban szervezési kérdéseket vitattak meg, de szó esett műteremről, kiállítási csarnokról, anyagbeszerzésről, a Gyárfás Jenő-emlékház mielőbbi megalakításáról. A kastély előcsarnokában megnyitották a képzőművészek kiállítását. A találkozón részt vett Király Károly néptanács elnök és Stanca Constantin megyei pártbizottsági titkár is.⁸⁶

1970. június 13. A Sepsiszentgyörgyi Állami Magyar Színházban bemutatták Csávossy György *Édes mérleg* c. verses vígjátékát, Seprődi Kiss Attila rendezésében.⁸⁷

1970. június 28. Megrendezték a bálványosi népdal, népviselet és népi táncfesztivált. A meghívottak között szerepeltek Hargita, Brassó, Vrancea, Maros, Buzău és

---

80 *Megyei Tükör*, 1970. március 28.

81 *Megyei Tükör*, 1970. április 4.

82 BJAN CV, fond CJ al PCR CV, dos. 5/1970, 115. f.

83 Uo.

84 *Megyei Tükör*, 1970. május 9.

85 Kántor–Kötő: *Magyar színház...* i.m.

86 *Megyei Tükör*, 1970. május 30.

87 Kántor–Kötő: *Magyar színház...* i.m.

Argeş megye népi dal- és táncgyűttesei. Sóvidéki táncokat mutattak be, fel-
léptek a felsőrákosi és szitabodzai dalosok, bemutatták a *Bálványosvár* című
táncjátékot.⁸⁸

1970. július 14–15. A megyei néptanács 8. rendes ülészakán tájékoztató jelentést
mutattak be a májusban, júniusban bekövetkezett árvíz által okozott károk kö-
vetkezményeiről, valamint azok elkerülése, csökkentése érdekében hozott in-
tézkedésekről.⁸⁹

1970. július 26. Harmadik alkalommal szervezték meg a Tavirózsa
könnyűzenefesztivált. A Rétyi Nyírben megtartott fesztiválon Hargita, Brassó,
Bákó, Maros és Kovászna megye énekesei és zenekarai vettek részt.⁹⁰

1970. július 26. A sajtó megemlékezett a kézdiszentkereszti kultúrotthon fennállásá-
nak 100. évfordulójáról.⁹¹

1970 júliusában megnyitották Sepsiszentgyörgyön Bodosi Dániel egyéni kiállítását,
G. Olosz Ella tárlatát Baróton, valamint egy festészeti és grafikai kiállítást Kéz-
divásárhelyen.⁹²

1970. augusztus 2. Második alkalommal rendezték meg a vajnafalviak lakodalmasát
a kovásznai Tündérvölgyben.⁹³

1970. augusztus 21. Megkezdte működését Kézdivásárhelyen a Csavargyár.⁹⁴

1970 augusztusában megnyitották Sepsiszentgyörgyön a Kovászna megyei képző-
művészek közös tárlatát, Zoe Gavrilescu egyéni tárlatát Kovásznán, kerámia-
kiállítást Kézdivásárhelyen, Sepsiszentgyörgyön pedig G. Olosz Ella textília
kiállítását.⁹⁵

1970. szeptember 14. A megyei pártbizottság plenáris ülésén megvitatták az erdésze-
ti szervek erdősítési terveit.⁹⁶

---

88 *Megyei Tükör*, 1970. június 27.

89 *Megyei Tükör*, 1970. július 18.

90 *Megyei Tükör*, 1970. augusztus 1.

91 BJAN CV, fond CJ al PCR CV, dos. 5/1970.118. f.

92 Uo.

93 *Megyei Tükör*, 1970. augusztus 8.

94 *Megyei Tükör*, 1970. augusztus 22.

95 BJAN CV, fond CJ al PCR CV, dos. 5/1970. 118. f.

96 *Megyei Tükör*, 1970. szeptember 19.

- 1970. szeptember 23** A Sepsiszentgyörgyi Állami Magyar Színházban bemutatták Veress Dániel *Véres farsang (Báthory Zsigmond)* c. darabját, Völgyesi András rendezésében.⁹⁷
- 1970 szeptemberében** megnyitották Baróton és Kézdivásárhelyen Kovács Ibolya festmény-kiállítását, valamint Kovászna és Brassó megyei művészek közös tárlatát Sepsiszentgyörgyön.⁹⁸
- 1970. október 11.** A sepsiszentgyörgyi múzeumban megnyitották a november 1-ig látogatható, több mint másfélszáz, erdélyi tájak népviseletébe öltöztetett Zsuzsi baba gyűjtemény kiállítását.⁹⁹
- 1970 októberében** megnyitották Zoe Gavrilescu festészeti kiállítását a Sepsiszentgyörgyi Állami Magyar Színház előcsarnokában.¹⁰⁰
- 1970. november 1.** Az 1970/332 törvényrendelet értelmében megkezdte működését a Kovászna megyei minőségi ellenőrzés és metrológiai felügyelőség.¹⁰¹
- 1970. november 1.** Kézdivásárhelyi központtal megalakult a faipari kombinát, melyben egyesítették a kézdivásárhelyi, bodzafordulói fakitermelő és fafeldolgozó egységeket, valamint a kézdivásárhelyi és kovásznai bútörüzemeket. Az előbbi kettő a csíkszeredai, utóbbi kettő pedig a brassói kombináthoz tartozott.¹⁰²
- 1970. november 5.** A sepsiszentgyörgyi múzeumban nyílt meg a Kovászna megye városainak és nagyközségeinek város-, illetve községrendezési terveit bemutató kiállítás.¹⁰³
- 1970. november 23.** Drunek Zoltán, Stanca Constantin, Koródi István megyei pártbizottsági titkárok, Dragoş Ioan megyei néptanácsi első alelnök és Czikó Árpád megyei néptanácsi alelnök jelenlétében átadták Sepsiszentgyörgyön a posta új épületét.¹⁰⁴
- 1970. november 27.** Király Károly megyei pártbizottsági első titkár, Drunek Zoltán, Stanca Constantin, megyei pártbizottsági titkárok és Gheorghe Boireu, az él-

97 Kántor–Kötő: *Magyar színház...* i.m.

98 BJAN CV, fond CJ al PCR CV, dos. 5/1970. 119. f.

99 *Megyei Tükör*, 1970. október 10.

100 Uo.

101 *Megyei Tükör*, 1970. október 29.

102 *Megyei Tükör*, 1970. október 30.

103 *Megyei Tükör*, 1970. november 6.

104 *Megyei Tükör*, 1970. november 24.

miszeripari miniszter első helyettese előtt átadták a kézdivásárhelyi keményítő (amidon) gyárat.¹⁰⁵

1970. november 28. Sepsiszentgyörgyön Dózsa György (1470–1514) születésének 500. évfordulója alkalmából megemlékezést tartottak. Levetítették a Dózsa Györgyről készült filmet, az iskolákban pedig Dózsa-tematikájú előadásokat tartottak.¹⁰⁶

1970 novemberében a következő kulturális intézmények és csoportok évfordulóit ünnepelték meg: a gidófalvi színtársulat létrehozásának 60., a borosnyói iskola alapításának 400. évfordulóját, a barátosi iskola alapításának 350. t, a szentkatolnai iskola alapításának 300. és a kilyéni iskola alapításának 100. évfordulóját.¹⁰⁷

1970. december 2. - A Sepsiszentgyörgyi Állami Magyar Színházban bemutatták Johann Wolfgang Goethe *Kéz kezet mos c.* verses vígjátékát, Völgyesi András rendezésében.¹⁰⁸

1971

1971 folyamán az RKP szemicentenárium alkalmából Sepsiszentgyörgyön képzőművészeti kiállítást szerveztek Kosztándi Jenő, Mattis János, Nagy Ervin, Plugor Sándor, Szilágyi Géza, Balázs István, Bartos Gabriella, Bodosi Dániel, Deák M. Ria, Deák Barna, Kisgyörgy Tamás, Hervai Zoltán, Lugossy László, Miklóssy Mária, Ördög Zoltán, Szilágyi Zsolt, Vinczeff László alkotásaiból.¹⁰⁹

1971. január 18. A megyei pártbizottság székházának gyűléstermében tartották meg az RKP Kovászna megyei bizottságának plenáris ülését. A napirendi pontok között szerepelt a megyei pártbizottság bürojának beszámoló jelentése. Ugyancsak aznap tartották meg a megyei néptanács 9. rendes ülészakát, amelyen a megyei gazdaság 1971-es fejlesztésére vonatkozó tervet vitatták meg.¹¹⁰

1971. március 5. A megyei pártbizottság plenáris ülésén az RKP KB február 10–11. közötti plenáris ülésének határozata alapján megszüntették a mezőgazdasági problémákkal foglalkozó titkári beosztást. Szász Domokost, a termelőszövet-

---

105 *Megyei Tükör*, 1970. november 28.

106 BJAN CV, fond CJ al PCR CV, dos. 5/1970. 119. f.

107 Uo.

108 Kántor–Kötő: *Magyar színház...* i.m.

109 Kiállítás-katalógus, a sepsiszentgyörgyi Gyárfás Jenő Képtár gyűjteményéből.

110 *Megyei Tükör*, 1971. január 19.

kezettek Kovászna megyei szövetségének elnökét felmentették a megyei pártbizottság titkári tisztségéből. Új tagokkal bővült a megyei pártbizottság (Bereczky Vilma, megyei nőbizottság elnöke, Bod Erzsébet, sepsiszentgyörgyi cigarettagyár pártbizottságának titkára, Ioan Lobonț, a hazafias gárdák megyei vezérkari főnöke, Koós János, a sepsiszentgyörgyi városi pártbizottság első titkára, Rab István, a megyei KISZ-bizottság első titkára, Vass Károly, sepsiszentgyörgyi textilkombinát vezérigazgatója), és annak büroja (Bod Erzsébet, Koós János, Vass Károly, Veress László, mint teljes jogú tagok, Bereczky Vilma és Rab István, mint póttagok).¹¹¹

1971. április 7. A Sepsiszentgyörgyi Állami Magyar Színházban bemutatták William Shakespeare *Hamlet* c. tragédiáját Völgyesi András rendezésében.¹¹²

1971. április 7. A Kovászna megyei szakszervezetek tanácsának plenáris ülésén felmentették a megyei szaktanács tagságából és a végrehajtó bizottság elnöki tisztségéből Orbán Árpádot. Orbánt ezek után beválasztották az RSZÁSZ (Romániai Szakszervezetek Általános Szövetsége) végrehajtó bizottságának tagjai közé, illetve ő lett a fapari szakszervezetek elnöke.¹¹³

1971. május 31. A Kovászna megyei pártbizottság plenáris ülésén Orbán Árpádot felmentették a megyei pártbizottsági és büro tagsága alól. Helyébe Batternay Tibort választották meg. A plenáris ülésen jelen volt Ioan Dincu, az RKP KB osztályvezető helyettese.¹¹⁴

1971. májusában Szabadkán sor került a Kovászna megyei művészek kiállítására.¹¹⁵

1971. június 6. A *Megyei Tükör* június 6-i számában emlékeztek meg Gyárfás Jenő (1857–1925) festőről.¹¹⁶

1971. június 13. Megrendezték a bálványosi népdal-, népviselet- és népi táncfesztivált. A meghívottak között szerepeltek Hargita, Brassó, Vrancea, Maros, Buzău, Bákó és Argeș megyei, valamint bukaresti népi dal- és táncgyűttesek.¹¹⁷

1971. június 22. Az *Utunk* című folyóirat megalapításának 25. évfordulójára a megyei könyvtárban találkozót szerveztek a folyóirat szerkesztőivel.¹¹⁸

---

111 *Megyei Tükör*, 1971. március 6.

112 Uo.

113 *Megyei Tükör*, 1971. április 8.

114 *Megyei Tükör*, 1971. június 1.

115 Kiállítás-katalógus, Bartos Gabriella magángyűjteményéből.

116 *Megyei Tükör*, 1971. június 6.

117 *Megyei Tükör*, 1971. június 15.

118 BJAN CV, fond CJ al PCR CV, dos. 11/1971. 132. f.

- 1971. július 20.** A sajtó megemlékezett Bitay Árpád (1896–1937) irodalomtörténész, műfordító születésének 75. évfordulójáról.¹¹⁹
- 1971. július 24–25.** A megyei Alkotások Háza, a KISZ-bizottság és a megyei Szaktanács együttműködésével megszervezték a Tavirózsa fesztivál 1971-es kiadását. A kétnapos fesztivál a színház termében kezdődött és a Rétyi Nyírben folytatódott.¹²⁰
- 1971. augusztus 1.** A *Megyei Tükör* augusztus 1-i számában megemlékeztek gróf Wesselényi Miklós (1796–1850) születésének 175. évfordulójáról.¹²¹
- 1971. szeptember 5.** A kovásznai Tündérvölgyben és Bodzafordulón megszervezték a faipari munkások ünnepségét.¹²²
- 1971. szeptember 26.** A *Megyei Tükör* szeptember 26-i számában megemlékeztek Mikes Kelemen (1690–1761) halálának 210. évfordulójáról.¹²³
- 1971. szeptember 30.** A Sepsiszentgyörgyi Állami Magyar Színház termében tartották meg a megyei pártbizottság bővített ülését, azzal a céllal, „hogyan elemezzék a pártszervek és -szervezetek által kifejtett politikai-ideológiai és kulturális-nevelő tevékenységet az egész nép marxista-leninista szellemben történő nevelésének széles körű programjából fakadó feladatok fényében”. A plenáris ülésen jelen volt Gheorghe Pană, az RKP KB VB és az Állandó Elnökség tagja, a KB titkára.¹²⁴
- 1971. október 1.** Alexandru Ionescu, az RKP KB tag és a *Scântea* főszerkesztőjének kíséretében a megyébe látogatott Sarlós István, az MSZMP KB tagja, a *Népszabadság* főszerkesztője, aki találkozott Király Károllyal, majd meglátogatta Sepsiszentgyörgyöt és Kézdivásárhelyt.¹²⁵
- 1971. október 15.** A *Munca de partid* című folyóirat meghívására romániai és Kovászna megyei látogatáson vett részt Gyenes László, a *Pártélet* című folyóirat rovatvezetője, akivel Stanca Constantin, Kovászna megyei pártbizottsági titkár, Székely Zoltán, az MNDDT megyei elnöke, és Dali Sándor, az MNDDT titkára folytatott megbeszélést.¹²⁶

119 BJAN CV, fond CJ al PCR CV, dos. 11/1971. 133. f.

120 *Megyei Tükör*, 1971. július 27.

121 *Megyei Tükör*, 1971. augusztus 1.

122 Uo.

123 *Megyei Tükör*, 1971. szeptember 26.

124 *Megyei Tükör*, 1971. október 1.

125 *Megyei Tükör*, 1971. október 2.

126 *Megyei Tükör*, 1971. október 20.

- 1971. november 3.** A Sepsiszentgyörgyi Állami Magyar Színházban bemutatták Tamási Áron *Csalóka szivárvány* c. drámai színjátékát Tompa Miklós rendezésében.¹²⁷
- 1971. november 15.** Ioan Dragoş, RKP KB póttag, a megyei néptanács végrehajtó bizottság első alelnökének jelenlétében felavatták a *Megyei Tükör* és a *Cuvântul Nou* helyi napilapok szerkesztőségeinek új épületét és az új sepsiszentgyörgyi nyomdát.¹²⁸
- 1971. november 19.** Az RKP megyei bizottságának székházában tartották meg a 63 tagot számláló Szocialista Művelődés és Nevelés Megyei Bizottságának alakuló ülését, melyen Ion Brad, a Szocialista Művelődés és Nevelés Országos Tanácsának alelnöke, valamint Gálfalvi Zsolt, a nemzetiségek művelődési-nevelési kérdéseivel foglalkozó igazgatóság igazgatója is részt vett.¹²⁹
- 1971. decemberében** Sepsiszentgyörgyön megnyitották a *Decemberi Tárlatot* Mattis Teutsch János, Kosztándi Jenő, Plugor Sándor, Bodosi Dániel, Hervai Zoltán, Ördög Zoltán, Miklóssy Mária, Jakabos Imola, Kiss Béla, Bartos Gabriella, Vinczeff László, Deák M. Ria, Deák Barna, Patrászk András, Bardócz Gyöngyi, Kinda Kálmán alkotásaiból.¹³⁰

1972

- 1972. január 1.** Az 1733-as számú Minisztertanácsi Határozat értelmében megalakult az állami gazdaságok Kovászna megyei trösztje. A szentkatolnai és zsoni mezőgazdasági vállalatot magába foglaló új szerv hatáskörét a Szépmező területén található 6 farméval bővítették ki.¹³¹
- 1972. január 21.** A sepsiszentgyörgyi Állami Magyar Színházban bemutatták Hans Christian Andersen *Tűzszerszám* c. színdarabját, László Károly rendezésében.¹³²
- 1972. január 25.** Átadták Sepsiszentgyörgyön a Csíki utca végén található vízművet anélkül, hogy a hét kilométeres szakaszon a megyei építő- és szerelővállalat elvégezte volna a szakaszonként lefektetett csőrendszer összekötéseit.¹³³

127 Kántor–Kötő: *Magyar színház...* i.m.

128 *Megyei Tükör*, 1971. november 16.

129 *Megyei Tükör*, 1971. november 20.

130 Kiállítás-katalógus, a sepsiszentgyörgyi Gyárfás Jenő Képtár gyűjteményéből.

131 *Megyei Tükör*, 1972. január 26.

132 Kántor–Kötő: *Magyar színház...* i.m.

133 *Megyei Tükör*, 1972. január 27.

- 1972. január 29.** Az RKP Kovászna megyei bizottságának székházában rendezték meg a megyei pártbizottság és a kétszáz meghívott értelmiségi (mérnökök, orvosok, agronómusok, tanárok, képzőművészek, írók) közötti találkozót. A felszólalók között volt: Fábíán Ernő tanár, Dr. Darkó Zsigmond főorvos, Veress Dániel író, Sylvester Lajos és Plugor Sándor grafikus.¹³⁴
- 1972. március 3.** Felavatták a kézdivásárhelyi város- és céhtörténeti múzeumot.¹³⁵
- 1972. március 30.** A Sepsiszentgyörgyi Állami Magyar Színházban bemutatták Paul Everac *Ki vagy te?* c. darabját Constantin Codrescu rendezésében.¹³⁶
- 1972. április 9.** A *Megyei Tükör* április 9-i számában megemlékeztek Kőrösi Csoma Sándor (1784–1842) halálának 130. évfordulójáról.¹³⁷
- 1972. április 20.** Az RKP Kovászna megyei bizottságának plenáris ülésén, Gheorghe Pană KB titkár az RKP KB plenáris ülése határozata alapján bejelentette, hogy Király Károlyt személyes okokból, saját kérésére felmentették a Kovászna megyei bizottság első titkári és a megyei néptanács elnöki tisztségéből. A megüresedett tisztségekbe Nagy Ferdinándot választották meg.¹³⁸
- 1972. május 5.** A Sepsiszentgyörgyi Állami Magyar Színházban bemutatták Henrik Ibsen *Peer Gynt* c. darabját, Seprődi Kiss Attila rendezésében.¹³⁹
- 1972. május 7.** Megalakult a baconi Benedek Elek Művelődési Egyesület, Sütő András tiszteletbeli elnöksége alatt. Az ünnepségen részt vett Gálfalvi Zsolt kritikus, a Szocialista Művelődés és Nevelési Tanács képviselője.¹⁴⁰
- 1972. május 26.** Újabb hat tagot választottak be a Szocialista Egységfront Kovászna megyei tanácsába: Nagy Ferdinándot, az RKP Kovászna megyei pártbizottságának első titkárát, a megyei néptanács elnökét, Batternay Tibort, a megyei szaktanács elnökét, Radu Filofteát, a megyei KISZ bizottság titkárát, Kozsokár Gábor jogászt, Vasile Mureşant, a jogászszövetség megyei fiókjának elnökét, Varga Györgyöt, a Szocialista Nevelés- és Művelődésügy Tanácsának aktivistáját, Izsák Ferenc megyei főtanfelügyelőt, Toók Gábort, a fogyasztási szövetkezetek megyei szövetségének alelnökét, Makó Árpád kézdivásárhelyi pártbizottság titkárt, Silviu Tănaset, a kézdivásárhelyi faipari kombinát igazgatóját, Váncsa

134 *Megyei Tükör*, 1972. január 30.

135 *Megyei Tükör*, 1972. március 3.

136 Kántor–Kötő: *Magyar színház...* i.m.

137 *Megyei Tükör*, 1972. április 9.

138 *Megyei Tükör*, 1972. április 21.

139 Kántor–Kötő: *Magyar színház...* i.m.

140 *Megyei Tükör*, 1972. május 9.

Tibort, az uzoni pártbizottság titkárát, valamint Radu Selejant, a *Cuvântul Nou* helyettes szerkesztőjét. A tanács elnökévé Nagy Ferdinándot, titkárnak pedig Kozsokár Gábort választották meg.¹⁴¹

- 1972. június 4.** Megrendezték a bálványosi népdal, népviselet és népi táncfesztivált. Előadták az évente bemutatott *Bálványosi legenda* című táncjátékot.¹⁴²
- 1972. június 25.** Árapatakon megalakult a Romulus Cioflec művelődési egyesület.¹⁴³
- 1972. június 30.** A sepsiszentgyörgyi Állami Magyar Színházban bemutatták Szemlér Ferenc *Apellész különös kalandjai* c. darabját, Völgyesi András rendezésében.¹⁴⁴
- 1972. július 1.** A Kovászna Megyei Szocialista Művelődési és Nevelésügyi Bizottság plenáris ülésén megvitatták „a megyei múzeum, az emlékházak, valamint a történelmi és művészeti műemlékek szerepét a lakosság szocialista nevelésében és kijelölték a múzeumhálózat fejlesztésére, az emlékházak, műemlékek védelmére vonatkozó feladatokat”¹⁴⁵
- 1972. július 1.** A sepsiszentgyörgyi Művész filmszínházban bemutatták az *Utak* című, Kovászna megyéről szóló színes filmmonográfiát, a megye hivatalosságai és a szövegkönyvíró Domokos Géza jelenlétében.¹⁴⁶
- 1972. július 2.** Megalakult Vargyason a Rika művelődési egyesület, mely céljával „az elődök haladó hagyományainak folytatását, s a tömegek szocialista öntudatának szüntelen növelését” tűzte ki.¹⁴⁷
- 1972. július 30.** A Sepsiszentgyörgyi Állami Magyar Színházban bemutatták Szinetár György–Behár György–Szenes Iván *Susmus* c. darabját, Seprődi Kiss Attila rendezésében.¹⁴⁸
- 1972. augusztus 6.** A baróti művelődési házban megünnepelték az erdővidéki bányák 100 éves fennállásának évfordulóját.¹⁴⁹
- 1972. szeptember 13.** A megyei néptanács nagytermében megtartották a Kovászna megyébe kihelyezett végzősök találkozóját. 1972 folyamán 110 tanügyi káder

---

141 *Megyei Tükör*, 1972. május 27.

142 *Megyei Tükör*, 1972. június 6.

143 *Megyei Tükör*, 1972. június 25.

144 Kántor–Kötő: *Magyar színház...* i.m. .

145 *Megyei Tükör*, 1972. július 2.

146 Uo.

147 *Megyei Tükör*, 1972. július 4.

148 Kántor–Kötő: *Magyar színház...* i.m.

149 *Megyei Tükör*, 1972. augusztus 8.

és több mint 80 mérnök és almérnök, egészségügyi középáder kért kinevezést Kovászna megyébe. A találkozón részt vett Nagy Ferdinánd, a megyei pártbizottság első titkára, valamint Drunek Zoltán és Stanca Constantin pártbizottsági titkárok.¹⁵⁰

1972. szeptember 20. A sajtó megemlékezett Tamási Áron (1897–1966) születésének 75. évfordulójáról, a Magyar Nemzetiségű Dolgozók Kovászna Megyei Tanácsa pedig ünnepi megemlékezést szervezett.¹⁵¹

1972. október 9. A Sepsiszentgyörgyi Állami Magyar Színházban bemutatták Tudor Mușatescu *Az esti gyorssal érkeztem* c. darabját Constantin Codrescu rendezésében.¹⁵²

1972. október 15. Ünnepi megemlékezést szerveztek a köpeci bányavállalat fennállásának 100. évfordulója alkalmából.¹⁵³

1972. október 29. A *Megyei Tükör* október 29-i számában megemlékeztek Illyés Gyula (1902–1883) születésének 70. évfordulójáról.¹⁵⁴

1972. november 15. A Sepsiszentgyörgyi Állami Magyar Színházban bemutatták Tömörny Péter *A szék* c. darabját, Völgyesi András rendezésében.¹⁵⁵

1972. december 2. Nagy Ferdinánd, a Kovászna megyei pártbizottság első titkára, Ioan Dragoș, a Kovászna megyei néptanács első alelnöke, Balogh József, a turisztikai vállalat igazgatója, valamint a megye több hivatalossága jelenlétében felavatták a kovásznai szálló-szanatóriumot.¹⁵⁶

1972. december 3. Megalakult a szitabodzai művelődési egyesület.¹⁵⁷

1972. december 3. A *Megyei Tükör* december 3-i számában megemlékeztek József Attila (1905–1937) halálának 35. évfordulójáról.¹⁵⁸

1972. december 8. A megyei pártbizottság székházában megalakult a lakosság ellátását és a szolgáltatást koordináló és irányító megyei tanács. A tanács feladatai között szerepelt a megyei kereskedelem fejlesztését és a szolgáltatások javítását

---

150 *Megyei Tükör*, 1972. szeptember 14.

151 BIAN CV, fond CJ al PCR CV, dos. 7/1972. 17. f.

152 Kántor–Kötő: *Magyar színház...* i.m.

153 Uo. 18. f.

154 *Megyei Tükör*, 1972. október 29.

155 Kántor–Kötő: *Magyar színház...* i.m.

156 *Megyei Tükör*, 1972. december 3.

157 Uo.

158 Uo.

célzó programok összeállítása, a lakosság ellátására szolgáló árualap mennyiségi és minőségi biztosítása. A tanács elnökének Czikó Árpádot választották meg, az ülésen részt vett Ion Cosma turisztikai miniszter, az Országos Tanács tagja is.¹⁵⁹

---

159 *Megyei Tükör*, 1972. december 9.

FONTOSABB SZEMÉLYEK ÉLETRAJZI ADATAI

ALBERT ERNŐ tanár (1932. január 14.). Középiskolai tanulmányait Csíkkarcfalván és Csíkszeredában végezte. Ezután a kolozsvári Bolyai Tudományegyetem magyar nyelv és irodalom szakán szerzett tanári oklevelet. Tanári pályáját 1954-ben kezdte el a sepsiszentgyörgyi 3. számú általános iskola tanáraként. 1955–1957 között az 1. számú líceum (volt Székely Mikó Kollégium) igazgatóhelyettese, majd 1957–1958 között igazgatója volt. Ezután, rövid ideig, 1960-ig a sepsiszentgyörgyi 2. számú leánylíceum (jelenlegi Mikes Kelemen Líceum) igazgatója volt, ami után, 1976-ig ismét az 1. számú líceum igazgatója. 1976–1994 között a líceum, majd a kollégium oktatója, tanára. 1994–2006 között a sepsiszentgyörgyi Népi Alkotások Háza, majd a Művelődési Ház munkatársa volt. Több tudományos cikk, tanulmány, kötet szerzője.¹⁶⁰

AVRAM ILARIE aktivista, belügyi munkatárs (1926. március 31.). 1940-ben elvégezte a 7 elemi osztályt, majd Dicsőszentmártonban szerzett villanszerelői képesítést. Négy évig dolgozott szakmájában a dicsőszentmártoni vegyi kombinátnál. 1945 után a KISZ, majd 1946 óta a kommunista párt tagja, ahol aktivistaként és a vámosgálfalvi község alapszervezeti titkáráként tevékenykedett. 1948 októberétől az Országos Népbiztonság Igazgatóságának (Direcția Generală a Securității Poporului – DGSP) balázsfalvi tagja, majd 1951-től kilenc éven át az Országos Állambiztonsági Igazgatóság (Direcția Generală a Securității Statului – DGSS) Maros–Magyar Autonóm, Kolozs és Brassó Tartományi munkatársa. Elért eredményeiért hadnaggyá léptették elő. 1960-tól 1966-ig a Brassó tartományi Állambiztonsági Igazgatóság műveleti tisztje, majd őrnagya. Időközben érettségi diplomát szerzett. 1966-tól a Sepsiszentgyörgy rajoni Állambiztonsági Igazgatóság részlegvezetője. 1968 februárjától az Állambiztonsági Felügyelőség Kovászna megyei vezetője, valamint a Kovászna megyei pártbizottság bürojának tagja. Több éremrend birtokosa.

BÁLINT BÉLA aktivista (1928. augusztus 27., Sepsiszentgyörgy). Középiskolai tanulmányait 1947-ben fejezte be, a sepsiszentgyörgyi Székely Mikó Kollégiumban. 1946-ban az Magyar Népi Szövetség (MNSZ), 1947-től a kommunista párt tagja lett. 1949-ben az ARLUS (Asociația Română pentru străngerea Legăturilor cu Uniunea Sovietică) megyei tanácsának aktivistája. 1953-ban a Beruházási Bank Sepsiszentgyörgy rajoni fiókjának a könyvelője, 1954-től pedig a Kézdivásárhely rajoni fiókjának igazgatója. 1955 végén kinevezték a Mezőgazdasági Bank Sepsiszentgyörgy rajoni fiókjának igazgatójává. 1960-ban közgazdasági diplomát szerzett a bukaresti

---

160 Stanik István (főszerk.): *Erdélyi magyar ki kicsoda 2010*. Kolozsvár, RMDSZ-BMC Kiadó, 2010, 37. p., Balogh Edgár (főszerk.): *Romániai magyar irodalmi lexikon*. Bukarest, Kriterion Könyvkiadó, 26. p.

Gazdaságtudományi Akadémia (Academia de Studii Economice) Pénzügyi Karán. A Mezőgazdasági Bank rajoni fiókja felszámolása után az Olt textilgyár pénzügyi osztályának főnökévé nevezték ki. Ebben az időszakban a gyár alapszervezeti titkára és a vállalat pártbizottsági tagja volt. 1967-ben ismét a Beruházási Bank Sepsiszentgyörgy rajoni, majd 1968 után Kovászna megyei fiókjának igazgatója volt. 1968–1974 között a Kovászna megyei pártbizottság felülvizsgálati bizottságának tagja. 1974–1979 között a megyei pártbizottság, majd 1984 végétől a felülvizsgálati bizottság tagja. Több kintünetés birtokosa.

BENEDEK GÉZA orvos (1916. szeptember 13., Kisbacon). Középiskolai tanulmányait a sepsiszentgyörgyi Székely Mikó Kollégiumban végezte, 1936-ban. Orvostudományi tanulmányait a kolozsvári Orvosi és Gyógyszerészeti Főiskolán, a budapesti Semmelweis Orvostudományi és Halle an der Saale Egyetemen végezte. Rövid külföldi kitérő után Nagybaconban, Székelykeresztúron és Székelyudvarhelyen volt körorvos. 1952-től a kovásznai városi kórház belgyógyász főorvosa, igazgatója. 1961-től szívgyógyász főorvos és a kovásznai szív-kórház létrehozója, majd vezetője. Aktív szerepe volt Kovászna városfejlesztési terveinek kidolgozásában. Több tudományos cikk, tanulmány írója, tudományos ülészak szervezője volt. 2010. november 28-án, Kovásznán hunyt el.¹⁶¹

BUNIKA MIHÁLY tanár, kereskedelmi szakember (1925. augusztus 1., Sepsiszentgyörgy). Középiskolai tanulmányait a sepsiszentgyörgyi Székely Mikó Kollégiumban végezte el. Tanári diplomáját a marosvásárhelyi Tanítóképzőben szerezte, 1946-ban. Rövidebb ideig tanított Kilyénben, Maroshévízen, a Katolikus Gimnáziumban. A háború után a kereskedelembe helyezkedett el, ahol több fontos funkciót töltött be. 1949–1955 között a Sepsiszentgyörgy rajoni Fogyasztási Szövetkezet Szövetségének tervosztály főnöke volt, 1956-tól 1980-ig pedig az Állami Kereskedelmi Vállalat kereskedelmi igazgatója, majd a megyei Kereskedelmi Igazgatóság főigazgatója. 1972-től tagja volt a Belkereskedelmi Minisztérium Kollégiumának. Huszonöt éven keresztül tagja volt a sepsiszentgyörgyi városi tanács végrehajtó bizottságának és a megyei tanács állandó büroójának. Nevéhez fűződik a sepsiszentgyörgyi Kereskedelmi és Vendéglátóipari Szakközépiskola 1974-es beindítása, valamint több kereskedelmi létesítmény kialakítása, felújítása. 2008. június 4-én hunyt el Sepsiszentgyörgyön.¹⁶²

CZIKÓ ÁRPÁD közgazdász (1927. április 10., Sepsiszentgyörgy). 1950-ben végzett a kolozsvári Bolyai Tudományegyetemen. 1950–1955 között a sepsiszentgyörgyi Szövetkezeti Kereskedelmi Középiskola szaktanára, 1955–1959 között pedig a Beru-

161 Takács Csaba–Stanik István (felelős kiadó): *Erdélyi magyar ki kicsoda 2000*. Nagyvárad, RMDSZ-SCRIPTA Kiadó, 2000, 80. p., Demeter Lajos: *Sepsiszentgyörgyi személyiségek, A-J*. Sepsiszentgyörgy, Sepsiszentgyörgy Kiadó, I. kötet, 2013, kézirat.

162 Takács–Stanik István: *Erdélyi magyar ki kicsoda...* i.m., 124. p. és Demeter Lajos: i.m.

házási Bank sepsiszentgyörgyi fiókjának igazgatója volt. A megyésítés után, 1975-ig a Kovászna megyei néptanács gazdasági alelnökeként dolgozott. 1975-től 1987-es nyugdíjazásáig a Román Nemzeti Bank Kovászna megyei fiókjának igazgatója volt. Több tudományos dolgozat, tanulmány, újságcikk szerzője. 2012. szeptember 24-én hunyt el.¹⁶³

DALI SÁNDOR szerkesztő, tanár, közíró (1930. június 29., Szováta). Középiskolai tanulmányait a marosvásárhelyi Egészségügyi Líceumban végezte. Tanári oklevelét 1955-ben, a kolozsvári Bolyai Tudományegyetem pedagógia-lélektan szakán szerezte. 1953–1955 között a kolozsvári tanítóképző tanára, 1955–1961 között pedig a marosvásárhelyi Orvostudományi és Gyógyszerészeti Intézet IMSZ-titkára, filozófia katedra gyakornoka volt. 1961–1968 között a bukaresti *Ifjúmunkás* főszerkesztője, 1968–1974 között pedig a sepsiszentgyörgyi *Megyei Tükör* alapító-főszerkesztője volt. 1977–1985 között *A Hét* főmunkatársa, majd 1985–1993 között a Sepsiszentgyörgyi Állami Magyar Színház igazgatója volt. 1975–1977 között az RKP Kovászna megyei bizottságának, majd propaganda osztályának volt a munkatársa, 1989–1990 között pedig a Nemzeti Megmentési Front megyei vezetőségének tagja, majd a háromszéki RMDSZ egyik alapítója volt. 2010. november 21-én hunyt el.¹⁶⁴

DRUNEK ZOLTÁN mérnök (1931. szeptember 1., Woodmanton). Az 1913-ban emigrált család 1939-ben tért vissza és telepedett le Székelyudvarhelyen. 1947 és 1951 között a kézdivásárhelyi faipari technikum, majd 1951–1956 között a brassói műszaki főiskola keretén belül működő erdészeti kar tanulója, egyetemi hallgatója, valamint KISZ bizottsági tagja volt. Az egyetem elvégzése után a zetelaki erdészeti hivatal mérnökévé, nem sokkal később pedig a kézdivásárhelyi erdészeti hivatal főmérnökévé nevezték ki. 1958-ban a kézdivásárhelyi faipari vállalat főmérnökévé léptették elő. Ebben az időszakban választották meg KISZ bizottsági titkárnak és a szakszervezetek helyi tanácsa végrehajtó bizottsági tagjának. 1965-ben a faipari vállalat igazgatójává nevezték ki. 1966-ban posztgraduális közgazdasági oklevelet szerzett a bukaresti műszaki főiskolán. A megyésítést követően, 1969-ben a megyei pártbizottság tagjává választották, 1970-től gazdasági kérdésekkel foglalkozó titkárává léptették elő.

FÁBIÁN ERNŐ tanár, iskolaigazgató (1934. október 12., Kovászna). A Székely Mikó Kollégium diákjaként érettségizett 1952-ben. 1956-ban szerzett történelem-filozófia szakos tanári oklevelet a kolozsvári Bolyai Tudományegyetemen, majd Illyefalván tanított, ahonnan Lisznyóba kerül. 1960 ősztől Kovásznán tanított, ahol hamarosan a líceum igazgatójává nevezték ki. 1969 nyarán vezetői, oktatói, publikáló munkásságának elismerésül a Munkaérdemrend II. fokozatával tüntették ki. Nem sokkal

---

163 Uo. 130. p.

164 Uo. 154. p.

ezután leváltották igazgatói tisztségéből, majd utolsó kötetének könyvesbolti letiltása után öt éven keresztül írásai nem jelenhettek meg Romániában. 1989 után néhány évig még tanított, majd egy 1995-ben elszenvedett agyvérzés után, 2001. augusztus 9-én hunyt el. 1996-ban a Magyar Köztársaság Millecentenáriumi emlékérmével tüntették ki, 1999-ben pedig Kovászna díszpolgárává választották. Órola neveztek el a Kőrösi Csoma Sándor Közművelődési Egyesület Népfőiskoláját. Tanulmányai, írásai a *Korunk*, *A Hét*, *Megyei Tükör*, a szegedi *Tiszatáj* folyóiratokban jelentek meg. Több könyv szerzője: *Apáczai Csere János, Az ember szabad lehet, A tudatosság fokozatai, A példaadás erkölcse, Az értelem keresése* stb.¹⁶⁵

GYÖRGYJAKAB MIKLÓS jogász, bíró (1923. november 23., Sepsiszentgyörgy). Középfelsőiskolai tanulmányait Sepsiszentgyörgyön és Csíkszeredában végezte, majd 1946-ban a kolozsvári Bolyai Tudományegyetem jogtudományi karán szerzett jogász oklevelet. 1945–1946 között a sepsiszentgyörgyi törvényszéken dolgozott, 1947–1948 között a sepsiszentgyörgyi ügyvédi kamara gyakornoka, majd 1948–1952 között a belényesi, nagyszalontai és világosi bíróságok helyettes bírója, később bírója volt. 1952 augusztusától a Sepsiszentgyörgy rajoni ügyészség ügyésze. 1968. február 18-tól december 15-ig a Kovászna megyei néptanács titkára volt. 1968. december 15-től haláláig a Kovászna megyei ügyészség főügyésze volt. 1966-tól volt tagja az RKP-nak, munkájáért 1969-ben a *Hazánk Felszabadításának 25. Évfordulója* Emlékéremmel tüntették ki. 1971. március 14-én hunyt el.¹⁶⁶

IOAN DRAGOȘ aktivista (1922. február 22., Krasznaterebes). 1954-ben a kommunista párt tagja lett. 1969-ben a Ștefan Gheorghiu Pártakadémia látogatás nélküli végzőse volt. 1969–1975 között a kovásznai körzet nagynemzetgyűlési képviselője. 1971-től 1984 júliusáig a Kovászna megyei néptanács végrehajtó néptanácsának első alelnöke. 1980–1985 között a bodzafordulói körzet nagynemzetgyűlési képviselője.¹⁶⁷

IZSÁK FERENC tanár (1930. augusztus 8., Csehétfalu). Egyetemi tanulmányait a bukaresti Maxim Gorkij Pedagógiai Főiskolán végezte el 1959-ben, ahol orosz nyelv és irodalomból szerzett tanári képesítést. 1967-ig a sepsiszentgyörgyi 2. számú líceum (jelenlegi Mikes Kelemen Líceum) tanára, majd 1968-ig igazgatója volt. 1968 februárjától a Kovászna megyei néptanács végrehajtó bizottságának, 1968 decemberétől pedig pártbizottságának tagja. 1968–1974 között Kovászna megye főtanfelügyelője volt. 1974–1976 között a Kovászna megyei Pedagógusok Házának igazgatói tisztségét töltötte be. 1977–1981 között a városi művelődési-nevelési bizottság elnökeként tevé-

165 Botos Ferenc–Kónya Ádám (szerk.): *Mi, az '52-esek. A Székely Mikó Kollégiumtól a Magyar Fű- és Leánylíceumig*. Sepsiszentgyörgy, T3 Kiadó, 2007., 8–9. p.

166 *Megyei Tükör*, 1971. március 16, IV. évf., 276 sz.

167 Dobre, Florica (szerk.): *Membrii C.C. al P.C.R. 1945-1989 Dicționar*. Bukarest, Consiliul Național pentru Studierea Arhivelor Securității – Editura Enciclopedică, 2004. 225. p.

kenykedett. 1976–1987 között a Matematika–Fizika Líceum (jelenlegi Székely Mikó Kollégium) igazgatója volt.¹⁶⁸

KIRÁLY KÁROLY politikus (1930. szeptember 26., Dicsőszentmárton). 1948-ban 6 hónapig a Szálva Visó-i vasútépítkezéseknél dolgozott. 1949-ben KISZ aktivista volt a Duna–Fekete-tenger csatornánál. 1952-ben a békási vízi erőműnél KISZ titkár, majd Buhuş rajoni első titkár. 1955-ben Bákó tartományi titkár. Különböző ifjúsági és pártfőiskolákon szerzett diplomákat, majd 1956–1957-ben komszomol iskolába járt Moszkvában. 1963-ban elvégezte a Ştefan Gheorghiu pártakadémiát. 1970-ben közgazdaságból diplomázott Bukarestben, majd 1971-ben akadémiai levelező tagságot nyert a Társadalmi és Politikai Akadémián. 1957–1958-ban KB instruktorként Suceava, Galaţi, Nagyvárad, Ilfov és Ploieşti tartományokban. 1958 és 1965 között a Magyar Autonóm Tartomány, majd a Maros Magyar Autonóm Tartomány IMSz titkára. 1965 és 1968 között Gyergyó rajoni párttitkár. 1968 és 1972 között Kovászna megyei első titkár. 1968-tól az akkor megalakult Magyar Nemzetiségű Dolgozók Tanácsának volt az alelnöke. 1969 és 1974 között tagja volt a RKP KB-nak. 1972-ben lemondott az első titkári funkcióról, 1978-tól több tiltakozó levelet írt, bírálva az akkori pártvezetést. 1989 decemberében beválasztották a Nemzeti Megmentési Front vezetőségébe.

KÓRODI ISTVÁN politikus, aktivista (1924. december 17., Mikefalva). 1949-től a Kisküküllő megyei pártbizottság instruktora lett, nem sokkal később pedig a szászrégeni rajoni pártbizottság első titkára. 1950–1951 között elvégezte a Ştefan Gheorghiu pártegyetemet. 1951-től a Maros tartományi pártbizottság szervezési osztályának főnöke volt. 1954–1964 között az RMP KB instruktora volt. 1968-tól Kovászna megyei pártbizottság szervezési kérdésekkel foglalkozó titkára, majd a Magyar Nemzetiségű Dolgozók Tanácsának tagja volt. 1979. október 9-től a Romániai Szakszervezetek Általános Tanácsának (U.G.S.R. – Uniunea Generală a Sindicatelor din România) titkára, valamint az Országos Demográfiai Bizottság tagja volt. 1979. november 23-tól 1989. november 24-ig a párt Központi Kollégiumának tagja és az RKP KB póttagja volt. 1980–1985 között a Hargita megyei Székelykeresztúr körzet, 1985–1989 között pedig a Prahova megyei Mizil körzet képviselője volt a Nagy Nemzetgyűlésben. 2000. július 26-án hunyt el Sepsiszentgyörgyön.¹⁶⁹

LÁSZLÓ GYULA gazdasági szakember (1935. május 20., Barcaújfalu). Egyetemi tanulmányait 1958-ban fejezte be a Moszkvai Külkereskedelmi Egyetem külkereskedelmi szakán. 1958–1959 között a bukaresti Petrolexport Külkereskedelmi Vállalat áruszakértő-közgazdásza, majd 1959–1960 között a brassói Külkereskedelmi Szállí-

---

168 Stanik István (főszerk.): *Erdélyi magyar ki kicsoda 2010*. Kolozsvár, RMDSZ-BMC kiadó, 2010, 305. p.

169 Dobre: *Membrii C.C...* i.m. 352. p.

tási Vállalat főtervezője volt. Brassót elhagyva 1960–1965 között Krizba község néptanácsának titkára és könyvelője, majd 1965–1968 között a Sepsiszentgyörgy rajoni néptanács titkársági osztályfőnöke volt. Kovászna megye létrejötte után a megyei néptanács gazdasági alelnöke lett, 1969–1975 között pedig a Román Nemzeti Bank Kovászna megyei fiókjának igazgatója volt. 1975-től 1990-ig a pénzügyminisztérium Kovászna Megyei Területi Felügyelőségének vezetője volt. 1992-ben a megyei Pénzügyi Vezérigazgatóság vezérigazgató-helyettese volt, rövid ideig Sepsiszentgyörgy polgármestereként is tevékenykedett. 1992-től a Kovászna Megyei Tanács pénzügyi és gazdasági problémákkal foglalkozó RMDSZ-es alelnöke volt.¹⁷⁰

NAGY FERDINÁND mérnök, politikus (1930. november 2., Kézdimartonos). Középiskolai tanulmányait a kézdivásárhelyi volt római katolikus gimnáziumban kezdte el, majd a Székely Mikó Kollégiumban fejezte be. Kolozsváron gépészmérnöki képesítést szerzett, majd 1955-ben a bukaresti politechnikai intézetben egy két éves, posztgraduális képzésen vett részt. 1956-ban lett a kommunista párt tagja. 1955–1961 között a nagybányai bányakombinátnál töltött be különböző beosztásokat. 1961–1968 között Máramaros tartomány néptanácsának képviselője és végrehajtó bizottsági tagja volt. 1968-tól 1972. április 18-ig a Szatmár megyei pártbizottság gazdasági kérdésekkel foglalkozó titkára volt. 1972. áprilisának végétől 1982. november 1-ig a Kovászna megyei pártbizottság első titkári és néptanács végrehajtó bizottságának elnöki posztját töltötte be. 1973. májusától a Gazdasági-Társadalmi Szervezés Tanácsának tagja, augusztusától a néptanácsok problémáival foglalkozó bizottság alelnöke volt. 1975–1985 között Sepsiszentgyörgy, majd 1989-ig a Giurgiu megyei Călugăreni körzet nagynemzetgyűlési képviselője volt. 1978. november 11. és 1982. november 13. között az Államtanács tagja volt. 1982. novemberétől 1989. decemberéig a mezőgazdasági és élelmiszeripari miniszter. 1972. július 21-től 1989. decemberéig az RKP KB tagja volt.¹⁷¹

NÉMETH LÁSZLÓ mérnök (1927. július 27., Érmihályfalva). Középiskolai tanulmányait Nagyszalontán végezte el. 1944-ben felvették a KISZ-be. A kolozsvári agronómiai egyetem végzőseként szerezte meg agrármérnöki képesítését 1954-ben. Egyetemi éve alatt a KISZ büro tagjaként, majd KISZ titkárként tevékenykedett. Egyetemi tanulmányai végétével a szentkatolnai Állami Mezőgazdasági Vállalat (I.A.S.) tervosztályára kapott kinevezést, ahonnan az uzoni Állami Mezőgazdasági Vállalathoz helyezték főmérnöki beosztásba. 1961-ben a Sepsiszentgyörgy rajoni néptanács végrehajtó bizottságának alelnökévé, 1962-ben pedig a Sepsiszentgyörgy rajoni pártbizottság titkárává és a Mezőgazdasági Tanács elnökévé nevezeték ki. Kovászna megye létrejötte után több fontos tisztséget töltött be a helyi apparátusban. 1968-ban a

170 *Erdélyi magyar ki kicsoda 2000*. Takács Csaba–Stanik István (felelős kiadó). Nagyvárad, RMDSZ-Scripta Kiadó, 2000, 401. p.

171 Dobre: *Membrii C.C...* i.m. 416-417. p.

megyei mezőgazdasági igazgatóság igazgatója lett, majd 1969-ben a Kovászna megyei néptanács alelnökévé nevezték ki. 1970-ben az Állami Mezőgazdasági Vállalat trösztjét vezette, 1972-től pedig ismét az uzoni Állami Mezőgazdasági Vállalat igazgatója volt. 1968 és 1974 között a megyei pártbizottság tagja, majd néptanácsi képviselő volt.

OPREA PETRU orvos (1924. május 2., Aldoboly). Középiskolai tanulmányait Sepsiszentgyörgyön, Iaşiban és Brassóban végezte. 1945–1950 között a temesvári orvosi és gyógyszerészeti főiskola orvosi karának hallgatója és KISZ aktivista volt. Tanulmányai végeztével a Breaza-i 3. számú átnevelő központ orvosává nevezték ki. 1951 januárjától Illyefalva község orvosa volt. Több éven keresztül községi képviselő, KISZ alapszervezeti, majd KISZ rajoni bizottsági tag volt. 1957 végétől Sepsiszentgyörgy egyik körzetének orvosa, egyben a városi kórház párttitkára is volt. 1959 októberében Sepsiszentgyörgy rajon főorvosává nevezték ki. 1965 márciusától Sepsiszentgyörgy rajon néptanácsának alelnökévé választották. 1968-ban a megyei egészségügyi igazgatóság és a megyei kórház vezetője, valamint a megyei pártbizottság bürojának tagja lett. Több kitüntetés birtokosa.

ORBÁN ÁRPÁD (1935. december 5., Bukarest). Középiskolai tanulmányait a marosvásárhelyi faipari szakközépiskolában végezte el. A színművészeti főiskolára való sikertelen felvételi vizsga után a berecki faipari vállalatnál helyezkedett el. 1958–1964 között a kézdivásárhelyi Faipari Vállalat technikus, 1960–1961 között pedig szakszervezeti elnöke volt. Ezután a Helyi Ipari Vállalat technikus, független szakszervezeti elnöke volt. A Ștefan Gheorghiu pártakadémia közigazdasági oklevele megszerzése után, 1964–1969 között a kézdivásárhelyi rajoni, 1969–1971 és 1981–1983 között pedig a Kovászna megyei szaktanács elnöke volt. 1971-től 1979-ig a Faipari és Építőanyagipari Szakszervezet Országos Szövetségének elnökeként, 1981-ig pedig az Országos Szakszervezeti Szövetség gazdasági osztályának helyettes osztályvezetőjeként dolgozott. 1983-ban Sepsiszentgyörgy polgármestereként visszatért a helyi politikai életbe, 1987-ig. 1989-ig a Kovászna megyei pártbizottság gazdasági aktivistájaként tevékenykedett. Az 1989-es decemberi események után a Nemzeti Megmentési Front megyei tanácsának elnöke, majd 1992-ig a Kovászna megyei prefektúra műszaki aligazgatója volt. 1992-től 2000-ig a Kovászna Megyei Tanács elnöki tisztségét töltötte be. 2010. május 11-én hunyt el.¹⁷²

RAB ISTVÁN (1939. május 29., Bácsfalu). Középiskolai tanulmányait a kézdivásárhelyi tanítóképzőben végezte, 1952–1956 között, majd az Ozsdola községhez tartozó hilibi iskola tanítója és KISZ titkára lett. 1957–1959 között a hétfalusi 1. sz. általános iskola tanítója és pionírinstruktora volt. 1959–1962 között Feketehalom rajon és Brassó város KISZ bizottságának instruktora volt. 1960-tól a kommunista párt tag-

---

172 *Erdélyi magyar ki kicsoda 2000...* i.m. 501. p.

ja. 1962–1965 között a KISZ KB instruktora és a Brassó tartományi KISZ propaganda titkára volt. 1969–1973 között a Kovászna megyei KISZ bizottság első titkára volt. Közben, látogatás nélküli képzésben a kolozsvári Babeş-Bolyai Tudományegyetem bölcsészkarának hallgatója volt. 1971. február 9-től a Kovászna megyei pártbizottság póttagja, majd 1973 és 1976 októbere között a *Brassói Lapok* főszerkesztő-helyettese volt. 1980 októberéig a Brassó megyei pártbizottság tömegpolitikai munka osztályának főnöke, majd 1980 októbere és 1982 novembere között Hargita megyében volt pártbizottsági propaganda titkár és megyei néptanács VB alelnök. 1982. november 1. és 1989. december 22. között a Kovászna megyei pártbizottság első titkára és a megyei néptanács végrehajtó bizottságának elnöke volt. 1982 és 1984 között póttagja, majd 1989-ig rendes tagja volt az RKP KB-nak. 1986–1989 között a Magyar Nemzetiségű Dolgozók Tanácsának alelnöke volt. 1985–1989 között Barót körzetének nagynemzetgyűlési képviselője volt.¹⁷³ A forradalom után visszatért Hétfaluba.¹⁷⁴

SÁNDOR TIVADAR (1928. november 3., Kóródszentmárton). Középkolai tanulmányait Dicsőszentmártonban, Segesváron, majd Marosvásárhelyen végezte. 1947 és 1951 között a kolozsvári Bolyai Tudományegyetem joghallgatója, kari KISZ titkára volt. Az egyetem elvégzése után a kolozsvári városi bíróság bírója lett. Kötelező katonai szolgálata letöltése után tartalékos alhadnaggyá léptették elő. 1953-ban a volt Dicső rajoni népbíróság, majd 1962-ben a Brassó Tartományi bíróság bírójává nevezték ki. 1958-tól tagja volt a kommunista pártnak. 1968-ban a Kovászna megyei bíróság elnökévé nevezték ki és tagja lett a megyei pártbizottságnak.

SÁNTHA KÁROLY aktivista (1927. február 2., Segesvár). 1941-ben a helyi villamos műveknél helyezkedett el inasként, ahol kitanulta a villanyszerelői szakmát. Rövid bukaresti kitérő után a segesvári ecetgyár villanyszerelőjeként dolgozott. Egyre fontosabb szerepet vállalt a helyi KISZ- és pártszervezetben, melynek eredményeként a párt járási aktivistájaként, instruktoraként, majd a segesvári rajoni pártbizottság gazdasági osztályvezetőjeként dolgozott. Katonai szolgálatának letöltése után a rajoni KISZ bizottság első titkárává léptették elő. 1958-ban a Ştefan Gheorghiu Pártakadémia végzőse volt, majd a KISZ KB instruktora lett. 1963-ban a Sepsiszentgyörgy rajoni pártbizottság propaganda kérdésekkel foglalkozó titkárává, majd 1967-ben rajoni első titkárrá nevezték ki. Kovászna megye létrejötte után a megyei pártbizottság propaganda titkári és a megyei néptanács alelnöki székét töltötte be. 1973-ban a megyei pártbizottság propaganda osztályának főnökévé, majd 1974-ben a megyei pártkollégium elnökévé nevezték ki. 1976-tól a sepsiszentgyörgyi pártbizottság első titkára volt.

---

173 Dobre: *Membrii C.C...* i.m. 495. p.

174 *Erdélyi magyar ki kicsoda 2000...* i.m. 562. p.

STANCA CONSTANTIN tanító, aktivista (1937. március 2., Bukarest). 1954-ben, a szászrégeni pedagógiai iskolában végezte el középiskolai tanulmányait, 1951-től tagja volt a KISZ-nek és pionír instruktoraként tevékenykedett. 1954-től a Kézdivásárhely rajoni Zabola község tanítója volt, majd a helyi TBC szanatórium igazgatójává nevezték ki. 1959-ben Kézdivásárhelyre helyezték, a Kézdivásárhely rajoni tanügyi osztály módszertani tanfelügyelői székébe. Több éven keresztül a KISZ tanügyi propagandistája és a helyi szakszervezeti tanács tagja volt. 1963-tól a Kézdivásárhely rajoni pártbizottság tagja és propaganda instruktora, 1968-tól pedig a Kovászna megyei pártbizottság propaganda titkára volt. 1979–1980 között Szatmárnémetiben volt propaganda titkár. 1989 után visszatért eredeti szakmájához, a Szatmár megyei Sár és Apa települések tanárjaként tevékenykedett. 2005-ben hunyt el.¹⁷⁵

SYLVESTER LAJOS író, közíró (1934. június 3., Alsócsernáton). Magyar nyelv- és irodalom szakos oklevelét 1960-ban szerezte meg a kolozsvári Babeş–Bolyai Tudományegyetemen. 1954–1958 között Lemhényben, Dálnokon és Alsócsernátonban tanított. 1958–1968 között több tisztséget is betöltött Kézdivásárhelyen: a városi művelődési ház igazgatója, járási művészeti osztályvezető, majd járási tanügyi osztályvezetője. 1968–1972 között a megyei Művelődés- és Művészetügyi Bizottság elnöke, 1972–1984 között pedig a Sepsiszentgyörgyi Állami Magyar Színház igazgatója volt. 1984-től haláláig először a *Magyar Tükör*, majd 1989-től a *Háromszék* újságírója volt. 1989–1991 között az RMDSZ Kovászna megyei elnöke, az Országos Elnökség tagja volt. Több riportkönyv írója és szakmai elismerés birtokosa volt. 2012. május 10-én hunyt el.¹⁷⁶

SZÉKELY ZOLTÁN régész, történész (1912. november 18., Dés). Tanulmányait a sepsiszentgyörgyi Székely Mikó Kollégiumban végezte 1930-ban, majd a kolozsvári I. Ferdinánd Egyetemen szerzett klasszika-filológia (latin-görög) és történelem szakos tanári oklevelet. Tanári pályafutását a zilahi Wesselényi Miklós Kollégiumban kezdte el, majd 1937–1944 között a sepsiszentgyörgyi Székely Mikó Kollégiumban folytatta. 1944–1945 között a Székely Nemzeti Múzeum munkatársa. 1943-ban védte meg doktori disszertációját *A komollói erődített római tábor* címmel, amely a délkelet-erdélyi dák-római együttélést cáfolta.¹⁷⁷ Több mint négy évtizeden keresztül, 1949–1990 között, a Székely Nemzeti Múzeum igazgatója volt. Több tudományos cikk, tanulmány,

---

175 *Háromszék*, 2012. március 17. http://www.3szek.ro/load/cikk/47512/fabian_erno:_az_első_szabad_marcius_haromszeken_naplojegyzetek_1990 (letöltve: 2012. október 3.)

176 *Erdélyi magyar ki kicsoda 2000...* i.m. 604. p.

177 Boér Hunor: *Egy román államiként is magyar tudományos intézet kiteljesítője – Székely Zoltán és múzeuma*. In: Székely Zsolt (szerk.): *Emlékkönyv Székely Zoltán születésének 100. évfordulójára*. Sepsiszentgyörgy, Háromszék Vármegye Kiadó, 2012., 21. p.

kötet szerzője és kitüntetés birtokosa. 2000. szeptember 1-jén hunyt el Sepsiszentgyörgyön¹⁷⁸

SZŐCS KÁLMÁN közgazdász (1930. december 21., Kézdivásárhely). Középiskolai tanulmányait a kézdivásárhelyi, majd a sepsiszentgyörgyi fiúgimnáziumban végezte. 1947-től a KISZ alapszervezeti tagja. 1955-ben a Bolyai Tudományegyetemen szerzett közgazdasági diplomát. Egyetemi tanulmányainak elvégzése után rövid ideig a kézdivásárhelyi Aprozar pénztárosa, majd a Mezőgazdasági Bank helyi fiókjának ellenőre. 1956–1959 között a Mezőgazdasági Bank csíkszeredai fiókjának igazgatója volt, ahonnan a helyi Állami Mezőgazdasági Vállalat (I.A.S.) tervosztály-vezetőjévé léptették elő. 1961-től a Kézdivásárhely rajoni néptanács technikusa, majd a pénzügyi osztály vezetője volt. A megválasztást követően a megyei pártbizottság tagjává választották és a pénzügyi igazgatóság igazgatójává nevezték ki.

---

178 *Erdélyi magyar ki kicsoda 2000...* i.m. 621. p.

REZUMAT

Reforma administrativă din 1968 face parte din planul politico-economic elaborat și realizat de Nicolae Ceaușescu și conducerea de partid după 1965. Prin desființarea sistemului regiunilor și înființarea unor structuri administrative mai mici, noua conducere de partid urmărea crearea unui sistem economic mai eficient și totodată o schimbare controlată în cadrul vechei elite politice. În acest amplu proces de restructurare și reorganizare, vrând nevrând partidul s-a izbit și de problema națională, mai ales în cazul zonelor locuite în proporții mari (și) de minorități, ca de ex. în cazul Ținutului Secuiesc, fosta Regiune Autonomă Maghiară. Pe baza primului proiect, această regiune ar fi fost împărțită între județele Mureș și Ciuc-Odorhei în așa fel, ca cea mai mare parte a regiunii, 7.459 kilometri pătrați ar fi ajuns în componența ultimului, numit și „județul mare secuiesc”. În componența acestui județ secuiesc ar fi intrat raioanele: Gheorgheni, Ciuc, Odorhei, Sfântu Gheorghe și Târgu Secuiesc.

Un caz aparte în discuția privind viitorul administrativ al teritoriului secuiesc a fost problema celor două raioane, Sfântu Gheorghe și Târgu Secuiesc, cu o populație majoritară maghiară, care începând din 1960 aparțineau de Regiunea Brașov. Până în anul 1950, aceste două raioane erau incluse în fostul județ Trei Scaune, înființat în 1876, cu centrul la Sfântu Gheorghe. Între 1950–1952 aparțineau de Regiunea Brașov, iar în 1952, în urma modificărilor administrative, au fost incluse în Regiunea Autonomă Maghiară. Potrivit documentelor și bibliografiei cercetate, conducerea din Brașov, susținută de conducerea de partid din orașul Sfântu Gheorghe, milita pentru introducerea celor două raioane în structurile viitorului județ Brașov. Argumentul principal era cel economic, și anume gravitatea economică a acestor localități spre Brașov.

Pentru o mare parte a populației și a elitei culturale locale, interesul tradițional, etnic (rămânerea maghiarilor din zonă într-o singură structură administrativă) prescria însă orice altă propunere. În urma a unor discuții și acțiuni propagandistice a devenit destul de clar că o mare parte a populației din cele două raioane nu dorea să aparțină de județul Brașov. Pe baza propunerilor populației, a intelectualilor din zonă și prin implicarea elitei politice maghiare, a început să se contureze planul unui nou județ în jurul nucleului raioanelor Sfântu Gheorghe și Târgu Secuiesc. Aceste cereri au fost transmise conducerii de partid care, în cele din urmă, a decis înființarea județului Covasna. Astfel, în data de 10 februarie, într-un raport al CC, a apărut știrea că viitorul județ Covasna, cu reședința în orașul Sfântu Gheorghe, urmează să cuprindă localitățile din raioanele Sfântu Gheorghe și Târgu Secuiesc, precum și unele comune din raionul Ciuc.

Județul Covasna a fost înființată practic pe vechea structură a județului Trei Scaune. Perioada între 1968–1972 a fost una specială în istoria județului. După reforma

administrativă din 1968, locuitorii noului județ au beneficiat de noi posibilități socio-culturale. Au fost înființate noi fabrici, uzine și nu în ultimul rând, instituții culturale, care în această perioadă au depus o bogată activitate pe întreg teritoriul județului. Această perioadă de prosperare culturală a luat sfârșit după elaborarea Tezelor din iulie din 1971 și schimbările politico-ideologice aduse de minirevoluția culturală elaborată de Nicolae Ceaușescu. Tot în această perioadă (1972) și-a dat demisia și primul secretar județean Károly Király și nu în ultimul rând a început un nou cincinal, care a favorizat dezvoltarea industriei grele în defavoarea micii industrii locale.

VÁLOGATOTT BIBLIOGRÁFIA

Levéltári források

Arhivele Naționale ale României (ANR)

Fond Comitetul Central al PCR, Cancelarie (RKP KB Titkárság)

Fond Comitetul Central al PCR, Secția Organizatorică (RKP KB Szervezési osztály)

Biroul Județean Covasna al Arhivelor Naționale (BJAN CV)

Fond Comitetul Județean al PCR Covasna (RKP Kovászna megyei Tanácsa) Fond nr. 535)

Fond Comitetul pentru Presă și Tipărituri, jud. Covasna (Sajtó és Nyomtatványok Kovászna megyei Tanácsa)

Fond Comitetul Raional al PCR Târgu Secuiesc (RKP Kézdivásárhely rajoni Tanácsa)

Fond Primăria comunei Bățanii Mari (Nagybacón község polgármesteri hivatala)

Fond Primăria comunei Bodoc (Sepsibodok község polgármesteri hivatala)

Fond Primăria comunei Brăduț (Bardóc község polgármesteri hivatala)

Fond Primăria comunei Cătălina (Szenkatolna község polgármesteri hivatala)

Fond Primăria comunei Moacșa (Maksa község polgármesteri hivatala)

Fond Primăria orașului Covasna (Kovászna város polgármesteri hivatala)

Fond Primăria comunei Valea Crișului (Kőröspatak község polgármesteri hivatala)

Fond Sfatul Popular Raional Târgu Secuiesc (Kézdi rajon Néptanácsa)

Jakabffy Elemér Alapítvány Kézirattára (Kolozsvár) (JEA KT)

Consiliul Județean de Artă și Cultură, Covasna (Kovászna megyei Kulturális és Művészeti Bizottság)

Politikatörténeti és Szakszervezeti Levéltár (Budapest) (PTSzL)

Fond 917

Serviciul Județean Brașov al Arhivelor Naționale (SJAN BV)

Fond Comitetul Județean PCR Brașov (RKP Brassó megyei Tanácsa)

Fond Sfat Popular Regional Brașov (Brassó Tartomány Néptanácsa)

Statisztikák, segédletek, hivatalos kiadványok

- A Magyar Szent Korona Országainak helységnévtára 1913.* Pesti Könyvnyomda Részvénytársaság, Budapest, 1913.
- Anuarul statistic al județului Covasna 1970.* Direcția Județeană de Statistică Covasna, h.n., 1970.
- Anuarul statistic al județului Covasna 1976.* Direcția Județeană de Statistică Covasna, h.n., 1976.
- Anuarul Statistic al Republicii Socialiste România.* Direcția Generală de Statistică, h.n. [különböző kötetek 1968 és 1976 közötti évekből]
- Congresul al IX-lea al Partidului Comunist Român 19–24 iulie 1965.* Editura Politică, București, 1965.
- Demeter Lajos: *Sepsiszentgyörgyi személyiségek, A–J.* Sepsiszentgyörgy Kiadó. Sepsiszentgyörgy, 2013, kézirat.
- Erdélyi magyar ki kicsoda 2000.* Szerk. Takács Csaba–Stanik István. RMDSZ-Scripta Kiadó, Nagyvárad, 2000.
- Erdélyi magyar ki kicsoda 2010.* Szerk. Stanik István. RMDSZ-BMC Kiadó, Kolozsvár, 2010.
- Indicatorul statistic al satelor și unităților administrative din România.* K.n., București, 1932.
- Kovászna megye a két ötéves terv határán. Megvalósítások és távlatok.* Szerk. Bálint Gyula–Szabó István. RKP Kovászna Megyei Bizottságának Propaganda Osztálya, Sepsiszentgyörgy, é. n.
- Membrii C.C. al P.C.R. 1945–1989. Dicționar.* Coordonator: Florica Dobre. Editura Enciclopedică, București, 2004.
- Mi, az '52-esek. A Székely Mikó Kollégiumtól a Magyar Fiú- és Leánylíceumig.* Szerk. Botos Ferenc–Kónya Ádám. T3 Kiadó, Sepsiszentgyörgy, 2007.
- Romániai magyar irodalmi lexikon.* Szerk. Balogh Edgár. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1981.
- THIRRING LAJOS: Vármegyéink területe, népességfejlődése, népsűrűsége és közigazgatási felosztása. *Statisztikai szemle.*, 1942/4.
- VARGA E. ÁRPÁD: *Erdély etnikai és felekezeti statisztikája I.* Pro-Print Könyvkiadó, Csíkszereda, 1999.

Szakkönyvek

- B. KOVÁCS ANDRÁS: *Szétszabdalt Székelyföld*. Mentor Könyvkiadó, Marosvásárhely, 2006.
- BÁNYAI JÁNOS: *A Magyar Autonóm Tartomány hasznosítható ásványi kincsei*. Tudományos Könyvkiadó, Bukarest, 1957.
- Uő: *Székelyföld természeti kincsei és csodás ritkaságai*. K.n., Székelyudvarhely, 1938.
- DENNIS DELETANT: *România sub regimul comunist*. Fundația Academia Civică, București, 1997.
- GAGYI JÓZSEF: *Fejezetek Románia huszadik századi társadalomtörténetéhez*. Mentor Könyvkiadó, Marosvásárhely, 2009.
- HÖNCZ LÁSZLÓ: *Bűnösként is győztes (Ilyen a történelem kereke)*. Szerzői kiadás, Sepsiszentgyörgy, 2009.
- INCZE LÁSZLÓ: *A rendtartó székely város. Tanulmányok, cikkek, beszélgetések Kézdivásárhely múltjáról és múzeumáról*. Polis Könyvkiadó, Kolozsvár, 2012.
- KÁNTOR LAJOS–KÖTŐ JÓZSEF: *Magyar színház Erdélyben (1919–1992)*. Integral Kiadó, Bukarest, 1998.
- KIRÁLY KÁROLY: *Nyílt kártyákkal. Önéletírás és naplójegyzetek*. Nap Kiadó, Budapest, 1995.
- KUSZÁLIK PÉTER: *Erdélyi hírlapok és folyóiratok 1940–1989*. Teleki László Alapítvány – Közép-Európa Intézet, Budapest, 1996.
- L. BALOGH BÉNI: *A magyar-román kapcsolatok 1939–1940-ben és a második bécsi döntés*. Pro-Print Könyvkiadó, Csíkszereda, 2001.
- Uő: *Küzdelem Erdélyért. A magyar-román viszony és a kisebbségi kérdés 1940–1944*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 2013.
- LŐRINCZ D. JÓZSEF: *Az átmenet közéleti értékei a mindennapi életben*. Pro-Print Könyvkiadó, Csíkszereda, 2004.
- MÁTHÉ JÁNOS: *Magyarhermány kronológiája*. Szerk. László Márton. Pro-Print Könyvkiadó, Csíkszereda, 2009.
- MIOARA ANTON–IOAN CHIPER: *Instaurarea regimului Ceaușescu. Continuitate și ruptură în relațiile româno-sovietice*. Institutul Român de Studii Internaționale „Nicolae Titulescu”, București, 2003.
- NAGY MARIANN: *A magyar mezőgazdaság regionális szerkezete a 20. század elején*. Gondolat, Budapest, 2003.
- NAGY MIHÁLY ZOLTÁN–OLTI ÁGOSTON: *Érdekképviselő vagy pártpolitika? Iratok a Magyar Népi Szövetség történetéhez 1944–1953*. Pro-Print Könyvkiadó, Csíkszereda, 2009.
- NOVÁK CSABA ZOLTÁN: *Aranykorszak? A Ceaușescu-rendszer magyarságpolitikája I. (1964–1975)*. Pro-Print Könyvkiadó, Csíkszereda, 2011.

- PAVEL CÂMPEANU: *Ceaușescu, anii numărătorii inverse*. Polirom, Iași, 2002.
- Raport final al Comisiei Prezidențiale pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România*. Szerk. Vladimir Tismăneanu, Dorin Dobrințu, Cristian Vasile. Humanitas, București, 2007.
- RODRIGUE, JEAN PAUL: *The Geography of Transport Systems*. 3rd edition. Routledge, New York, 2013. (<http://people.hofstra.edu/geotrans-index.htm>. Letöltve: 2013. szeptember 5.)
- RONNAS, PER: *Urbanization in Romania. A Geography of Social and Economic Change Since Independence*. EFI, Stockholm, 1984.
- SARÁNY ISTVÁN–SZABÓ KATALIN: *Megyecsínálók*. Státus Könyvkiadó, Csíkszereda, 2001.
- SOMBORI SÁNDOR: *Katedra és színpad. Zajló esztendők III*. Európa Kiadó, Sepsiszentgyörgy, 1997.
- STEFANO BOTTONI: *Sztálin a Székelyeknél. A Magyar Autonóm Tartomány története (1952–1960)*. Pro-Print Könyvkiadó, Csíkszereda, 2008.
- Tékák az időben. Sepsiszentgyörgyi könyvtárak a Kaszinótól a Bod Péter Megyei Könyvtárig*. Szerk. Demeter Lajos. Háromszék Vármegye Kiadó, Sepsiszentgyörgy, 2012.
- VASILE MERUȚIU: *Județele din Ardeal și din Banat. Evoluția teritorială*. Institutul de Arte Grafice, Cluj, 1929.
- VINCZE GÁBOR: *Illúziók és csalódások. Fejezetek a romániai magyarság második világháború utáni történetéből*. Státus Könyvkiadó, Csíkszereda, 1999.
- Uő: *Történeti kényszerpályák–kisebbségi reálpolitikák II. Dokumentumok a romániai magyar kisebbség történetének tanulmányozásához 1944–1989*. Pro-Print Könyvkiadó, Csíkszereda, 2003.
- VLADIMIR TISMĂNEANU: *Stalinism pentru eternitate. O istorie politică a comunismului românesc*. Polirom, Iași, 2005.

Tanulmányok

- ALEXANDRU-MURAD MIRONOV: Tot mai departe de Moscova. Politica externă a regimului Ceaușescu. *Arhivele Totalitarismului*, 2002. 3–4 sz. 228–255. p.
- BALÁZS LAJOS: Színpadra vitt népszokások. In: Szerk. Bíró Zoltán, Gagy József, Péntek János: *Néphagyományok új környezetben. Tanulmányok a folklorizmus köréből*. Kriterion, Bukarest, 1987, 147–161. p.
- BÍRÓ ZOLTÁN – GAGYI JÓZSEF: A folklorizmus háttéréről. In: Szerk. Bíró Zoltán, Gagy József, Péntek János: *Néphagyományok új környezetben. Tanulmányok a folklorizmus köréből*. Kriterion, Bukarest, 1987. 63–81. p.
- BOÉR HUNOR: Egy román államként is magyar tudományos intézet kiteljesítője – Székely Zoltán és múzeuma. In: Szerk. Székely Zoltán: *Emlékkönyv Székely Zoltán születésének 100. évfordulójára*. Háromszék Vármegye Kiadó, Sepsiszentgyörgy, 2012. 11–35. p.
- UŐ–GAGYI JÓZSEF: Ideológusok és szakemberek. In: Szerk. Bárdi Nándor: *Autonóm magyarok? Székelyföld változása az ötvenes években*. Pro-Print Könyvkiadó, Csíkszereda, 2005. 508–571. p.
- CSEREY ZOLTÁN: Székely és szász székek megszüntetése, a megyerendszer általánosítása Erdélyben 1876-ban. In: Uő: *Önkormányzatiság és katonai hatalom Háromszéken a 18–19. században*. Charta, Sepsiszentgyörgy, 2009. 239–249. p.
- DEMETER CSANÁD: A székelyföldi oktatás az 1960–1980-as években. *Pro Minoritate*, 2012/Tavaszi. 93–109. p.
- Uő: Hargita és Kovászna megye közművelődése a korabeli magyar sajtóban. In: *Közbeszéd és önismeret*. Medea Egyesület – Közművelődés, Kolozsvár, 2009. 78–91. p.
- Uő: Szoci kultúra és rock. A romániai magyar beatzene rövid tündöklése és bukása. <http://multikult.transindex.ro/?cikk=13404> (letöltve: 2013. május).
- Uő: Urbanizációs kísérletek Székelyföld elmaradott régióiban. *Pro Minoritate*, 2011/Tél. 83–103. p.
- GAGYI JÓZSEF: A szocialista modernizáció kezdetei Románia egy elmaradott régiójában. Hatalom, szakértelem, átalakulás. In: Szerk. Bárdi Nándor: *Autonóm magyarok? Székelyföld változása az ötvenes években*. Pro-Print Könyvkiadó, Csíkszereda, 2005. 445–476. p.
- Uő: Az új elit a Székelyföldön. Hargita megyei változások 1968 után. *Társadalmi Szemle*, 1997. 4. sz. 58–69. p.
- Uő: Határ, amely összeköt. *Regio*, 2003. 3. sz. 126–148. p.
- HUNYA GÁBOR: A Ceaușescu-korszak gazdasága. In: *Románia 1944–1990. Gazdaság-és politikatörténet*. Atlantisz-Medvetánc, Budapest, 1990. 49–85. p.
- INCZE LÁSZLÓ: A kézdivásárhelyi múzeum rövid története. In: *Emlékkönyv a kézdivásárhelyi múzeum 25. évfordulójára*. Médium, Sepsiszentgyörgy, 1997. 5–36. p.

- JUHÁSZ ANDRÁS: *A Kovászna megyei (Románia) magyarság demográfiai, kulturális stb. adatai a Megyei Tükör című napilap tükrében, 1970.* (Kézirat, 1987). (JEA KT, K 16)
- NAGY BOTOND: Mozgalom Erdővidék közigazgatási egyesítéséért (1876–1914). *Székelyszó*, 2004. 7. sz. 77–111. p.
- NOVÁK CSABA ZOLTÁN: A Brezsnyev-doktrína és a szovjet nemzetiségpolitikai fordulat kelet-közép-európai következményei. In: Szerk. Bárdi Nándor – Fedinec Csilla – Szarka László: *Kisebbségi magyar közösségek a 20. században*. Gondolat Kiadó – MTA Kisebbségkutató Intézet, Budapest, 2008. 274–277. p.
- Uő: A Magyar Autonóm Tartomány elitjének kialakulása. In: Szerk. Fedinec Csilla: *Nemzet a társadalomban*. Teleki László Alapítvány, Budapest, 2004. 191–202. p.
- Uő: Területrendezés a hetvenes-nyolcvanas évek Romániájában. In: Szerk. Á. Varga László: *URBS Magyar Várostörténeti Évkönyv V. K.n.*, Budapest, 2010. 149–168. p.
- Uő-OLTI ÁGOSTON: Udvarhely vagy Csíkszereda? Harc a megyeszékhelyért (Egy csíkszeredai küldöttség Nicolae Ceaușescunál 1968-ban). *Székelyszó*, 2008. 7. sz. 85–109. p.
- POMOGÁTS BÉLA: A Forrás második költőnemzedéke – A szülőföld és a közösség élményei. *Helikon*. 2011. 1. sz. 6–7. p.
- STEFANO BOTTONI: A sztálini „kis Magyarország” megalakítása (1952). *Regio*, 2003. 3. sz. 89–125. p.

Sajtó, hivatalos közlönyök

Cuvântul Nou (Sepsiszentgyörgy)
Hargita (Csíkszereda)
Háromszék (Sepsiszentgyörgy)
Korunk (Kolozsvár)
Megyei Tükör (Sepsiszentgyörgy)
Buletinul Oficial (Bukarest)
Monitorul Oficial (Bukarest)
Romániai Magyar Szó (Bukarest)
Scânteia (Bukarest)
Vörös Zászló (Marosvásárhely)

RÖVIDÍTÉSEK JEGYZÉKE

- ANR – Arhivele Naționale ale României
- ASE – Academia de Studii Economice (Gazdaságtudományi Akadémia)
- ARLUS – Asociația Română pentru strângerea Legăturilor cu Uniunea Sovietică (Egyesület Románia és a Szovjetunió Közötti Kapcsolat Megerősítésére)
- ATÁ – Autó és Traktorállomás
- BJAN CV – Biroul Județean Covasna a Arhivelor Naționale (Román Nemzeti Levéltárak Kovászna megyei Irodája)
- CC – Comitetul Central (Központi Bizottság)
- CEC – Casa de Economii și Consemnațiuni (Országos Takarékpénztár)
- CJ – Comitetul Județean (Megyei Bizottság)
- CV – Covasna (județ) (Kovászna megye)
- DGSP – Direcția Generală a Securității Poporului (Országos Népbiztonság Igazgatósága)
- DGSS – Direcția Generală a Securității Statului (Országos Állambiztonsági Igazgatóság)
- IAS – Întreprindere Agricolă de Stat (Állami Mezőgazdasági Vállalat – ÁMV)
- ICIL – Întreprinderea de Colectare și Industrializare a Laptelui (Tejbegyűjtő és -feldolgozó Vállalat)
- ICR – Întreprinderea de Comerț Raională (Rajoni Kereskedelmi Vállalat)
- IGO – Întreprinderea de Gospodărie Orașenească (Városgazdálkodási Vállalat)
- IMA – Întreprindere Mecanizată Agricolă (Gépesített Mezőgazdasági Vállalat – GMV)
- I PROFIL – Întreprinderea de Produse Finite din Lemn (Fatermékeket gyártó Vállalat)
- IRIC – Întreprinderea de Industrializare a Cărnii (Húsfeldolgozó Vállalat)
- JEA KT – Jakabffy Elemér Alapítvány Kézirattára
- KAM – Kulturális Antropológiai Műhely
- KB – Központi Bizottság
- KISZ – Kommunista Ifjak Szövetsége
- MAT – Magyar Autonóm Tartomány
- MMAT – Maros Magyar Autonóm Tartomány
- MNDT – Magyar Nemzetiségű Dolgozók Tanácsa

- MNSZ – Magyar Népi Szövetség
- PB – Politikai Bűró
- PECO – Produse Etilate cu Cifră Octanică (Etilált Oktánszámú Termékek – üzemanyag-töltő állomás)
- PTSZL – Politikatörténeti és Szakszervezeti Levéltár
- RKP – Román Kommunista Párt
- RMP – Román Munkáspárt
- RSZÁSZ – Romániai Szakszervezetek Általános Szövetsége
- SJAN BV – Serviciul Județean Brașov a Arhivelor Naționale (Román Nemzeti Levéltárak Brassó megyei Irodája)
- SZNM – Székely Nemzeti Múzeum
- UGSR – Uniunea Generală a Sindicatelor din România (Romániai Szakszervezetek Általános Tanácsa)
- UNCAP – Uniunea Națională a Cooperativelor Agricole de Producție (Mezőgazdasági Termelőszövetkezetek Országos Szövetsége)
- URCAP – Uniunea Raională a Cooperativelor Agricole de Producție (Mezőgazdasági Termelőszövetkezetek Rajoni Szövetsége)
- VB – Végrehajtó Bizottság

SZEMÉLYNÉVMUTATÓ

A

Ady Endre 103
Albert Ernő 12, 78, 249, 268
Alecsandri, Vasile 103, 126
Alexandrescu, Sică 250
Anastasiu, Dorin 248
Andersen, Hans Christian 263
Antal István 78
Anton, Mioara 17, 282
Apáczai Csere János 271
Apostol, Gheorghe 20, 22, 60, 245, 25²
Áprily Lajos 126, 252
Arany János 121
Ardeleanu, Ioan 88
Arghezi, Tudor 126, 135
Áros Károly 135

B

B. Kovács András 9, 45, 105, 186, 282
Bács Piroska 78
Băduleşteanu, Şerban 59
Bákai Balázs 46
Balázs Antal 62
Balázs István 127, 260
Balázs Lajos 111, 162, 284
Balázs Vilmos 78
Bălcescu, Nicolae 103
Bálint András 118
Bálint Béla 72, 268
Bálint Gyula 59, 116, 146, 281
Balogh Edgár 114, 152, 162, 252, 268, 281

Balogh József 266
Balogh Rozália 78
Bán Ernő 132, 251, 256
Banc, Iosif 22, 25, 99, 201, 250
Bányai János 144, 282
Bányai László 19, 165
Bányász István 248
Bár Ernő 154, 155, 156
Barabás Miklós 154, 155, 156
Baranga, Aurel 251
Bárdi Nándor 12, 151, 284, 285
Bardócz Gyöngyi 263
Bardócz Rozália 78
Bârlădeanu, Alexandru 19, 20, 245
Barta Ioan 153
Bartók Béla 126
Bartok Vilma 78
Bartos Endre 117
Bartos Gabriella 12, 127, 130, 131, 157,
159, 260, 261, 263
Báthory Zsigmond 133, 137, 259
Batternay Tibor 264
Becsei Pál 249
Bede Gyula 23
Bede László 49, 78, 250
Behár György 265
Benczédi/Benczédy Sándor 127
Bencsik János 142
Bene András 141
Bene József 128
Benedek Elek 103

- Benedek Flóra 152, 157
 Benedek Géza 23, 49, 269
 Benedek Marcell 152
 Berde Zoltán 47, 142
 Bereczky Vilma 261
 Berszán Lajos 78
 Berta Ştefan 86
 Bethlen Gábor 252
 Binder Pál 154
 Bíró A. Zoltán 9, 111, 162
 Bíró Iván Géza 247
 Bíró Levente 250
 Bíró Miklós 127
 Bíró Zoltán 111, 112, 284
 Birt, Aurel 59
 Birtalan Ibolya 47
 Bitai Irén 119
 Bitay Árpád 262
 Bitay Pál 109
 Bitay Zoltán 127
 Blajovici, Petre 19
 Blénesi Vilmos 78
 Bobeş, Mariana 78
 Bod Erzsébet 261
 Bod Péter 153, 159, 251
 Boda Samu 211
 Bodnăras, Emil 19, 60
 Bodosi Dániel 258, 260, 263
 Boér Hunor 12, 151, 276, 284
 Bogdán László 137, 140
 Bogdan, Nicolae 72, 76, 78
 Boireu/Boieru Gheorghe 259
 Bokor Andor 132
 Bolyai Farkas 171
 Bordaş, Ioan 29
 Bordy András 255
 Boros Árpád 249
 Boros Jenő 78
 Bortnyik György 53, 90, 108, 114, 122–
 124, 128, 129, 133–135, 139, 140,
 149, 150, 155–161, 166–170, 203,
 204, 219–223
 Botos Ferenc 271, 281
 Bottoni, Stefano 12, 18, 75, 111, 121,
 171, 189, 283, 285
 Bögözi Sándor 120, 127
 Bölöni Farkas Sándor 154
 Bözödi György 152, 162, 254
 Brandon, Thomas 253
 Bránis/Branis László 52, 71, 99, 241, 246
 Bratu, N. Ioan 78
 Breitenhover, Anton 19
 Buceleanu, Nicolae 96
 Bucur, Ştefan 30
 Buda Péter 211
 Buda, Petre Ion 72, 76, 78
 Bujor, Almăşan 164
 Bulat, Ana 249
 Bunica, Mihai/Bunika Mihály 88
 Buzás Imre 78

C

- Calotescu, Andrei 80, 251
 Calotescu, Virgil 255
 Câmpeanu, Pavel 94, 283
 Camus, Albert 250
 Canacheu, Aurel 246
 Caragiale, I. L. 112, 117, 133, 164

- Ceauşescu, Nicolae 10, 11, 17–23, 25, 26, 46, 51, 52, 55–57, 60, 71, 91, 93–96, 99, 101, 103, 104, 136, 151, 171, 186–188, 213, 214, 236, 237, 239–241, 245, 278, 282, 282–285
- Chiper, Ioan 17, 282
- Chivărar, Gheorghe 59, 63, 72, 73, 76, 78
- Cioflec, Romulus 265
- Codarcea, Alexandru 19
- Codrescu, Constantin 264, 266
- Cojan, Gheorghe 36
- Cosma, Ion 267
- Czompó Enikő 47
- Czakó Ádám 119
- Czegő Zoltán 117, 135, 137, 140, 142, 146, 147, 212
- Czikó Árpád 45, 52, 75, 80, 88, 100, 105, 148, 158, 189, 191, 211, 212, 251, 259, 267, 269
- Czompó Irén 33
- Cs**
- Csáki Miklós 30
- Csávossy György 257
- Cseh Ida 153
- Cserey Zoltán 7, 150, 284
- Csiki László 117, 118, 135, 137, 140–142, 146, 147, 173
- Csokonai Vitéz Mihály 126
- Csutak Vilmos 249
- D**
- Daia, Tudor 59
- Daicoviciu, Constantin 19, 24
- Dali Sándor 72, 76, 80, 117, 135, 137, 139, 156, 246, 249, 262, 270
- Dankanics Ádám 137
- Dankó Pista 121, 134
- Darkó Zsigmond 264
- Deák Barna 127, 260, 263
- Deák M. Ria 127, 130, 142, 260, 263
- Debreczy Sándor 154
- Dej, Gheorghe – Gheorghiu 17, 92–94
- Deletant, Dennis 17, 91, 282
- Demény Lajos 154, 162
- Demeter Csanád 9, 116, 162, 163, 171, 284
- Demeter Lajos 12, 125, 269, 281, 283
- Dénes Etelka 127
- Dezső Miklós 127
- Dincă, Lucian 80
- Dinu, Nicolae 250
- Dobalyi János 35
- Dobolyi Annamária 12
- Dobre, Florica 271
- Dobrincu, Dorin 95, 283
- Domokos Géza 265
- Domokos László 172
- Donciu, Vasile 96, 248
- Donea, Andrei 19
- Dózsa György 133, 154, 260
- Drăghici, Alexandru 19, 23–26, 60, 71, 93, 94, 235
- Dragoş, Ioan 59, 72, 73, 76, 80, 88, 90, 259
- Drunek Zoltán 80, 107, 191, 259, 266, 270

Dukász Anna 94, 96, 109, 132, 134, 248,
249, 250, 253

Dumitru, Dumitru 19

E

Egyed Ákos 152, 162, 254

Elekes Tibor 13

Eminescu, Mihai 26, 103

Engels, Friedrich 163, 164

Ercse Laura 12

Eröss János 118

Everac, Paul 264

F

Fábián Ernő 23, 45, 49, 51, 264, 270, 276

Farkas Árpád 110, 120, 135, 137, 140,
141, 148, 252

Faulkner, William 250

Fazakas Lajos 71, 80, 92, 248

Fazakas Zsigmond 80

Fazekas János 19, 21–23, 25, 26, 46, 48,
56, 53, 54, 56, 71, 96, 153, 165, 235,
247, 248, 253

Fedinec Csilla 285

Féder Zoltán 110

Fekete Gábor 46

Fekete Gyula 109

Ferenczes István 138

Filoftea, Radu 264

Fodor Imecs Anna 110

Fodró Márta 144

Fogarasi György 248

Fóris István 93, 94

Füstös Imre 72, 76, 80, 96, 246

G

G. Olosz Ella 119, 144, 247, 258

Gaál Gábor 135

Gábor Áron 47, 101, 103, 132, 137, 152,
153, 157, 251, 253, 255, 284

Gaciu, Ştefan 88

Gagyi József 9, 12, 18, 55, 111, 112, 151,
185, 282, 284

Gajzágó Márton 119, 135, 138, 144, 145,
147, 208, 209, 212, 213

Gaál Gábor 135

Gálfalvi György 135

Gálfalvi Zsolt 161, 263, 264

Gáll Lajos 35

Gáll Mihály 80

Garai Jenő 80

Gavrilescu, Zoe 258, 259

Gazda István 49

Gazda József 127, 129

Gazda László 209, 212

Gere Mihály 19, 20, 55, 71, 92–94, 201,
245, 247, 250, 256

Ghilia, Alecu 255

Goethe, Johann Wolfgang 260

Gogol, Nyikolaj Vasziljevics 163, 256

Gorkij, Makszim 257

Gödri Ferenc 10, 256

Gödri László 80

Görgey Gábor 252

Grad, Ioan 80

Gy

Gyárfás Jenő 47, 127, 130, 131, 158, 257,
260, 261, 163

Gyenes László 262

György Róza 80

Györgyjakab Miklós 59, 62, 73, 251, 271

H

Haim Sándor 59

Hajdú Győző 46

Haszmann Pál 118, 141, 153, 159

Hegyi Attila 96, 248

Hegyi Zoltán 80, 96, 211

Herédi Gusztáv 135, 137

Hervai Zoltán 127, 129, 130, 260, 263

Horváth Béla 132

Hubesz Walter 120

Hunya Gábor 186, 284

Hunyadi László 154, 156

I

Ioanovici, Virgil 19, 22

Ibsen, Henrik 264

ifj. Sütő Béla 118

Ilarie, Avram 72, 76, 78, 268

Illyés Gyula 266

Imets László 250

Imreh István 12, 62, 152, 254

Incze István 127

Incze László 12, 127, 129, 152, 158, 282,
284

Ionescu, Alexandru 262

Ionescu, Dumitru 88

István Attila 125, 126, 141

Iurcenco, Angela 248

Izmael László 252

Izsák Ferenc 73, 88, 172, 249, 251, 264,
271

Izsák Rudolf 73, 82, 88, 251

J

Jakab András 55

Jakab Antal 109

Jakab István 82

Jakab Kálmán 27

Jakabos Imola 127

Jakabos István 118, 263

Jáni András 49

János Pál 56

Jecza Péter 154

Jecza Tibor 137

Jivăleanu, Maria 250

József Attila 266

József Álmos 149, 150, 155, 160, 219,
220, 222

Juhász András 176, 178, 285

Juhász Gyula 126

K

Kántor Lajos 132, 133, 246, 282

Katona Szabó István 152

Kelemen András 127

Kelemen Dénes 118

Kelemen József 249

Kerekes Sándor 127

Kinda István 125

Kinda Kálmán 127, 263

Király Károly 9, 11, 23, 50–52, 59, 60, 71–
73, 76, 82, 86, 90, 92, 95, 96, 99–102,
104–107, 109, 136, 153, 157, 158,
161, 164–166, 170, 191, 220, 239,
246, 250, 251, 253, 256, 257, 259,
262, 264, 272, 282

Kisgyörgy Tamás 127, 130, 135, 146, 247,
260
Kisgyörgy Tibor 82
Kisgyörgy Zoltán 144, 208, 209, 254
Kiss Béla 263
Kolcza János 53, 153
Kónya Ádám 119, 120, 143, 144, 146,
155, 271, 281
Kónya G. Zoltán 82
Koós János 261
Koppándi Sándor 50, 71
Koródi/Kóródi/Kórodi István 90, 105,
106, 168, 170, 259, 272
Kosztándi Jenő 127, 129, 130, 142, 247,
269, 263
Kosztándi Katalin 118
Kovács Dezső 132, 250
Kovács György 20
Kovács Péter 162
Kováts Lajos 153
Kozák Albert 12, 110
Kozák Kálmán 59, 88, 90, 246
Kozma Mária 82
Kozsokár Gábor 264, 265
Köllő Béla 128, 142
Kőrösi Csoma Sándor 154, 251, 252,
264, 271
Kötő József 132, 133, 246–257, 259, 260,
263, 264
Kövér Lajos 30
Krléza, Miroslav 248
Kulcsár Rudolf 31
Kuszálik Péter 282
Kuti Aranka 82

L

L. Balogh Béni 8, 282
László Attila 109, 120, 254
László Gyula 59, 62, 72, 88, 90, 272
László Károly 263
Lázár Mihály 82
Lengyel László 191, 211, 212
Lenin, V. I. 121, 163
Lewitt, Saul 246
Lobonț Ioan 261
Loga, Vasile 84
Lőrincz D. József 12, 111, 136, 282
Lőrincz Lajos 120
Lugossy László 127, 260
Lukács Viktor 59, 82
Lupu, Marin 19

M

Madaras Gábor 155
Magyari Lajos 118, 135, 137, 140, 141,
155, 252
Magyari Zoltán 30
Májér Ernő 164
Makó Árpád 90, 264
Malinschi, Vasile 19
Mănescu, Manea 19, 247
Maniu, Iuliu 7
Már Dénes 118
Már Éva 118
Mărculescu, Ion 19
Mărcuș, Ioan 29
Marincea, Florea 246
Markó Béla 137
Márton Áron 113

Márton Albert 49, 153, 157
Márton Gyula 119
Máthé Ferenc 118
Máthé István 59, 72, 88
Máthé János 141, 152, 282
Mattis János 127, 260
Mattis-Teutsch János 126, 142, 247, 263
Mátyás Árpád 117, 254
Maurer, Gheorghe 20, 22, 56, 60, 96, 186,
245, 248
Mikes Kelemen 154, 262, 268, 271
Miklóssy Mária 127, 260, 263
Militaru, Aldea 22
Militaru, Stelian 59
Mironov, Alexandru – Murad 17, 284
Mizil, Paul Niculescu 19, 20, 60, 245, 272
Mocsáry Béla 59
Moghioroş, Alexandru/Mogyorós Sán-
dor 171
Moldovan, Grigore 47
Moldovan, Nicolae 59, 109, 166
Molnár József 59, 72, 76, 82
Molnár Mária 135
Muşatescu, Tudor 266
Munteanu, Ovidiu 56
Murza, Nicolae 59

N

Nagy Béla 118, 141, 157
Nagy Botond 7, 12, 285
Nagy Ervin 127, 145, 260
Nagy Éva 118
Nagy Ferdinánd 92, 107, 159, 164, 168,
264–266, 273

Nagy Mihály Zoltán 91, 282
Nagy Piroska 82, 94
Nemes Levente 133, 154
Németh József 23, 31, 72, 76, 82, 97, 246
Németh László 72, 73, 76, 82, 133, 246,
251, 273
Nistor, Octavian 250
Nixon, Richard 91
Novák Csaba Zoltán 9, 10, 224, 282, 285
Novák János 59

O

Oláh Sándor 9, 12, 153
Olti Ágoston 10, 91, 282, 285
Oprea Jolán 72
Oprea, Petre/Petru 52, 84, 88, 96, 274
Orbán Árpád 72, 76, 84, 96, 261, 274
Orbán István 56
Orbán Márton 49
Orbán Matilda 84
Oţetea, Andrei 19
Óvári Attila 109, 126
Óvári Géza 142

Ö

Ördög Gyula 59
Ördög Zoltán 260, 263

P

Pană, Virgil 106
Papp András 153
Pataki Imre 55, 56
Patilineţ, Vasile 19, 49, 50, 55, 56, 59, 93,
96, 101, 214, 248, 257
Pătrăşcanu, Lucreţiu 93, 94, 247
Patrászk András 247, 263

Perroux, Francois 188
Péntek János 111, 284
Péter Sándor 59, 119, 121, 135, 146, 153
Péterfi István 20
Petőfi Sándor 253
Petraru, Ștefan 184
Petrás György 142
Plugor Sándor 109, 127, 129, 130, 142,
154, 260, 263, 264
Plugorné Miklóssy Mária 127, 260, 263
Poghric, Cicerone 162, 252
Pokhé Éva 110
Pomogáts Béla 137, 285
Pop, Aurel 72, 76, 84
Pop, Mihai 119, 162, 254
Popa, Nicolae 30
Popeneagă, Mihai 30
Popescu, Dumitru Radu 110, 254
Popescu-Tudor, Alexandru 257
Popică, Nicolae 59, 84, 94
Porzsolt Borbála 127
Pumnul, Aron 26
Puskás Sándor 142, 249

R

Rác Mária 119
Rab István 107, 261, 274
Radu, Eugen 53
Radu, Horia 192
Rădulescu, Ion 19
Ráduly Gitta 84
Răutu, Leonte 22, 25
Régeni Áron 141
Réti Irina 84

Robotos Imre 135
Robu, Gheorghe 118
Rode, Ștefan 59
Rodrigue, Jean Paul 189, 283
Ronnas, Per 185, 188, 189, 224, 227, 229,
232, 283
Rosetti, Alexandru 19
Roșu, Nicolae 109
Rotaru, Gheorghe 84, 88

S

Salamon Sándor 256
Săliștean, Nicolae 59
Sándor Éva 46, 250
Sándor Tivadar/Sandor Teodor 75, 86,
251, 275
Sántha Károly 23, 30, 72, 73, 76, 251, 275
Săpunaru, Gavril 246, 258, 259
Sarány István 9, 23, 51, 52, 55, 283
Say Károly 120
Selejan, Radu 265
Seprődi Kiss Attila 248, 252, 254, 257,
264, 265
Shakespeare, William 47, 256, 261
Simon Zoltán 86
Sombori Sándor 132, 137, 153, 253, 283
Son, Ioan 59
Stanca, Constantin 59, 72, 73, 76, 86, 94,
107, 114, 157, 159, 161, 166, 210,
254, 257, 259, 262, 266, 276
Stancu, Zaharia 19
Stanik István 268, 269, 272, 273, 281
Stauble, Alexandru 110
Stemmer József 23, 30, 59, 101, 210

Stoica, Chivu 19, 20, 22, 25, 60, 245

Sütő András 46, 161, 264

Sütő Béla 118

Sylvester Lajos 23, 31, 33, 45, 52, 73, 101,
103, 109, 114, 118, 119, 126, 127,
141, 152, 153, 156–159, 161, 166,
210, 212, 250–252, 264, 276

Sz

Szabó Béla 118

Szabó István 33, 116, 146, 152, 281

Szabó Károly 27

Szabó Katalin 9, 283

Szakács Sándor 135

Szarka László 285

Szarvadi József 88

Szász Borbála 84

Szász Domokos 23, 30, 31, 33, 49, 59, 72,
73, 76, 84, 90, 94, 101, 107, 148, 210,
212, 260

Szász Imre 59, 72, 73, 76, 84

Szász Jenő 212

Szász József 105

Szász Károly 59

Szávai Pista 211

Székely István 72, 76, 84, 210

Székely János 184

Székely Zoltán 59, 72, 76, 84, 109, 151,
153–155, 157, 159, 162, 246, 249,
254, 262, 276, 284

Székely Zsolt 276, 284

Szemlér Ferenc 265

Szenes Iván 265

Szentmiklósi Ágoston 142

Szép Ileana 47

Szigeti Ferenc 86

Szilágy Zsolt 247, 260

Szilágyi Dezső 135

Szilágyi Géza 127, 130, 260

Szilágyi Zsolt 247, 260

Szinetár György 265

Szőcs József 191

Szőcs Kálmán 73, 88, 251, 277

Szőcs Mária 84

Szőcsné Gazda Enikő 12

Sztakics István 59

Ş

Şerban, Gheorghe 36

Şerban, Ioan 153

T

T. Várhelyi Imola 127

Takács Csaba 269, 273, 281

Takó Ferenc 94

Tamás Sándor 12

Tănase, Silviu 264

Tănăsioiu, Emil 59, 88

Tankó Árpád 96, 248

Tempfli Mária 86

Teodorescu, Sorin 109

Timaru, Constatntin 72, 73, 86

Tîrnovan, Vid (Aristid) 127

Tismăneanu, Vladimir 93, 95, 283

Tompa Barna 212

Tompa Miklós 132, 247, 253, 256, 257, 263

Toók Gábor 264

Tóró Tibor 142

Torok Sándor 127

- Toth József 86
Tömöry Péter 117, 133, 135, 137, 140,
142, 146, 254, 266
Török Andor 35
Török Áron 59, 72, 88, 145, 191, 212, 251
Török István 109, 127
Török Lajos 86
Trofin, Virgil 93,97,98,101,246,247
Tudoran, Aurel 86
- U**
- Uglár József 71
- V**
- Vajna Péter 147
Valkó Ernő 47
Vâlsan, Ioan 256
Vánca Tibor 264
Varga E. Árpád 9, 66, 67, 281
Varga György 264
Varga Nándor Lajos 127, 130, 154, 257
Vargyasi Levente 37, 38, 39, 40, 41, 42,
43, 44
Vári Attila 135, 137, 140, 147, 148
Vasile, Cristian 95, 283
Vass Károly 261
Vass Tamás 127
Verdeț, Ilie 19, 20, 60, 245
- Veres/Veress Lajos 52, 86, 99
Veres Nicolae 52, 99
Veress Dániel 47, 110, 132–135, 137,
144, 249, 250, 259, 264
Vida Géza 19, 20
Vida Margit 86
Vincze Gábor 21, 171, 283
Vinczeffy László 127, 129, 260, 263
Vita Zsigmond 162
Völgyesi András 46, 120, 132–133, 134,
138, 246, 249, 250, 256, 257, 259–
261, 265, 266
- W**
- Walter Frigyes 127
Wesselényi Miklós gróf 133, 262, 276
Williams, Tennessee 256
- Z**
- Z. Boroszlói Attila 126, 162, 163
Zakariás Attila 110
Zăpârțan, Augustin 29
Znorovszky Attila 142
Zöld Klára 86
Zörgő Benjámín 142
Zsáki István 127
Zserhánszky István 134, 140, 141

HELYSÉGNÉVMUTATÓ

A

Agyagfalva 141
Aldoboly 32, 84, 274
Alfalu 47
Alsócsernáton 276
Amerikai Egyesült Államok 200
Angyalos 60
Apa 276
Arad 20, 21
Árapatak 64, 119, 202, 265
Ardeal 9, 283
Argeş megye 253, 258, 261
Árkos 34, 35, 45, 119, 128, 141, 164, 202

B

Bacon 61, 65
Bákó 20, 253, 258
Bákó megye 7, 261
Bálványos 162, 192, 253
Banat 9, 283
Barátos 34, 35, 51, 61, 65, 80, 202
Barcaújfalu 272
Bardóc 7, 61, 65, 78, 202, 280
Bârlad 27
Barót 35, 59, 61–65, 67, 82, 86, 113, 144–
146, 150, 163, 172, 174–176, 191,
200, 202, 207, 217, 224, 226, 228,
257, 259, 275
Băileşti 61
Bereck 35, 61, 65, 113, 202, 225
Bibarcfalva 8, 63

Bikfalva 32
Bikkfalva 139
Bitá 33–35, 60
Bobocea 61
Bodok 51, 61, 65, 78, 202, 208, 209, 222
Bodola 7
Bodos 63
Bodzaforduló 7, 59, 61–63, 78, 86, 144,
145, 163, 171, 174–176, 192, 207,
224, 226, 228, 246, 262
Bodzavám 7
Bölön 62–64, 152, 202, 203
Bölönpatak 63
Borosnyó 48
Brassó megye 7, 22, 23, 29, 32–36, 45, 46,
48–51, 68, 235, 259, 275, 280, 287
Brassó Tartomány 9, 18, 27, 29–31, 80,
82, 84, 86, 111, 242, 268, 275, 280
Brăila 27, 52, 53, 57, 86, 236
Bredét 61
Bucegi régió 8
Bucureşti 9, 17, 281–283
Budapest 8, 9, 18, 135, 142, 186, 198,
280–282, 284, 285
Buhuş 272
Bukarest 8, 19, 27, 32, 34, 55, 84, 86, 88,
96, 101, 105, 106, 111, 132, 135, 144,
154, 175, 186, 188, 201, 236, 241,
246, 254, 268, 271, 272, 274, 276,
281, 282, 284, 285
Bükszád 144, 189

Buzău 257
Buzău megye 253, 261

C

Călugăreni 273
Chichirău 61
Ciurnic 61
Clisura Dunării 27
Cluj 9, 283
Codlea 82
Constanța 20
Crivina Mare 61
Crivina Mică 61

Cs

Csehétfalva 88, 271
Csehszlovákia 95
Csernátón 61, 62, 65, 118, 141, 152, 153,
155, 159, 164, 202, 251
Csík 46, 54, 55, 110, 119
Csík megye 8, 18, 23, 24
Csíkdánfalva 78, 80
Csíkkarcfalva 268
Csíkszereda 5, 8, 9, 10, 18, 21, 22, 24, 27,
29, 34, 47, 48, 52, 54–57, 84, 91, 111,
141, 151, 171, 212, 235, 237, 254,
268, 271, 281–285
Csomakőrös 51, 63, 154

D

Dálnok 34, 35, 154, 164, 209, 276
Déda 27
Dél-Erdély 8
Dés 84, 276
Dicsőszentmárton 82, 88, 268, 272, 275
Ditró 47

Dobolló 7, 61, 65

E, É

Egerpatak 33, 48, 50, 61, 209
Előpatak 64, 66, 163
Erdély 7, 26, 54, 141, 244, 245
Erdővidék 7, 54, 152, 257, 285
Eresztevény 62
Érmihályfalva 273
Erzsébetváros 27
Észak-Erdély 8
Esztelnek 62, 63, 113

F

Feketehalom 82
Felső Marosmente 110
Felsőcernáton 62
Felső-Fehér vármegye 7
Felsőrákos 63, 121, 209
Floroaia Mare 61, 62
Floroaia Mică 61, 62
Fogaras megye 31
Földvár 88, 147
Fotos 152

G

Galați 52, 53, 57, 162, 272
Gelence 61, 65, 113, 117, 118, 202
Gidófalva 34, 35, 45, 61, 65, 164, 202, 223
Giurgiu megye 273
Gorj 20

Gy

Gyergyó 18, 46, 54, 110
Gyergyói-medence 22
Gyergyószentmiklós 27, 29, 47, 56, 78

H

Hargita megye 9, 32–36, 44–52, 54–56,
71, 99, 101, 110, 111, 133, 237, 241,
248, 272, 275, 284

Háromszék 4, 7, 8, 23, 24, 31, 43, 45,
8–51, 66, 126, 208, 227, 235, 236,
240

Háromszék megye 111, 238

Háromszék vármegye 111, 238

Hatolyka 142

Hétfalu 80, 275

Hídvég 61, 65, 82

I

Iași 20, 93, 94, 254, 274, 283

Ilfov 272

Illyefalva 32, 61, 65, 88, 143, 202, 270,
274

K

Kálnok 34, 35, 118, 141

Kászonszék 7

Kászon-vidék 110

Keresztvár 7

Kézdiálbis/Albis 34, 34

Kézdimárkosfalva/Márkosfalva 119, 154,
155

Kézdimartonos/Martonos 107, 273

Kézdiszentkereszt 61, 63, 258

Kézdiszentlélek 66, 113, 143, 162, 200,
202, 255

Kézdivásárhely 18, 23, 24, 29, 31, 46, 56,
57, 59, 61–63, 66, 67–69, 76, 80, 82,
84, 86, 88, 118, 119, 127, 146–148,
152–154, 157, 163, 174, 176, 189–

192, 200, 202, 207, 209–212, 220,
225–228, 237, 242, 253, 257–259,
262, 268, 276, 277, 282

Kézdivásárhely rajon 18, 22, 23, 29–34,
46, 48, 49, 52, 53, 76, 78, 80, 84, 86,
101, 109, 189, 236, 268, 276, 277,
280

Kisbacon 8, 152, 252, 269

Kisborosnyó 141

Kisküküllő megye 272

Kis-Virágospatak 62

Kökös 32, 61, 65, 80, 121

Kolozs 20, 21, 189, 268

Kolozsvár 20, 47, 107, 110, 116, 132, 135,
136, 141, 152, 162, 176, 210, 244,
254, 255, 268, 272, 273, 280–282

Kommandó 61, 63–65, 82

Köpec 62, 63, 144, 164, 254

Köpecbánya 62

Kóródszentmárton 86, 275

Kőrös 20, 21

Kőrös Tartomány 27

Kőröspatak 45, 66, 113, 118, 164, 202,
280

Kovászna 32–35, 46–49, 51, 52, 56, 59,
61, 66, 67, 75, 82, 84, 86, 88, 101,
119, 144, 145, 149, 163, 172, 174–
176, 190–192, 202, 207, 208, 224,
226, 228, 234, 249, 269–271

Kovászna megye 1, 3–6, 8, 10–12, 27, 29,
36, 51–56, 59, 62–67, 69, 71, 72, 74–
76, 78, 88, 91–107, 109, 111, 113,
115–118, 120, 125, 127, 130, 131,
133, 135, 136, 142, 143, 146, 151,

162, 173, 176–181, 189–192, 200,
205, 206–208, 210–212, 214, 216–
218, 224, 236, 238–244, 246, 248,
266, 268–276, 280, 281, 284–286

Krasznaterebes 271

Küküllő megye 27, 31

Küküllő mente 110

L

Lécfalva 34

Lemhény 61–63, 65, 143, 164, 202, 276

Lisznyó 32, 117, 119, 209, 270

Lopata 62

M

Magyar Autonóm Tartomány (MAT) 8,
9, 18, 26, 29, 36, 52, 54, 73, 74, 99,
109, 110, 116, 120, 126, 135, 144,
151, 171, 189, 227, 235, 237, 240,
242, 244, 272, 282, 283, 285, 286

Magyarhermány 8, 141, 209, 282

Magyarország 7, 8, 18, 142, 285

Maksa 50, 51, 61, 62, 65, 75, 78, 117, 164,
280

Málnás 61, 65, 113, 223

Málnásfürdő 64, 191

Máramaros Tartomány 273

Máramarossziget 27

Márkos 7

Maros Magyar Autonóm Tartomány 8,
18, 26, 52, 54, 99, 111, 135, 268, 272,
286

Maros megye 22, 33, 71, 99, 110, 120,
135, 246

Maros Tartomány 18, 272

Maroshévíz 269

Marosszék 110

Maros-Torda 18

Medgyes megye 31

Mehedinți 27, 52, 57

Mezőlak 141

Mezőség 110

Michigan 142

Miklósvár 63

Mikóújfalva 64, 144, 164, 191, 225

Moscova/Moszkva 17, 272, 284

Muscel megye 27

Muzsna 141

N

Nagyajta 61, 62, 64, 202, 225

Nagybacon 119, 209, 222, 269, 280

Nagybánya 20, 80, 107, 121

Nagyborosnyó 33, 61, 65, 152, 202, 225

Nagyenyed 54

Nagykörös 141

Nagy-Küküllő megye 245

Nagypatak 60

Nagyszalonta 141, 273

Nagyvárad 76, 82, 84, 255, 269, 272, 273,
281

Nagy-Viárgospatak 61, 62

Nagyzerind 141

Neamț 20

NSZK (Német Szövetségi Köztársaság)
200

Ny

Nyujtód 62, 63, 78, 86, 202

O

Olt 20

Orbaitelek 34, 35

Ozsdola 61, 65, 123, 274

P

Páké 34, 35

Papolc 48, 86, 164

Pârâiaşul 62

Páva 35, 62

Ploieşti 272

Poján 65

Popiceşti 61

Prahova 20

Prahova megye 272

R

Râmnicu Sărat 27

Réty 32, 34, 35, 45, 61, 65, 68, 164, 202,
209

Rétyi Nyír 153, 162, 168, 191, 248, 258,
262

Románia 5, 7–11, 17–19, 26, 36, 91, 95–
97, 103, 110, 112, 113, 116, 176, 185,
186, 188, 189, 199, 205, 207, 209,
213, 216–218, 224, 227, 229, 230,
232, 233, 245, 256, 271, 282–287

Románia Szocialista Népköztársaság
113, 135

S

Sár 276

Segesvár 27, 31, 54, 86, 175, 209, 275

Sepsibodok/Bodok 34, 51, 61, 65, 78,
202, 208, 209, 222, 280

Sepsikilyén/Kilyén 34, 35, 61–63, 82,
117, 154, 202, 255, 260, 269

Sepsikőröspatak/Kőröspatak 34, 35, 45,
66, 113, 118, 141, 164, 202, 280

Sepsiszentgyörgy 12, 18, 22, 24, 27, 29,
31–35, 45–47, 49–57, 59, 61, 63, 66,
68–70, 72, 73, 76, 78, 80, 82, 84, 86,
88, 90, 92–94, 96, 101, 103, 107, 110,
113, 116, 118–120, 126–128, 130–
133, 136, 137, 142, 143, 146, 148,
150, 151, 153, 154, 158, 160, 163,
164, 169–172, 174–176, 189–194,
200, 201, 207, 210, 211, 215, 217,
222, 223, 226–228, 235–237, 242,
246, 248, 250, 252–264, 268–277,
281–285

Sepsiszentgyörgy rajon 8, 22, 23, 30, 34,
35, 45, 57, 76, 82, 84, 86, 88, 99, 268,
269, 271, 273

Siménfalva 151

Sósmező 7

Sóvidék 54, 258

Suceava 20, 272

Sugás 208

Sugásfürdő 191, 192

Sz

Szacsva 33

Száldobos 144

Szálva Visó 272

Szárarajta 209

Szatmár 21, 107

Szatmár megye 20, 71, 107, 273, 276

Szeben 21, 209

Szeben megye 31, 33, 39, 189
Szecseleváros 80, 175
Székelyföld 7–10, 18, 21–26, 29, 45–48,
51, 54, 55, 64, 75, 96, 99, 100, 101,
110, 120, 144, 151, 171, 178, 189,
234, 237, 238, 240, 244, 246, 247,
282, 284, 285
Székelykeresztúr 56, 151, 254, 269, 272
Székelypetőfalva 34
Székelytamásfalva 34, 60, 155, 202
Szentkatolna 61, 65, 69, 117, 154, 201,
202, 260, 263, 273
Szépmező 203, 210, 263
Szilágy 52
Szilágy megye 24, 27, 52, 57, 236
Szilágyság 27
Szitabodza 7, 61–64, 66, 78, 86, 258, 266
Szkredósza 61
Szörce 34, 60, 61
Szörény megye 246
Szotyor 34, 35, 45, 82
Szováta 80, 224, 270
Sztálin Tartomány 8, 9, 118, 31, 73

T

Teleorman 20, 236
Temes 20, 21
Temesvár 20, 142, 171, 274
Torda-Aranyos megye 246
Torja 61, 66, 82, 153, 155, 162, 191, 193,
200, 202, 213

Trei-Scaune 7, 278
Tündérvölgy 53, 144, 151, 162, 163, 167,
191, 254, 258, 262

Tusnád 224

U, Ü

Udvarhely 8, 10, 18, 20–24, 26, 27, 32, 46,
52, 54–56, 110, 119, 237, 285
Udvarhely megye 8, 32
Udvarhely-Csík 20, 21, 22, 23, 26
Ürmös 8
Uzon 32, 65, 80, 84, 86, 202, 225, 263,
265, 273, 274

V

Valea Dâmboviței 27
Vámosgálfalva (Gănești) 268
Vargyas 61, 66, 88, 97, 118, 119, 144,
152, 164, 209, 255, 257, 265
Vártej 62
Velenca 62
Virágospatak 61, 62
Vrancea megye 253, 257, 261

W

Woodmanton 80, 270

Z

Zabola 34–36, 51, 61, 62, 66, 138, 149,
202, 276
Zágon 46, 48, 61, 66, 118–121, 162
Zágonbárkány 61–65, 174
Zetelaka 27, 270

INTÉZMÉNYNÉVMUTATÓ

A

- A Hét* 270, 271
ADAS-blokk 10
Akadémiai Kiadó 8, 282
Állambiztonsági Igazgatóság 268, 286
Állami Ének- és Táncegyüttes 249
Állami Geológiai Intézet 19
Állami Kulturális és Művészeti Bizottság
Színművészeti Igazgatósága 132
Állami Mezőgazdasági Vállalat (IAS) 86,
201, 286
Állami Művészeti és Kultúrbizottság 250
Államtanács 55, 95, 99, 106, 113, 273
Aluta 151
Anuarul Statistic Al Județului Covasna
70, 194–199, 201, 205–207, 2318,
225–227, 233
Arhivele Naționale Române (ANR) 19,
20, 22–24, 26, 27, 34, 52–56, 246,
280, 286
Arhivele Totalitarismului 17, 284
Asociația Română pentru strângerea Le-
găturilor cu Uniunea Sovietică (AR-
LUS) 268, 286
Atlantisz Medvetánc 284
Autó és Traktorállomás 69, 80, 286

B

- Babeș-Bolyai Tudományegyetem 142,
254, 275–277
Baróti Kiszolgáló 68

- Belkereskedelmi Minisztérium 269
Benedek Elek Művelődési Egyesület 264
Beruházási Bank 88, 268, 269
Biroul Județean Covasna a Arhivelor
Naționale (BJAN CV) 32, 35, 36,
59–64, 66, 68, 70, 72, 75, 76, 78, 92–
95, 97–100, 103, 105, 106, 110, 113,
117, 120–122, 126, 132, 133, 135,
137–139, 143, 151, 153–155, 162–
164, 169, 172–174, 178, 190–194,
199–201, 210, 213, 214, 215, 251,
253–255, 257–262, 280, 286
Bod Péter Megyei Könyvtár 12, 125, 283
Bodzafordulói Faipari Vállalat 259
Bolyai Tudományegyetem 268–271
Brassó Lapok 257
Brassó Tartományi Bíróság 86
Brassó Tartományi Bűró 29
Brassó Tartományi Képzőművészek
Egyesülete 126
Brassó Tartományi Néptanács 76, 80, 88
Brassói DRETIL (az IPROFIL elődje) 80
Brassói Lapok 136
Breaza-i 3. számú Átnevelő Központ 274
Bukaresti Meteorológiai Intézet 19
Bukaresti Műszaki Főiskola 270

C

- Casa de Economii și Consemnațiuni
(CEC) 34, 286
Charta Kiadó 7, 284

Cigarettagyár 68, 86, 110, 250, 261

Cimbora 138

Consiliul Național pentru Studierea
Arhivelor Securității 271

Contemporanul 126

Cs

Csernátóni Bod Péter Közművelődési
Egyesület 153

Csernátóni Népőiskola 153

Cuvântul Nou 84, 110, 135, 137, 138,
263, 265, 285

D

Déryné Színház 133

Dolgozók Színháza 132

Drum Nou 135

E

Editura Enciclopedică 271, 281

Editura Politică 17, 281

Egészségügyi Igazgatóság 96, 251, 274

Egészségügyi Líceum 180, 181, 270

Előre 135

Eötvös Lóránd Tudományegyetem 151

Erdélyi Magyar Adatbank 13

Erdészeti Hivatal 270

Európa Kiadó 132

F

Faipari és Építőanyagipari Szakszervezet
Országos Szövetsége 274

Ferdinánd Egyetemen 276

Fogyasztási Szövetkezetek Szövetsége 59

Földrajzi Tudományos Társaság 144

Forrás 135, 137, 253, 285

Fundația Academia Civică 17, 28

G

Garda Patriotică 96

Gazdaságtudományi Akadémia (Acade-
mia de Studii Economice/ASE) 83,
269, 286

Gépesített Mezőgazdasági Vállalat (În-
treprinderea Mecanizată Agricolă/
IMA) 201, 286

Gondolat Kiadó 285

Gy

Gyárfás Jenő-emlékház 127, 257

Gyökerek 143

H

Halle an der Saale Egyetem 269

Háromszék 212, 239, 276

Háromszék Vármegye Kiadó 125, 276,
283, 284

Hazafias Gárda 96

Helikon 137, 285

Helyi Ipari Vállalat 274

Helyi Közigazgatás Irányításáért felelős
Állami Bizottság 92, 93

I

Ifjúmunkás 73, 135, 270

Incze László Céhtörténeti Múzeum 12,
152

Institutul Român de Studii Internaționale
„Nicolae Titulescu” 17, 282

Integral Kiadó 132, 246, 282

Iránytű 143

- Întreprinderea de Colectare și Industrializare a Laptelui (ICIL) 68, 286
- Întreprinderea de Comerț Raională (ICR) 286
- Întreprinderea de Gospodărie Orașenească (IGO) 147, 286
- Întreprinderea Industrială de Stat Spicul (IIS Spicul) 68, 286
- Întreprinderea de Industrializare a Cărnii (IRIC) 68, 286
- Întreprinderea de Produse Finite din Lemn (IPROFIL) 80, 82, 84, 286
- J**
- Jakabffy Elemér Alapítvány 10
- Jakabffy Elemér Alapítvány Kézirattára 110, 176, 280, 286
- K**
- Keményítőgyár 192, 196, 210, 212, 215, 221, 225, 260
- Képzőművészek Országos Szövetsége 110, 126, 131
- Kereskedelmi és Vendéglátóipari Szakközépiskola 269
- Kereskedelmi Igazgatóság 59, 73, 88, 251, 269
- Készruhágyár 175, 192, 209–211, 219, 253
- Kézdivásárhelyi Dolgozó 68, 78
- Kézdivásárhelyi Faipari Vállalat 53, 68
- Kézdivásárhelyi Helyi Ipari Vállalat
- Kézdivásárhelyi IILR (Întreprinderea de Industrie Locală Raională) 86
- Kézdivásárhelyi UGSR (Romániai Szakszervezetek Általános Tanácsa – Uniunea Generală a Sindicatelor din România) 76, 84, 287
- Kézdivásárhelyi URCAP (Uniunea Raională a C.A.P.) 76, 82, 88, 287
- Könnyűipari Minisztérium 240
- Köpeczi Bányavállalat 687, 78, 164, 193, 210, 212, 266
- Központi Bizottság (KB/ Comitetul Central-CC) 19, 20, 22–24, 26, 27, 29, 30, 34, 52–56, 59, 60, 62, 72, 76, 80, 82, 88, 92–95, 97, 98, 99, 101, 103, 104, 105, 106, 135, 171, 193, 201, 214, 239, 243, 245–248, 250, 252, 253, 256, 257, 260–264, 272, 273, 275, 280, 286, 287
- Kőrösi Csoma Sándor Közművelődési Egyesület 271
- Korunk* 135–137, 139, 271, 285
- Kovászna Megyei Állambiztonsági Felügyelőség 268
- Kovászna megyei Erdészeti Felügyelőség 201
- Kovászna Megyei Kereskedelmi Igazgatóság 59, 73, 88, 251, 269
- Kovászna Megyei Kulturális Intézet 12
- Kovászna Megyei Minőségi Ellenőrzés és Metrológiai Felügyelőség 259
- Kovászna Megyei Művelődés- és Művészetügyi Bizottság 73, 118, 246, 249–252, 256, 276
- Kovászna Megyei Néptanács 88, 252, 252, 266, 270, 271, 274

- Kovászna Megyei Pedagógusok Háza 271
- Kovászna Megyei Pénzügyi Vezérigazgatóság 273
- Kovászna Megyei Tanács 273, 274, 280
- Kovásznai Előre 68
- Központi Párt és Állami Bizottság 20, 32, 245
- Kriterion/Kriterion Könyvkiadó 111, 135, 268, 281, 284
- Külkereskedelmi Egyetem 272
- Külkereskedelmi Szállítási Vállalat 272
- Kulturális Antropológiai Műhely (KAM) 9, 286
- L**
- Leánygimnázium 154
- Legfelsőbb Mezőgazdasági Tanács (Consiliul Superior al Agriculturii) 199
- M**
- M. Kir. „Gábor Áron” Honvéd Tüzérségi Hadapródiskola 153
- Magyar Nemzetiségű Dolgozók Kovászna Megyei Tanácsa 249, 251, 266, 272
- Magyar Nemzetiségű Dolgozók Tanácsa 91, 105, 171, 252, 262, 275, 286, 287
- Magyar Népi Szövetség (MNSz) 91, 268, 282, 287
- Magyar Országos Levéltár 12
- Matematika-Fizika Líceum 272
- Maxim Gorkij Pedagógiai Főiskola 271
- Medea Egyesület – Közművelődés 116, 286
- Megyei Filmszínház Hivatal (Oficiul Cinematografic Județean) 121, 255
- Megyei KISZ Bizottság 59, 88, 92, 96, 107, 261, 264, 275
- Megyei Kulturális és Művészeti Tanács (Consiliul Județean de Artă și Cultură) 109, 110, 113, 119, 121, 122, 154, 218
- Megyei Mezőgazdasági Igazgatóság 109
- Megyei Néptanács Végrehajtó Bizottsága 59, 62, 73, 88, 92, 101, 105, 257, 263, 271, 275
- Megyei Nőbizottság 88, 261
- Megyei Tanfelügyelőség 59, 73, 88, 121, 172, 251
- Megyei Tervezési Igazgatóság 59
- Megyei Tükör* 62, 73, 80, 96, 107, 109, 113, 116–121, 125–127, 135–139, 141–148, 152–155, 162, 163, 172, 173, 175, 176, 178, 191, 194, 208–213, 217, 224, 246–271, 276, 285,
- Mentor/Mentor Kiadó 9, 185, 282
- Mezőgazdasági Bank 268, 269, 277
- Mezőgazdasági Minisztérium 200
- Mezőgazdasági Termelőszövetkezetek Megyei Szövetsége 97, 107, 194, 199, 200, 246
- Mezőgazdasági Termelőszövetkezetek Országos Szövetsége (Uniunea Națională a Cooperativelor Agricole de Producție) 200, 287
- Mezőgazdasági Termelőszövetkezetek Rajoni Szövetsége (Uniunea Raională a C.A.P. - URCAP) 76, 82, 88, 287

- Mikes Kelemen Líceum 154, 268, 271
 Milícia 59, 73, 94, 82, 88, 163, 251
 Minisztertanács 29, 60, 64, 94, 95, 109, 191, 210, 249, 248, 253, 263
 Mobila Helyi Ipari Vállalat 76, 78, 193, 210, 211
Monitorul Oficial – Hivatalos Közlöny 7, 8, 285
 MTA Kisebbségkutató Intézet 285
Munca de partid 262
 Művészeti Népiskola (Școala de Artă Populară) 109, 110, 120
- N**
- Nagy Nemzetgyűlés 20, 57, 59, 96, 245, 272
 Nagyváradi Múzeum 153
 Nap Kiadó 9, 282
 Német Birodalom 8
 Nemzeti Megmentési Front 270, 272, 274
 Nemzeti Parasztpárt 8
 Nemzeti Turisztikai Hivatal (Oficiul Național de Turism – ONT) 144
 Nemzetiségi Bizottság 21
 Nemzetiségi Dolgozók Tanácsa 17, 171, 236
 Nemzetközi Újjáépítési és Fejlesztési Bank 91
 Nemzetközi Valutalap 91
 Népi Alkotások Háza (Casa de Creație Populară) 109, 110, 120, 246, 268
- O**
- Ojtozi Fafeldolgozó Vállalat 80
- Olt Textilgyár 34, 50, 68, 76, 78, 80, 82, 94, 96, 210, 212, 222, 248, 253, 269
 Országos Állambiztonsági Igazgatóság (Direcția Generală a Securității Statului – DGSS) 268, 286
 Országos Demográfiai Bizottság 272
 Országos Népbiztonság Igazgatósága (Direcția Generală a Securității Poporului – DGSP) 268
 Országos Nótanács 250
 Országos Pártkonferencia 21, 60
 Orvosi és Gyógyszerészeti Főiskola 269, 274
- P**
- Pártélet* 135, 262
 Pártkollégium 63, 73, 275
 Politikai Büro/PB 19, 99, 245
 Pénzügyminisztérium Kovászna Megyei Területi Felügyelősége 273
 Petőfi Sándor Kultúrotthon 125, 126
 Petrolexport Külkereskedelmi Vállalat 272
 Poliprod 213, 225
 Polirom 93, 94, 284
 Politikatörténeti és Szakszervezeti Levéltár 12, 46–48, 50, 54, 280, 287
Pro Minoritate 9, 171, 284
 Pro-Print Könyvkiadó 9, 10, 18, 21, 91, 111, 151, 281–284
- R**
- Regio* 18, 284, 285
 Rétyi Lengyár 68
 Rika Művelődési Egyesület 265

- RKP Brassó tartományi bizottság 76, 82, 84
RKP KB Titkársága 21, 92, 93, 105, 247
RKP Kézdivásárhely Rajoni Bizottság 84, 86, 280
RKP Sepsiszentgyörgy Rajoni Bizottság 76, 78, 82, 86
RMDSZ-BMC Kiadó 268, 272, 281
Román Kommunisták Pártja (RKP) 17–19, 21, 52, 53, 59, 60, 62, 73, 76, 78, 82, 84, 86, 88, 92, 93, 95, 99, 100, 105, 107, 112, 113, 116, 122, 127, 135, 136, 138, 146, 153, 163, 164, 171, 193, 214, 245–248, 250–253, 255, 256, 260–264, 270–273, 275, 280, 281, 287
Román Munkáspárt (RMP) 17, 135, 272
Román Nemzeti Bank 80, 88, 270, 273
Román Nemzeti Bank Sepsiszentgyörgyi Fiókja 80, 88
Román Nemzeti Levéltár 12
Román Népköztársaság Hivatalos Közlönye 8
Román Televízió 116
Román Tudományos Akadémia 19
Románia Szocialista Köztársaság Írószövetsége 135
Romániai Képzőművészek Országos Szövetsége (Uniunea Artiștilor Plastici din România) 110, 126, 131, 247
Romániai Magyar Szó 135, 153, 285
Romániai Szakszervezetek Általános Szövetsége 256, 261, 287
Romániai Szakszervezetek Általános Tanácsa (U.G.S.R. – Uniunea Generală a Sindicatelor din România) 76, 84, 256, 261, 262, 287
RSzK Tudományos Akadémiája 151
- S**
- Sajtó-és Nyomtatványok Főhivatala (Direcția Generală de Presă și Tipărituri) 110, 138, 280
Scântea 112, 262, 285
Simmelweis Orvostudományi Egyetem 269
Serviciul Județean Brașov a Arhivelor Naționale (SJAN BV) 29–45, 49, 51, 52, 280, 287
Sepsiszentgyörgyi 1. számú Líceum 78, 256, 268
Sepsiszentgyörgyi Állami Magyar Színház 46, 59, 93, 94, 96, 132, 137, 246–266, 270, 276
Sepsiszentgyörgyi Helyi Ipari Vállalat 68, 274
Sepsiszentgyörgyi Szorgalom 68
Sepsiszentgyörgyi Tartományi Múzeum 76, 84, 151
Sepsiszentgyörgyi URCC (Uniunea Rațională a Cooperativelor de Consum) 86
Sepsiszentgyörgyi Vegyes ÁKSz 70
Statisztikai szemle 9, 281
Státus Könyvkiadó 9, 283
- Sz**
- Szakszervezetek Központi Tanácsa 252, 256, 261, 272
Szállítási Vállalat 192

Székely Mikó Kollégium 107, 125, 142,
154, 249, 268–273, 276, 281

Székely Nemzeti Múzeum 12, 13, 125,
151, 254, 276, 287

Székelyföld (folyóirat) 285

Szerszámgyár 36

Szitabodzai Művelődési Egyesület 258,
266

Szocialista Egységfront Kovászna Me-
gyei Tanácsa 250, 265

Szocialista Művelődés és Nevelési Taná-
csa 116, 263–265

Szövetkezeti Kereskedelmi Középiskola
30, 269

§

Ștefan Gheorghiu Főiskola 77, 79, 81, 83,
85, 87, 89

Ștefan Gheorghiu Pártakadémia 163,
271, 272, 274, 275

Ștefan Gheorghiu Pártegyetem 73

T

T3 Kiadó 271, 281

Társadalmi és Politikai Akadémia 272

Társadalmi Szemle 55, 284

Tartományi Statisztikai Hivatal 84

TBC szanatórium 70, 256

Teleki László Alapítvány 9, 18

Teleki László Alapítvány – Közép-Európa
Intézet 135, 282, 285

Temesvári Tudományegyetem 142

Tiszatáj 271

U

Új Idő 136

Utunk 125, 261

V

Varsói Szerződés 95, 248

Vinalcool 69

Vörös Zászló 26, 27, 57, 135, 285

A nyomdai előkészítést a Pro-Print Könyvkiadó végezte.
Felelős vezető: Burus Endre igazgató
Műszaki szerkesztő: Simon Andrea

Készült a csíkszeredai Tipographic Rt. nyomdában.
www.tipographic.ro